

**ПРАТ «ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«МІЖРЕГІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ»**

Кваліфікаційна наукова
праця на правах рукопису

МИКОЛАЄЦЬ Дмитро Анатолійович

УДК 349.2

**КОНЦЕПЦІЯ ОПТИМІЗАЦІЇ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО
РЕГУЛЮВАННЯ ВІДНОСИН У СФЕРІ ЕЛЕКТРОЕНЕРГЕТИКИ
В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ**

Спеціальність 12.00.07 – адміністративне право і процес;
фінансове право; інформаційне право

Подається на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук.
Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей,
результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне
джерело

_____ Д.А. Миколаєць

Київ – 2023

АНОТАЦІЯ

Миколаєць Д. А. Концепція оптимізації адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики в умовах євроінтеграції України. – *Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.*

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук за спеціальністю 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право. – ПрАТ «ВНЗ «Міжрегіональна Академія управління персоналом». – Київ, 2021.

Дисертацію присвячено дослідженню концепції оптимізації адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики в умовах євроінтеграції України. У роботі здійснено дослідження теоретико-правових основ адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики в умовах євроінтеграції України. Здійснено аналіз механізму адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики в умовах євроінтеграції України. Встановлено завдання, функції, принципи та гарантії адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики в умовах євроінтеграції України. Сформульовано теоретичні та практичні проблеми адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики в умовах євроінтеграції України. Приділено увагу концептуальним засадам удосконалення адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики в умовах євроінтеграції України.

Розділ 1 «Теоретико-правові основи адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики в умовах євроінтеграції України» присвячено встановленню поняття, сутності та ознак адміністративно-правового регулювання відносин у сфері

електроенергетики, та дослідженню переваг та недоліків сучасного стану адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики в умовах євроінтеграції України. Виділено наступні напрями адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики, що визначають його цілі, методи забезпечення та суб'єкти: адміністративно-правове регулювання господарських відносин із постачання електроенергії до побутових та непобутових споживачів; контроль й нагляд за наданням таких послуг щодо дотримання законодавства і притягнення (у разі потреби) до юридичної відповідальності у відповідній ситуації; сфера державного управління, що пояснюється наявністю природної монополії у сферу електроенергетики, потребою пристосування до ринкових умов її виробництва, постачання та розподілу та водночас можливості споживачів мати вільний доступ до її використання. Із урахуванням цих напрямів та на основі аналізу підходів вітчизняних науковців, визначено поняття адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики. У процесі дослідження сутності адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики, встановлено що її варто розглядати через призму трьох аспектів – управлінського (розкривається у процесі діяльності уповноважених органів державної влади шляхом встановлення правил ведення діяльності в сфері електроенергетики, її основних векторів розвитку на шляху до євроінтеграції), господарського (обумовлюється належністю електроенергетики до галузей економіки) та екологічного (пов'язаний із особливостями виробництва електроенергії та її впливом на здоров'я людей та стан навколишнього середовища). Серед ознак адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики виділено обумовленість соціально-економічними умовами (адміністративно-правове регулювання повинно відповідати соціальному запиту щодо якості постачання електроенергії, її вартості та

безперешкодного отримання); цілеспрямованість, системність та безповоротність (наявність спеціального законодавства, спеціального механізму дії норм адміністративного законодавства, а також встановлення гарантій заборони погіршення стану виробництва та споживання електроенергії); специфічну мету (забезпечення дії на території України екологічно безпечного, ефективного та доступного процесу виготовлення та споживання електричної енергії, відповідно до останніх наукових напрацювань та міжнародних стандартів); застосування міжгалузевих засобів досягнення мети регулювання (ліцензування, контроль й нагляд, громадський контроль, державне фінансування та заохочення, заходи обмежень та заборон, заходи примусу та притягнення до юридичної відповідальності); об'єднання спеціальною системою законодавчих актів.

Констатовано, що однією із переваг сучасного стану адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики в умовах євроінтеграції України є схвалення в 2023 році Кабінетом Міністрів України Енергетичної стратегії України на період до 2050 року. Це означає чітке визначення напрямів розвитку правових відносин у сфері електроенергетики на декілька десятиліть. Іншою перевагою адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики в сучасних умовах є заохочення використання альтернативних та відновлювальних джерел енергії. Саме за допомогою законодавчого визначення конкретних пільгових умов здійснення підприємницької діяльності і безпосередньо відбувається заохочення.

Констатовано, що перевагою сучасного стану адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики є приєднання ОЕС України до європейської мережі операторів системи передачі електроенергії (ENTSO-E) та поглиблення інтеграції енергетичної системи України в загальноєвропейську, процеси децентралізації електроенергетичної системи. У нинішніх умовах серед недоліків

сучасного стану адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики є відсутність координації вповноважених у цій сфері органів публічної влади. Адміністративне законодавство не передбачає існування жодного органу державної влади, який би володів повноваженнями щодо координації діяльності усіх органів, що діють у сфері електроенергетики, а рівень адміністративно-правового регулювання вже наявних координаційних заходів не відповідає вимогам якісної юридичної техніки. Ще одним недоліком сучасного стану адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики є наявність прогалин у регулюванні питання використання земель для альтернативних джерел енергії, зміст якого полягає у відсутності чіткого та прозорого механізму зміни призначення землі та її вилучення для суспільних потреб. Недолік недостатнього рівня захисту прав споживачів в умовах створення нового ринку електроенергії полягає у тому, що прагнення держави до залучення інвестицій та наближення до європейських стандартів не завжди відповідає інтересам споживачів та, власне, може порушувати їх права та інтереси. Недоліком сучасного стану адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики є також застарілість окремих нормативно-правових актів у цій сфері.

У Розділі 2 «Завдання, функції, принципи та гарантії адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики в умовах євроінтеграції України» розглянуто види завдань та функцій адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики й досліджено системи принципів та гарантій адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики. Встановлено, що до загальних завдань адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики належать екологічно-правові завдання, економічно-правові завдання та організаційно-правові завдання адміністративно-

правового регулювання відносин у сфері електроенергетики. Спеціальними завданнями адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики є зближення національного та європейського ринків електроенергії; гарантування безперешкодного та постійного виробництва, постачання й розподілу електричної енергії; сприяння та поширення прозорості та правової комунікації між суб'єктами відносин у сфері електроенергетики на усіх рівнях. Виділено шість функцій адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики: функцію упорядкування відносин у сфері електроенергетики; функцію збалансування інтересів суб'єктів відносин у сфері електроенергетики; захисну функцію; контролюючу функцію; стримуючу функцію; заохочувальну функцію. Виділено наступні принципи адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики: принцип правової визначеності; принцип економічної обґрунтованості; принцип мінімізації шкоди для довкілля та здоров'я людей; принцип транспарентності; принцип субсидіарної участі держави у відносинах в сфері електроенергетики; принцип наукової обґрунтованості та інноваційності. Виділено три групи гарантій адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики: гарантії прав та інтересів споживачів, як суб'єктів відносин у сфері електроенергетики; гарантії прав та інтересів суб'єктів господарювання, як учасників відносин у сфері електроенергетики; гарантії діяльності органів публічної влади, як суб'єктів відносин у сфері електроенергетики.

Розділ 3 «Механізм адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики в умовах євроінтеграції України» присвячений дослідженню механізму національного адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики, міжнародного механізму адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики та видів адміністративно-правового регулювання

відносин у сфері електроенергетики. Проаналізовано механізм національного адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики в умовах євроінтеграції України. Встановлено, що його складають групи статичних та динамічних елементів. До статичних елементів віднесено норми адміністративного права, закріплені у відповідних нормативно-правових актах адміністративного законодавства та суб'єкти відносин у сфері електроенергетики. Серед динамічних елементів виділено діяльність уповноважених суб'єктів реалізації державної політики у сфері електроенергетики щодо реалізації основних напрямів державної політики у сфері електроенергетики та форми впливу уповноважених суб'єктів реалізації державної політики у сфері електроенергетики на відносини у сфері електроенергетики. Визначено міжнародний механізм адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики в умовах євроінтеграції України. Серед елементів міжнародного механізму адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики виділено міжнародні нормативно-правові акти у сфері електроенергетики та міжнародних суб'єктів управління, регулювання та моніторингу відносин у сфері електроенергетики. Визначено різновиди адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики в умовах євроінтеграції України, а саме їх поділено на нормативне та індивідуальне. До видів нормативного адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики віднесено нормативне адміністративно-правове регулювання відносин у сфері електроенергетики та спільне з ЄС адміністративно-правове регулювання відносин у сфері електроенергетики. До видів індивідуального адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики віднесено відносини, пов'язані з виробництвом електричної енергії, з передачею електричної енергії, з розподілом електричної енергії, з купівлею-продажем

електричної енергії, з постачанням електричної енергії, із наданням послуг у сфері електроенергетики.

Розділ 4 «Концепція оптимізації адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики в умовах євроінтеграції України» присвячений проблемам адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики, тенденціям подальшого розвитку адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики та дослідженню позитивного зарубіжного досвіду щодо адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики і формулюванню обґрунтованих пропозицій щодо запозичення позитивного досвіду. Наведено перелік теоретичних проблем адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики в умовах євроінтеграції України, серед яких є неузгодженості законодавства у контексті понятійно-категоріального апарату, завдяки якому у сфері електроенергетики здійснюється адміністративно-правове регулювання правових відносин. Також в умовах євроінтеграції України аргументовано специфіку практичних проблем адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики. Відмічено притаманність адміністративно-правовому регулюванню відносин у сфері електроенергетики низки практичних проблем. Передусім акцентовано увагу на те, що за останні кілька десятиліть вітчизняний законодавець прийняв чимало важливих нормативно-правових актів, якими наразі врегульовуються відносини у сфері електроенергетики – це, насамперед, Закон України «Про ринок електричної енергії», також важливе значення мають Закони України «Про альтернативні джерела енергії», «Про Національну комісію, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг». Водночас правова база адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики потребує прийняття деяких нормативно-правових

актів, зокрема Закону України «Про відновлювані джерела енергії», адже ця сфера енергетики наразі не є регламентованою у належний спосіб. Окрім прогалин, окреслено недоліки чинного законодавства, зокрема Закону України «Про ринок електричної енергії». Також серед недоліків чинного законодавства розглянуто скорочення розміру «зеленого» тарифу, обумовлене прийняттям Закону України «Про внесення змін до деяких законів України щодо удосконалення умов підтримки виробництва електричної енергії з альтернативних джерел енергії», а також відсутність альтернативних засобів стимулювання розвитку нетрадиційних та відновлюваних джерел електроенергії. Запропоновано зміни до законодавства, спрямовані на усунення цих та інших недоліків. Визначено тенденції подальшого розвитку адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики в умовах євроінтеграції, серед яких посилення значення договірного регулювання відносин у сфері електроенергетики, продовження процесу адаптації законодавства України у сфері електроенергетики до вимог *aquis* ЄС, підготовка Кабінетом Міністрів України рішень щодо визначення ролі органів виконавчої влади на етапах підготовки та формування заходів з ефективного виробництва, трансформації, транспортування, переробки і споживання енергії та формування конкурентних і прозорих ринків електроенергії. Досліджено позитивний досвід Сполучених Штатів Америки щодо адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики і на прями його імплементації.

Ключові слова: електроенергетика; регулювання; правове регулювання; адміністративно-правове регулювання; суспільні відносини; правові відносини

SUMMARY

Mykolaiets D. A. The concept of optimization of administrative and legal regulation of relations in the field of electricity in the context of Ukraine's European integration. - *On the rights of the manuscript.*

The dissertation on competition of a scientific degree of the doctor of legal sciences on a specialty 12.00.07 – administrative law and process; finance law; information law. – PJSC «Higher education institution «Interregional Academy of Personnel Management». – Kyiv, 2021.

The dissertation is devoted to the research of the concept of optimization of administrative and legal regulation of relations in the field of electric power in the conditions of European integration of Ukraine. The research of theoretical and legal bases of administrative and legal regulation of relations in the field of electric power in the conditions of European integration of Ukraine is carried out in the work. The mechanism of administrative and legal regulation of relations in the field of electric power in the conditions of European integration of Ukraine is investigated. The tasks, functions, principles and guarantees of administrative and legal regulation of relations in the field of electricity in the context of Ukraine's European integration have been established. Theoretical and practical problems of administrative and legal regulation of relations in the field of electricity in the context of Ukraine's European integration are highlighted. Attention is paid to the conceptual principles of improving the administrative and legal regulation of relations in the field of electricity in the context of Ukraine's European integration.

Section 1 "Theoretical and legal basis of administrative and legal regulation of relations in the field of electricity in the context of European integration of Ukraine" is devoted to establishing the concept, nature and features of administrative and legal regulation of relations in the field of electricity, and research the advantages and disadvantages of current

administrative regulation. of electric power in the conditions of European integration of Ukraine. The following areas of administrative and legal regulation of relations in the field of electricity, which determine its objectives, methods of support and subjects: administrative and legal regulation of economic relations for the supply of electricity to household and non-household consumers; control and supervision over the provision of such services in compliance with legal requirements and bringing to justice if necessary; sphere of public administration, which is explained by the presence of a natural monopoly in the field of electricity, the need to adapt to market conditions of its production, supply and distribution, and at the same time the ability of consumers to have free access to its use. Taking into account these areas and based on the analysis of the approaches of domestic scientists, the concept of administrative and legal regulation of relations in the field of electricity is defined. In the process of studying the essence of administrative and legal regulation of relations in the field of electricity, it was found that it should be considered through the prism of three aspects - management (disclosed in the process of authorized public authorities by establishing rules of activity in the field of electricity), economic (due to the affiliation of electricity to industries) and environmental (associated with the peculiarities of electricity production and its impact on human health and the environment). Among the features of administrative and legal regulation of relations in the field of electricity is the conditionality of socio-economic conditions (administrative and legal regulation must meet the social demand for the quality of electricity supply, its cost and unimpeded receipt); purposefulness, systematization and irreversibility (existence of special legislation, special mechanism of action of norms of administrative legislation, as well as establishment of guarantees of prohibition of deterioration of production and consumption of electricity); specific purpose (ensuring the operation on the territory of Ukraine of environmentally safe, efficient and affordable process of production and consumption of electricity, in

accordance with the latest scientific developments and international standards); application of intersectoral means to achieve the goal of regulation (licensing, control and supervision, public control, state funding and incentives, measures of restrictions and prohibitions, measures of coercion and prosecution); unification by a special system of legislative acts. The author notes that one of the advantages of the current state of administrative and legal regulation of relations in the electricity sector in the context of Ukraine's European integration is the approval by the Cabinet of Ministers of Ukraine in 2023 of the Energy Strategy of Ukraine for the period up to 2050. This means a clear definition of the directions of development of legal relations in the electricity sector for several decades. Another advantage of the administrative and legal regulation of relations in the electricity sector in the current environment is the promotion of the use of alternative and renewable energy sources. It is through the legislative definition of specific preferential conditions for conducting business activities that this encouragement is directly implemented. It is stated that the advantage of the current state of administrative and legal regulation of relations in the electric power sector is the accession of the IPS of Ukraine to the European Network of Transmission System Operators for Electricity (ENTSO-E) and the deepening of integration of Ukraine's energy system into the pan-European one, and the processes of decentralization of the electric power system. In the current environment, one of the shortcomings of the current state of administrative and legal regulation of relations in the electricity sector is the lack of coordination of public authorities authorized in this area. Administrative legislation does not provide for the existence of any public authority that would have the authority to coordinate the activities of all bodies operating in the electricity sector, and the level of administrative and legal regulation of existing coordination measures does not meet the requirements of high-quality legal technique. Another drawback of the current state of administrative and legal regulation of relations in the electricity sector is the existence of gaps in the regulation of the use of

land for alternative energy sources, which is the lack of a clear and transparent mechanism for changing the purpose of land and its withdrawal for public needs. The disadvantage of the insufficient level of consumer protection in the context of the creation of a new electricity market is that the state's desire to attract investment and approximation to European standards does not always meet the interests of consumers and, in fact, may violate their rights and interests. Another drawback of the current state of administrative and legal regulation of relations in the electricity sector is the obsolescence of certain regulatory acts in this area.

Section 2 "Tasks, functions, principles and guarantees of administrative and legal regulation of relations in the field of electricity in the context of Ukraine's European integration" examines the types of tasks and functions of administrative and legal regulation of relations in the field of electricity and examines systems of principles and guarantees of administrative and legal regulation of relations. electricity. It is established that the general tasks of administrative and legal regulation of relations in the field of electricity include environmental and legal tasks, economic and legal tasks and organizational and legal tasks of administrative and legal regulation of relations in the field of electricity. Special tasks of administrative and legal regulation of relations in the field of electricity are the convergence of national and European electricity markets; guaranteeing unhindered and constant production, supply and distribution of electricity; promoting and disseminating transparent and legal communication between actors in the field of electricity at all levels. There are six functions of administrative and legal regulation of relations in the field of electricity: the function of streamlining relations in the field of electricity; the function of balancing the interests of the subjects of relations in the field of electricity; protective function; controlling function; restraining function; incentive function. The following principles of administrative and legal regulation of relations in the field of electricity are highlighted: the principle of

legal certainty; the principle of economic feasibility; the principle of minimizing damage to the environment and human health; the principle of transparency; the principle of subsidiary participation of the state in relations in the field of electricity; the principle of scientific validity and innovation. There are three groups of guarantees of administrative and legal regulation of relations in the field of electricity: guarantees of the rights and interests of consumers as subjects of relations in the field of electricity; guarantees of the rights and interests of business entities as participants in relations in the field of electricity; guarantees of activity of public authorities as subjects of relations in the field of electric power.

Section 3 "Mechanism of administrative and legal regulation of relations in the field of electricity in the context of European integration of Ukraine" is devoted to the study of the mechanism of national administrative and legal regulation of relations in the field of electricity, international mechanism of administrative and legal regulation of relations in electricity and types of administrative and legal regulation. The mechanism of national administrative and legal regulation of relations in the field of electricity in the context of Ukraine's European integration is analyzed. It is established that it consists of groups of static and dynamic elements. The static elements include the norms of administrative law, enshrined in the relevant regulations of administrative legislation and the subjects of relations in the field of electricity. Among the dynamic elements are the activities of authorized subjects of state policy in the field of electricity to implement the main directions of state policy in the field of electricity and the forms of influence of authorized subjects of state policy in the field of electricity on relations in the field of electricity. The international mechanism of administrative and legal regulation of relations in the field of electric power in the conditions of European integration of Ukraine is determined. Among the elements of the international mechanism of administrative and legal regulation of relations in the field of electricity are

international regulations in the field of electricity and international actors in the management, regulation and monitoring of relations in the field of electricity. The types of administrative and legal regulation of relations in the field of electricity in the context of European integration of Ukraine are identified - normative administrative and legal regulation of relations in the field of electricity and individual administrative and legal regulation of relations in the field of electricity. Types of regulatory administrative and legal regulation of relations in the electricity sector include regulatory administrative and legal regulation of relations in the electricity sector and joint administrative and legal regulation of relations in the electricity sector with the EU. The types of individual administrative and legal regulation of relations in the field of electricity include relations related to the production of electricity, electricity transmission, distribution of electricity, purchase and sale of electricity, supply of electricity, services in the field of electricity.

Section 4 "The concept of optimization of administrative and legal regulation of relations in the field of electricity in the context of European integration of Ukraine" is devoted to the problems of administrative and legal regulation of relations in the field of electricity, trends of further development of administrative and legal regulation of relations in the field of electricity, relations in the field of electricity and borrowing. Theoretical problems of administrative and legal regulation of relations in the field of electricity in the context of European integration of Ukraine, namely the terminological inconsistencies of the legislation, which carries out administrative and legal regulation of relations in the field of electricity. The author emphasizes that administrative and legal regulation of relations in the electric power sector has a number of practical problems. First of all, the author emphasizes that over the past few decades, the national legislator has adopted many important legal acts which currently regulate relations in the electricity sector - first of all, the Law of Ukraine "On the Electricity Market", and the Laws of Ukraine "On

Alternative Energy Sources" and "On the National Commission for State Regulation of Energy and Public Utilities" are also important. At the same time, the legal framework for administrative and legal regulation of relations in the electricity sector requires the adoption of certain regulatory acts, in particular the Law of Ukraine "On Renewable Energy Sources," as this energy sector is currently not properly regulated. In addition to the gaps, the author outlines the shortcomings of the current legislation, in particular the Law of Ukraine "On the Electricity Market". Among the shortcomings of the current legislation, the author also considers the reduction of the "green" tariff due to the adoption of the Law of Ukraine "On Amendments to Certain Laws of Ukraine on Improving the Conditions for Supporting the Production of Electricity from Alternative Energy Sources", as well as the lack of alternative means to stimulate the development of non-traditional and renewable energy sources. The author proposes amendments to legislation aimed at eliminating these and other shortcomings. The author identifies the trends in the further development of administrative and legal regulation of relations in the electricity sector in the context of European integration, including the increasing importance of contractual regulation of relations in the electricity sector, continuation of the process of adaptation of Ukrainian legislation in the electricity sector to the requirements of the EU acquis, and preparation by the Cabinet of Ministers of Ukraine of decisions on the role of executive authorities at the stages of preparation and formation of measures for efficient production, transformation, transportation, processing and consumption of energy. The positive experience of the United States of America in administrative and legal regulation of relations in the electricity sector and the directions of its implementation are studied.

Key words: electric power industry; regulation; legal regulation; administrative and legal regulation; public relations; legal relations.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Монографія:

1. Миколаєць Д.А. Адміністративно-правове регулювання відносин у сфері електроенергетики в умовах євроінтеграції України: теорія і практика: монографія. Харків: *Факт*, 2020. 396 с.

Статті у наукових фахових виданнях України та наукових періодичних виданнях інших держав:

2. Миколаєць Д.А. Поняття адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2019. № 2. Т. 3. С. 31–35.

3. Миколаєць Д.А. Сутність адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики. *Юридична наука*. 2019. № 11. Т. 2. С. 48–52.

4. Миколаєць Д.А. Ознаки адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики. *Юридична наука*. 2019. № 12. С. 162–168.

5. Миколаєць Д.А. Переваги та недоліки сучасного стану адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики в умовах євроінтеграції України. *Юридична наука*. 2020. № 4. Т. 2. С. 123–129.

6. Миколаєць Д.А. Недоліки сучасного стану адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики в умовах євроінтеграції України. *Юридична наука*. 2020. № 5 (107). Том 2. С. 40–47.

7. Миколаєць Д.А. Види завдань адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики в умовах євроінтеграції України. *Юридична наука*. 2020. № 6 (108). С. 127–132.

8. Миколаєць Д.А. Недоліки та прогалини адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики в умовах євроінтеграції України. *Соціальне право*. 2020. № 3. С. 73–76.

9. Миколаєць Д.А. Тенденції подальшого розвитку адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики в умовах євроінтеграції. *Соціальне право*. 2020. № 4. С. 78–83.

10. Миколаєць Д.А. Досвід США і ЄС щодо адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики і напрямку запозичення. *KELM*. 2020. № 3 (31). Vol. 3. P. 165–172.

11. Миколаєць Д.А. Сущность и значение административно-правового регулирования отношений в сфере электроэнергетики и направления. *Право и закон*. 2020. № 2. С. 97–101.

12. Миколаєць Д.А. Научная интерпретация административно-правового регулирования отношений в сфере электроэнергетики. *Право и политика*. 2020. № 2. С. 25–29.

13. Миколаєць Д.А. Содержание гарантий и принципов административно-правового регулирования отношений в сфере электроэнергетики и направления. *Право и политика*. 2020. № 3. С. 22–29.

14. Миколаєць Д.А. Классификация административно-правового регулирования отношений в сфере электроэнергетики и направления. *Право и политика*. 2020. № 4. С. 4–12.

15. Миколаєць Д.А. Система принципів адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики в умовах євроінтеграції України. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2021. № 3. С. 101–107.

16. Миколаєць Д.А. Види адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики в умовах євроінтеграції України. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2021. № 5–2. С. 96–105.

17. Миколаєць Д.А. Проблеми адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики в умовах євроінтеграції України. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2021. № 6. С. 103–109.

18. Миколаєць Д.А. Позитивний зарубіжний досвід щодо адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики і напрями його запозичення. *Соціальне право*. 2021. № 1. С. 80–90.

19. Миколаєць Д.А. Напрями оптимізації адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики. *Соціальне право*. 2021. № 2. С. 83–89.

20. Миколаєць Д.А. Елементи механізму адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики в Україні. *Соціальне право*. 2021. № 3. С. 106–110.

21. Миколаєць Д.А. Реалізація механізму адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики в Україні. *Соціальне право*. 2021. № 4. С. 141–151.

*Статті у наукових виданнях, що індексуються
в наукометричній базі Scopus:*

22. Sokolov V., Sevriukov D.G., Rudyak V.O., Mykolaiets D., Tarakan Y.I. Combating discrimination in the field of employment: Analysis of ECtHR practices. *Work*. 2023. Vol. 75 (4). P. 1301–1308. Doi: 10.3233/WOR-220279.

23. Pavlichenko V.M., Pikul V.P., Rybak N.V., Mykolayets D.A., Polozhyshnyk V.O. Remote Employment: Problems of Legal Regulation in Ukraine. *The International Journal of Interdisciplinary Global Studies*. London, 2023. Volume 19. Issue 1. P. 1–16. DOI: 10.18848/2324-755X/CGP/v19i01/1-16.

24. Mykolayets D., Ostapenko Y., Shapovalova K., Kostenko V., Pikul V. The Right to Work for Ukrainian Refugees and Its Realization in Europe. *Baku State University Law*. 2023. Rev. 92. Vol. 9. P. 92–110.

Матеріали наукових конференцій:

25. Миколаєць Д.А. Правова природа адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики в умовах євроінтеграції України. *Актуальні проблеми реформування системи законодавства України: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Запоріжжя, 25–26 січня 2019 року)*. Запоріжжя, 2019. С. 98–102.

26. Миколаєць Д.А. Класифікація принципів та гарантій адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики в умовах євроінтеграції України. *Верховенство права у процесі державотворення та захисту прав людини в Україні: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Одеса, 8–9 лютого 2019 року)*. Одеса: ГО «Причорноморська фундація права», 2019. С. 47–50.

27. Миколаєць Д.А. Міжнародний механізм адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики в умовах євроінтеграції України. *Проблемні питання, досягнення та інновації фундаментальних та прикладних досліджень: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, 9–10 лютого 2019 року)*. Київ: Науково-дослідний інститут публічного права, 2019. С. 74–77.

28. Миколаєць Д.А. Механізм національного адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики в умовах євроінтеграції України. *Право як ефективний суспільний регулятор: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Львів, 15–16 лютого 2019 року)*. Львів: Західноукраїнська організація «Центр правничих ініціатив», 2019. С. 125–128.

29. Миколаєць Д.А. Класифікація видів адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики в умовах євроінтеграції України та їх характеристика. *Пріоритети розвитку юридичних наук у XXI столітті*: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, 17–18 липня 2019 року). Київ: Науково-дослідний інститут публічного права, 2019. С. 35–39.

30. Миколаєць Д.А. Досвід ЄС щодо адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики і напрями запозичення. *Сучасні проблеми юридичної науки в Україні*: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, 17–18 лютого 2021 року). Київ: Науково-дослідний інститут публічного права, 2020. С. 78–82.

31. Миколаєць Д.А. Досвід США щодо адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики і напрями запозичення. *Сучасні правові системи світу в умовах глобалізації: реалії та перспективи*: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, 15–16 вересня 2020 року). Київ: Науково-дослідний інститут публічного права, 2020. С. 110–113.

32. Миколаєць Д.А. Основні теоретико-практичні проблеми адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики і напрями запозичення. *Перспективні напрями розвитку юридичної науки у XXI сторіччі*: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, 17–18 лютого 2021 року). Київ: Науково-дослідний інститут публічного права, 2021. С. 56–59.

33. Миколаєць Д.А. Оптимізація адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики і напрями запозичення. *Актуальні питання науки і практики та шляхи їх вирішення*: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, 21–22 квітня 2021 року). Київ: Науково-дослідний інститут публічного права, 2021. С. 170–173.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	24
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ОСНОВИ	
АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ	
ВІДНОСИН У СФЕРІ ЕЛЕКТРОЕНЕРГЕТИКИ В УМОВАХ	
ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ.....	
	38
1.1 Поняття, сутність та ознаки адміністративно-правового	
регулювання відносин у сфері електроенергетики.....	38
1.2 Переваги та недоліки сучасного стану адміністративно-	
правового регулювання відносин у сфері електроенергетики	
в умовах євроінтеграції України.....	63
Висновки до першого розділу.....	84
РОЗДІЛ 2. ЗАВДАННЯ, ФУНКЦІЇ, ПРИНЦИПИ ТА ГАРАНТІЇ	
АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ	
ВІДНОСИН У СФЕРІ ЕЛЕКТРОЕНЕРГЕТИКИ В УМОВАХ	
ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ.....	
	87
2.1 Види завдань та функцій адміністративно-правового	
регулювання відносин у сфері електроенергетики в умовах	
євроінтеграції України.....	87
2.2 Система принципів та гарантій адміністративно-	
правового регулювання відносин у сфері електроенергетики	
в умовах євроінтеграції України.....	145
Висновки до другого розділу.....	178
РОЗДІЛ 3. МЕХАНІЗМ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО	
РЕГУЛЮВАННЯ ВІДНОСИН У СФЕРІ	
ЕЛЕКТРОЕНЕРГЕТИКИ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ	
УКРАЇНИ.....	
	181

3.1 Механізм національного адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики в умовах євроінтеграції України.....	181
3.2 Міжнародний механізм адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики в умовах євроінтеграції України.....	231
3.3 Види адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики в умовах євроінтеграції України.	263
Висновки до третього розділу.....	298
РОЗДІЛ 4. КОНЦЕПЦІЯ ОПТИМІЗАЦІЇ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ВІДНОСИН У СФЕРІ ЕЛЕКТРОЕНЕРГЕТИКИ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ.....	301
4.1 Проблеми адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики в умовах євроінтеграції України.....	301
4.2 Тенденції подальшого розвитку адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики в умовах євроінтеграції.....	334
4.3 Позитивний іноземний досвід щодо адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики і напрями запозичення.....	356
Висновки до четвертого розділу	389
ВИСНОВКИ	394
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	403
ДОДАТКИ	458

ВСТУП

Актуальність теми. Енергетика в Україні є ключовою галуззю економіки, і успішне її функціонування забезпечує безперебійну роботу всіх інших галузей країни. Процеси євроінтеграції України у сфері енергетики, з одного боку, обумовлюють синхронізацію вітчизняної енергетичної системи з європейською, спільну імплементацію енергетичних стратегій та політик, з іншого боку – військова агресія, а також потреби відновлення економіки обумовлюють впровадження і широке використання альтернативних джерел енергії та забезпечення енергетичної безпеки. Енергетична безпека стає гарантією того, що завжди буде наявна, доступна та стабільна енергія та паливо високої якості, незалежно від звичайних чи надзвичайних подій та обставин. Іншими словами, спільна з європейською спільнотою енергетична безпека — це захист нашої країни, її громадян та економіки від можливого дефіциту енергії.

За таких умов розвиток правовідносин у сфері електроенергетики є одним із пріоритетних напрямів удосконалення енергетичної незалежності Української держави, з огляду на курс до євроінтеграції, потребу у забезпеченні національної безпеки, а також у подальшому зростанні економіки. Як зазначається в Енергетичній стратегії України до 2050 року енергетичний сектор має бути максимально наближений до кліматичної нейтральності. Це означатиме наявність чистої енергії, подолання енергетичної бідності, розвиток інноваційної та децентралізованої енергосистеми, повноцінне функціонування національних енергетичних ринків і їх інтеграцію в міжнародні. У зв'язку з чим актуальним стає питання розроблення та впровадження у життя сучасної концепції адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики з врахуванням тих викликів і загроз, якими стикнулася наша держава.

Тому надзвичайно важливо, щоб адміністративно-правове регулювання відносин у сфері електроенергії відповідало сучасним соціально-економічним умовам, було незалежним від політичних факторів і перебувало поза впливом корупційних чинників. Все це потребує створення впровадження сучасного адміністративно-правового механізму регулювання суспільних відносин у сфері електроенергетики, створення дієвої системи органів публічної адміністрації у сфері електроенергетики, вироблення ефективних інструментів публічного адміністрування, здійснення контролю, взаємодії тощо. Необхідність адаптації адміністративного законодавства у сфері електроенергетики до європейських вимог та стандартів, запровадження ринку альтернативної енергетики, усунення загроз для незалежності та стабільності електроенергетики країни додатково актуалізують обрану тему дисертації. Тому дослідження сучасного стану, а також вироблення сучасної концепції оптимізації адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики є актуальним питанням, яке дасть змогу адаптувати енергосистему України до європейських стандартів та забезпечити її незалежність.

Проблеми адміністративно-правового регулювання відносини у різних сферах суспільного життя, привертали увагу багатьох вчених, праці яких стали важливим підґрунтям дослідження. З поміж них можна назвати зокрема таких, як: М. І. Ануфрієв, Т. Б. Аріфходжаєва, О. О. Бандурка, С. В. Бедін, Г. В. Берлач, М. С. Блохіна, І. Л. Бородін, К. І. Бриль, Д. Л. Вітюк, О. Л. Волошин, І. В. Гайдаєнко, В. Л. Грохольський, М. Я. Гвоздь, А. Ю. Дейна, О. М. Джигун, С. В. Діденко, І. І. Дороніна, В. А. Євдокімов, В. О. Заросило, О. М. Капля, Н. В. Кузьминчук, М. Н. Курко, В. М. Левківський, С. О. Лисенко, В. І. Литвиненко, В. С. Літовченко, Н. В. Майданевич, С. В. Майстро, В. А. Малюська, О. А. Музика-Стефанчук, К. В. Муравйов, В. В. Мушенко,

А. Ю. Нашинець-Наумова, С. Р. Пляцко, А. М. Подоляка, Р. І. Раїмов, А. В. Рибчук, Т. В. Сак, С. Є. Саух, Б. В. Слупський, М. І. Смокович, О. Д. Терещук, В. О. Тімашов, Д. К. Ткач, О. Ю. Ткаченко, І. Л. Трофімов, В. Ю. Улида, В. С. Цимбалюк, М. К. Шапочка, Н. В. Шинкарук та ін.

Незважаючи на наукову цінність досліджень, які присвячені різним аспектам адміністративно-правового регулювання та діяльності публічної адміністрації у різних сферах суспільного життя, варто вказати на їх фрагментарність і неповний аналіз щодо розуміння ролі та функцій адміністративно-правового регулювання та діяльності публічної адміністрації у сфері електроенергетики, у тому числі з вироблення й забезпечення впровадження в життя сучасної концепції адміністративно-правового регулювання відносин сфері електроенергетики в умовах євроінтеграції. Дослідження такого важливого для економіки країни напряму наукою адміністративного права розглядалося фрагментарно або щодо окремих складників економічної сфери. Комплексного наукового дослідження, присвяченого проблемам концепції адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики та ролі й функцій публічної адміністрації у її формуванні та впровадженні не проводилося.

З огляду на викладене стає очевидною актуальність обраного напряму дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Тема дослідження належить до пріоритетних у галузі адміністративного права. Напрямок дисертаційного дослідження обрано, з урахуванням положень: Енергетичної стратегії України на період до 2050 року, схваленої Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 21 квітня 2023 р. № 33-р.; Стратегії розвитку Національної академії правових наук України на 2021-2025 роки, затвердженої постановою загальних зборів Національної академії правових наук України від 26 березня 20231 р. № 12-21.

Дисертацію виконано у межах загального плану науково-дослідної роботи ПрАТ «Вищий навчальний заклад «Міжрегіональна Академія управління персоналом» на 2014–2018 рр.: «Теоретико-методологічні засади становлення української державності і соціальна практика: політичні, юридичні, економічні та психологічні проблеми» (ДР № 0113U007698) та загального плану науково-дослідної роботи ПрАТ «Вищий навчальний заклад «Міжрегіональна Академія управління персоналом» на 2019–2024 рр.: «Дослідження теоретико-методологічних основ розвитку української державності в контексті світових модернізаційних процесів формування національних громадянських суспільств: політичний, юридичний, економічний, соціальний, психологічний та управлінський аспекти» (ДР № 0119U100492).

Мета і завдання дослідження. *Мета* дисертаційного дослідження полягає в тому, щоб на підставі комплексного аналізу теоретико-методологічних та правових засад теоретично обґрунтувати та розробити концепцію оптимізації адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики в умовах євроінтеграції, а також сформулювати пропозиції та рекомендації по удосконаленню чинного законодавства та практики його реалізації у сфері електроенергетики.

Для реалізації зазначеної мети, необхідно виконати такі *завдання*:

– сформулювати визначення поняття адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики та встановити його сутність;

– охарактеризувати переваги та недоліки сучасного стану адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики в умовах євроінтеграції України;

– окреслити види завдань адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики в умовах євроінтеграції України;

– установити функції адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики в умовах євроінтеграції України;

– виділити систему принципів адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики в умовах євроінтеграції України;

– конкретизувати гарантії адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики в умовах євроінтеграції України;

– проаналізувати механізм національного адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики в умовах євроінтеграції України;

– розкрити міжнародний механізм адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики в умовах євроінтеграції України;

– визначити види адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики в умовах євроінтеграції України;

– з’ясувати проблеми адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики в умовах євроінтеграції України;

– визначити тенденції подальшого розвитку адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики в умовах євроінтеграції України;

– дослідити позитивний іноземний досвід щодо адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики.

Об’єктом дослідження є система суспільних відносин у сфері електроенергетики.

Предмет дослідження – концепція оптимізації адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики в умовах євроінтеграції України.

Методи дослідження. Методологічну основу дослідження становили наукові методи, використання яких забезпечило досягнення

мети й вирішення завдань дослідження. Основою методологічного дослідження став метод діалектичного матеріалізму, використання якого дало змогу забезпечити аргументованість, достовірність і наукову обґрунтованість дисертаційного дослідження, скласти цілісну систему знань та уявлень про сучасний стан і тенденції розвитку суспільних відносин у сфері електроенергетики.

Формально-юридичний метод було застосовано у процесі розробки понятійно-категоріального апарату та узагальнення понятійно-термінологічного інструментарію, який може бути застосований для теоретико-правової характеристики адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики в умовах євроінтеграції України (підрозділ 1.1). *Логіко-семантичний метод*, окрім визначення поняття «адміністративно-правове регулювання відносин у сфері електроенергетики» (підрозділ 1.1), сприяв з'ясуванню його сутності та ознак (підрозділ 1.1), дав змогу дослідити види адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики в умовах євроінтеграції України (підрозділ 3.3), визначити завдання (підрозділ 2.1), класифікувати функції (підрозділ 2.1), виділити систему принципів (підрозділ 2.2) та дослідити гарантії адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики в умовах євроінтеграції України (підрозділ 2.2).

Використання *системно-структурного та системно-функціонального методів* сприяло: встановленню сутності адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики та виділенню його ознак (підрозділ 1.1); визначенню переваг та недоліків його сучасного стану (підрозділ 1.2); визначенню видів завдань (підрозділ 2.1), класифікуванню функцій (підрозділ 2.1); виділенню системи принципів (підрозділ 2.2) та дослідженню гарантій адміністративно-правового регулювання відносин у сфері

електроенергетики в умовах євроінтеграції України (підрозділ 2.2); класифікуванню теоретичних та практичних проблем адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики в умовах євроінтеграції України (підрозділ 4.1) та дослідженню тенденцій його подальшого розвитку (підрозділ 4.2).

Метод моделювання дав змогу розробити пропозиції для вирішення проблем адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики в умовах євроінтеграції України (підрозділ 4.1), спрогнозувати тенденції його подальшого розвитку (підрозділ 4.2) та встановити напрями позитивного іноземного досвіду щодо адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики (підрозділ 4.3).

Використання *порівняльно-правового методу* сприяло встановленню переваг та недоліків сучасного стану адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики в умовах євроінтеграції України (підрозділ 1.2), дослідженню національного та міжнародного механізмів адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики в умовах євроінтеграції України (підрозділи 3.1, 3.2), аналізу позитивного іноземного досвіду щодо адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики та визначенню напрямів його запозичення для вітчизняного законодавства (підрозділ 4.3).

Інформаційну основу роботи становлять наукові праці вчених з різних галузей знань, зокрема загальної теорії держави і права, адміністративного права, економіки, державного управління, інших галузевих правових наук, які стосуються характеристики адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики. Положення та висновки дисертаційного дослідження ґрунтуються на критичному аналізі норм Конституції України, Законів України «Про ринок електричної енергії», «Про енергетичну ефективність», «Про альтернативні джерела

енергії» та інших законів, підзаконних нормативно-правових актів, а також проєктів нормативно-правових актів.

Емпіричну базу дослідження становлять довідкові видання та аналітично-довідкові статті, офіційні звіти, доповіді органів державної влади, судова практика та статистичні матеріали.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що дисертація є першою науковою працею, у якій на підставі вивчення сучасних наукових надбань учених, аналізу чинного національного та іноземного законодавства, проєктів нормативно-правових актів здійснено теоретико-правову характеристику адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики в умовах євроінтеграції України, та встановлено напрями його оптимізації.

У результаті дослідження сформульовано низку наукових положень і висновків, зокрема:

вперше:

– розроблено концепцію оптимізації адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики, запропоновано її принципи, напрями й пріоритети, а також механізми формування та здійснення, інструменти й методи її впровадження, визначено значення публічної адміністрації в цих процесах та шляхи вдосконалення їх діяльності з регулювання сферою електроенергетики;

– охарактеризовано зміст та особливості розподілу повноважень між суб'єктами адміністративно-правового регулювання у сфері електроенергетики, між суб'єктами публічного та приватного права. Установлено, що сутність адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики доцільно розглядати крізь призму трьох аспектів: управлінського, господарського та екологічного;

– виокремлено ознаки адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики: 1) адміністративно-правове

регулювання відносин у сфері електроенергетики обумовлене соціально-економічними умовами; 2) адміністративно-правове регулювання відносин у сфері електроенергетики є цілеспрямованим, системним та невідворотним; 3) адміністративно-правове регулювання відносин у сфері електроенергетики має специфічну мету – забезпечення дії на території України екологічно безпечного, ефективного та доступного процесу виготовлення та споживання електричної енергії, відповідно до останніх наукових напрацювань та міжнародних стандартів; 4) адміністративно-правове регулювання відносин у сфері електроенергетики застосовує міжгалузеві засоби для досягнення мети регулювання; 5) адміністративно-правове регулювання відносин у сфері електроенергетики об'єднане системою спеціальних законодавчих актів;

– сформульовано поняття механізму національного адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики в умовах євроінтеграції України як системи взаємопов'язаних та взаємозалежних елементів, за допомогою яких уповноважені суб'єкти у сфері електроенергетики здійснюють цілеспрямований вплив на суспільні відносини, які виникають між суб'єктами господарської діяльності, які займаються виробництвом, передачею, розподілом, постачанням електричної енергії, та споживачами електричної енергії;

– досліджено форми впливу уповноважених суб'єктів реалізації державної політики у сфері електроенергетики на відносини у сфері електроенергетики, а саме форми правового та організаційного впливу;

– визначено поняття міжнародного механізму адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики в умовах євроінтеграції України – це система взаємопов'язаних та взаємозалежних елементів, за допомогою яких держави, міжнародні організації та інші суб'єкти міжнародних відносин узгоджують свої наміри та вирішують питання щодо подальшого розвитку електроенергетики;

– встановлено систему принципів адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики (правової визначеності, економічної обґрунтованості, мінімізації шкоди для довкілля та здоров'я людей, транспарентності, субсидіарної участі, наукової обґрунтованості та інноваційності);

удосконалено:

– класифікацію гарантій адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики на гарантії прав та інтересів споживачів (економічні, екологічні, соціальні, гарантії захисту), гарантії прав та інтересів суб'єктів господарювання (організаційно-правові, гарантії інвестиційного розвитку, гарантії захисту прав та інтересів) та гарантії діяльності органів публічної влади (гарантії професійності й незалежності, гарантії протидії корупції);

– обґрунтування переваг сучасного стану адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики, до яких нині належить те, що: 1) адміністративно-правове регулювання відносин у сфері електроенергетики відбувається відповідно до довготривалої державної стратегії розвитку цієї галузі; 2) адміністративно-правове регулювання відносин у сфері електроенергетики заохочує до використання альтернативних та відновлювальних джерел енергії;

– тлумачення змісту елементів механізму національного адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики, які запропоновано класифікувати на дві групи – групу статичних (норми адміністративного права, закріплені у відповідних нормативно-правових актах адміністративного законодавства, та суб'єкти відносин у сфері електроенергетики) та групу динамічних елементів адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики (діяльність уповноважених суб'єктів реалізації державної політики у сфері електроенергетики щодо реалізації основних

напрямів державної політики у сфері електроенергетики та форми впливу уповноважених суб'єктів реалізації державної політики у сфері електроенергетики на відносини у сфері електроенергетики);

– класифікацію завдань адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики в умовах євроінтеграції України на загальні (екологічно-правові; економічно-правові; організаційно-правові) та спеціальні (зближення національного та європейського ринків електроенергії; гарантування безперешкодного та постійного виробництва, постачання й розподілу електричної енергії; сприяння та поширення прозорості та правової комунікації між суб'єктами відносин у сфері електроенергетики на всіх рівнях);

– концепцію розподілу адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики в умовах євроінтеграції України на види, яку запропоновано розглядати крізь призму двох елементів: нормативного адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики (законодавче, підзаконне та міжнародне адміністративно-правове регулювання відносин у сфері електроенергетики) та індивідуального адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики (договори, для яких необхідне волевиявлення двох сторін, або однієї сторони договору);

– теоретичні положення, які стосуються структури міжнародного механізму адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики в умовах євроінтеграції України, та його елементів (міжнародних нормативно-правових актів у сфері енергетики, міжнародних організацій у сфері електроенергетики та двосторонніх договорів держав);

дістали подальшого розвитку:

– пропозиції про необхідність регламентації сфери нетрадиційних та відновлюваних джерел енергії, яка наразі не є врегульованою у належний

спосіб, для чого було запропоновано прийняття Закону України «Про нетрадиційні та відновлювані джерела енергії»;

– пропозиції по удосконаленню положень Законів України «Про ринок електричної енергії», «Про альтернативні джерела енергії», «Про енергозбереження» та інших нормативно-правових актів, які врегульовують відносини у сфері електроенергетики;

– пропозиції щодо використання позитивного досвіду Сполучених Штатів Америки та Європейського Союзу для вдосконалення адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики, а також сформульовано пропозиції про внесення змін до законодавства, що врегульовує відносини у сфері електроенергетики, зокрема до Закону України «Про ринок електричної енергії»;

– підходи по удосконаленню законодавства, яке регулює питання координації органів державної влади у сфері електроенергетики. Запропоновано створити спеціальний орган, наділений повноваженнями координувати діяльність суб'єктів публічного та приватного права у сфері електроенергетики;

– пропозиції щодо імплементації Україною положень Третього енергетичного пакета, низки директив та регламентів Європейського Союзу відповідно до проголошеного Україною курсу до євроінтеграції та взятих на себе зобов'язань у рамках міжнародних договорів та угод.

Теоретичне та практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що викладені у дисертаційному дослідженні положення застосовано та можуть бути використані у:

– *науково-дослідній сфері* – для подальших теоретичних досліджень адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики (*Довідка про використання результатів дослідження у науково-дослідній роботі ПрАТ «ВНЗ «Міжрегіональна Академія управління персоналом» від 24 червня 2020 р. № 2235/5*);

– *правотворчій діяльності* – у процесі розробки змін і доповнень до нормативно-правових актів, які регулюють відносини у сфері електроенергетики;

– *правозастосовній діяльності* – для вдосконалення та підвищення ефективності адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики;

– *освітньому процесі* – під час наукових конференцій та диспутів, під час вивчення юридичних наукових дисциплін у вищих юридичних закладах освіти, при підготовці лекційних та семінарських занять, у науково-дослідній роботі студентів, слухачів та курсантів, у процесі підготовки робочих програм та планів, підручників, навчальної та прикладної літератури (*Акт упровадження в освітній процес ПрАТ «ВНЗ «Міжрегіональна Академія управління персоналом» від 18 грудня 2020 р.*).

Особистий внесок здобувача. Дисертаційне дослідження виконано здобувачем самостійно, з використанням останніх досягнень теорії права. Усі ідеї, сформульовані положення і висновки обґрунтовано на основі особистих досліджень автора. Публікації здійснені без співавторства.

Апробація результатів дослідження. Підсумки розробки проблеми загалом, окремі її аспекти, одержані узагальнення і висновки оприлюднено на всеукраїнських і міжнародних конференціях, семінарах та круглих столах, а саме: «Актуальні проблеми реформування системи законодавства України» (м. Запоріжжя, 25–26 січня 2019 р.); «Пріоритетні напрямки розвитку правової системи України» (м. Львів, 27–28 січня 2019 р.); «Верховенство права у процесі державотворення та захисту прав людини в Україні» (м. Одеса, 8–9 лютого 2019 р.); «Право як ефективний суспільний регулятор» (м. Львів, 15–16 лютого 2019 р.); «Правова доктрина, правоутворення та правозастосування: проблеми зв'язку та шляхи розвитку» (м. Харків, 11 жовтня 2019 р.); «Актуальні питання юридичної науки та практики» (м. Київ, 23 квітня 2020 р.); «Трудове право та

законодавство про працю: шляхи реформування» (м. Харків, 15 травня 2020 р.); «Права людини в Україні: минуле, сьогодення, майбутнє» (м. Харків, 10 грудня 2020 р.).

Публікації. Основні результати дисертації, висновки та пропозиції висвітлено у 33 наукових працях, серед яких одна монографія, 15 статей, опублікованих у наукових фахових виданнях України, 5 статей – у наукових виданнях інших держав, 3 статті у виданні, що входять до наукометричної бази Scopus, а також 9 тез доповідей і повідомлень на науково-практичних конференціях.

Структура та обсяг дисертації. Робота складається з анотації, вступу, чотирьох розділів, логічно об'єднаних у 10 підрозділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг дисертації становить 467 сторінок, з них основного тексту – 379 сторінок. Список використаних джерел налічує 364 найменування і займає 55 сторінок. Додатки (3) розміщено на 10 сторінках.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ОСНОВИ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ВІДНОСИН У СФЕРІ ЕЛЕКТРОЕНЕРГЕТИКИ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ

1.1 Поняття, сутність та ознаки адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики

На сьогодні, забезпечення навіть мінімальних життєвих потреб людини щодо комфортних та безпечних умов проживання, отримання державних послуг, лікування та освіти є неможливим без застосування технологій, які підтримуються завдяки електричній енергії. Крім того, завдяки електроенергії підтримується робота приватних та публічних підприємств, що забезпечує реалізацію права на працю та національних інтересів щодо гарантування безпеки, функціонування об'єктів критичної інфраструктури. Електроенергія стала невід'ємною складовою нашого повсякденного життя, впливаючи на якість життя кожного громадянина і функціонування суспільства загалом. Незалежно від того, чи йдеться про забезпечення освіти та навчання, функціонування медичних закладів чи просте забезпечення теплом та зручностями житла, електроенергія відіграє ключову роль. Відповідно, адміністративно-правове регулювання відносин у сфері електроенергетики повинно бути максимально чітким та зрозумілим для кожного суб'єкта таких відносин, щоб гарантувати його правильне та ефективне втілення. Особливої актуальності дана тематика набула у зв'язку з повномасштабним вторгненням РФ на територію України 24 лютого 2022 року. Впродовж двох років відбуваються систематичні ракетні обстріли об'єктів інфраструктури і велика частина населення країни час від часу позбавлена електроенергії.

Тематика аналізу понятійно-категоріального апарату є фундаментальною для будь-якої наукової роботи для розуміння сутності та специфіки явищ, які будуть об'єктом комплексного та системного дослідження. Деталізація змісту поняття адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики надасть можливість більш глибоко та цілісно розкрити його призначення та роль. Наявність поняття усунуватиме проблему із неоднозначним тлумаченням законодавства на науковому та побутовому рівні, а також сприятиме коректному застосуванню термінології на теоретичному рівні.

У свою чергу, з'ясування сутності адміністративно-правового регулювання спрямоване на ілюстрацію значення даного правового інституту для суспільства та держави, а також встановлення основних напрямів дії норм адміністративного законодавства у сфері електроенергетики.

Аналіз ознак адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики визначатиме особливості його дії, найбільш доцільні до застосування методи та засоби регулювання, що обумовлюють його самостійність та специфіку. Розкриття кожної із ознак допоможе упорядкувати теоретичні знання про адміністративно-правове регулювання відносин у сфері електроенергетики для доктрини адміністративного права і забезпечити розуміння процесів у практичній площині.

Варто зауважити, що питанню адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики останнім часом приділяється недостатньо уваги на науковому полі, що не відповідає сучасним тенденціям щодо з реформування даного напрямку та дії нової державної політики у сфері енергетики.

Водночас, окремі аспекти адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики України були висвітлені в наукових

працях наступних учених: С. В. Бедін, Г. В. Берlach, І. В. Гайдаєнко, О. М. Джигун, В. А. Євдокімов, М. І. Іншин, В. М. Левківський, В. С. Літовченко, Н. В. Майданевич, В. А. Малюська, В. В. Мушенко, Р. І. Раїмов, А. В. Рибчук, С. Є. Саух, Б. В. Слупський, В. О. Тімашов, О. Ю. Ткаченко, Н. В. Шинкарук. Тим не менш, наукові дискусії щодо формулювання вказаного вище терміну досі тривають, що й обумовлює актуальність піднятої тематики в сучасній реалії розвитку науки адміністративного права.

Тлумачення поняття адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики повинно відображати особливості державного управління та ринкового розвитку економічних відносин між державою, підприємствами та кінцевими споживачами електроенергії, а також враховувати попередні наукові здобутки, набуті українськими вченими. Досліджуючи загальне поняття адміністративно-правового регулювання, В. С. Літовченко роз'яснила його сутність, як «цілеспрямований вплив адміністративно-правових норм на суспільні відносини, задля забезпечення, шляхом використання адміністративно-правових засобів свобод, публічних та законних інтересів держави та інших суб'єктів права, підтримання функціонування в державі громадянського суспільства». До ознак адміністративно-правового регулювання авторкою віднесено його цілеспрямованість, наявність предмету та сфери правового впливу, орієнтацію на досягнення певної цілі адміністративно-правового регулювання та забезпечення за допомогою імперативного адміністративного методу [1, с. 56]. Аналізуючи дане визначення, звернемо увагу на наступне. По-перше, формулювання «цілеспрямований вплив» свідчить про те, що для адміністративно-правового регулювання характерне чітке встановлення порядку реалізації прав та обов'язків суб'єктами суспільних відносин. По-друге, підкреслення дослідницею того, що адміністративно-правове регулювання здійснюється

«задля забезпечення ... свобод, публічних та законних інтересів держави та інших суб'єктів права, підтримання функціонування в державі громадянського суспільства» означає, що для застосування адміністративно-правового регулювання необхідні спеціальні підстави, наприклад, наявність державного інтересу, що пояснюється соціальною цінністю суспільних відносин для держави, та потребою у їх регламентації. Для прикладу, суспільні відносини у сфері електроенергетики є важливими для держави, оскільки ними забезпечується функціонування процесів виробництва, транспортування, розподілу й споживання електричної енергії, функціонування органів державної влади, які забезпечують безперервне виробництво електроенергії та її споживання. Саме тому такі суспільні відносини потребують належного адміністративно-правового регулювання.

Загалом, сфера електроенергетики є однією із найголовніших галузей національної економіки, і саме тому у її правовому регулюванні поєднуються господарські та адміністративні методи. Це дозволяє забезпечувати розвиток даної сфери в умовах ринкової економіки, соціально-економічних змін в нашій країні та світі загалом, військової агресії російської федерації та її перманентних атак на електроенергетичну інфраструктуру нашої держави. Саме тому, в основу правильного та ефективного адміністративно-правового регулювання суспільних відносин у сфері електроенергетики мають бути закладені норми, які враховують специфіку даної сфери. Згідно із Законом України «Про ринок електричної енергії», суспільні відносини у сфері електроенергетики забезпечують передачу, розподіл, купівлю-продаж, постачання електричної енергії, що дозволяє гарантувати надійність та безпеку постачання електричної енергії до споживачів, з урахуванням їх інтересів, а також розвиток ринкових відносин, зменшення витрат на постачання електричної енергії та зменшення негативного впливу електроенергетики на навколишнє

середовище [2]. Таким чином, на основі преамбули Закону можна виділити декілька напрямів адміністративно-правового регулювання, що визначатимуть його цілі, методи забезпечення та суб'єктів:

1) адміністративно-правове регулювання господарських відносин із постачання електроенергії до побутових та непобутових споживачів;

2) адміністративно-правове регулювання контролю та нагляду за наданням послуг у сфері електроенергетики;

3) адміністративно-правове регулювання розвитку електроенергетики, що дозволить із однієї сторони забезпечити потреби споживачів, а із іншої сторони – мінімізувати негативний вплив електроенергетики на навколишнє природне середовище.

Оскільки виробництво та постачання електроенергії пов'язано із використанням природних ресурсів та може становити загрозу довколишньому середовищу, то регулювання спрямоване на встановлення вимог, стандартів і нормативів у цій сфері, зокрема щодо аспектів дотримання законодавства у сфері праці.

Останнім та найбільш об'ємним вектором адміністративно-правового регулювання варто вважати сферу державного управління, що обумовлено наявністю природної монополії у сфері електроенергетики, потребою пристосування до ринкових умов її виробництва, постачання та розподілу й водночас можливості споживачів мати вільний доступ до її використання.

У контексті зазначеного вище, О. Ю. Ткаченко зауважує, що адміністративно-правовий механізм реалізації державної політики у сфері паливної енергетики є системою з адміністративно-правових засобів, за допомогою яких уповноважені суб'єкти державної політики здійснюють вплив цілеспрямованого характеру на відносини в сфері паливної енергетики, задля досягнення мети енергетичної стратегії України до 2015 року та в умовах євроінтеграції [3, с. 155]. Хоч і крайній фрагмент

цитованого джерела є неактуальним у контексті втрати чинності енергетичної стратегії України до 2015 року, все ж проаналізуємо сам зміст запропонованого автором визначення.

Так, адміністративно-правове регулювання відносин у сфері електроенергетики повинно бути гнучким та, зважаючи на євроінтеграційні процеси України, змінюватися відповідно до стандартів Європейського Союзу та із урахуванням вже досягнутих результатів, а тому визначення сутності адміністративно-правового механізму реалізації державної політики у сфері енергетики через призму адміністративно-правових засобів, закріплених у конкретному нормативному акті все ж вважаємо хибним підходом. Втім, не зважаючи на це, у понятті, запропонованому автором все ж можна виділити і низку позитивних аспектів. Зокрема, погоджуємося із твердженням щодо системного характеру адміністративно-правового регулювання у сфері енергетики. Системність адміністративно-правового регулювання у сфері енергетики полягає у тому, що його становить система різноманітних адміністративно-правових засобів, що забезпечують послідовний вплив норм адміністративного права на процеси виготовлення, постачання та розподіл електроенергії та реалізацію принципів правової визначеності та законності у даній сфері. Крім цього, безумовно погодимось із підкресленням цілеспрямованого характеру впливу адміністративно-правових засобів на суспільні відносини у сфері електроенергетики. Це означає, що адміністративно-правове регулювання відносин у сфері електроенергетики обов'язково має чітку мету, із якою воно приймається та реалізовується, а саме регламентація суспільних відносин у сфері електроенергетики у напрямі, що відповідає інтересам держави та споживачів електричної енергії.

Із іншої сторони, окремі аспекти даного визначення потребують уточнення. Зокрема, вважаємо, що має бути надане більш чітке визначення

адміністративно-правових засобів для здійснення адміністративно-регулювання, а саме того, які адміністративно-правові засоби використовуються для адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики. Із огляду на відсутність наукової єдності у питанні вичерпного переліку таких засобів, до них можливо зарахувати, як правові гарантії й заборони, так і засоби примусу, які забезпечують притягнення до юридичної відповідальності порушників у суспільних відносинах у сфері електроенергетики. У даному аспекті авторське бачення щодо цього питання не було розкрито.

Н. В. Шинкарук визначає адміністративно-правове регулювання у сфері електроенергетики, як «цілеспрямований вплив адміністративно-правових норм на суспільні відносини щодо виробництва (навіть комбінованого вироблення електричної та теплової енергії), передачі електроенергії, а також централізованого оперативно-технологічного (диспетчерського) управління електроенергетикою, її збутом й споживанням задля забезпечення через адміністративно-правові засоби прав, свобод та інтересів юридичних та фізичних осіб, суспільства та держави» [4, с. 58]. Аналізуючи дане визначення, відзначимо його наступні позитивні та спірні аспекти. Передусім, звернемо увагу на те, що для позначення сутності адміністративно-правового регулювання у сфері електроенергетики дослідниця використовує формулювання «цілеспрямований вплив». Тобто, термін «регулювання» розглядається авторкою у контексті впливу адміністративно-правових засобів на суспільні відносини у сфері електроенергетики, а у якості таких адміністративно-правових засобів виділяються адміністративно-правові норми.

У визначенні дослідницею наводиться широке коло суспільних відносин у сфері електроенергетики, а саме суспільні відносини щодо виробництва, передачі електроенергії, централізованого оперативно-

технологічного управління електроенергетикою, збуту електроенергії та споживання електроенергії, яке у цілому відповідає тим правовідносинам, що закріплені у Законі України «Про ринок електричної енергії».

Метою адміністративно-правового регулювання у сфері електроенергетики визначено забезпечення прав, свобод та інтересів юридичних та фізичних осіб, суспільства та держави. Такий підхід щодо визначення мети адміністративно-правового регулювання у сфері електроенергетики знаходить свою підтримку і у працях інших авторів. Зокрема, із точки зору В. В. Мушенка, метою публічного адміністрування електроенергетики є забезпечення реалізації заходів із задоволення потреб населення та промисловості в електроенергії [5, с. 53]. Проте, встановлюючи сутність адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики, важливо враховувати те, що адміністративно-правове регулювання у сфері електроенергетики одночасно захищає права та інтереси, споживачів електричної енергії, суб'єктів, що забезпечують її виробництво та постачання, держави у особі її державних органів та держави, як форми організації, яка забезпечує суспільні інтереси. Іншими словами, адміністративно-правове регулювання відносин у сфері електроенергетики спрямоване на встановлення та забезпечення дотримання порядку реалізації повноважень та обов'язків усіма залученими до процесу виробництва, передачі, розподілу та споживання електричної енергії.

Таким чином, на основі проведеного аналізу запропонуємо авторське визначення поняття «адміністративно-правове регулювання відносин у сфері електроенергетики». Так, адміністративно-правове регулювання відносин у сфері електроенергетики — це економічно та соціально обґрунтований процес систематичного впливу норм адміністративного права на виробничі процеси, транспортування, розподіл та споживання електроенергії, а також діяльність вповноважених на це органів державної

влади з моніторингу, нагляду та контролю за відповідною діяльністю задля гарантування якісного та постійного електровиробництва і забезпечення правомірного споживання.

Сутність адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики розкривається через призму його значення для держави та суспільства, а також функціональних можливостей, які розкривають його вплив на діяльність з виробництва, транспортування, розподілу й споживання електричної енергії, а також функціонування вповноважених органів державної влади з моніторингу, нагляду та контролю за відповідною діяльністю. Так, із точки зору Н. В. Майданевич, сутність адміністративно-правового регулювання електроенергетичних відносин полягає в упорядкуванні публічних відносин й прав та обов'язків їх учасників, що були встановлені з використанням норм адміністративного законодавства та на основі закономірностей суспільного розвитку, державної політики та поведінки суб'єктів електроенергетичних відносин [6, с. 7]. Із точки зору дослідниці, адміністративно-правове регулювання електроенергетичних відносин варто розглядати, як форму впорядкування публічних відносин та прав й обов'язків учасників таких відносин. Така регламентація здійснюється завдяки чіткому розподілу за допомогою норм адміністративного права прав та обов'язків суб'єктів відносин у сфері електроенергетики, способів їх реалізації, закріплення завдань вповноважених у сфері енергетики органів. При цьому, такий порядок має відповідати суспільним потребам, економічним умовам, а тому мета адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики буде досягнута за умови, що законодавець врахує закономірності суспільного розвитку, державної політики та поведінки суб'єктів електроенергетичних відносин. Тобто, сутність адміністративно-правового регулювання електроенергетичних відносин на думку Н. В. Майданевич полягає не просто у прийнятті законодавчих актів у сфері

електроенергетики, але й у гарантуванні їх реалізації, розподілу завдань між вповноваженими органами, а також у забезпеченні ефективності їх функціонування, із урахуванням цілей державної політики.

С. В. Бедін, визначаючи сутність адміністративно-правового регулювання електроенергетичних відносин, звертає увагу на те, що державне регулювання електроенергетичного комплексу передбачає, як прямий, так і не прямий контроль (нагляд та моніторинг) урядом цін, якості послуг, інвестиційних рішень. Він поширюється на всі сегменти електроенергетики та є особливо необхідним там, де не працюють конкурентні механізми, як передача та розподіл електричної енергії та диспетчерське управління [7, с. 52]. Таким чином, адміністративно-правове регулювання електроенергетичних відносин доцільно також розглядати і як засіб впливу на суб'єктів господарювання, що здійснюють діяльність з виробництва, транспортування, розподілу електричної енергії, що дозволяє запобігати недобросовісній діяльності у цій сфері та порушенню прав та інтересів споживачів електроенергії. Такі «запобіжники» встановлюються державою у тому числі й шляхом адміністративно-правового встановлення ефективних методів контролю та суворої юридичної відповідальності за порушення у цій сфері. Діяльність щодо контролю, нагляду та моніторингу відносин у сфері електроенергетики є важливою складовою механізму адміністративно-правового забезпечення. С. В. Бедін підкреслює, що адміністративно-правове регулювання відносин у сфері електроенергетики є особливо важливим у тих сферах, де не працюють конкурентні механізми. До таких сфер віднесено розподіл електричної енергії та диспетчерське управління, де, очевидно, не діють ринкові механізми. Таким чином, держава гарантує, що права та інтереси споживачів електроенергії будуть дотримуватись на всіх стадіях відносин у сфері електроенергетики.

Н. В. Шинкарук розкриває сутність адміністративно-правового регулювання електроенергетичних відносин через призму встановлення у законодавстві в сфері електроенергетики правових, економічних та організаційних засад діяльності в такій сфері, регулювання відносин щодо виробництва, передачі, розподілу, постачання та використання електричної енергії, гарантування енергетичної безпеки держави, захисту прав споживачів й працівників, добросовісної конкуренції [8, с. 157]. Отже, адміністративно-правове регулювання відносин у сфері електроенергетики варто також розглядати і як закріплення у законодавстві основних засад діяльності суб'єктів таких правовідносин, а також засад захисту прав та інтересів споживачів електричної енергії та держави. Закріплення в адміністративно-правових нормах основних засад функціонування відносин у сфері електроенергетики важливе для державної безпеки, адже ними гарантується можливість нормального функціонування усіх органів державної влади, діяльності закладів охорони здоров'я та освіти, що і підкреслено у позиції автора. Перешкоджання роботі електромереж, виробництву електричної енергії може становити загрозу національним інтересам, адже перешкоджатиме комунікації, оперативності виконання роботи, особливо у військовій сфері, що і продемонстрував досвід російсько-української війни, коли ворог використовував атаки на електроенергетичну інфраструктуру як один із способів агресії. Належне адміністративно-правове регулювання відносин у сфері електроенергетики є одним із інструментів, що дозволяє мінімізувати негативні наслідки від таких атак.

Тож, можна зробити висновок, що сутність адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики є багатоспектною, що обумовлюється різноманітністю охоплених відносин. У процесі аналізу наукової літератури ми встановили наступні підходи вітчизняних науковців, щодо визначення сутності

адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики:

1) адміністративно-правове регулювання електроенергетичних відносин, як форма впорядкування публічних відносин та прав й обов'язків учасників таких відносин;

2) адміністративно-правове регулювання відносин у сфері електроенергетики, як засіб впливу на суб'єктів господарювання, що здійснюють діяльність з виробництва, транспортування, розподілу електричної енергії, що дозволяє запобігати недобросовісній діяльності у цій сфері та порушенню прав та інтересів споживачів електроенергії;

3) адміністративно-правове регулювання відносин у сфері електроенергетики, як закріплення у законодавстві основних засад діяльності суб'єктів таких правовідносин, а також засад захисту прав та інтересів споживачів електричної енергії та держави.

Відповідно із урахуванням цього, ми пропонуємо розглядати сутність адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики як сукупність взаємопов'язаних та взаємозалежних аспектів: управлінського, господарського та екологічного:

Управлінський аспект адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики полягає у впорядкуванні процесів генерації, розподілу та споживання електричної енергії відповідно до державних інтересів (підтримання національної безпеки, реалізації державою соціальної функції), суспільних інтересів (стабільний розвиток усіх галузей економіки) інтересів фізичних та юридичних осіб (безперешкодна реалізація природних прав на охорону здоров'я, добробут безпечне довкілля);

Господарський аспект адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики охоплює встановлення у нормах адміністративного права чітких та вичерпних правил ведення

підприємницької діяльності в сфері вироблення та постачання електричної енергії з метою запобігання недобросовісній конкуренції в даній сфері та порушенням прав споживачів;

Екологічний аспект адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики поєднує заохочення найбільш екологічних та безпечних для довкілля й населення способів виготовлення, розподілу та постачання електроенергії шляхом встановлення правил й технологій її виготовлення, правил роботи на електростанціях, встановлення юридичної відповідальності за порушення таких правил, впровадження заходів контролю за дотриманням цих правил.

Управлінський аспект адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики проявляється у діяльності уповноважених органів державної влади при встановленні правил ведення господарської діяльності в сфері електроенергетики, визначенні основних векторів розвитку сфери електроенергетики на шляху України до євроінтеграції. В сучасних умовах управлінський аспект є вкрай важливим для подолання негативних наслідків російської військової агресії на електроенергетичну інфраструктуру України. У даному контексті Б. В. Слупський наголошує, що державне управління, на відміну від державного регулювання, є діяльністю виконавчого та розпорядчого характеру, яка спрямовується на розвиток електроенергетики, визначення цілей й програм економічного розвитку [9, с. 6]. Отже, адміністративно-правовим регулюванням відносин у сфері електроенергетики закріплюються на нормативному рівні рішення, прийняті наділеними відповідною компетенцією суб'єктів, у процесі здійснення державного управління у сфері електроенергетики. Підкреслимо, що для сфери електроенергетики важливим є збалансування інтересів держави, суб'єктів господарювання та споживачів електроенергії. При цьому, врахування інтересів основної кількості кінцевих споживачів, якими є громадяни України та юридичні

особи, є чи не найголовнішою метою адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики. Управлінський аспект адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики сприяє досягненню цієї мети. В умовах, коли забезпечення функціонування вільного ринку електроенергії буде суперечити інтересам кінцевого споживача, завдяки управлінському аспекту адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики будуть прийняті відповідні необхідні рішення.

Таким чином, управлінський аспект адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики полягає у здійсненні діяльності щодо впорядкування процесів виготовлення, розподілу та споживання електричної енергії відповідно до державних та суспільних інтересів, інтересів фізичних та юридичних осіб, як споживачів електроенергії.

Господарський аспект адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики є чинником, який засвідчує функціонування електроенергетики, як однієї із найважливіших галузей національної економіки. Разом з тим, слід враховувати, що електроенергетика належить до природних монополій, а отже не може розвиватися в умовах вільного ринку та потребує чіткої регламентації суспільних відносин у цій сфері. Г. В. Берлач з даного приводу зазначає, що норми адміністративного права регулюють заборони, що поширюються на суб'єктів господарювання в сфері електроенергетики, і таким чином спрямовують їх діяльність в жорстке адміністративно-правове русло. Також нормами адміністративного права встановлюється порядок отримання ліцензій на провадження окремих видів діяльності в сфері електроенергетики [10, с. 60]. Такі обмеження встановлюються як щодо способів генерації електроенергії, так і стосуються цінової політики на неї, встановлення обов'язків щодо дотримання вимог охорони праці та

стандартів виробництва тощо. Окрім цього, нормами адміністративного права обмежується співпраця суб'єктів господарювання з іноземними компаніями, заохочується виробництво «зеленої енергії», забезпечується розширення сектору зеленої електроенергетики в Україні як одного, із стратегічно важливих головних державних напрямів розвитку галузі електроенергетики за останні роки.

Без застосування адміністративних методів, на власний розсуд суб'єктів господарювання, здійснюється внутрішньогосподарська діяльність. У такому разі, такі суб'єкти відносин у сфері електроенергетики не отримують дофінансування зі сторони держави, їх працівники не перебувають у трудових правовідносинах із державою, що дозволяє суб'єктам, які здійснюють виготовлення та розподіл електроенергії мають можливість самостійно регулювати рівень оплати праці та бути операційно самостійними.

Таким чином, господарський аспект адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики полягає у встановленні єдино дозволених правил ведення підприємницької діяльності в сфері виробництва та постачання електричної енергії, що дозволяє запобігати виникненню монополій в даній сфері, захищати інтереси суб'єктів відносин у сфері електроенергетики, захищати права споживачів тощо.

Екологічний аспект адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики пов'язаний із впливом на здоров'я людей та стан навколишнього середовища, що виникає у процесі виробництва електроенергії. На сьогодні, у нашій державі практикуються досить різноманітні способи виготовлення та постачання електричної енергії, які відрізняються за рівнем шкоди для довкілля, витрат на її виготовлення, і відповідно ціноутворення для споживачів, та економічної доцільності їх використання та подальшого розвитку. Адміністративно-правове регулювання дозволяє запроваджувати обмеження у використанні

способів виготовлення електроенергії, що є найбільш шкідливими для довкілля та здоров'я людей, наприклад, щодо роботи теплоелектростанцій. Також адміністративно-правове регулювання дозволяє чітко визначати сучасні стандарти роботи атомних електростанцій. Адміністративно-правовими нормами держава заохочує суб'єктів господарювання, які здійснюють виробництво електроенергії до розвитку сфери «зеленої енергетики» шляхом зменшення податкового навантаження, додаткового державного фінансування тощо.

Водночас погодимось із І. В. Гайдаєнком у тому, що альтернативна енергетика має й негативні сторони. Вітрові електростанції створюють надмірний шум та погіршують радіо- та телемовлення через вплив на частоту його передачі. Сонячні електростанції потребують великих площ землі, а фотоелементи у їх складі містять отруйні речовини (миш'як, свинець, кадмій) [11, с. 149]. Крім цього, важливо враховувати фактори нелінійності та непередбачуваності генерації електроенергії від альтернативної електроенергетики на відміну від більш «традиційних» способів виробництва електроенергії. Адміністративно-правове регулювання відносин у сфері електроенергетики дозволяє надати пріоритетності найбільш оптимальним способам виробництва «зеленої енергетики», та запобігти нанесенню шкоди природнім ресурсам й людям у процесі виробництва електроенергії. Це передбачає встановлення у адміністративно-правових нормах правил, які забезпечать використання для потреб «зеленої енергетики» найбільш непридатних для сільського господарства земель, регламентацію запобіжників від нанесення шкоди населенню, що проживає поблизу електростанції, обмежити можливості для необґрунтованого та неринкового збільшення кінцевої вартості електроенергії для побутових та непобутових споживачів тощо.

Таким чином, екологічний аспект адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики розкривається у

створенні та нормативному закріпленню передумов для розвитку найбільш екологічних та безпечних для довкілля й населення способів виготовлення, розподілу та постачання електроенергії шляхом встановлення правил щодо технологій її виробництва, правил роботи електростанцій, встановлення юридичної відповідальності за порушення екологічних норм та обмежень, створення ефективних заходів контролю за дотриманням екологічності у процесах виробництва електроенергії.

Ознаки адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики розкривають його місце в правовому регулюванні та державній політиці, а отже й визначають межі застосування. Крім того, саме ознаки демонструють самостійність й відмінність даного правового інституту. Так, Н. В. Шинкарук зазначає, що адміністративно-правові відносини є підвидом суспільних відносин, оскільки складаються у суспільстві, а електроенергетика є галуззю економіки, яка слугує потребам людини та суспільства. Регулювання таких відносин здійснюється спеціальним законодавством, які покликані захищати виробництво, розподіл, постачання електроенергії [4, с. 56].

Наявність спеціального законодавства є невід'ємним від адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики, оскільки є його зовнішнім виразом. Як особливість більш доречно визначити використання під час адміністративно-правового регулювання поєднання адміністративних та господарських методів. Спірним є встановлення, як ознаки дії в межах соціуму, оскільки це є властивим для будь-якого правового регулювання, забезпечення та захисту й не вказує на жодну особливість пов'язану з сферою електроенергетики.

В. А. Євдокімов до ознак електроенергетики, як об'єкта державного управління зараховує такі:

- 1) є однією із галузей економіки;
- 2) має стратегічне значення для соціально-економічної системи;

- 3) забезпечує зв'язок між іншими галузями економіки;
- 4) вимагає особливого регулювання із власними принципами, формами та методами [12, с. 94].

Таким чином, особливістю адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики є його взаємозалежність із економічними умовами держави та обумовленість державними стратегіями та політиками в сфері енергетики.

Крім того, до особливостей, що визначають самостійний характер відносяться й принципи адміністративно-правового регулювання. Серед них принципи правової визначеності, що стосується державного управління, що має бути зрозумілим та прогнозованим для суб'єктів господарювання, так й цінової політики, яка є важливою для споживачів електроенергії.

Також, важливим принципом пов'язаним із електроенергетикою є принцип мінімізації шкоди довкіллю, що передбачає й заохочення зеленої енергетики, досліджень щодо підвищення ефективності та результативності виробництва електроенергії.

Варто уточнити, що ознака стратегічного значення електроенергетики вказує й роль адміністративно-правового регулювання, яке повинно слугувати інструментом гарантування стабільності даної галузі економіки, встановлювати способи протидії заходам, які ставлять під загрозу її функціонування, що стосується, як внутрішньогосподарської діяльності, так й діяльності позадержавних та зарубіжних публічних та приватних організацій.

На думку Р. І. Раїмова, для адміністративно-правового регулювання енергетики, як природної монополії є властивими наступні ознаки:

- 1) наявність спеціальних нормативно-правових актів;
- 2) наявність спеціальних органів державної влади;

- 3) наявність спеціального режиму функціонування суб'єктів господарювання у сфері енергетики;
- 4) неможливість деконкуренції [13, с. 5].

Важливо наголосити, що адміністративно-правове регулювання відносин у сфері електроенергетики проводиться й за допомогою Конституції України, законодавства щодо державної служби та ведення господарської діяльності, а тому обмеження виключно спеціалізованими нормативно-правовими актами буде недоречним.

Наявність спеціальних органів державної влади пояснюється потребою забезпечення реалізації встановленого нормами адміністративного законодавства порядку. Їх діяльність не обов'язково пов'язана із контрольно-наглядовою діяльністю, але включає диспетчерське управління та сервісну діяльність.

Таким чином, підсумовуючи вищенаведене, можливо резюмувати, що ознаками адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики є наступні:

- 1) адміністративно-правове регулювання відносин у сфері електроенергетики обумовлене соціально-економічними умовами - адміністративно-правове регулювання повинно відповідати соціальному запиту щодо якості постачання електроенергії, її вартості та безперешкодного отримання;

- 2) адміністративно-правове регулювання відносин у сфері електроенергетики є цілеспрямованим та системним - наявність спеціального законодавства, спеціального механізму дії норм адміністративного законодавства, а також встановлення гарантій заборони погіршення стану виробництва та споживання електроенергії;

- 3) адміністративно-правове регулювання відносин у сфері електроенергетики має специфічну мету (забезпечення дії на території України екологічно безпечного, ефективного та доступного процесу

виготовлення та споживання електричної енергії, відповідно до останніх наукових напрацювань та міжнародних стандартів);

4) адміністративно-правове регулювання відносин у сфері електроенергетики застосовує міжгалузеві засоби для досягнення мети регулювання (ліцензування, контроль й нагляд, громадський контроль, державне фінансування та заохочення, заходи обмежень та заборон, заходи примусу та притягнення до юридичної відповідальності);

5) адміністративно-правове регулювання відносин у сфері електроенергетики об'єднане системою спеціальних законодавчих актів.

Однією із характерних ознак є наявність спеціальної системи законодавчих актів. Доцільно наголосити безпосередньо на налагодженому та системному зв'язку між нормативно-правовими актами, які лише комплексно можуть здійснювати належну регламентацію правовідносин у сфері електроенергетики, а не відокремлено (тобто у незалежності один від одного).

Основоположним актом є, звісно ж, Основний Закон – Конституція України [14], що визначає перелік природних прав та встановлює принципи й пріоритети державного управління, який необхідно дотримуватися, у тому числі під час адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики України в умовах євроінтеграції.

В Господарському кодексі України [15] встановлено умови договору електропостачання, основні його суб'єкти та істотні умови. Передбачено обов'язковість укладання договору та укладання його в письмовій формі для отримання електроенергії споживачами.

Спеціальними нормативно-правовими актами варто вважати Закон України «Про ринок електричної енергії» [2], «Про енергетичну ефективність», «Про альтернативні джерела енергії» [17].

Дані законодавчі акти визначають термінологію в сфері електроенергетики, права та обов'язки суб'єктів відносин. Також, визначаються заходи щодо підвищення ефективності виробництва електроенергії або ж зменшення її шкоди для довкілля, що є прогресивними нормами у порівнянні із застарілими, прийнятими ще за радянської доби.

Разом з тим, основне ж адміністративно-правове регулювання здійснюється за допомогою підзаконних нормативно-правових актів. Саме в підзаконних нормативно-правових актах встановлюються нормативи, порядки постачання чи розподілу електроенергії. Однак, вони можуть мати застарілий характер, а зважаючи на їх велику кількість, процес осучаснення може бути тривалим.

Так, однією із основних ознак адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики є його обумовленість соціально-економічними умовами. Найперше, адміністративно-правове регулювання повинно відповідати соціальному запиту щодо якості постачання електроенергії, її вартості та безперешкодного отримання. З даного питання О. М. Джигун зазначає, що тенденції розвитку галузі електроенергії вказують на нагальну потребу в переході від неперспективної системи «єдиного покупця» до тієї, що орієнтована на потреби всіх споживачів, у тому числі створення не швидких, а довгострокових стратегій та заохочення більш інтенсивного залучення зарубіжних інвестицій [18, с. 4].

Запровадження нових підходів та стратегій, створення нових засобів впливу на правомірність діяльності суб'єктів у відносинах в сфері електроенергетики можлива лише за допомогою належного адміністративно-правового регулювання, оскільки зазначене передбачає застосування сукупності контролю, нагляду та примусу для забезпечення дотримання визначеного порядку.

Разом з тим, для ефективної дії адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики воно повинно змінюватися разом із розвитком інноваційних технологій та потреб суспільства для заохочення їх поширення на території України (із запозиченням позитивного зарубіжного досвіду) та запобігання зловживання такимими технологіями в цілях економії витрат, однак які можуть завдавати шкоди як для довколишнього середовища, так і для здоров'я самих працівників.

Таким чином, ознака адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергії щодо обумовленості соціально-економічними умовами полягає у зміні та вдосконаленні адміністративного законодавства щодо виготовлення, розподілу та постачання електроенергії разом із створенням нових наукових технологій виробництва електроенергії, економічними умовами в державі щодо рівня благополуччя населення, їх матеріального забезпечення, а також державних стратегій розвитку, як енергетичної сфери, так і військової, інформаційної та соціальної.

Наступною ознакою адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики є його цілеспрямованість, системність та безповоротність. Цілеспрямованість адміністративно-правового регулювання пояснюється наявністю комплексу законодавчих актів, що діють на електроенергетику, а також спільної стратегії державного управління даною галуззю загалом. Системність адміністративно-правового регулювання полягає у створенні спеціального механізму дії правових норм у сфері адміністративного законодавства, які охоплюють усі різновиди відносин у галузі електроенергетики, а також забезпечують їх дотримання.

Безповоротність адміністративно-правового регулювання визначається заборонаю погіршення стану виробництва та споживання

електроенергії, у тому числі, через збільшення бюрократичних процедур, необхідності отримання додаткових ліцензій.

Крім того, безповоротність стосується обов'язково притягнення до того чи іншого виду юридичної відповідальності у випадку порушення встановленого законом порядку діяльності в сфері електроенергетики або ж вчинення іншого правопорушення в межах правового регулювання.

Ще однією ознакою адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики України є наявність специфічної мети. Важливо наголосити, що така мета повинна відображати, як зміни в соціальних уявленнях, так й уже досягнуті результати за останні роки в контексті державної енергетичної стратегії. Науковець А. В. Рибчук доречно зауважує, що для України в нинішньому столітті, розвиток електроенергетики є невід'ємним від процесу успішної міжнародної інтеграції, наближення до основних споживачів та використання революційних наукових технологій, що супроводжуватиметься розвитком інфраструктури [19, с. 202].

Тобто, мета повинна відтворювати найбільш успішний досвід останніх напрацювань міжнародної спільноти щодо використання електроенергії, підвищення ефективності її виробництва та зменшення ціни на такий вид послуг. Тому, мета завжди вказує на розвиток та є динамічною і змінною з плином часу.

Можна резюмувати, що спеціальною метою адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики є передбачення забезпечення дії на території України екологічно безпечного, ефективного та доступного процесу виготовлення та споживання електричної енергії, відповідно до останніх наукових напрацювань та міжнародних стандартів.

Ще однією ознакою адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики є застосування міжгалузевих засобів

для досягнення мети, що пояснюється багатоаспектною сутністю такого регулювання. Варто зазначити, що міжгалузевість може стосуватися, як поєднання правових та економічних засобів, так поєднання засобів різних галузей права. Так, В. А. Євдокімов зазначає, що засобами, які використовуються для адміністративно-правового регулювання сфери електроенергетики є:

- 1) гарантування дотримання правил рівноправними учасниками відносин;
- 2) передбачення не дискримінаційного та прозорого законодавства;
- 3) залучення органів державної влади;
- 4) стимулювання прозорості роботи електроенергетичного ринку [20, с. 185].

Тобто засоби управління мають економічний характер та діють в межах ринку. Вони націлені на створення умов дотримання принципів права та вільного економічного розвитку, хоча, звісно, єдина прибутковість не може бути самоціллю, адже потрібно враховувати вимоги законодавства у сфері екології, праці та охороні здоров'я.

Крім того, за допомогою засобів адміністративно-правового регулювання можливо оперативно впливати на стан відносин у сфері електроенергії, пристосовуючи їх до нової стратегії та видозмінюючи залежно від мети.

Слід констатувати, що засобами адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики є:

- ліцензування;
- державний контроль й нагляд;
- громадський контроль;
- державне фінансування та заохочення;
- заходи обмежень та заборон;
- заходи примусу та притягнення до юридичної відповідальності.

Отже, на основі проведеного дослідження, можливо зрозуміти, що адміністративно-правове регулювання відносин у сфері електроенергетики потребує реформування. Більше того, зважаючи на велику кількість міжнародних положень та активну євроінтеграцію України, це повинно здійснюватись відповідно до європейських стандартів. Проблеми в його реалізації викликані, як не послідовним процесом удосконалення, так і недостатнім науковим опрацюванням.

Водночас, детальне та комплексне дослідження понятійно-категоріального апарату, а також характеристики сутності та особливостей адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики України продемонструвало його цінність серед інших галузей, вказало на важливість для підтримання державної та соціальної безпеки, а також реалізації суспільних інтересів та конституційних прав і свобод людини й громадянина.

Комунальні й державні заклади, які надають соціальні послуги, а також здійснюють охорону і захист не тільки державних, але і загальносуспільних й приватних інтересів, повинні бути забезпечені постійною регулярністю виробництва і безперервністю постачання електроенергії. З огляду на це, потрібно, щоб адміністративне законодавство, норми якого стосуються саме відносин у сфері електроенергетики нашої країни орієнтувалося на соціально-економічні потреби громадян та держави, забезпечувало розвиток альтернативних паливних ресурсів та інноваційний технічний прогрес, однак без шкоди для життя, здоров'я та інтересів споживачів.

1.2 Переваги та недоліки сучасного стану адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики в умовах євроінтеграції України

Використання електричної енергії є невід'ємною частиною життя кожної особи. Електрична енергія використовується у побуті та господарській діяльності, дозволяє забезпечувати виконання державою своєї соціальної функції, сприяє захисту суверенітету та територіальної цілісності держави. При цьому, держава з кожним роком шукає найбільш оптимальні та ефективні підходи для оптимізації процесу енергопостачання кінцевим споживачам, мінімізуючи витрати та шкоду довкіллю, водночас максимізуючи рівень реалізованості суспільних потреб та благ.

В умовах євроінтеграції України надзвичайно важливо, щоб адміністративно-правове регулювання відносин у сфері електроенергетики відповідало сучасним соціально-економічним умовам та реаліям, було незалежним від політичного впливу, усувало корупційні ризики у відносинах у сфері електроенергетики.

Дослідження сучасного стану адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики дозволить встановити рівень відповідності чинного законодавства у цій сфері тим викликам, які на сьогодні поставлені перед нашою державою, здійснити пошук способів підвищення ефективності дії регулювання відносин у сфері електроенергетики, його актуальність в сучасних умовах.

Потреба в адаптації адміністративного законодавства у сфері електроенергетики до європейських вимог та стандартів і, як наслідок, фактично повне оновлення законодавства у цій сфері, поява в Україні ринку електроенергетики, перманентна боротьба за незалежність та стабільність української електроенергетики обумовлюють науковий

інтерес до питань, пов'язаних із адміністративно-правовим регулюванням відносин у даній сфері в Україні. Оскільки сучасний стан адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики характеризується не лише негативними, але й позитивними аспектами, в умовах євроінтеграції України особливого значення набуває дослідження переваг та недоліків сучасного стану адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики.

Визначення недоліків сучасного стану дозволить встановити причини неефективного адміністративно-правового регулювання у сфері електроенергетики, виявити прогалини та колізії чинного законодавства в цій сфері, а отже і спрогнозувати шляхи їх вирішення.

У свою чергу, виділення переваг сучасного стану дозволить зрозуміти, які аспекти адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики важливо зберегти в процесі реформування та забезпечити їх подальший розвиток.

Питання переваг та недоліків сучасного стану адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики в умовах євроінтеграції України наразі майже не досліджувалось у науковій літературі нашої держави. Окремі аспекти специфіки адміністративно-правового регулювання відносин досліджувались такими науковцями, як: М. С. Блохіна, Д. Л. Вітюк, О. Л. Волошин, М. Я. Гвоздь, А. Ю. Дейна, І. І. Дороніна, Н. В. Кузьминчук, С. В. Майстро, В. В. Мушенко, С. Р. Пляцко, Т. В. Сак, Б. В. Слупський, Д. К. Ткач, І. Л. Трофімов, В. Ю. Улида, М. К. Шапочка. Проте, варто враховувати те, що поняття «сучасний стан» є динамічним, а отже переваги та недоліки стану адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики, який був «сучасним» на момент написання праць таких авторів, можуть бути неактуальними в сучасних умовах. Саме тому, аналіз даного питання є важливим для нашого дослідження.

Сучасне адміністративно-правове регулювання відносин у сфері електроенергетики неможливо однозначно оцінювати позитивно або ж негативно, оскільки рівень законодавчого забезпечення реалізації різних прав та обов'язків в межах даних правовідносин не буде однаковим.

До прикладу, Д. К. Ткач зауважує потребу в удосконаленні нормативно-правової бази щодо використання методів, які відповідають сучасним умовам, оскільки ті, що діють зараз створюють перешкоди для залучення інвестицій та подальшого розвитку. Крім того, проблемою є перехресне субсидювання одних й тих же категорій населення. Недосконалий механізм оплати використаної електроенергії сприяє утворенню боргів перед генеруючими компаніями [21, с. 50].

Тобто, адміністративно-правове регулювання відносин у сфері електроенергетики України використовує імперативний метод для чіткого визначення способів діяльності суб'єктів господарювання.

Проблемою імперативного методу та відповідно адміністративного законодавства є складна й повільна процедура його зміни, що спричинятиме постійну застарілість законодавства, адже будь-які внесені зміни за час від виявлення проблеми до внесення пропозиції та її прийняття втрачатимуть свою актуальність.

Саме тому, більш доречним буде переважання диспозитивного методу із частковим використанням адміністративних засобів щодо ліцензування, контроль й нагляду, стандартизації. Позитивним можливо вважати поступове впровадження диспозитивного регулювання відносин у сфері електроенергетики, однак воно не є повсюдним, що й створює проблеми в фактичному застосуванні норм адміністративного законодавства.

Окремо слід розглянути проблему перехресного субсидювання, що стосується споживачів електроенергії та пов'язана уже із узгодженням норм фінансового та адміністративного законодавства.

Шляхом її вирішення можливо вважати запровадження єдиного порядку формування цін та сплати за використану електроенергію, що буде зрозумілим для споживачів, запобігатиме зловживанню правами іншими залученими у відносини суб'єктами права та буде прозорим й гласним, що полегшуватиме контроль.

С. В. Майстро наголошує на необхідності підвищення інформаційного забезпечення державного регулювання електроенергетики, що включає підвищення комунікації, запровадження інформативних Інтернет-ресурсів, забезпечення трансляції актуальної інформації в режимі онлайн для суб'єктів господарювання та просування ідей екологічної та відновлюваної енергетики [22, с. 42].

Підтримання належного рівня комунікації між державною та суб'єктами господарювання й споживачами відповідає концепції сервісного обслуговування та публічного адміністрування.

Позитивним можливо оцінювати адміністративно-правове забезпечення варіативності способів оплати електроенергії та отримання консультацій для споживачів.

Водночас, процес комунікації органів державної влади та суб'єктів господарювання у сфері електроенергетики залишається надміру бюрократизованим та створює можливості до корупційної діяльності, що також пояснюється недостатньою обізнаністю останніх щодо своїх прав та можливостей їх захисту.

Відповідно, одним із векторів адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики має стати інформаційна діяльність, як щодо навчання (проведення тренінгів та семінарів) для суб'єктів відносин у сфері електроенергетики задля підвищення рівня їх правової освіти та правосвідомості, так й щодо висвітлення особливостей діяльності самих вповноважених органів (реалізація повноважень, захист від перевищення повноважень).

А. Ю. Дейна визначає проблему енергетичної незалежності, що гарантує нормальне функціонування економіки у сфері енергетики та задоволення соціальних потреб суспільства, однак досі належно не забезпечено [23, с. 163].

Наведена проблема має, як економічний, так й правовий та організаційний характер, а отже й вирішити її лише за допомогою адміністративно-правового регулювання неможливо. Вона яскраво ілюструє зміст причин, які породжують проблеми у функціонуванні відносин у сфері електроенергетики.

Тому, завданням адміністративно-правового регулювання має бути не лише належне регламентування процедур виробництва чи постачання електричної енергії, але й захист галузі електроенергетики від неправомірного політичного, економічного, технічного чи соціального впливу задля мінімізації непередбачуваних ситуацій та запобігання загроз нормальному функціонуванні усіх процедур в її межах.

І. І. Дороніна позитивно оцінила розмежування у законодавстві понять «альтернативні» та «відновлювальні» джерела енергії, законодавчу регламентацію принципів функціонування ринку електроенергетики, заохочення державою використання альтернативних способів виробництва електроенергії та запровадження «зеленого» тарифу. До проблемних аспектів сучасного стану адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики дослідницею віднесено відсталість українського законодавства від законодавства ЄС [24, с. 40]. Втім, зі свого боку відзначимо, що законодавство ЄС також є динамічним, а це означає, що до моменту вступу України до Європейського Союзу, Україна завжди буде вимушена завжди «наздоганяти» його. Тому, на даний момент відсталість українського законодавства від законодавства ЄС має для цього об'єктивні передумови.

Аналізуючи позитивні аспекти, виділені дослідницею, погодимось із тим, що використання альтернативних способів виробництва електроенергії та запровадження «зеленого» тарифу є дійсно важливою перевагою сучасного стану адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики, і це дійсно відкриває перед Україною широкі перспективи в екологічній та економічній сферах. Подальший розвиток альтернативних способів виробництва електроенергії несе в собі певні ризики, зокрема у контексті збереження балансу між стимулюванням інвестицій в зелену енергетику, та захистом інтересів споживачів щодо доступної ціни електроенергії. Тому, саме адміністративно-правове регулювання відносин у сфері електроенергетики покликане гарантувати такий баланс, захистити інтереси усіх суб'єктів відносин в сфері електроенергетики, та усунути можливості зловживань у цій сфері.

Таким чином, проаналізувавши праці вітчизняних науковців та нормативні акти вітчизняного законодавства у сфері електроенергетики, ми можемо зробити висновок, що сучасний стан адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики характеризується рядом переваг та недоліків.

Зокрема, варто відзначити, що суттєвого відставання українського законодавства від європейського немає. Це скоріше стосується механізму реалізації, забезпечення та захисту адміністративно-правових норм.

Таким чином, на нашу думку, до переваг сучасного стану адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики належать такі переваги:

- 1) сучасне адміністративно-правове регулювання відносин у сфері електроенергетики здійснюється згідно довготривалої державної стратегії розвитку цієї галузі;

2) сучасним адміністративно-правовим регулюванням відносин у сфері електроенергетики заохочується використання альтернативних та відновлювальних джерел енергії.

До недоліків сучасного стану адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики України нами віднесено наступні недоліки:

1) сучасним адміністративно-правовим регулюванням відносин у сфері електроенергетики України не забезпечується координація уповноважених органів публічної влади в сфері електроенергетики;

2) сучасне адміністративно-правове регулювання відносин у сфері електроенергетики має прогалини в регламентації питання використання земель для альтернативних джерел енергії, а саме зміни їх цільового призначення;

3) сучасне адміністративно-правове регулювання відносин у сфері електроенергетики недостатньо захищає права та інтереси споживачів в умовах запровадження нового ринку електроенергії;

4) окремі нормативно-правові акти адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики застаріли.

До переваг сучасного стану адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики є чітке визначення векторів подальшого розвитку відносин у сфері електроенергетики на досить тривалий період. Так, в 2017 році було Кабінетом Міністрів України було схвалено Енергетичну стратегію України на період до 2035 року «Безпека, енергоефективність, конкурентоспроможність» [25]. Вже в 2023 році Кабінетом Міністрів України розпорядженням від 21.04.2023 № 373-р було схвалено нову концепцію - Енергетичну стратегію України на період до 2050 року. Зазначене свідчить про те, що однією із основних переваг є довготривалість, що зменшує вплив на її реалізацію політичних факторів та вказує та пріоритетні цілі, як в державному регулюванні, так й

реформуванні законодавства та напрямах для інвестицій в сфері електроенергетики. Так, в межах енергетичної стратегії визначено основні тенденції розвитку, що є доречним для планування підприємницької діяльності.

Ще одним позитивним аспектом варто вважати структурованість заходів із реалізації даної стратегії. Це дозволяє відслідкувати результативність її дії в межах певного періоду часу, виявляти проблеми у втіленні та оперативно їх виправляти для переходу до іншого етапу.

Серед цілей, які мають бути досягнуті в ході втілення Енергетичної стратегії України визначено «досягнення максимального рівня кліматичної нейтральності; максимальне скорочення використання вугілля в енергетичному секторі; оновлення та модернізація енергетичної інфраструктури; підвищення ефективності використання ресурсів в енергетичному секторі; всебічна інтеграція з ринками Європейського Союзу та ефективне функціонування внутрішніх ринків; забезпечення енергетичного сектору власними ресурсами з урахуванням економічної доцільності; розвиток альтернативних джерел енергії, нових продуктів та інноваційних рішень в енергетичному секторі». Такі сфери відповідають євроінтеграційному напрямку розвитку адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики, враховують існуючі проблеми в даній галузі. Разом з тим, не враховано екологічні проблеми, викликані виробництвом електроенергії.

Однак, збільшення рівня екологічної та правосвідомості населення в питаннях електроенергії дозволить залучити більшу кількість громадських організацій до контролю за її виготовленням, розподілом та постачанням, а отже й гарантуватися уже й надійність та стабільність таких процесів.

Ще одна перевага сучасного стану адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики полягає у тому, що адміністративно-правовим регулюванням відносин у сфері

електроенергетики заохочується використання альтернативних та відновлювальних джерел енергії. Заохочення використання альтернативних та відновлювальних джерел енергії закріплюються на законодавчому рівні у формі пільгових умов ведення підприємницької діяльності. Прикладом таких заохочень є запровадження «зеленого тарифу», яким, відповідно до Закону України «Про альтернативні джерела електроенергії», є «спеціальний тариф, за яким «закуповується електроенергія, що була виготовлена на об'єктах електроенергетики з альтернативних джерел енергії» [17]. Таким чином, суб'єкти господарювання, які використовуватимуть у своїй діяльності електроенергію, вироблену альтернативними джерелами енергетики, тобто є генеруючими компаніями, гарантується придбання державою електроенергії за конкурентними цінами. У такий спосіб інвестиційна діяльність у цій сфері стала менш ризикованою, оскільки будь-який потенційний інвестор у сферу альтернативної електроенергетики може чітко прорахувати й спрогнозувати її прибутковість.

Ще одним прикладом заохочень є передбачення у Законі України «Про внесення змін до деяких законів України щодо забезпечення конкурентних умов виробництва електроенергії з альтернативних джерел енергії» [26] звільнення від сплати ПДВ операцій щодо ввезення в Україну технічних приладів, які забезпечують виготовлення електроенергії з альтернативних джерел (мова йде про вітроенергетичні установки, сонячні фотоелектричні панелі, інвертори). У такий спосіб, адміністративно-правове регулювання відносин у сфері електроенергетики дозволяє зменшити вартість обладнання, необхідного для здійснення господарської діяльності у сфері виготовлення електроенергії з альтернативних джерел, і тим самим стимулювати розвиток малого підприємництва у цій сфері.

Таким чином, дана перевага сучасного стану адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики полягає у

полегшенні процесу запровадження в Україні ринку електричної енергії, зменшенні екологічної шкоди від функціонування теплоелектростанцій та поширенні альтернативних джерел енергетики за допомогою норм адміністративного права. Це дозволило приєднати об'єднану енергетичну систему України до європейської мережі операторів системи передачі електроенергії (ENTSO-E) та поглибити інтеграцію енергетичної системи України в загальноєвропейську. Сучасне адміністративно-правове регулювання відносин у сфері електроенергетики забезпечує баланс у розвитку альтернативних джерел енергетики із одночасним урахуванням інтересів населення щодо ціноутворення на ринку електричної енергії та екологічної доцільності альтернативної енергетики у різних регіонах України.

Одним із недоліків сучасного стану адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики на нашу думку є те, що сучасним адміністративно-правовим регулюванням відносин у сфері електроенергетики України не забезпечується координація уповноважених органів публічної влади в сфері електроенергетики. Як неодноразово уже було наголошено, електроенергетика охоплює велике коло неоднорідних за своїм змістом відносин.

Залежно від виду відносин різняться сутність адміністративно-правового регулювання й діють різні органи державної влади, від контролюючих до органів регулювання та стандартизації.

Однак, їх діяльність має бути направлена на досягнення спільних цілей та завдань встановлених в межах енергетичної стратегії. Забезпечення спільної діяльності можливо завдяки застосуванню координації, повноваження та порядок якої мають бути чітко визначені у законодавстві.

Координація є тим інструментом, що може визначити реальні причини складного процесу реформування відносин в сфері електроенергії

відповідно до європейських стандартів, затверджених як на рівні національного законодавства окремих країн Європейського Союзу, так і на рівні міжнародних нормативно-правових актів (Конвенцій, Резолюцій, Договорів тощо).

Це можливо завдяки комплексному підходу, а не локальному вирішенню прогалин, а також колізій у адміністративно-правовому регулюванні контрольної-наглядової діяльності, виробництва, розподілу й постачання електроенергії, що лише породжує за собою виникнення нових проблем.

Аналізуючи адміністративне законодавство щодо регулювання відносин у сфері електроенергетики, можливо помітити спроби законодавця впровадити інститут координації. Так, відповідно до п. 10 Положення «Про Міністерство енергетики України», Міністр вповноважений на спрямування та координацію діяльності центральних органів виконавчої влади щодо заходів, які входять до компетенції Міненерго [27].

Такими органами можливо Держенергонагляд, що вповноважений на контроль за сферою електроенергетики та Держенергоефективності, що слідкує за енергоефективністю та енергозбереженням під час використання енергоресурсів.

Однак, такий перелік не охоплює діяльність Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг, як регулятора й не співвідноситься із діяльністю Координаційного центру.

Тобто, повноваження щодо координації Міністра енергетики стосуються виключно контрольної-наглядової діяльності, що ускладнює їх пристосування до засад публічного адміністрування й ринкових умов.

Окремо звернемо увагу на діяльність Координаційного центру, врегульовану Постановою КМУ «Про утворення Координаційного центру

із забезпечення запровадження нового ринку електричної енергії». Пунктом 3 Постанови до завдань Координаційного центру із забезпечення запровадження нового ринку електричної енергії віднесено «сприяння узгодженню дій органів публічної влади та організацій щодо створення ринку електричної енергії; створення пропозицій й рекомендацій щодо запровадження ринку електроенергії; проведення контролю за заходами щодо запровадження нового ринку електроенергії» [28]. Варто зауважити, що Координаційний центр є лише дорадчим органом, а тому його не наділено реальними повноваженнями щодо контролю або ж хоча б доступу до інформації про стан запровадження нового ринку електроенергії не має.

Те ж саме можна сказати і про завдання Координаційного центру щодо сприяння узгодженню чи створенню пропозицій. Такі пропозиції матимуть лише рекомендаційний характер, а отже й не обов'язкові до застосування суб'єктами, яким вони адресовані. Крім цього, повноваження Координаційного центру щодо координації поширюються не на всі органи публічної влади, що діють у сфері електроенергетики. Розробка цільових програм, узгоджених між собою на усіх рівнях, є однозначно позитивним кроком для розвитку правового регулювання відносин у сфері електроенергетики в контексті євроінтеграції України. Цільові програми дозволяють конкретизувати заходи та засоби, що використовуються вповноваженими органами у процесі їхньої діяльності в даній сфері, а також чітко сформулювати завдання й мету такої діяльності.

Цільові програми, як і будь-які інші нормативно-правові акти, мають відповідати правилам юридичної техніки. Державна цільова економічна програма енергоефективності і розвитку сфери виробництва енергоносіїв з відновлюваних джерел енергії та альтернативних видів палива на 2010-2021 роки в розділі Шляхи та способи розв'язання проблеми містила формулювання: «першим способом розв'язання проблеми є розробка та виконання галузевих й регіональних програм. Проте, практика свідчить,

що коли вони не є складовою державної програми, досягнути значимого зниження рівня енергоємності ВВП неможливо» [29]. Аналізуючи даний текст виникає питання щодо його нормативності, способу викладу матеріалу, однозначного розуміння й, головне, застосування владними суб'єктами.

Погоджуючись із змістом зауваження, вважаємо, що для ефективної дії державної цільової програми більш доречним буде використання конкретних формулювань на позначення шляхів вирішення проблем в сфері електроенергетики.

Якщо ж визначений спосіб вирішення проблеми в сфері електроенергетики видається неефективним, то доцільно його замінити, а не встановлювати зауваження в застосуванні на рівні законодавства.

Таким чином, змістом досліджуваного недоліку сучасного стану є те, що національне адміністративне законодавство не передбачає існування жодного конкретного органу державної влади, який би володів повноваженнями щодо координації діяльності усіх органів, що діють в сфері електроенергетики, а рівень адміністративно-правового регулювання уже існуючих координаційних заходів не відповідає вимогам якісної юридичної техніки.

До недоліків сучасного стану адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики можливо віднести прогалини в регулюванні питання використання земель для альтернативних джерел енергії.

На сьогодні, встановлення земель для електроенергетики здійснюється відповідно до Закону України «Про землі енергетики та правовий режим спеціальних зон енергетичних об'єктів», новелою якого є ст. 14, де передбачено, що «земля категорії «ж» ч. 1 ст. 19 Земельного кодексу (землі промисловості, транспорту, енергетики, зв'язку й оборони та іншого призначення [30]) використовуються для розміщення об'єктів

альтернативної енергетики без зміни цільового призначення й незалежно від нього» [31].

Дана новела була направлена на спрощення процесу отримання земель суб'єктами господарювання, що інвестують свої кошти в альтернативну енергетику.

Її сутність проявляється у відсутності потреби зміни цільового призначення для земель окремих категорій, що уже виконують суспільні потреби для розміщення об'єктів електроенергетики на території нашої країни.

Однак, дана норма не скасовує можливості переведення земель інших категорій в категорію «ж», а сам законодавчий акт не встановлює чіткої процедури надання та використання земельних ділянок, відсилаючи до Земельного кодексу.

Відповідно до положень статей 149-150 Земельного кодексу України [30], компетенція органів публічної влади щодо вилучення земельних ділянок для суспільних потреб обмежується лише щодо «особливо цінних земель», якими згідно законодавчого припису варто вважати «землі природно-заповідного фонду, торфовища, де торф залягає більше, ніж на один метр, землі науково-дослідницьких установ, чорноземи, темно-сірі опідзолені, бурі гірсько-лісові, коричневі, дерево-підзолисті суглинкові ґрунти, що є у складі земель сільськогосподарського призначення». У випадку із землями сільськогосподарського призначення, їх використання під об'єкти електроенергетики можливе лише за рішенням Верховної Ради України. Таким чином, держава закріпила додатковий запобіжник, що дозволяє гарантування збереження таких земель. Зміна цільового призначення землі сільськогосподарського призначення, як і її вилучення для суспільних потреб, має бути обґрунтоване зміною її властивостей, втратою родючості. Землі для розміщення об'єктів альтернативної

енергетики повинні обиратися за залишковим принципом, тобто якщо їх неможливо використати для інших потреб.

І. Л. Трофімов у процесі дослідження проблем використання й утилізації сонячних батарей, вказав на те, що в їх складі знаходяться отруйні речовини, зокрема кадмій, галій, миш'як чи свинець. А тому потреба в їх очищенні від пилу та забруднень спрощує поширення таких елементів на землях розташування об'єктів альтернативної енергетики [32, с. 3]. Шкода, що наноситься землям, які використовувалися для розташування сонячних батарей, може бути не виправною вже після 30-50 років їх експлуатації.

Отже, заохочення інвестиційної діяльності й розвитку альтернативних й відновлювальних джерел електроенергетики, що встановлюється адміністративно-правовим регулюванням відносин у сфері електроенергетики щодо, не має становити загрозу для інших суспільних потреб, та гарантувати збереження природних властивостей ґрунту. Першочергово це стосується земель сільськогосподарського призначення.

Щодо встановленого нами недоліку сучасного стану адміністративно-правовим регулюванням відносин у сфері електроенергетики, який полягає у наявності прогалин в адміністративно-правовому регулюванні статусу земель для розміщення об'єктів альтернативної енергетики, зробимо висновок про відсутність на сьогодні чіткого та прозорого механізму зміни призначення землі та її вилучення для суспільних потреб населення.

Найбільш доречним способом розв'язання такої проблеми є закріплення заборони розташовування об'єктів альтернативної електроенергетики у тому числі й на тих землях, призначення яких вже було змінено із сільськогосподарських, рекреаційних, оздоровчих, лісогосподарських земель. В тому числі така заборона має поширюватись на ті землі, зміна призначення яких вже була проведена неодноразово.

Також, на наше переконання, на рівні адміністративного законодавства потребує закріплення встановлення певних заохочень для виробників електроенергії, які для цього використовують альтернативні джерела, та які розташовують свої об'єкти виробництва електроенергії на землях, непридатних для їх використання в інших цілях. Наприклад, має заохочуватись виробництво електроенергії на пагорбах чи в горах. Відзначимо, що такий підхід цілком відповідає міжнародній практиці та досвіду виробників електроенергії із альтернативних джерел у зарубіжних країнах.

Одним із недоліків сучасного стану адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики є недостатній захист прав споживачів в умовах створення нового ринку електроенергії. У процесі євроінтеграції та створення нового ринку електроенергії виникла потреба адаптувати національну модель виробництва, розподілу та постачання електроенергії до європейської. Це вимагає від суб'єктів, що здійснюють виробництво, розподіл чи постачання електроенергії значних змін у їх функціонуванні, а від вітчизняного законодавця – належним чином регламентувати їх правовідносини із кінцевими споживачами (побутовими та непобутовими), і у тому числі належним чином захистити права та інтереси останніх.

Зауважимо, що досить тривалий період в Україні функціонувала модель «єдиного покупця». Вказана модель описується Д. К. Ткачем, як така, що діє завдяки розподілу на двох рівнях:

- 1) на рівні генеруючої компанії, що, власне, і виробляє електроенергію;

- 2) на рівні спеціально створеного для таких потреб державного підприємства, яке спочатку викупляє таку електроенергію у генеруючої компанії, а згодом продає її державним чи незалежним постачальникам, які і надають цю електроенергію кінцевому споживачу [21, с. 48].

Така модель є недосконалою із огляду на відсутність конкуренції на ринку електроенергії. Тому у суб'єктів, що генерують електроенергію, здійснюють її розподіл чи постачання відсутня мотивація максимально підвищувати якість послуг, та вимагати за це у кінцевого споживача якнайменшу ціну. В таких умовах зростає адміністративний вплив на поведінку суб'єктів відносин у сфері електроенергетики, оскільки основним методом, який впливає на поведінку учасників ринку за моделлю «єдиного покупця», є імперативний метод. Такий підхід до функціонування ринку електроенергії не відповідає сучасним європейським практикам.

Втім, останні зміни, які були внесені до правового регулювання відносин суб'єктів у сфері електроенергетики, у тому числі прийняття нового Закону України «Про ринок електричної енергії» [2] та внесення численних змін до нього, наблизили вітчизняні практики у цій сфері до загальноприйнятих у ЄС. Запровадження процедур торгів електроенергією «на добу наперед», «явного аукціону», діяльність у цій сфері трейдерів та гарантованих покупців свідчить про позитивні зміни в адміністративно-правовому регулюванні відносин у сфері електроенергетики, яке пристосовується вітчизняним законодавцем під умови ринку, згідно із енергетичною стратегією нашої держави.

Тобто, основним напрямом адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики України є регулювання відносин суб'єктів господарювання, що здійснюють діяльність у сфері електроенергетики України між собою, та регулювання відносин таких суб'єктів із органами державної влади у сфері електроенергетики.

Додаткової уваги потребує захист прав споживачів електроенергії, які не мають належного законодавчого забезпечення. Б. В. Слупський зауважує, що своєрідний перехід від моделі «єдиного покупця» до моделі «конкуренції на оптовому ринку» через підвищення цін на електроенергію є найбільш не вигідним саме для споживача. Рівень підвищення цін

неможливо попередньо спрогнозувати. Організація ринку електроенергії потребує додаткових витрат, як і створення спеціальних адміністративно-управлінських структур. В результаті виробники електроенергії отримуватимуть надприбуток через надлишок виробництва, і ці витрати нестиме саме споживач. Хоча, як відзначає дослідник, конкуренція дозволить потенційно нормалізувати ціну [33, с. 5]. Іншими словами, у перехідний період до становлення повністю вільного та конкурентного ринку електроенергії найбільші ризики несуть споживачі. У цей період ціни на електроенергію, необхідну для реалізації побутових потреб та природних прав людини, можуть перевищувати економічні можливості населення. В умовах гарантованого викупу державою електроенергії за конкретною та незмінною ціною, витрати на яку впливатимуть на формування ціни, є дійсно небезпечною для населення. Тому, адміністративно-правове регулювання відносин у сфері електроенергетики в таких умовах має забезпечити ефективний захист прав та інтересів споживачів електроенергії. Такий захист може полягати у соціальному забезпеченні вразливих верств населення шляхом надання їм субсидіювання чи пільг, або ж у регламентації заходів попередження недобросовісної конкуренції у сфері електроенергетики, свідомого демпінгу цін або ж навпаки, створення монополій на вільному ринку.

Отже, недостатній рівень захисту прав споживачів в умовах створення нового ринку електроенергії, як один із недоліків сучасного стану адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики, полягає у тому, що прагнення держави до залучення інвестицій та наближення до європейських стандартів не враховує інтереси споживачів електроенергії та може порушувати їх права.

Це стосується, як передбачуваної та справедливої ціни на електроенергію, так й її стабільне постачання, що значно важче забезпечити й контролювати в умовах вільного ринку.

Також, недоліком сучасного стану адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики є застарілість окремих нормативно-правових актів у даній сфері.

Наявність застарілих нормативно-правових актів негативно відображається на впровадженні нових концепцій в публічне адміністрування сфери електроенергетики, застосуванні інформаційних технологій та полегшення контролю й нагляду за дотриманням законодавства. Прикладом застарілого законодавчого акту може слугувати Постанова Кабінету Міністрів «Про Комплексну державну програму енергозбереження України» [34], яка прийнята ще в 1997 році й не була змінена з того часу.

Проблемою такої програми є використання застарілої термінології, прогнозованих показників, що не відповідають соціально-економічним умовам держави.

Крім того, дану програму використовують для спрямування діяльності із енергозбереження та енергоефективності, створення регіональних та місцевих програм, які, зрозуміло, матимуть меншу ефективність.

Ще однією сферою, де поширені застарілі нормативно-правові акти є охорона праці у сфері електроенергетики. До прикладу, Правила експлуатації електрозахисних засобів [35], що затвердженні ще в 2001 році та не відповідають різноманіттю сучасних технологій.

Оновлення правил техніки безпеки для працівників у сфері електроенергетики є особливо важливим з огляду на безпосередню небезпеку для їх життя та здоров'я.

Це повинно стосуватися й гарантованого забезпечення усіма засобами індивідуального захисту та постійного фінансування підвищення рівня безпеки умов праці та рівня обізнаності працівників щодо дотримання правил охорони та дисципліни праці.

Таким чином, зміст досліджуваного недоліку адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергії розривається через неможливість адміністративного законодавства змінюватися із достатньою швидкістю для відповідності науковим й інформаційним технологіям.

Однак, адміністративно-правове регулювання тих видів відносин у сфері електроенергетики, що стосуються стану добробуту населення та безпеки перебування в трудових відносинах повинні оновлюватися на регулярній основі, що наблизить регулювання до реальних соціальних потреб.

Підсумовуючи здійснене наукове дослідження, можна резюмувати, що, зважаючи на воєнний стан, адміністративно-правове регулювання відносин у сфері електроенергетики та забезпечення електроенергією в цілому функціонує критично та нестабільно.

Серед позитивних аспектів адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики України в умовах євроінтеграції доцільно вважати наближення до ринкових умов. Попри складну політичну та соціальну ситуацію набувають поширення альтернативні й відновлювальні джерела енергетики. Здійснюються ряд заходів на законодавчому рівні для заохочення такої діяльності. В нинішніх складних умовах було оптимізовано діяльність вповноважених органів, що особливо стосується адміністративних повноважень та завдань Регулятора.

Все ж, адміністративно-правове регулювання, окрім комунальних та державних аспектів, повинно бути направлене, насамперед, на забезпечення потреб простого населення. Необхідно звернути увагу не лише на використання земель для конкретних потреб електроенергетики, але й цінову політику, а також комплексно налагоджену діяльність уповноважених на це органів.

Необхідно констатувати, що існуючі недоліки законодавчого регулювання правовідносин у сфері електроенергетики України можуть

бути усунуті лише комплексно й послідовно, що ми детальніше розглянемо у розділі 4 даної дисертаційної роботи.

Висновки до першого розділу

1. Адміністративно-правове регулювання відносин у сфері електроенергетики — це економічно та соціально обґрунтований процес систематичного впливу норм адміністративного права на діяльність з виробництва, транспортування, розподілу й споживання електричної енергії, а також функціонування вповноважених органів державної влади з моніторингу, нагляду та контролю за такою діяльністю з метою гарантування належного й безперервного виробництва електроенергії та забезпечення безперешкодного й правомірного її споживання.

2. Сутність адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики варто розглядати через призму трьох аспектів:

1) управлінський аспект - упорядкування виготовлення, розподілу та споживання електричної енергії відповідно до державних інтересів (підтримання національної безпеки, реалізації державою соціальної функції), суспільних інтересів (стабільний розвиток усіх галузей економіки) інтересів фізичних та юридичних осіб (безперешкодна реалізація природних прав на охорону здоров'я, добробут безпечно довкілля);

2) господарський аспект - встановлення єдино дозволених правил ведення підприємницької діяльності в сфері вироблення та постачання електричної енергії з метою запобігання недобросовісній конкуренції в даній сфері та порушенням прав споживачів;

3) екологічний аспект - заохочення найбільш екологічних та безпечних для довкілля й населення способів виготовлення, розподілу та постачання електроенергії шляхом встановлення правил й технологій її виготовлення, правил роботи на електростанціях, передбачення юридичної відповідальності за їх порушення та створення заходів контролю за дотриманням.

3. Ознаки адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики:

1) адміністративно-правове регулювання відносин у сфері електроенергетики обумовлене соціально-економічними умовами;

2) адміністративно-правове регулювання відносин у сфері електроенергетики є цілеспрямованим, системним та безповоротним;

3) адміністративно-правове регулювання відносин у сфері електроенергетики має специфічну мету – забезпечення дії на території України екологічно безпечного, ефективного та доступного процесу виготовлення та споживання електричної енергії, відповідно до останніх наукових напрацювань та міжнародних стандартів;

4) адміністративно-правове регулювання відносин у сфері електроенергетики застосовує міжгалузеві засоби для досягнення мети регулювання;

5) адміністративно-правове регулювання відносин у сфері електроенергетики об'єднане системою спеціальних законодавчих актів.

4. В умовах воєнного стану адміністративно-правове регулювання відносин у сфері електроенергетики наділене не лише недоліками, але й певними перевагами.

Так, до таких переваг можна віднести:

1) той факт, що, попри об'єктивні ускладнення, все ж адміністративно-правове регулювання даної сфери здійснюється згідно вимог, встановлених у довготривалій державній стратегії розвитку даної галузі загалом;

2) відбувається поступове заохочення до використання як відновлювальних, так і альтернативних джерел енергії.

Серед недоліків вказаної проблематики доцільно назвати наступні:

1) адміністративне законодавство не регулює питання координації уповноважених в сфері електроенергетики органів публічної влади;

2) адміністративно-правове регулювання відносин у сфері електроенергетики містить прогалини в регулюванні питання використання земель для альтернативних джерел енергії;

3) адміністративне законодавство надає недостатній рівень захисту та визнання прав споживачів в умовах створення нового ринку електроенергії;

4) окремі акти адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики є застарілими.

РОЗДІЛ 2
ЗАВДАННЯ, ФУНКЦІЇ, ПРИНЦИПИ ТА ГАРАНТІЇ
АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ВІДНОСИН У
СФЕРІ ЕЛЕКТРОЕНЕРГЕТИКИ В УМОВАХ
ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ

2.1 Види завдань та функцій адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики в умовах євроінтеграції України

Останні зміни в адміністративно-правовому регулюванні електроенергетики щодо перетворення із природної монополії у вільний ринок електроенергії, який запрацював в Україні, суттєве збільшення кола інвесторів, використання сукупності новітніх технологій та переосмислені підходи в управлінні даною галуззю вплинули на розуміння особливостей, призначення та мети відносин у даній сфері [36].

Із наданням Україні статусу кандидата на вступ до Європейського Союзу та початком переговорів про вступ нашої держави до цієї організації, на сьогодні вже можна впевнено говорити про те, що ринок електроенергетики нашої держави є складовою єдиного енергоринку ЄС.

Потреба у доступі до європейського ринку електроенергії та підвищення незалежності власних ресурсів обумовлює виникнення нових тенденцій та конкуренції адміністративно-правового регулювання. Україна роками готувала електроенергетичну галузь до європейської інтеграції та поступово долучалась до єдиного енергоринку ЄС. У зв'язку із цим змін зазнавали і завдання та функції адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики.

Така ситуація вказує й на потребу в новому опрацюванні теми завдань та функцій адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики із урахуванням того, що Об'єднана енергетична система України вже декілька місяців є синхронізованою із європейською енергетичною системою.

Завдання адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики є критеріями, які дозволяють зробити висновок про ефективність та систематизованість адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики [37].

Якщо в умовах синхронізації Об'єднаної енергетичної системи України із європейською енергетичною системою, та в умовах руху України, як кандидата, до вступу в ЄС законодавство у сфері електроенергетики чітко та ефективно регулюватиме відносини у сфері електроенергетики та виконуватиме поставлені перед ним завдання, можна буде вести мову про те, що реформування цієї сфери пройшло успішно. Тож, аналіз завдань адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики в умовах євроінтеграції України дасть можливість сформулювати розуміння того, які із завдань уже реалізуються, а які потребують впровадження для досягнення мети з осучаснення та підтримання сталого розвитку усієї сфери електроенергетики.

Також встановлення переліку завдань адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики дозволить визначити:

довготривалі плани та стратегії щодо процесу удосконалення законодавства у цій сфері;

довершити реформу, яка зараз відбувається;

визначити актуальні проблеми адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики в умовах євроінтеграції України та здійснити пошук шляхів їх вирішення [38].

У свою чергу, функції адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики в умовах євроінтеграції України окреслюють основні напрями правового впливу його норм на відносини у сфері електроенергетики.

Ключовим при їх науковому опрацюванні є встановлення того, які функції мають характерний виключно для цієї сфери правовий вплив та спеціалізований характер прояву у відносинах суб'єктів електроенергетичної галузі, а які є загальними для сфери адміністративно-правового регулювання суспільних відносин.

Встановлення функцій адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики дозволить нам краще розкрити зміст адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики та специфіку впливу норм законодавства у цій сфері на суспільні відносини між суб'єктами Об'єднаної енергетичної системи України.

Функції відтворюють динамічний характер адміністративно-правового регулювання, а тому можливо буде виявити, які норми права уже є застарілими, а які потребують узгодження, виявити прогалини, що зменшують дієвість регулювання відносин у сфері електроенергетики.

Таким чином, актуальність дослідження функцій відображає змінність адміністративно-правового регулювання, а тому у процесі аналізу буде отримана можливість встановити наступні аспекти:

1) які норми законодавства у сфері електроенергетики не відповідають євроінтеграційним умовам, поставленим перед Україною;

2) які норми законодавства у сфері електроенергетики навпаки мають сьогодні позитивний вплив на технічний, економічний та безпековий аспекти функціонування Об'єднаної енергетичної системи України;

3) виявити прогалини, що зменшують ефективність адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики.

Питання завдань та функцій адміністративно-правового регулювання суспільних відносин у різних сферах було неодноразово проаналізовано такими вченими як: О.В. Абакуменко [39], В.М. Антонов [40], Т.М. Афонченкова [41], Д.А. Бабаєв [42], Г.І. Балюк [43], А.В. Башун [44], С.В. Бедін [45], Т.І. Биркович [46], С.О. Біла [47], С.Д. Білоцький [48], Є.І. Бірюков [49], І.В. Бураковський [50], В.Є. Бурда [51], О.А. Васильєв [52], К.В. Гнедіна [53], Н.В. Данилова [54], В.В. Дем"янчук [55], Г.Д. Джумагельдієва [56], К.Ю. Дідок [57], О.І. Дорошенко [58], М.Ф. Друкований [59], Н.Л. Іващук [60], Г.М. Калетнік [61], О.О. Кармазін [62], Я.П. Квач [63], І.О. Клопов [64], А.С. Колесніченко [65], М. Кононенко [66], А.О. Кориневич [67], І.Е. Косинська [68], Д.Ю. Костін [69], Б.А. Костюковський [70], Г. Кочедикова [71], Г.О. Кравцов [72], М.О. Круцяк [73], М.П. Кузнєцов [74], Н.В. Кузьминчук [75], В.В. Кулик [76], О. Кулик [77], В.Г. Лежєпєкова [78], Я.О. Литвиненко [79], А.О. Лукашенко [80], У.В. Ситайло [81], А.А. Цибка [82] та ін.

Проте, види функцій та завдань адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики України потребують окремого дослідження із урахуванням чинного законодавства та європейських стандартів [83], оскільки вони:

а) є малодослідженими у вітчизняній доктрині адміністративного права;

б) в умовах євроінтеграції України, а також реформування Об'єднаної енергетичної системи України, потребують окремого дослідження із урахуванням чинного законодавства та європейських стандартів, які вже імплементовані чи мають бути імплементовані у національне законодавство України.

Зміни в підходах до державного управління, співвідношення між державою та правом, участі держави в управлінні місцевими справами та господарюванні, а також створенням нової державної політики в напрямку євроінтеграції вказують на неактуальність завдань адміністративно-правового регулювання радянських часів та обумовлюють сучасну плюралістичність підходів до їх класифікації та змісту [84; 85].

У процесі аналізу наукової літератури, ми встановили існування двох підходів до класифікації вітчизняними дослідниками завдань адміністративно-правового регулювання. Більшість дослідників складають прості класифікації, виділяючи декілька ключових для сфери їхнього дослідження завдань адміністративно-правового регулювання [86, с. 20; 87, с. 193].

Водночас, в науковій літературі нашої держави наявні підходи, згідно яких завдання адміністративно-правового регулювання групуються за кількома критеріями [88, с. 66].

У процесі нашого аналізу звернемося до аналізу обох підходів до класифікації завдань адміністративно-правового регулювання, та встановимо, яка із них є більш доцільною для класифікації завдань адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики в умовах євроінтеграції України.

До прикладу Д. В. Колесніков, досліджуючи адміністративно-правове регулювання в контексті демократизації публічних відносин, його завданнями вважає:

- 1) максимальне залучення до адміністративно-правового регулювання суспільства;
- 2) реалізація коротко та довгострокових заходів на задоволення потреб і суспільства, і індивіда;
- 3) динамічність та адаптація адміністративного законодавства до зовнішніх умов;

4) знаходження недоліків у державному управлінні, що заважають демократизації [86, с. 20].

Аналізуючи цей перелік завдань адміністративно-правового регулювання, звернемо увагу на те, що адміністративно-правове регулювання, на сьогодні, більше використовує виключно імперативний метод управління та не оперує бюрократичними процедурами. Відповідно, його завданням у сфері електроенергетики буде спрощення регулювання господарської діяльності, націленість на забезпечення потреб споживачів та суб'єктів господарювання.

Водночас, адміністративно-правове регулювання повинно застосовуватися і для досягнення короткострокових цілей, і для довготривалих програм, а тому його завданням можливо вважати адаптацію під умови ринку електроенергії та потреби споживачів, однак не порушення національних пріоритетів та державної безпеки.

Тому, адміністративно-правове регулювання виконує функцію обмеження, що полягає у неможливості в сфері електроенергетики поставити потреби й інтереси суб'єкта господарювання над потребами держави, суспільства та споживача.

Спірною є можливість виявляти недоліки саме за допомогою адміністративно-правового регулювання, оскільки воно уже є результатом попереднього опрацювання статистики та проблем із захистом прав суб'єктів у сфері електроенергетики.

Усі перераховані вище завдання пов'язані безпосередньо із його спрямованістю на задоволення потреб індивіда та суспільства в цілому (про це свідчать завдання залучення до адміністративно-правового регулювання суспільства та завдання реалізації за допомогою адміністративно-правового регулювання потреб суспільства та кожного індивіда) та із забезпеченням динаміки розвитку адміністративно-правового регулювання у відповідності до умов суспільного життя

(завдання адаптації адміністративного законодавства до зовнішніх умов та завдання пошуку недоліків у державному управлінні, що заважають демократизації).

Згідно такого підходу, завданнями адміністративно-правового регулювання у сфері електроенергетики є із однієї сторони, задоволення потреб кожного користувача електроенергії в нашій державі. Наприклад, в сучасних умовах гостро стоїть проблема забезпечення Україною електроенергії в періоди дефіциту на внутрішньому ринку, тобто чи зможе наша держава задовольнити попит на ринку електроенергії в умовах Російсько-української війни, відмови України від російських енергоресурсів, терористичних актів, які вчиняє Російська Федерація щодо критичної інфраструктури нашої держави і, як наслідок, аварійних відключень генеруючих одиниць тощо.

Тобто, якщо наша держава в таких умовах буде здатна забезпечувати потреби споживачів, у тому числі суб'єктів господарювання, це означатиме, що адміністративно-правове регулювання відносин у сфері електроенергетики в умовах євроінтеграції України та військової агресії Російської Федерації виконує свої завдання щодо реалізації коротко та довгострокових заходів на задоволення потреб і суспільства, і індивіда. Іншим прикладом є те, що Об'єднану енергетичну систему України з 16 березня було синхронізовано з європейською енергетичною системою (ENTSO-E).

Вищенаведене означає, що чинне адміністративно-правове регулювання відносин у сфері електроенергетики України виконує завдання адаптації до європейських стандартів, умов ринку електроенергії, потреб споживачів тощо.

Дещо відмінне бачення завдань адміністративно-правового регулювання у І. О. Грицай, втім фундаментально можна вести мову про ті

ж самі завдання, що вже були проаналізовані нами вище, та які виділяє дослідниця у своїй праці:

- 1) завдання модернізації;
- 2) завдання створення підґрунтя для дії суб'єктів із використанням міжнародних норм;
- 3) завдання збалансування методів стимулювання, контролю й нагляду [87, с. 193].

Проаналізуємо по чергово кожне виділене завдання через призму адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики.

Завдання адміністративно-правового регулювання щодо модернізації можна пояснити його спрямуванням на розвиток державних механізмів. Наприклад, без належного адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики та без модернізації, якої зазнала електроенергетична галузь внаслідок прийняття Законів України «Про особливості доступу до інформації у сферах постачання електричної енергії, природного газу, теплопостачання, централізованого постачання гарячої води, централізованого питного водопостачання та водовідведення» від 10.12.2015 № 887-VIII, «Про Національну комісію, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг» від 22.09.2016 № 1540-VIII, «Про ринок електричної енергії» від 13.04.2017 № 2019-VIII [2], «Про заходи, спрямовані на погашення заборгованості, що утворилася на оптовому ринку електричної енергії» від 17.06.2020 № 719-IX, Постанови Кабінету Міністрів України від 07.05.2015 № 263 «Про особливості регулювання відносин у сфері електроенергетики на території, де органи державної влади тимчасово не здійснюють або здійснюють не в повному обсязі свої повноваження», Постанови Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг від 14.03.2018 № 312 «Про

затвердження Правил роздрібного ринку електричної енергії» та 14.03.2018 № 307 «Про затвердження Правил ринку», Енергетичну стратегію України на період до 2050 року тощо, Україна би не одержала статусу кандидата в ЄС, а енергетична галузь нашої держави би не долучилась до єдиного енергоринку Європейського Союзу.

Проблема поєднання адміністративних та міжнародних норм особливо актуальна для електроенергетики. Її регулювання в Україні внаслідок історичного шляху значно відрізняється від міжнародного та європейського правовим регулюванням.

Проте, вихід на європейський ринок є стратегічним завданням усього державного управління, оскільки дозволить гарантувати розвиток даної сфери на десятиліття вперед, а також забезпечить збільшення прибутку електроенергетичних підприємств разом із зменшенням ціни для споживачів.

Водночас, норми міжнародного права зазвичай є м'якими, а тому для їх дії необхідна попередня імплементація в національне законодавство та повна його зміна й адаптація до сучасних вимог, що не може проходити швидко.

Відповідно, завданням адміністративно-правового регулювання є проведення послідовної та постійної адаптації до ринкових умов та європейського законодавства, що охоплюватиме і поєднання різної сукупності методів.

Щодо завдання створення підґрунтя, до для сфери електроенергетики воно складається не лише із норм адміністративного права, але й екологічного та господарського, а тому надання пріоритетності лише одній галузі буде недоречним.

Завдання створення підґрунтя для дії суб'єктів із використанням міжнародних норм є важливим для сфери електроенергетики та для всіх інших сфер суспільного життя. У зв'язку із тим, що довгий час

енергосистема України була об'єднаною із енергосистемою Російської Федерації, потреба у адаптації національного законодавства із європейськими стандартами була фактично відсутньою. Проте, після того, як вихід на європейський ринок став стратегічним завданням усього державного управління, оскільки було очевидно, що це дозволить гарантувати розвиток даної сфери та зменшить залежність від Російської Федерації, завдання створення підґрунтя для дії суб'єктів із використанням міжнародних норм стало ключовим завданням адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики, і до сьогодні успішно виконується.

Водночас, норми міжнародного права зазвичай не є нормами прямої дії в Україні, а тому для їх чинності необхідна попередня імплементація в національне законодавство та повна його зміна й адаптація до сучасних вимог, що не може проходити швидко і відбувається вже близько семи років.

Актуальними є зміни та оновлення не лише норм адміністративного законодавства, але й норм законодавства у цивільній, екологічній, податковій, господарській та інших сферах. А тому, в умовах євроінтеграції України, завдання щодо створення підґрунтя для дії суб'єктів із використанням міжнародних норм є комплексним завданням адміністративно-правового регулювання та інших правового регулювання відносин у сфері електроенергетики.

Ще одне завдання адміністративно-правового регулювання, за концепцією І. О. Грицай, полягає у збалансуванні методів стимулювання, контролю й нагляду. Метод стимулювання полягає в спонуканні суб'єктів суспільних відносин до вчинення чи відмови від вчинення певних дій, здійснення певної діяльності, поведінки. Цей метод є доволі поширеним у електроенергетичній сфері.

Наприклад, стимулювання застосовується щодо виробництва електричної енергії з альтернативних джерел енергії чи для стимулювання споживачів до скорочення електроспоживання тощо. Метод контролю полягає у забезпеченні виконання встановлених нормативів учасниками суспільних відносин. У сфері електроенергетики держава здійснює контроль за господарською діяльністю, пов'язаною з виробництвом, передачею, розподілом та постачанням енергії, у свою чергу такі суб'єкти господарської діяльності здійснюють контроль за тим, як електроенергія використовується споживачами енергії тощо.

Метод нагляду полягає у забезпеченні дотримання суб'єктів суспільних відносин встановлених правил та вимог. У сфері електроенергетики, для прикладу, функціонує спеціальний орган, що здійснює нагляд за дотриманням учасниками ринку електричної енергії встановлених нормативів та правил, а саме Державна інспекція енергетичного нагляду України.

Завдання адміністративно-правового регулювання, згідно із точкою зору І. О. Грицай, полягає у забезпеченні того, щоб при застосуванні державою кожного із проаналізованих методів зберігався баланс. Тобто, одним із завдань адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики є збалансування методів стимулювання, контролю й нагляду, які, як нами встановлено у процесі нашого аналізу, є характерними для цієї галузі.

Щодо складних класифікацій завдань адміністративно-правового регулювання, першочергово проаналізуємо підхід, який використовує у своїй праці Ю. А. Козаченко. Так, дослідниця пропонує розподіляти завдання на загальні, що властиві для будь-якого правового регулювання та конкретні, які стоять перед адміністративно-правовим регулюванням, що, у свою чергу, розподіляються на певні групи [88, с. 66]:

- 1) правова група (вдосконалення законодавства, формування політики, розвиток міжнародного співробітництва);
- 2) організаційна група (вдосконалення засобів забезпечення прав й інтересів, системи суб'єктів адміністративного забезпечення, кадрове та ресурсне забезпечення);
- 3) фінансова група (належне фінансування, наявність страхування);
- 4) соціальна група (гарантування якості послуг);
- 5) інформаційно-статистична група (підвищення правосвідомості, проведення роз'яснювальних робіт, проведення соціологічних досліджень) [88, с. 66].

Подібні складні класифікації завдань адміністративно-правового регулювання є такими, що дозволять більш влучно розкрити специфіку завдань адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики в умовах євроінтеграції України.

Не піддається сумніву те, що адміністративно-правовому регулюванню відносин у сфері електроенергетики в умовах євроінтеграції України характерні загальні завдання, які є притаманними іншим різновидам правового регулювання, про що, зокрема, свідчить попередній аналіз.

Разом із тим, очевидно, що ряд завдань адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики є галузевими і при цьому актуальними саме на поточному часовому відрізку, в умовах євроінтеграції України та у період, коли відбувається синхронізація української енергосистеми з ENTSO-E.

Аналізуючи запропоновану Ю. А. Козаченко через призму специфіки відносин у сфері електроенергетики, можна зазначити наступне в контексті правової групи завдань. Варто наголосити, що будь-які завдання, що стоять перед адміністративно-правовим регулюванням у

сфері електроенергетики повинні мати правовий характер, в іншому випадку доречність й законність їх реалізації буде доволі спірною.

Їх реалізація здійснюється через прийняття нових нормативно-правових актів, удосконалення норм вже існуючих, поліпшення правових механізмів, імплементацію міжнародних стандартів у вітчизняне законодавство тощо. Тому, у нас є підстави вести мову про те, що ряд завдань адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики є правовими.

В умовах євроінтеграції України, а також синхронізації Об'єднаної енергетичної системи України з європейською енергетичною системою (ENTSO-E), важливу роль відіграють організаційні завдання, оскільки прийняття таких нормативно-правових актів, як Закон України «Про ринок електричної енергії» від 13.04.2017 № 2019-VIII [2], безпосередньо вплинуло на запровадження нових механізмів забезпечення прав й інтересів суб'єктів відносин у сфері електроенергетики, створення нових суб'єктів цих правовідносин (наприклад, Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики для регулювання діяльності якої було прийнято Закон України «Про Національну комісію, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг» від 22.09.2016 № 1540-VIII тощо).

Разом з тим, наведений перелік груп завдань відповідає в більшій мірі державному управлінню загалом, що особливо стосується фінансування та статистики. Про це і говорить наступна група завдань адміністративно-правового регулювання у сфері електроенергетики - фінансова. Якщо проаналізувати законодавство у сфері електроенергетики, можна зробити висновок, що адміністративно-правове регулювання у цій галузі вирішує окремі фінансові завдання. Наприклад, стаття 75 Закону України «Про ринок електричної енергії» від 13.04.2017 № 2019-VIII [2] встановлює порядок розрахунків на ринку електричної енергії.

Щодо соціальних та організаційних завдань, то їх можливо вважати загальними, оскільки вони притаманні для будь-якого правового регулювання у будь-якій із сфер. Те, що адміністративно-правове регулювання у сфері електроенергетики виконує соціальні завдання також не викликає сумнівів. Постачання електричної енергії належної якості споживачам, які мають можливість використовувати її для забезпечення власної життєдіяльності, є важливим аспектом у реалізації державою своєї компетенції у цій сфері. Відповідно, без якісного та ефективного адміністративно-правового регулювання процес отримання електроенергії споживачами був би під постійними загрозами невиконання енергопостачальниками своїх зобов'язань. Тому спеціальним завданням можливо вважати диференціацію напрямів регламентування сфери електроенергетики та забезпечення її функціонування незалежно від внутрішніх й зовнішніх загроз.

Остання виділена Ю. А. Козаченко група завдань адміністративно-правового регулювання - інформаційно-статистична. У даному контексті варто зазначити, що ця група завдань була виділена дослідницею із урахуванням специфіки досліджуваної нею сфери, а саме адміністративно-правового регулювання забезпечення прав пацієнта в Україні.

Очевидно, що для адміністративно-правового регулювання у сфері електроенергетики інформаційно-статистичні завдання виконують менш значиму роль, але при цьому, для у цій сфері можна виділити більш типові для неї групи завдань. Наприклад, велике значення для функціонування ринку електроенергетики відіграє прозора та правова комунікація між суб'єктами відносин у сфері електроенергетики на усіх рівнях.

Якщо ми звернемося до змісту Закону України «Про ринок електричної енергії» від 13.04.2017 № 2019-VIII [2], можемо встановити, що велика кількість норм цього нормативно-правового акту присвячена регулюванню правовідносин між окремими учасниками ринку

електроенергетики – держави, виробників електроенергії, трейдерів, споживачів тощо.

Тож на цьому прикладі ми продемонстрували, що класифікація завдань адміністративно-правового регулювання у сфері електроенергетики може здійснюватись на основі вже наявних у науковій літературі концепцій, але при цьому важливо враховувати специфіку правовідносин у досліджуваній сфері.

Доктрина адміністративно-правового регулювання у сфері електроенергетики на сьогодні все ще перебуває на етапі свого становлення, проте менше з тим, у науковій літературі уже наявний ряд позицій вітчизняних науковців щодо галузевих завдань правового регулювання.

Розглядаючи проблеми, які існують в сфері електроенергетики А. О. Дегтяр виділяє такі завдання:

- 1) зміна організаційної структури;
- 2) вдосконалення системи ціноутворення;
- 3) потреба в переході від адміністративного втручання до регулюючого контролю;
- 4) поширення приватизації;
- 5) створення чіткої та прозорої політики;
- 6) залучення стратегічних інвесторів;
- 7) оновлення фондів галузі [89, с. 129].

Аналізуючи даний підхід, зробимо висновок, що кожне із виділених завдань відображає проблеми економічного характеру в сфері електроенергетики, проте вони можуть бути частково вирішені належним адміністративно-правовим регулюванням. Адміністративно-правове регулюванням відносин в сфері електроенергетики в даному контексті виконує функцію зменшення рівень правопорушень, гарантування стабільності в правовому регулюванні, державних планах та політиці.

Вирішення виділених вище завдань можливе шляхом вдосконалення засад функціонування державної служби та правоохоронної системи, які є невід'ємними елементами системи забезпечення ефективного функціонування галузі електроенергетики. Також вирішенню проблем, які існують в сфері електроенергетики, сприятиме покращення взаємодії між органами державної влади в даній сфері. Тому, до завдань адміністративно-правового регулювання відносин в сфері електроенергетики варто віднести усунення прогалин й колізій законодавства в сфері електроенергетики, що в кінцевому результаті позитивно вплине на зміну організаційної структури вітчизняної електроенергетики, вдосконалення системи ціноутворення, дозволить остаточно перейти до регулюючого контролю тощо.

Адміністративно-правове регулювання ціноутворення в сфері електроенергетики має забезпечувати часткове обмеження необґрунтовано високих цін. Вільний ринок електроенергії дозволить оновити технології та надалі покращувати якість постачання електричної енергії, проте відповідні витрати нестиме у першу чергу споживач електроенергії. Тому, в перехідний період важливо, щоб захист прав та інтересів бізнесу чи стратегічних інвесторів забезпечувався не за рахунок прав та інтересів споживачів електроенергії.

Ще однією проблемою є компетенція працівників суб'єктів виготовлення, постачання й розподілу електроенергії. Після багатьох років використання застарілої техніки для виробництва електроенергії, проходження працівниками сфери електроенергетики однотипних курсів з охорони праці, рівень їх компетенції може не відповідати новим стандартам, у тому числі стандартам, які діють в ЄС. Отже, на даному етапі має бути забезпечено захист прав та інтересів працівників на проходження навчання в умовах євроінтеграції та запровадження нових технологій.

Отже, проаналізуємо почергово та детально кожне із завдань, виділених дослідницею А.О. Дегтяр, через призму адміністративно-правового регулювання у сфері електроенергетики України.

Завдання зміни організаційної структури можна пояснити на прикладі реформи ринку електроенергії, за результатами якої Україна отримала європейський ринок електроенергії із відповідними стандартами якості послуг.

Якщо до прийняття Закону України «Про ринок електричної енергії» від 13.04.2017 № 2019-VIII [2] електростанції продавали усю вироблену електроенергію державній компанії «Енергоринок», а її вартість для ринку та для споживачів визначались Національною комісією, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг, то після 2019 року відбувся перехід до принципово інакшої структури відносин у цій сфері, внаслідок якого держава перестала бути єдиним покупцем та продавцем електроенергії. Тобто, можна вести мову про те, що у такий спосіб шляхом змін, яких зазнало адміністративно-правове регулювання відносин у сфері електроенергетики, відбулась зміна організаційної структури механізму надання послуг, пов'язаних із виробництвом, передачею, розподілом, купівлею-продажем, постачанням електричної енергії.

Щодо завдання вдосконалення системи ціноутворення, то якщо ми проаналізуємо зміст згадуваного нами вище Закону України «Про ринок електричної енергії» від 13.04.2017 № 2019-VIII [2], то можемо виявити норми, присвячені ціноутворенню в сфері електроенергетики.

Зокрема, звернемо увагу на те, що у частині 1 статті 7 цього нормативно-правового акту визначено перелік тарифів, які підлягають державному регулюванню, а у частині 2 цієї ж статті серед вимог до цін та тарифів на ринку електричної енергії, що регулюються державою, визначено їх недискримінаційність та прозорість. Отже, шляхом

адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики держава формує системи ціноутворення на ринку електроенергії.

Наступне завдання адміністративно-правового регулювання за концепцією А. О. Дегтяр - завдання переходу від адміністративного втручання до регулюючого контролю. Вважаємо, що реформа ринку електроенергії та прийняття ряду важливих нормативно-правових актів, таких як Закон України «Про ринок електричної енергії» від 13.04.2017 № 2019-VIII [2], також були по суті спрямовані на забезпечення виконання цього завдання.

До цієї реформи ринок електричної енергії в Україні був відсутній. Так само були відсутні ринкові конкурентні механізми у цій сфері, і як наслідок, держава не просто втручалась у всі галузеві процеси, а фактично контролювала їх та вертикально керувала ними. Нинішній регулюючий контроль полягає у тому, що, для прикладу, держава через Національну комісію, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг, бере участь у регулюванні ціноутворення на ринку електричної енергії. Але при цьому, енергоринок функціонує без адміністративного втручання держави. Також у даному контексті варто звернутись до завдань державного Регулятора (відповідно до ст. 3 Закону України «Про Національну комісію, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг») [90].

Згідно з цією статтею Закону України «Про Національну комісію, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг» є:

- 1)сприяння ефективному функціонуванню ринку енергетики, їх відкриття для споживачів;
- 2)інтеграція з ринками Енергетичного Співтовариства;
- 3)захист прав споживачів;

- 4) проведення цінової та тарифної політики;
- 5) створення умов для інвестицій;
- 6) сприяння конкуренції на ринку енергетики» [90].

Тобто, завдання охоплюють аспекти економіки, державного управління, стратегічного планування. Не менш пріоритетними є сфера національної безпеки та захисту навколишнього середовища.

Широка компетенція Регулятора свідчить про цінність сфери електроенергетики для суспільства й держави, а тому адміністративно-правове регулювання і його завдання стосуються кожного виду правовідносин й різняться лише ступенем впливу.

Завдання поширення приватизації у контексті тематики нашого дослідження не можна однозначно розтлумачити, як завдання адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики. Наприклад, якщо ми звернемося до частини 4 статті 31 Закону України «Про ринок електричної енергії» від 13.04.2017 № 2019-VIII [2], то можемо виявити заборону на приватизацію оператора системи передачі та об'єктів державної власності, що використовуються оператором системи передачі у процесі провадження діяльності.

А отже, не можна однозначно вести мову про те, що адміністративно-правове регулювання відносин у сфері електроенергетики виконує таке завдання.

Вважаємо, що завдання створення чіткої та прозорої політики у сфері електроенергетики можна розглядати як завдання адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики. Будь-який нормативно-правовий акт, прийнятий у цій сфері, у тому числі Закон України «Про ринок електричної енергії» від 13.04.2017 № 2019-VIII [2], має на меті затвердження максимально прозорих та зрозумілих кожному правил та механізмів, на основі яких функціонує ця сфера. Якщо ми звернемося до розділу II цього нормативно-правового акту, який має назву

«Державна політика, регулювання у сфері електроенергетики та безпека постачання», то ми можемо встановити, що державою:

- 1) здійснено спробу запровадити прозорі механізми ціноутворення на ринку електричної енергії;
- 2) встановити чіткі та зрозумілі правила ліцензування господарської діяльності на ринку електроенергії;
- 3) визначено порядок здійснення державного енергетичного нагляду в електроенергетиці;
- 4) визначено антимонопольні обмеження на ринку електроенергії тощо.

Тобто, на прикладі норм чинного законодавства про ринок електричної енергії можна однозначно стверджувати про те, що чинне адміністративно-правове регулювання відносин у сфері електроенергетики відповідає цьому завданню.

Згідно із пунктом 6 частини 1 статті 5 Закону України «Про ринок електричної енергії» від 13.04.2017 № 2019-VIII [2], одним із напрямів державної політики у сфері електроенергетики є створення умов для залучення інвестицій в електроенергетику.

Саме тому, чинним законодавством у сфері електроенергетики передбачено створення різноманітних стимулів для залучення інвестицій у електроенергетичну сферу України, передбачено здійснення розвитку електроенергетичної галузі України на основі різноманітних інвестиційних програм тощо.

Тобто, можна зробити висновок про те, що завдання залучення стратегічних інвесторів можна віднести до завдань адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики.

Останнім завданням правового регулювання у енергетичній галузі, згідно із концепцією А. О. Дегтяр, є завдання оновлення фондів галузі. Вважаємо, що це завдання не належить до основних завдань

адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики.

Серед завдань, які необхідно реалізувати для розвитку сфери електроенергетики В. А. Євдокімов виділяє такі як:

- 1) збереження та розвиток єдиної інфраструктури;
- 2) демонополізація ринку палива;
- 3) реформування системи контролю й нагляду;
- 4) адаптація законодавства з електроенергетики до сучасних економічних умов;
- 5) захист від політичних чинників;
- 6) запровадження ліберальних принципів доступу до електромереж [12, с. 95-96].

Подальший розвиток електроенергетичної сфери у нашій державі безпосередньо пов'язаний із поєднанням централізованого та децентралізованого управління. Тому, адміністративно-правове регулювання відносин у сфері електроенергетики має гарантувати комбінований характер управління даної сферою, та закріпити способи найбільш ефективного управління галуззю. Варто погодитись із В.А. Євдокімовим у тому, що сфера електроенергетики має бути захищена будь-якого політичного впливу, та має бути в першу чергу орієнтована на потреби споживачів. Особливо відзначимо завдання запровадження ліберальних принципів. Це означає, що адміністративно-правове регулювання відносин у сфері електроенергетики має встановити зрозумілі та прості процедури доступу до електромереж. Завдання адаптації законодавства з електроенергетики до сучасних економічних умов означає, що адміністративно-правове регулювання сфери електроенергетики має бути прозорим, гласним, оперативним, а діяльність державних органів та суб'єктів господарювання в даній сфері має бути спрямованою на забезпечення якісного надання послуг споживачам.

Пропонуємо по чергово проаналізувати кожне із зазначених В. А. Євдокімовим завдань та встановити чи доцільно їх відносити до завдань адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики.

Завдання збереження та розвитку єдиної інфраструктури обумовлене функціонуванням в Україні Об'єднаної енергетичної системи, яка являє собою сукупність інфраструктурних об'єктів електроенергетики, таких як електростанції, електричні мережі тощо, які об'єднані спільним режимом виробництва, передавання та розподілу електричної енергії.

Усі ці інфраструктурні об'єкти пов'язані між собою та є невіддільними один від одного, не можуть функціонувати автономно. Деякі із них, такі як оператори системи передачі, не можуть бути приватизованими. Саме тому, адміністративно-правове регулювання відносин у сфері електроенергетики має забезпечувати цілісність цієї системи та її подальший розвиток саме як одного цілого.

Завдання демонополізації ринку палива не зовсім корелює із тематикою дослідження, втім звернемо увагу на ті антимонопольні правила, які закріплюються законодавством у сфері електроенергетики. Наприклад, стаття 11 Закону України «Про ринок електричної енергії» від 13.04.2017 № 2019-VIII [2] передбачає, що суб'єктам господарювання у досліджуваній сфері забороняється зловживати монопольним (домінуючим) становищем у будь-якій формі. При цьому, в умовах функціонування Об'єднаної енергетичної системи, ті суб'єкти господарювання у сфері електроенергетики, що були визнані такими, які займають монопольне (домінуюче) становище на ринку електричної енергії, не можуть припиняти свою діяльність або зменшувати її обсяг з метою створення дефіциту електричної енергії.

Тобто, чинне адміністративно-правове регулювання відносин у сфері електроенергетики забезпечує демонополізацію ринку електричної енергії

із урахуванням того, щоб застосування санкцій до монополістів не мало негативний вплив на Об'єднану енергетичну систему.

Завдання реформування системи контролю й нагляду, як нами неодноразово наголошувалось у процесі нашого дослідження, дійсно виконується адміністративно-правовим регулюванням відносин у сфері електроенергетики.

Підтвердженням цьому є створення нового регулятора у сфері енергетики, та прийняття законодавства яким врегульовується його діяльність у цій сфері (зокрема, мова йде про Закон України «Про Національну комісію, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг» від 22.09.2016 № 1540-VIII [90]).

Завдання адаптації законодавства з електроенергетики до сучасних економічних умов також належить до завдань адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики.

«Новими умовами» наразі є євроінтеграція України, надання Україні статусу кандидата на вступ до ЄС, синхронізація Об'єднаної енергетичної системи України з європейською енергетичною системою (ENTSO-E), розвиток альтернативних джерел електроенергії, Російсько-українська війна та відмова України від енергетичних ресурсів Російської Федерації. Кожна із цих умов на практиці була відображена у змінах до чинного законодавства.

Тобто, можна зробити висновок про те, що адміністративно-правове регулювання відносин у сфері електроенергетики відповідає тим умовам, що склались, та по суті відображає у своєму змісті ті вимоги, яким воно має відповідати.

Завдання захисту від політичних чинників, на нашу думку, сформульоване не зовсім коректно та може неоднозначно тлумачитись. Із однієї сторони, адміністративно-правове регулювання відносин у сфері електроенергетики є по суті складовою державної політики у цій сфері, а

тому із точки зору державної політики у сфері електроенергетики законодавство у цій сфері і є одним із «політичних чинників». Якщо ж ми ведемо мову про певне втручання з боку політичних сил у функціонування Об'єднаної енергетичної системи України, то чинне адміністративно-правове регулювання відносин у сфері електроенергетики дійсно встановлює певні запобіжники, щоб запобігти цьому.

Наприклад, частина 6 статті 44 Закону України «Про ринок електричної енергії» від 13.04.2017 № 2019-VIII [2] встановлює заборону втручання в оперативно-технологічне управління Об'єднаною енергетичною системи України з боку державних органів, політичних партій, рухів та громадських організацій. Тобто, у даному контексті варто конкретизувати, що мається на увазі під захистом від політичних чинників. Якщо мова йде про забезпечення невтручання суб'єктів політичної сфери у діяльність Об'єднаної енергетичної системи України, то адміністративно-правове регулювання відносин у сфері електроенергетики дійсно виконує таке завдання.

Останнім завданням за концепцією В. А. Євдокімова є завдання запровадження ліберальних принципів доступу до електромереж. Ризикнемо припустити, що під ліберальними принципами у даному контексті маються на увазі принципи вільного ринку, невтручання держави у вільний ринок, свободи конкуренції тощо. У даному контексті, варто відзначити, що запровадження в Україні ринку електричної енергії дійсно є актом встановлення в нашій державі ліберальних принципів регулювання відносин у сфері електроенергетики. Тож погодимось із тим, що в сучасних умовах адміністративно-правове регулювання відносин у сфері електроенергетики виконує це завдання.

Отже, на основі проведеного аналізу зробимо наступні висновки:

по-перше, при визначенні завдань адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики варто орієнтуватись на

сучасні умови, які безпосередньо впливають на його зміст – на євроінтеграцію України, на надання Україні статусу кандидата на вступ до ЄС, на синхронізацію Об'єднаної енергетичної системи України з європейською енергетичною системою (ENTSO-E), на розвиток альтернативних джерел електроенергії, на Російсько-українську війну та відмову України від енергетичних ресурсів Російської Федерації тощо;

по-друге, види завдань адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики варто розподілити на дві групи – на загальні та на спеціальні, при чому до загальних завдань варто віднести ті, що є властивими для регулювання відносин з використання паливно-енергетичних ресурсів, а до спеціальних – ті, що є реалізованими у регулюванні відносин в сфері електроенергетики.

Таким чином, пропонуємо розподілити завдання адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики на загальні та спеціальні. Загальні завдання є характерними для всього енергетичного сектору, у тому числі для регулювання відносин з використання паливно-енергетичних ресурсів. Спеціальні завдання мають бути реалізовані виключно у відносинах в сфері електроенергетики.

Загальні завдання адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики пропонуємо розподілити на наступні групи:

- 1) екологічно-правові завдання адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики;
- 2) економічно-правові завдання адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики;
- 3) організаційно-правові завдання адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики.

Спеціальними завданнями адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики, а нашу думку, є:

- 1) зближення національного та європейського ринків електроенергії;

2) гарантування безперешкодного та постійного виробництва, постачання й розподілу електричної енергії;

3) сприяння та поширення прозорості та правової комунікації між суб'єктами відносин у сфері електроенергетики на усіх рівнях.

Розпочнемо наш аналіз із екологічно-правових завдань адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики. Екологічно-правовими завданнями є:

1) завдання визначення допустимих рівнів негативного впливу на навколишнє середовище та здоров'я населення під час виготовлення та постачання та розподілу електроенергії.

Для адміністративно-правового регулювання екологічні завдання полягають у визначенні нормативів та стандартів, які гарантують безпеку для населення, а також визначення обов'язкових перевірок з боку органів державної влади та громадських організацій за правомірністю діяльності суб'єктів господарювання, дотриманням встановлених стандартів. Екологічно-правові завдання адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики розкриваються через визначення допустимих рівнів негативного впливу на навколишнє середовище та здоров'я населення під час виготовлення та постачання та розподілу електроенергії. Залежно від методу вироблення електроенергії буде різнитися рівень шкоди для працівників, навколишніх територій та довкілля загалом.

2) завдання заохочення та створення комфортних умов розвитку альтернативних джерел електроенергії.

Крім того, адміністративно-правове регулювання використовується задля заохочення та створення комфортних умов розвитку альтернативних джерел електроенергії. Так, І. І. Дороніна позитивно оцінює запровадження «зеленого тарифу, створення квот на продаж електроенергії із відновлювальних джерел [24, с. 39].

Зміни адміністративного законодавства щодо податкового навантаження, щодо дозвільного режиму діяльності в сфері електроенергетики сприяє екологічності у виготовленні та постачанні електричної енергії.

Очевидно, що без модернізації, якої зазнала електроенергетична галузь внаслідок прийняття Законів України «Про особливості доступу до інформації у сферах постачання електричної енергії, природного газу, тепlopостачання, централізованого постачання гарячої води, централізованого питного водопостачання та водовідведення» від 10.12.2015 № 887-VIII, «Про Національну комісію, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг» від 22.09.2016 № 1540-VIII, «Про ринок електричної енергії» від 13.04.2017 № 2019-VIII, Енергетичної стратегії України на період до 2050 року тощо, Україна би не одержала статусу кандидата в ЄС, а Об'єднана енергетична система України не була б синхронізована з європейською енергетичною системою (ENTSO-E).

Зі свого боку, адміністративно-правове регулювання встановлює й обмеження щодо впливу на здоров'я людей через обмеження територій розміщення електростанцій та норм праці на підприємствах, обов'язкового застосування засобів індивідуального захисту.

Таким чином, вирішення екологічно-правових завдань адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики дозволяє поширювати екологічні методи виробництва електроенергії, забезпечувати доступ до електроенергії усього населення при мінімальній шкоді для сільськогосподарських земель, водних ресурсів, чистоти повітря та здоров'я людей.

Наступною групою загальних завдань адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики є економіко-правові

завдання адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики.

Перехід від планової до ринкової економіки не був швидким процесом та потребував зваженого адміністративно-правового регулювання, яке поступово скорочує вплив держави на забезпечення відносин у сфері електроенергії та надає більшу свободу дій та відповідальності суб'єктам таких відносин.

Незважаючи на прийняття окремих нормативно-правових актів у сфері електроенергетики повністю перехід до ринкових умов ще не відбувся. Про це й свідчить дослідження В. В. Лагодієнко, що серед економічних проблем електроенергетики виділяє:

- 1) високий відсоток морально застарілих та зношених основних фондів;
- 2) недосконалість цінової й тарифної політики;
- 3) відсутність мотивації до енергозбереження, неефективна податкова політика [91].

Тобто, вплив адміністративно-правового регулювання на суб'єктів господарювання досі є ще недостатнім для розвитку господарських відносин у сфері електроенергетики.

На сьогодні, стан електроенергетики, як галузі економіки залишається незадовільним, оскільки надмірним є втручання держави, а суб'єкти господарювання не мають практики самостійного розвитку правомірними засобами, при цьому вплив кінцевого споживача на таку ситуацію є мінімальним, що не характерно для ринкових відносин, які прагне побудувати держава в сфері електроенергетики.

Таким чином, наше дослідження свідчить про те, що низка економічних завдань успішно вирішуються завдяки чинному адміністративно-правовому регулюванню відносин у сфері електроенергетики України:

1) завдання вдосконалення системи ціноутворення у відносинах в сфері електроенергетики.

Як нами було встановлено у процесі нашого аналізу, в частині 1 статті 7 Закону України «Про ринок електричної енергії» від 13.04.2017 № 2019-VIII [2] законодавцем визначено перелік тарифів, які підлягають державному регулюванню, а у частині 2 цієї ж статті серед вимог до цін та тарифів на ринку електричної енергії, що регулюються державою, визначено їх недискримінаційність та прозорість. У свою чергу, частиною 5 статті 67 Закону України «Про ринок електричної енергії» від 13.04.2017 № 2019-VIII [2] визначено принципи, на основі яких відбувається ціноутворення на ринку «на добу наперед» та на внутрішньодобовому ринку, а зі змісту частини 4 статті 69 цього нормативно-правового акту можна зробити висновок, що порядок ціноутворення щодо кожної допоміжної послуги на ринку допоміжних послуг здійснюється за правилами ринку. Це все свідчить про те, що адміністративно-правове регулювання відносин у сфері електроенергетики держава безпосередньо впливає на ціноутворення у відносинах в сфері електроенергетики.

2) завдання залучення інвестицій у сферу електроенергетики України.

Пунктом 6 частини 1 статті 5 Закону України «Про ринок електричної енергії» від 13.04.2017 № 2019-VIII [2] до напрямів державної політики у сфері електроенергетики віднесено створення умов для залучення інвестицій в електроенергетику. За допомогою адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики держава закріплює різноманітні стимули для залучення інвестицій у електроенергетичну сферу України, розвиває електроенергетичну галузь України на основі різноманітних інвестиційних програм тощо.

3) завдання боротьби із виникненням монополій в сфері електроенергетики.

Статтею 11 Закону України «Про ринок електричної енергії» від 13.04.2017 № 2019-VIII [2] встановлено, що суб'єктам господарювання у досліджуваній сфері забороняється зловживати монопольним (домінуючим) становищем у будь-якій формі. Але при цьому, в умовах функціонування Об'єднаної енергетичної системи, ті суб'єкти господарювання у сфері електроенергетики, що були визнані такими, які займають монопольне (домінуюче) становище на ринку електричної енергії, не можуть припиняти свою діяльність або зменшувати її обсяг з метою створення дефіциту електричної енергії.

4) завдання адаптації відносин в сфері електроенергетики до сучасних економічних умов.

В нашому попередньому аналізі до таких економічних умов нами віднесено євроінтеграцію України, надання Україні статусу кандидата на вступ до ЄС, синхронізація Об'єднаної енергетичної системи України з європейською енергетичною системою (ENTSO-E), розвиток альтернативних джерел електроенергії, Російсько-українську війну та відмову України від енергетичних ресурсів Російської Федерації. Не зважаючи на те, що не кожна із перерахованих умов має економічний характер, проте кожна із них має безпосередній вплив на економіку нашої держави, а також на політику ціноутворення у галузі електроенергетики. Саме тому, вважаємо, що сучасне адміністративно-правове регулювання відносин у сфері електроенергетики має адаптувати їх до цих умов.

5) завдання запровадження ліберальних принципів функціонування відносин у сфері електроенергетики.

У процесі аналізу до таких принципів нами віднесено принципи вільного ринку, невтручання держави у вільний ринок, свободи конкуренції тощо, і як свідчить запровадження в Україні ринку електричної енергії та прийняття Закону України «Про ринок електричної енергії» від 13.04.2017 № 2019-VIII [2], сучасне адміністративно-правове

регулювання відносин у сфері електроенергетики в Україні дійсно виконує це завдання.

Тому, економіко-правові завдання адміністративно-правового регулювання для держави полягають у створенні нових державних стратегій та планів, державних цільових програм, які надавали б більше свободи вибору суб'єктам господарювання.

При цьому, основними методами публічного адміністрування мають стати переконання та рекомендації, що допоможе більш швидко актуалізувати і законодавство, і завдання для органів публічної влади відповідно до реальних екологічних, соціальних, економічних умов виготовлення, розподілу та споживання електроенергії.

Для адміністративно-правового регулювання суб'єктів господарювання, що є суб'єктами відносин у сфері електроенергетики економіко-правові завдання розкриваються через передбачення у законодавстві нових умов функціонування, що є більш сприятливими для інвесторів.

Разом з тим, необхідно створювати окремі програми та умови для тих суб'єктів господарювання, що уже тривалий час знаходяться на національному ринку електроенергії, оскільки технології, що вони використовують переважно є застарілими та потребують значних коштів для оновлення.

Одним із векторів втілення даного завдання має стати налагодження комунікації між державою та суб'єктами господарювання щодо надання консультацій у питаннях електроенергії, провадження інноваційних технологій та поєднання цілей суб'єктів господарювання щодо збільшення прибутків із державними стратегіями.

Варто зазначити, що така практика частково уже була сформована в ході перемовин між державою та суб'єктами «зеленої енергетики», але необхідно закріпити такий механізм законодавчо, як направити його дію

на профілактику критичних економічних ситуацій, а не лише зменшення негативних наслідків від їх настання.

Економіко-правові завдання адміністративно-правового регулювання електроенергетики для кінцевих споживачів полягають у забезпеченні доступності електроенергії.

Тобто, необхідним є розвиток інфраструктури електроенергії для безперебійного її споживання, зменшення навантажень на існуючі системи та суб'єктів розподілу електроенергії.

Звісно, що це потребує державного втручання щодо направлення суб'єктів господарювання на ті території, де забезпечення електроенергією є найменшим чи проблемним.

Не менш важливим економіко-правовим завданням адміністративно-правового регулювання є забезпечення доступної ціни споживання електроенергії для населення, як для побутових, так й непобутових споживачів.

Надмірна ціна за електроенергію, яка підтримує нормальне життя для населення, на сьогодні, призведе лише до збільшення рівня правопорушень в даній сфері, спроб неправомірно та неофіційно споживати електроенергію.

Відповідно, адміністративно-правове регулювання проявляється в наданні дотацій для суб'єктів господарювання, виділенні коштів для осучаснення технологій виготовлення електроенергії.

Крім того, адміністративно-правове регулювання повинно стосуватися забезпечення субсидіями та державною соціальною допомогою побутових споживачів, для яких вартість електроенергії є надмірною у зв'язку з складними життєвими обставинами.

Також, економічні завдання стосуються ціноутворення в сфері електроенергетики, яке регулюється спеціальними правилами, як

роздрібної торгівлі електроенергією, так й аукціонами щодо її попереднього викупу.

Тож, вирішення економічно-правових завдань адміністративно-правового регулювання дозволяє гарантувати стабільність державної політики у сфері електроенергетики, встановлення заходів допомоги суб'єктам даних відносин для підтримання функціонування усієї галузі.

Не менш важливим є запобігання анти конкурентній поведінці суб'єктів, поширення порушень, що можуть призвести до невіпвної шкоди для працівників та галузі загалом. Економічні завдання обумовлюються зв'язком із господарською сферою, однак адміністративно-правове регулювання обмежує свавілля та гарантує реалізацію прав кінцевих споживачів електроенергії.

Ще однією групою загальних завдань адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики є організаційно-правові завдання. Організація тісно пов'язана із функціями адміністративно-правового регулювання та суб'єктами їх проведення. Прикладами виконання даного завдання може бути створення Кодексу систем розподілу [92] або ж застосування Правил роздрібного ринку електричної енергії [93]. Реалізація організаційно-правових завдань проводиться у декількох напрямках залежно від залучених суб'єктів.

Так, адміністративно-правові норми можуть стосуватися внутрішнього порядку діяльності органів публічної влади, що вповноважені на контроль нагляд за сферою електроенергетики, порядку діяльності суб'єктів господарювання.

Також, організація стосується порядку взаємовідносин між різними суб'єктами щодо надання послуг постачання чи розподілу, встановлення договірних відносин або ж притягнення до юридичної відповідальності.

Організаційні завдання адміністративно-правового регулювання направлені на максимально оперативне та ефективне досягнення

поставлених законодавством цілей та завдань. Їх реалізація ускладнюється великою кількістю суб'єктів, адже необхідно контролювати їх функціонування, координувати їх роботу та аналізувати отримані результати.

Втілення організаційних завдань може відбуватися різними методами та способами, які не завжди ураховують соціальні цінності та права людини.

Тому, завданням адміністративно-правового регулювання є попередження випадків за яких організаційні повноваження органів публічної влади чи інші аспекти організації відносин у сфері електроенергетики спричиняли б порушення чинного законодавства. Це може відбуватися шляхом встановлення спеціальних заборон та обмежень.

Адміністративно-правове регулювання попереджує випадки двозначного та суб'єктивного тлумачення норм права, гарантує рівність вимог для усіх суб'єктів відносин, як їх прозорість та публічність. Крім того, саме завдяки організаційним заходам можливо підвищити рівень правосвідомості суб'єктів відносин у сфері електроенергетики, вказавши на можливі правомірні та економічно вигідні шляхи співпраці.

У процесі дослідження до організаційно-правових завдань адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики нами віднесено наступні завдання:

1) завдання збалансування методів стимулювання, контролю й нагляду при організації відносин у сфері електроенергетики.

Нами встановлено, що держава організовує відносини у сфері електроенергетики за допомогою трьох методів: стимулювання, контролю й нагляду при застосуванні яких має зберігатись баланс. Цей баланс забезпечується завдяки чинному адміністративно-правовому регулюванню відносин у сфері електроенергетики.

Метод стимулювання полягає спонуканні суб'єктів суспільних відносин у сфері електроенергетики до вчинення чи відмови від вчинення певних дій, здійснення певної діяльності, поведінки. Наприклад, стаття 9-1 Закону України «Про альтернативні джерела енергії» від 20.02.2003 № 555-IV [17] встановлює механізми стимулювання виробництва електричної енергії з альтернативних джерел енергії, для чого запроваджено так званий «зелений» тариф.

Іншим прикладом стимулювання у сфері електроенергетики є те, що у статті 5 Закону України «Про ринок електричної енергії» від 13.04.2017 № 2019-VIII [2] стимулювання застосування інноваційних технологій віднесено законодавцем до ключових напрямів державної політики у сфері електроенергетики.

Крім цього, держава «стимулює» оператора системи передачі, операторів систем розподілу та користувачів системи з метою підвищення ефективності експлуатації енергосистеми та інтеграції ринку електричної енергії (пункт 7 частини 2 статті 6 Закону України «Про ринок електричної енергії» від 13.04.2017 № 2019-VIII [2]); учасників ринку електричної енергії до підвищення ефективності функціонування Об'єднаної енергетичної системи України, інтеграції ринку електричної енергії і забезпечення безпеки постачання електричної енергії, а також впровадження новітніх технологій у виробничу та управлінську діяльність таких суб'єктів (пункт 3 частини 2 статті 7 Закону України «Про ринок електричної енергії» від 13.04.2017 № 2019-VIII [2]); стимулює споживачів електричної енергії до ефективного її використання суб'єктів (пункт 4 частини 3 статті 7 Закону України «Про ринок електричної енергії» від 13.04.2017 № 2019-VIII [2]) тощо.

Метод контролю полягає у забезпеченні виконання встановлених нормативів учасниками суспільних відносин. Для прикладу, у відносинах у сфері електроенергетики здійснюється контроль за діяльністю суб'єктів

господарювання у сферах енергетики та комунальних послуг, що належить до компетенції Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики, згідно із Законом України «Про Національну комісію, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг» від 22.09.2016 № 1540-VIII [90].

Метод нагляду реалізується шляхом забезпечення дотримання встановлених правил та вимог суб'єктами суспільних відносин. Згідно із частиною 2 статті 9 Закону України «Про ринок електричної енергії» від 13.04.2017 № 2019-VIII [2], предметом державного енергетичного нагляду в електроенергетиці є господарська діяльність, пов'язана з виробництвом, передачею та розподілом електричної енергії, а також з використанням енергії для власних потреб учасниками ринку.

У сфері електроенергетики наглядовими функціями наділена Державна інспекція енергетичного нагляду України, яка здійснює нагляд за дотриманням учасниками ринку електричної енергії встановлених нормативів та правил.

2) завдання переходу від адміністративного до регулюючого контролю держави при організації відносин у сфері електроенергетики.

До реформування ринку електроенергії в Україні держава була ключовим суб'єктом будь-яких суспільних відносин у сфері електроенергетики. Держава приймала правила, нормативи та тарифи у цій галузі, держава в особі ДП «Енергоринок» купувала електроенергію у виробників та збувала її розподільчим компаніям, держава контролювала приватизацію електроенергетичної інфраструктури тощо.

Із 1 липня 2019 року в Україні запрацював новий оптовий ринок, роль держави у якому відрізняється. Нині держава здійснює регулюючий контроль, який полягає у тому, що, держава через спеціально створені суб'єкти бере участь у регулюванні окремих питань, наприклад ціноутворення на ринку електричної енергії. Але при цьому, роль держави

у цих процесах є значно вужчою, аніж це було раніше. Відповідно, зміна ролі держави забезпечена адміністративно-правовим регулюванням відносин у сфері електроенергетики.

3) завдання збереження та розвитку Об'єднаної енергетичної системи України.

Об'єднана енергетична система України - це сукупність інфраструктурних об'єктів електроенергетики, таких як електростанції, електричні мережі тощо, об'єднаних спільним режимом виробництва, передавання та розподілу електричної енергії, а також централізованим керуванням (пункт 51 частини 1 статті 1 Закону України «Про ринок електричної енергії» від 13.04.2017 № 2019-VIII [2]). Специфіка ОЕС України полягає у тому, що усі складові є взаємопов'язаними між собою та функціонують у сукупності, як єдиний механізм. Адміністративно-правове регулювання відносин у сфері електроенергетики забезпечує єдність функціонування цих елементів, а також цілісність усієї системи.

4) завдання деполітизації відносин у сфері електроенергетики.

Під деполітизацією мається на увазі заборона втручання суб'єктів політичної діяльності у функціонування сфери електроенергетики. Так, частиною 6 статті 44 Закону України «Про ринок електричної енергії» від 13.04.2017 № 2019-VIII [2] встановлено заборону втручання в оперативно-технологічне управління Об'єднаною енергетичною системи України з боку державних органів, політичних партій, рухів та громадських організацій.

Це означає, що ринок електроенергетики функціонує на економічних засадах, що виключає можливість будь-якого політичного впливу на нього, і адміністративно-правове регулювання відносин у сфері електроенергетики встановлює запобіжники щодо можливих порушень цього принципу.

Можна резюмувати, що вирішення організаційно-правових завдань адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики дозволяє визначати спільні правила та принципи співробітництва для усіх суб'єктів даних відносин, гарантувати їх дотримання через контроль та нагляд, притягувати до юридичної відповідальності порушників правовідносин тощо.

Дослідивши загальні завдання адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики, перейдемо до наступної виділеної нами групи завдань, а саме до спеціальних завдань адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики.

Першим спеціальним завданням адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики можливо вважати зближення європейського та національного ринків електроенергії.

16 березня 2022 року Об'єднана енергетична система України була синхронізована з європейською енергетичною системою (ENTSO-E). Це дозволяє нам зробити висновок, що чинне адміністративно-правове регулювання відносин у сфері електроенергетики виконало завдання зближення національного та європейського ринків електроенергії. Довгий час енергосистема України була об'єднаною із енергосистемою Російської Федерації, тому потреба у адаптації національного законодавства із європейськими стандартами була фактично відсутньою. Втім, у ст. 273 та 337 Угоди про асоціацію, Україною було взято на себе обов'язок створити «умови для транспортування електроенергії», що мають бути прозорими та недискримінаційними, а також продовжити «зближення усього енергетичного сектору» [94]. Дане завдання мало стратегічне значення для євроінтеграції України, а також становлення більш тісних відносин із країнами ЄС загалом. Те, що Україна на сьогодні є кандидатом на вступ в ЄС свідчить про те, що наша держава виконує взяті на себе зобов'язання.

Хоча формування ринку проходило на вільних засадах, однак в умовах усунення негативних наслідків радянського методу управління сферою електроенергетики, участь держави була необхідною. Про це свідчить й підписання окремого додатку 27 до Угоди [95], що визначає способи співпраці для довгострокового процесу модернізації енергетичного сектору в Україні, що включають двостороннє повідомлення про зміни у законодавстві. З боку Європейської комісії це стосувалось повідомлення про зміну в *acquis* ЄС у сфері електроенергетики, тоді як українська сторона мала повідомляти про зміни чинного законодавства. Більше того, Україна проводила консультації із Європейською комісією щодо проектів нормативно-правових актів в даній сфері. Сам процес консультацій потребував координації дій різних органів державної влади та визначення пріоритетності розгляду Європейською комісією актів різної юридичної сили, і саме тут свою роль відіграло адміністративно-правове регулювання відносин у сфері електроенергетики. Свою роль в зближенні українського та європейського ринку електроенергії також відіграли комітет ВРУ з питань інтеграції України до Європейського Союзу, аналогічні відділи у КМУ та Мін'юсті, а також Регулятор та Міністерство енергетики України.

Такий перелік органів ускладнює процедуру погодження нормативно-правових актів, оскільки є надміру бюрократизованим. Зі свого боку, процедура розгляду та консультування з приводу відповідності *acquis communautaire* триває не менше 3 місяців, що не відповідає уже національній законодавчій практиці.

Окремо слід уточнити необхідність зближення європейського та національного ринку електроенергії. Зрозуміло, що одним із мотивів для зближення є обраний Україною напрям євроінтеграції. Проте, дослідження У. В. Ситайло свідчить, що під час трансформації ринку електроенергії, на учасників національного енергоринку впливатимуть функціональні

чинники, які здатні підвищувати вразливість учасників, а отже зменшувати рівень енергетичної безпеки [81, с. 379].

Погоджуючись із таким твердженням, оскільки і загальному контексті зміни та співробітництво із європейськими суб'єктами господарювання чи органами публічної влади ставитиме національну електроенергетику в залежність від іноземної.

Разом з тим, слід розуміти, що розширення електромережі сприяє зменшенню навантажень на окремих суб'єктів господарювання, що проводять виготовлення та розподіл електроенергії. Також, проблеми під час її виготовлення чи постачання є менш небезпечними та менш негативно впливають на кінцевих споживачів, оскільки завдяки розвиненій інфраструктурі можливо надати електроенергію з інших джерел.

Співпраця між суб'єктами господарювання дозволяє обмінюватися досвідом, а отже оновлювати технології виготовлення, розподілу та постачання електроенергії, які не змінювали в Україні десятиліттями, як через брак коштів, так й недостатність власних наукових напрацювань в даній сфері.

Не слід також забувати, що перехід до ринкових умов функціонування відносин в сфері електроенергетики є тривалим процесом, що має ряд негативних наслідків, особливо для кінцевих споживачів.

Наближення європейського та національного ринків електроенергії дозволило зменшити ціну виготовлення електроенергії через наявність нових ринків її продажу та ціну продажу через більшу конкуренцію, що повністю відповідає і загальним завданням адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики, і принципам його здійснення.

Те, що із 16 березня 2022 року Об'єднана енергетична система України була синхронізовано з європейською енергетичною системою (ENTSO-E) відкрило перед Україною безліч перспектив: по-перше,

наближення європейського та національного ринків електроенергії дозволяє зменшити ціну виготовлення електроенергії через наявність нових ринків її продажу та ціну продажу через більшу конкуренцію, що повністю відповідає і загальним завданням адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики, і принципам його здійснення; по-друге, суттєво підвищилась надійність роботи Об'єднаної енергетичної системи України; по-третє Україна отримала можливість купівлі чи продажу електричної енергії з енергосистем європейських країн чи до енергосистем європейських країн; по-четверте, Україна забезпечила себе електроенергією навіть в умовах можливого дефіциту, спровокованого державою-агресором Російською Федерацією; по-п'яте, в Україні з'явилась можливість отримувати допомогу та інвестиції від Європейського Союзу.

Таким чином, завдання зближення національного та європейського ринків електроенергії проявилось у створенні чітких правил взаємодії, створення порядку прийняття нормативно-правових актів та їх узгодженні в максимально зрозумілий та прозорий спосіб, що пришвидшуватиме наступні економічні та технологічні зміни. Завдяки виконанню завдання зближення національного та європейського ринків електроенергії Україна сьогодні є кандидатом на вступ в ЄС, а Об'єднана енергетична система України долучена до європейської енергетичної системи (ENTSO-E).

Наступним спеціальним завданням адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики є гарантування безперешкодного та постійного виробництва, постачання та розподілу електричної енергії. На сьогодні, сфері електроенергетики загрожує велика кількість небезпек, як зовнішнього, так й внутрішнього характеру.

До прикладу, окремі державні підприємства, що виготовляють електроенергію є збитковими й продовжують існувати тільки завдяки

дотаціям з бюджету. З іншого боку, в постійній небезпеці перебувають об'єкти критичної інфраструктури.

Найгострішою на сьогодні проблемою є те, чи зможе наша держава задовольнити попит на ринку електроенергії в умовах Російсько-української війни, відмови України від російських енергоресурсів та терористичної загрози об'єктам критичної інфраструктури у електроенергетичній сфері. Після того, як російські війська завдали ракетних ударів по Харківський ТЕЦ, що призвело до тимчасового зникнення енергопостачання одразу в кількох регіонах, постало питання чи зможе наша держава забезпечувати потреби споживачів, у тому числі суб'єктів господарювання. Вхідження Об'єднаної енергетичної системи України до європейською енергетичною системою (ENTSO-E) значно посилює гарантії безперешкодного та постійного виробництва, постачання та розподілу електричної енергії в нашій державі. Очевидно, що це не було б можливим без належного адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики, яке гарантує стабільність створення електроенергії та її наявність в усіх суб'єктах, що підтримують нормальне функціонування суспільства.

Відповідно до Енергетичної стратегії до 2050 року засобами вдосконалення управління енергетикою на об'єктах критичної інфраструктури є «всебічна інтеграція з ринками Європейського Союзу та ефективне функціонування внутрішніх ринків». Тобто, адміністративно-правове регулювання повинно визначати процес виробництва та розподілу електроенергії таким чином, щоб він діяв постійно, а проблеми на окремих підприємствах не впливали на загальний стан використання електричної енергії. Адміністративно-правове регулювання проводиться у декількох напрямках.

Найперше, це регулювання діяльності органів державної влади, серед яких Кабінет Міністрів, Державна комісія з питань техногенно-

екологічної безпеки, регулятор. Також, регулювання має бути спрямовано на запобігання та профілактику правопорушенням у даній сфері, як за допомогою створення комфортних умов праці, підвищення кваліфікації працівників, так й діяльності правоохоронних органів щодо завчасного виявлення злочинної діяльності та спроб завдати шкоди відносинам у сфері електроенергії. Ще одним вектором є підтримка та сприяння укладанню міжнародних контрактів, залученню інвестицій.

Тож, вирішення завдання з гарантування безперешкодного та постійного виробництва, постачання й розподілу електричної енергії наділяє суб'єктів відносин у сфері електроенергетики необхідними повноваженнями, достатнім фінансуванням та дозволяє їм мінімізувати ризики припинення роботи суб'єктів господарювання та використання електроенергії.

Наступним спеціальним завданням адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики вважаємо сприяння поширенню прозорості та правової комунікації між суб'єктами даних відносин на усіх рівнях. Так, однією із особливостей законодавства, яке діє у цій сфері, є закріплення ним максимально зрозумілих та прозорих механізмів. Наприклад, Законом України «Про ринок електричної енергії» від 13.04.2017 № 2019-VIII [2] закріплено прозорі механізми ціноутворення на ринку електричної енергії; чіткі та зрозумілі правила ліцензування господарської діяльності на ринку електроенергії; визначено порядок здійснення державного енергетичного нагляду в електроенергетиці; встановлено антимонопольні обмеження на ринку електроенергії тощо. Так само, прозорою є комунікація між різними учасниками ринку електроенергетики – державою, виробниками електроенергії, трейдерами, споживачами тощо. Складність даної комунікації обумовлюється значним переліком суб'єктів, права та обов'язки яких доволі рідко корелюються між собою. До прикладу, ст.

1.1.1 Правил роздрібного ринку електричної енергії, серед суб'єктів відносин з електроенергії виділено «електропостачальників, операторів систем передачі, систем розподілу, споживачів, виробників електроенергії, учасників ринку, що надаються послуги із постачання» [93].

Кожен із них володіє, як договірними правами, так й обов'язками покладених на них державою. Проблемою є використання різних термінів на позначення одних і тих же суб'єктів відносин, що ускладнює узгодження адміністративного законодавства, а також відсутність переліку усіх суб'єктів хоча б одному законодавчому акті, адже не менш важливою є участь Регулятора та суб'єктів перерозподілу про яких не згадано в переліку Правил.

Адміністративно-правове регулювання відносин у сфері електроенергії найперше повинно стосуватися відносин між органами державної влади та суб'єктами господарювання, особливо приватними інвесторами, що націлені на розвиток даної галузі.

Важливо, щоб комунікація здійснювалася на паритетних засадах, за виключенням контролю та нагляду. Це допоможе поширити діяльність у сфері електроенергетики, зробити її більш зрозумілою, а отже й розвиватиме внутрішній ринок, підвищуватиме рівень конкуренції, що у свою чергу захищатиме інтереси споживачів на низьку вартість електроенергії.

Також, комунікація відбувається між органами державної влади та кінцевими побутовими та непобутовими споживачами, основними та субспоживачами.

У даному випадку, важливо щоб адміністративно-правове регулювання відповідало концепції публічного адміністрування та визначало високі стандарти надання послуг населенню, що підвищуватиме рівень довіри до держави та зменшуватиме випадки порушення в сфері електроенергетики.

Слід констатувати, що вирішення завдання сприяння та поширення прозорості та правової комунікації між суб'єктами відносин у сфері електроенергетики на усіх рівнях дозволяє встановити зрозумілу структуру комунікації між такими суб'єктами.

Отже, дане дослідження завдань адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики в умовах євроінтеграції України дозволяє зробити наступні висновки:

по-перше, система завдань адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики включає загальні завдання, які є властивими для регулювання відносин з використання паливно-енергетичних ресурсів, та спеціальні завдання, які є притаманними саме регулюванню відносин в сфері електроенергетики;

по-друге, завдання адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики мають відповідати тим умовам, які склались в Україні, передусім євроінтеграційним процесам, синхронізації Об'єднаної енергетичної системи України з європейською енергетичною системою (ENTSO-E), а також постійній терористичній загрозі електроенергетичним об'єктам критичної інфраструктури зі сторони держави-агресора, а тому законодавство у цій сфері має бути динамічним та постійно оновлюватись згідно чинним умовам;

по-третє, те, що Україна виконує поставлені завдання із інтеграції енергетичної галузі до єдиного енергоринку ЄС свідчить про якість адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики.

Реалізація завдань адміністративно-правового регулювання пов'язана із втіленням функцій, які визначають конкретні вектори дії регулювання, співвідносять цілі та методи й способи їх реалізації. Однак, розуміння функцій значно різниться не лише серед різних наук, але й навіть в межах адміністративного права, оскільки обумовлюється

призначенням та сутністю, які з часом змінюються. Так, С. М. Клімова виділяє такі функції як:

- 1) правовиконавча;
- 2) правотворча;
- 3) правоохоронна;
- 4) функція регулювання;
- 5) функція організації [96, с. 105].

Функції охорони та правовиконання більше властиві механізму адміністративного регулювання, адже потребують суб'єктів, які й будуть втілювати таку діяльність.

Щодо функції регулювання, то вона є очевидною для адміністративно-правового регулювання й власне потребує деталізації якими саме шляхами проводиться регулювання та які напрями охоплює.

Можливо погодитися із виконанням організаційної функції, яка проявляється в створенні порядків та визначення чітких процедур постачання та перерозподілу електроенергії.

Дещо інший підхід використовує П. О. Яковлев, щодо функцій адміністративно-правового регулювання зараховує:

- 1) координацію та впорядкування;
- 2) гарантування безпечності;
- 3) залучення громадськості до співробітництва;
- 4) політичну функцію;
- 5) стабілізуючу функцію;
- 6) функцію інформаційного забезпечення;
- 7) стимулювання правомірної поведінки [97, с. 138].

Функція координації, залучення громадськості та стимулювання правомірної поведінки є взаємопов'язаними, особливо в сфері електроенергетики, оскільки належне адміністративно-правове

регулювання можливе лише завдяки злагодженій діяльності органів публічної влади, суб'єктів господарювання та споживачів.

Реалізація функції гарантування забезпечується шляхом встановлення чітких обов'язків та обмежень для суб'єктів відносин у сфері електроенергетики. Відповідні обов'язки та обмеження мають бути належним чином донесеними до суб'єктів відносин у сфері електроенергетики.

Не погодимось із дослідником із віднесенням до функцій адміністративно-правового регулювання політичної функції, оскільки одним із завдань адміністративно-правового регулювання у сфері електроенергетики є обмеження впливу політичних чинників на функціонування сфери електроенергетики.

Погодимось із виділенням функції захисту, яка у даному контексті може проявлятися в гарантуванні національної енергетичної безпеки, захисті прав та інтересів споживачів шляхом регулювання ціноутворення на ринку електричної енергії, закріплення запобіжників від монополізації ринку електроенергії, встановленні юридичної відповідальності за порушення правил постачання чи споживання електроенергії тощо.

Також відзначимо стабілізуючу функцію адміністративно-правового регулювання. Ринок електроенергії на даному етапі ще не сформовано до кінця, і в таких умовах адміністративно-правове регулювання відносин у сфері електроенергетики забезпечує додатково їх стабільність.

Ю. А. Козаченко виділяє наступні функції адміністративно-правового регулювання:

- 1) нормотворчу функцію (розробка норм, законів та інших актів);
- 2) організаційну та правовиконавчу функції;
- 3) ресурсозабезпечувальну функцію;
- 4) цілевстановлюючу функцію (прогнозування та планування);
- 5) контрольну й наглядову функції [88, с. 68].

Хоча усі перелічені функції реалізуються в ході адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики, не всі із них є пріоритетними й обов'язковими.

Передусім, звернемо увагу на цілевстановлюючу функцію. Дана функція є важливою в контексті євроінтеграції та гарантування національної безпеки, коли ж нормотворча є невід'ємною від самого процесу регулювання. Прикладом реалізації цілевстановлюючої функції є прийняття Енергетичної стратегії України на період до 2035 року «Безпека, енергоефективність, конкурентоспроможність» [25], яка дозволяє спрогнозувати, за якими напрямками буде у подальшому розвиватись електроенергетична сфера.

Ресурсозабезпечувальну функцію доречно розглядати через призму фінансового аспекту, який стосується ціноутворення, та паливного, тобто такого, що дозволяє забезпечити достатніми ресурсами для виготовлення електроенергії та забезпечення її поставки й розподілу серед побутових та непобутових споживачів.

Правовиконуюча та організаційна функції є загальними для будь-якого виду регулювання, та не характеризуються специфічними особливостями в сфері електроенергетики.

Схожий перелік надає І. О. Грицай, який до функцій адміністративно-правового регулювання зараховує прогнозування, планування, облік, контроль та нагляд [87, с. 194].

Облік, як і збір статистичних даних здійснюється поза межами адміністративно-правового регулювання, внаслідок діяльності громадських організацій чи вповноважених суб'єктів. Звісно така діяльність допомагає покращувати законодавство у сфері електроенергетики, але не може бути вектором регулювання.

Зі свого боку, контроль та нагляд варто доповнювати моніторингом, що є властивим для громадських організацій та допомагає покращувати

вплив норм адміністративного права, гарантувати правомірну поведінку суб'єктів господарювання у більш м'який спосіб без залучення органів державної влади.

Щодо планування та прогнозування, то дані функції є нерозривними, оскільки будь-який прогноз, особливо якщо це стосується стратегій розвитку ринку електроенергетики, покращення екологічності вироблення електричної енергії має бути нормативно закріплений та співвідноситися із чинним законодавством.

Тож, на основі проведеного дослідження можливо дійти висновку, що адміністративно-правове регулювання відносин у сфері електроенергетики проводиться комплексно й різні види діяльності часто тісно переплітаються між собою, що впливає на розуміння та зміст функцій.

Оскільки держава приймає участь у відносинах в сфері електроенергетики і як суб'єкт виготовлення і, як суб'єкт контролю, то ускладняється розмежування імперативного та договірної методів.

Таким чином, функції адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики варто розподіляти залежно від поставлених перед нормами адміністративного права цілями на такі:

- 1) функція упорядкування відносин у сфері електроенергетики;
- 2) функція збалансування інтересів суб'єктів відносин у сфері електроенергетики;
- 3) захисна функція;
- 4) контролююча функція;
- 5) стримуюча функція;
- 6) заохочувальна функція.

Однією із найважливіших функцій адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики, на нашу думку, є функція упорядкування відносин у сфері електроенергетики.

Електроенергетика є однією із найважливіших для держави сфер, тому належне регулювання суспільних відносин у даній сфері дозволяє захистити права та інтереси населенням, реалізовувати різноманітні державні завдання й програми тощо. Суб'єкти відносин у сфері електроенергетики мають чітко розуміти, які саме обов'язки на них покладені, якими правами вони наділені та якими є способи їх реалізації. Функція упорядкування дозволяє створювати чіткі та зрозумілі правила для суб'єктів правовідносин у сфері електроенергетики, встановлювати їх спільні цілі та завдання, що в кінцевому результаті впливає на функціонування усєї сфери електроенергетики. Дана функція може реалізуватись шляхом прийняття законодавчих актів, які містять загальні вказівки, або ж шляхом прийняття підзаконних нормативно-правових актах. Прикладами таких підзаконних нормативно-правових актів є Тимчасовий порядок визначення обсягів купівлі електричної енергії на ринку електричної енергії електропостачальниками та операторами систем розподілу на перехідний період [98], Постанова НКРЕКП «Про встановлення «зелених» тарифів на електричну енергію, вироблену генеруючими установками приватних домогосподарств» [99] тощо. Такі підзаконні нормативно-правові акти приймаються суб'єктами, наділеними спеціальною компетенцією та розумінням специфіки діяльності в сфері електроенергетики, а тому закріплені ними норми права є ефективними та актуальними.

Основою проблемою реалізації функції упорядкування відносин у сфері електроенергетики несистематизованість адміністративного законодавства у сфері електроенергетики, що, у тому числі, є наслідком складної структури відносин між суб'єктами. Велика кількість підзаконних актів, які зазнають перманентних змін, на практиці ускладнює дотримання їх норм та зменшує на поінформованість суб'єктів щодо їх змісту.

Іншим напрямом втілення функції упорядкування відносин у сфері електроенергетики є діяльність органів публічної влади безпосередньо щодо прийняття нормативно-правових актів, а також проведення координації діяльності вповноважених суб'єктів влади та співпраці із суб'єктами господарювання, які проводять виготовлення та постачання електроенергії, кінцевими споживачами й громадськими організаціями.

Такий напрям відображує процесуальну сторону упорядкування відносин у сфері електроенергії, створює умови для гнучкого адміністративно-правового регулювання, особливо на підзаконному рівні. Належна реалізація органами публічної влади функції упорядкування можлива лише за дотримання принципів прозорості та публічності їх діяльності та відсутності корупції у відносинах з іншими суб'єктами відносин у сфері електроенергії.

Отже, що функція упорядкування відносин у сфері електроенергетики полягає у створенні ефективного та логічного механізму регламентації реалізації прав та обов'язків суб'єктів відносин у сфері електроенергетики, що дозволяє забезпечити стабільність функціонування усієї сфери електроенергетики, та чітко визначити правила, яких мають дотримуватись суб'єкти.

Наступна виділена нами функція адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики полягає у збалансуванні інтересів суб'єктів відносин у сфері електроенергетики. На практиці інтереси суб'єктів відносин у сфері електроенергетики часто можуть бути кардинально протилежними. Наприклад, інтерес споживача електроенергії полягає в отриманні якісних послуг та одержанні електроенергії за максимально низькою ціною. У свою чергу, інтерес виробника електроенергії полягає у мінімізації витрат на виробництво електроенергії та встановленні максимально високої ціни, для одержання прибутку від виробництва. Функція збалансування інтересів суб'єктів відносин у сфері

електроенергетики дозволяє задовольнити інтереси обох сторін шляхом максимально можливого урахування їх потреб, мінімізуючи при цьому обмеження потреб іншої сторони. Іншим прикладом збалансування інтересів суб'єктів відносин у сфері електроенергетики є врегулювання ціноутворення у сфері електроенергетики таким чином, щоб із однієї сторони у виробника і постачальника була можливість покривати витрати на виготовлення та розподіл якісної електроенергії, і при цьому, щоб тягар оновлення технологічного процесу не лягав на кінцевих споживачів, як побутових, так й не побутових.

О. В. Безух пропонує у процесі реалізації функції збалансування інтересів суб'єктів відносин у сфері електроенергетики орієнтуватись на соціальні цінності, до яких дослідником віднесено захист прав споживачів та стимулювання економічної конкуренції. В кінцевому результаті, на думку автора, це збалансовує ринкові процеси [100, с. 95].

Таким чином, функція збалансування в адміністративно-правовому регулюванні у сфері електроенергетики полягає у діяльності компетентних органів щодо унормування прав та обов'язків суб'єктів відносин у сфері електроенергетики таким чином, щоб захист інтересів однієї сторони правовідносин не відбувався за рахунок обмеження інтересів іншої сторони. Складність реалізації даної функції в сучасних умовах полягає у тому, що інтереси одних суб'єктів відносин у сфері електроенергетики повинні узгоджуватися не лише із інтересами інших суб'єктів, а й при цьому відповідати європейським стандартам у цій сфері. Для прикладу, впровадження європейських стандартів призвело до того, що використання альтернативних джерел електроенергії не має шкодити родючості ґрунтів чи здійснюватися на землях сільськогосподарського призначення. Таким чином, функція збалансування дозволяє розробляти такі правила, які враховуватимуть усі чинники, які тим чи іншим чином наразі впливають на сферу електроенергетики. Тож, зміст функції збалансування інтересів

суб'єктів відносин у сфері електроенергетики полягає у встановленні таких норм, що відповідають суспільним цінностям, критеріям справедливих правових обмежень, але при цьому дозволяють виготовляти, постачати, розподіляти та споживати електричну енергію на найбільш прийнятних для всіх сторін відносин умовах.

Наступною функцією адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики є захисна функція. Залежно від конкретного суб'єкта відносин, захисна функція може реалізуватись за різними напрямками. Так, відповідно до статті 4 Закону України «Про захист прав споживачів», який поширюється у тому числі й на сферу електроенергетики, до прав споживачів віднесено «захист їх прав державою, отримання продукції та послуг належної якості, безпечність продукції, отримання достовірної й своєчасної інформації, відшкодування шкоди, а також звернення до суду» [101]. Це означає, що захист прав споживачів електроенергії може здійснюватись в адміністративному чи судовому порядку. Кожному споживачу електроенергії гарантоване відшкодування шкоди у разі її нанесення, та усунення перешкод в реалізації їх права на отримання електроенергії належної якості та у безпечний спосіб.

Захист прав та інтересів суб'єктів господарювання у сфері електроенергетики є значно складнішим, оскільки включає захист таких суб'єктів від недобросовісної конкуренції, зловживань владою вповноваженими державними органами тощо. Тобто, функція захисту прав та інтересів суб'єктів господарювання у сфері електроенергетики передусім спрямовується на захист від порушення правил участі в ринку електроенергії іншими суб'єктами. Захист прав та інтересів суб'єктів господарювання у сфері електроенергетики додатково забезпечується нормами адміністративного та кримінального законодавства, якими

передбачено юридичну відповідальність за протиправну поведінку у сфері електроенергетики.

Таким чином, захисна функція адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики полягає у створенні ефективних інструментів оперативного виявлення та усунення правопорушень у сфері електроенергетики, належного та ефективного реагування на скарги та зауваження, а також стимулювання законної діяльності усіх суб'єктів відносин у сфері електроенергетики.

Наступна функція адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики – контролююча. Контролююча функція є однією із найбільш типових для адміністративного законодавства. Вона передбачає застосування імперативного методу до суб'єктів правовідносин у сфері електроенергетики, та здійснюється на основі чітких і зрозумілих правил. Реалізація функції контролю є важлива для гарантування безпечного виробництва та постачання електроенергії, забезпечення дотримання споживачами своїх обов'язків перед виробниками та постачальниками електроенергії, а також для контролю за дотриманням суб'єктами господарювання правил добросовісної конкуренції. Функція контролю реалізовується у діяльності органів державної влади, наділених спеціальними повноваженнями із притягнення до юридичної відповідальності та застосування примусу. Прикладом такого органу є Державна інспекція енергетичного контролю. Також, до таких органів можна віднести Державну екологічну інспекцію, Державну службу України з питань праці тощо.

Іншим чинником, важливим для реалізації функції контролю, є прийняття відповідних нормативно-правових актів, на основі приписів яких буде здійснюватися такий контроль. Прикладом такого нормативно-правового акту є Порядок контролю за дотриманням ліцензіатами, що

провадять діяльність у сферах енергетики та комунальних послуг, законодавства у відповідних сферах та ліцензійних умов [102].

Наявність спеціального порядку гарантує правомірність діяльності органів державної влади, завчасне розуміння вимог для суб'єктів господарювання та можливість коректувати свою діяльність. Не менш важливим є розуміння критеріїв контролю, адже вони включають у себе, як нормативні, так й технічні стандарти. Тому, існує окрема Постанова КМУ «Про затвердження критеріїв, за якими оцінюється ступінь ризику від провадження господарської діяльності у сферах електроенергетики та теплопостачання і визначається періодичність здійснення планових заходів державного нагляду (контролю) Державною інспекцією енергетичного нагляду, та визнання такими, що втратили чинність, деяких постанов Кабінету Міністрів України» [103].

Разом з тим, контроль за підприємствами у сфері електроенергетики здійснюється щодо охорони праці, недискримінації, екологічної безпеки для регіону. Важливо, щоб критерії та вимоги до суб'єктів господарювання були актуальними й науковими, а отже не будуть їх надміру обмежувати.

Крім того, необхідним є створення більш прозорої та зрозумілої процедури контролю за дотриманням правил споживання електроенергії, особливо серед побутових споживачів.

Слід констатувати, що контролююча функція полягає у встановленні порядку, критеріїв, підстав проведення перевірок спеціально уповноваженими органами для гарантування правомірності, законності та якості виготовлення й споживання електроенергії. Варто зауважити, що дана функція доповнюється моніторингом, що проводиться громадськими організаціями та полягає у постійному спостереженні за діяльністю суб'єктів відносин у сфері електроенергетики.

Ще однією функцією адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики є стримуюча функція. Найбільше вона

поширюється на суб'єктів господарювання та розкривається через створення спеціальних обмежень та заборон для підприємницької діяльності.

Реалізація даної функції необхідна для стимулювання виключно тих напрямів діяльності у сфері електроенергетики, що відповідають державним цілям та існуючим соціальним потребам. Крім того, наявність певних обмежень є додатковим інструментом для забезпечення безпеки, екологічності та законності діяльності.

Основним способом реалізації стримуючої функції є ліцензування суб'єктів господарювання. Відповідно до Порядку ліцензування видів господарської діяльності, державне регулювання яких здійснюється Національною комісією, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг, ліцензування проводиться у таких напрямках: «виробництво, передача, розподіл, постачання, перепродаж електричної енергії, здійснення функцій оператора ринку та гарантованого покупця» [104].

Тобто, отримання ліцензії необхідно навіть для державних підприємств, що ще раз гарантує фактичну здатність виконувати поставлені завдання. Крім того, ліцензування є одним із інструментів опосередкованого впливу на діяльність суб'єктів господарювання, а отже немає такого негативного впливу, як дозвіл.

Застосування же нових технологій комунікації пришвидшує процес отримання ліцензії та зменшує ймовірність корупційних відносин. Щодо заборон, як способу реалізації стримуючої функції, то вони уже поширюються на усіх суб'єктів відносин у сфері електроенергії та стосуються дотримання правил безпечного використання електроенергії, зловживання правами.

Можна резюмувати, що стримуюча функція спрямована на встановлення меж правомірної діяльності, які відповідають європейським

стандартам та національним програмам розвитку електроенергії, а також запобігання випадкам завдання шкоди довкіллю чи здоров'ю людей у зв'язку з веденням підприємницької діяльності у небезпечний спосіб.

Останньою виділеною функцією адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики є функція заохочення. Варто наголосити, що адміністративно-правове регулювання за умови застосування лише примусу та заборон буде малоефективним, адже передбачити абсолютно усі дії, які є протиправними, особливо в сфері електроенергетики є неможливим.

Крім того, використання таких методів поширюватиме правовий нігілізм серед населення, зменшуватиме довіру до держави та підштовхуватиме до порушень, для виявлення яких недостатньо розвинений адміністративний ресурс.

Заохочення, з іншого боку, направлене на формування довірчих відносин та формування у суб'єктів відносин у сфері електроенергії розуміння важливості дотримання законодавства, способів належного правозастосування. Функція заохочення в адміністративно-правовому регулюванні відносин у сфері електроенергії завжди повинна мати індивідуальний характер, тобто пристосовуватися під потреби окремих категорій суб'єктів.

Так, для кінцевих споживачів функція заохочення адміністративно-правового регулювання розкривається найперше через можливість безперешкодно звертатись за консультаціями до органів публічної влади. Крім того, заохочення полягає у формуванні різних цін на електроенергію залежно від спожитого розміру чи часу її споживання, що стимулює кінцевих споживачів більш раціонально підходити до питання використання електроенергії та поєднання її з іншими видами енергії.

Видом заохочення можливо розглядати й закріплення певної ціни на електроенергію на цілий рік за умови її оплати наперед, як це уже успішно функціонує в інших галузях енергетики.

Функція заохочення в контексті діяльності органів державної влади має дещо інші способи втілення. Оскільки діяльність вповноважених посадових осіб чітко регламентується, то заохочення повинно бути направлено на підвищення якості надання послуг, проведення контрольно-наглядових заходів, ефективний захист порушених прав суб'єктів відносин у сфері електроенергії.

Прикладом, втілення функції заохочення може слугувати надання премій, нагород, підвищення на посаді. Водночас, заохочення якісно виконувати покладенні на посадову особу обов'язки пов'язано із комфортністю умов праці взагалі, на що й повинно бути направлено фінансування та інформаційна робота.

Для суб'єктів господарювання функція заохочення втілюється декількома шляхами. Найперше, це шляхом співпраці з державою, що регулюється Законом України «Про державно-приватне партнерство» [105].

Наявність партнерських відносин дозволяє покращити рівень комунікації, гарантувати стабільні умови роботи підприємства. Державна підтримка стимулює й залучення інвестицій.

Така діяльність доповнюється створенням спеціальних податкових пільг або ж навпаки звільнення від податкового навантаження для підвищення економічної спроможності суб'єктів господарювання, перенаправлення коштів на розвиток альтернативних джерел енергетики. Зрозуміло, що заохочення має стосуватися виключно тієї діяльності, що є малопоширеною, однак бажаною для суспільства. В контексті відносин у сфері електроенергії це стосується конкуренції та екологічного виробництва електроенергії.

Таким чином, заохочувальна функція полягає у створенні спеціальних фінансових, податкових, нормативних та технічних механізмів, які полегшують реалізацію прав та обов'язків суб'єктів відносин у сфері електроенергетики.

Таким чином, на основі здійсненого дослідження зробимо висновок про те, що значна частина завдань, поставлених перед адміністративно-правовим регулюванням відносин у сфері електроенергетики, в сучасних умовах все ще потребують своєї реалізації. Реалізація таких завдань ускладнюється низьким рівнем юридичної техніки в нормативно-правових актах, недостатньою ефективністю нормативних приписів в сучасних національних умовах. Проблематика реалізації завдань посилюється необхідністю адаптації вітчизняного адміністративно-правового регулювання у сфері електроенергетики до європейських стандартів. Функції адміністративно-правового регулювання відображають напрями його впливу на відносини у сфері електроенергетики. Варто зауважити, що функції адміністративно-правового регулювання у сфері електроенергетики часто реалізуються сукупно, а одна норма адміністративного права може одночасно виконувати декілька функцій. У процесі подальшого реформування законодавства в сфері електроенергетики важливо зберегти єдність функцій, деталізувати окремі аспекти їх реалізації, такі як контроль за енергозбереженням, підвищення рівня комунікації, сервісного обслуговування споживачів електроенергії тощо.

2.2 Система принципів та гарантій адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики в умовах євроінтеграції України

Розвиток відносин у сфері електроенергетики є одним із найбільш пріоритетних з огляду на потребу в євроінтеграції, забезпечення

національної безпеки, а також розвитку економіки. Разом з тим, суттєві зміни в підходах до адміністративно-правового регулювання даних відносин зокрема щодо скасування державної монополії на виготовлення електроенергії, поширення вільного ринку обумовлюють потребу в перегляді, створених ще за радянських часів, концепцій принципів та гарантій.

Варто наголосити, що принципи та гарантії адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики повинні відображати сучасні потреби та проблеми, а також мати практичну цінність у майбутньому, а отже й відповідати створеним державним й регіональним стратегіям.

Наукове опрацювання принципів адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики дозволить глибше розкрити його призначення, зв'язок між правом, економікою, національною безпекою та потребами населення.

Крім того, встановленні принципи адміністративно-правового регулювання визначатимуть межі державного впливу із урахуванням потреби у залучення інвестицій, так й потреби у захисті прав споживачів та якості наданої електроенергії.

Закріплення ж адміністративно-правових принципів на законодавчому рівні дозволить об'єднати чинне законодавство в сфері електроенергії спільними цінностями й більш оперативно виявляти правопорушення в даній сфері.

Зі свого боку, дослідження гарантій адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики спрямоване на вирішення питання їх достатності та ефективності дії.

Завданням гарантії є забезпечення функціонування відносин у сфері електроенергетики у правомірному полі. Тому, класифікація гарантій, встановлення порядку їх дії дозволить встановити чи впливають вони

позитивно на безпеку реалізації прав та обов'язків суб'єктів відносин у сфері електроенергетики, а також виявити проблеми у їх втілені в довготривалій перспективі.

Питання принципів та гарантій адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики є малодослідженими. Проте, частково воно було опрацьовано в наукових роботах наступних учених: В. А. Андронов, А. А. Баженова, М. С. Блохіна, Я. Г. Воронін, Є. Є. Додіна, І. І. Дороніна, К. П. Жидченко, Ю. М. Кириченко, С. М. Клімова, О. М. Коротун, В. А. Крижановська, Р. М. Крушельницький, М. М. Кузьміна, В. В. Лащак, Д. В. Малишко, Ю. І. Матвєєва, В. І. Муравйова, Л. Р. Наливайко, О. І. Нікітенко, Р. І. Раїмов, М. Ю. Романов, А. С. Славко, В. Д. Струкова, Р. В. Тополя, П. О. Яковлєв.

Принципи адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики в умовах євроінтеграції України встановлюються з метою визначення основних засад доволі строкатого та неоднорідного адміністративно-правового регулювання у цій сфері, визначення єдиних для усієї сфери цінностей та пріоритетів, які у подальшому будуть визначати напрями практичного застосування норм права для регулювання відносин між суб'єктами відносин у сфері електроенергетики. Адміністративне законодавство у сфері електроенергетики на сьогодні не систематизоване, складається із великої кількості сучасних та застарілих норм, тому на практиці це збільшує ймовірність виникнення колізій та характеризується існуванням численних прогалів, коли правовідносин, що були врегульовані законодавством, яке втратило чинність, поки не є врегульованими згідно із засадами нового ринку електроенергії. Дослідження принципів адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики в сучасних умовах ускладнене тим, що на даному етапі засади нового ринку електроенергії фактично не аналізувались науковцями-адміністративістами. Дане питання передусім

широко висвітлювалось науковцями-економістами. В науковій літературі наявна низка праць дослідників-правовиків, присвячених правовому регулюванню відносин у сфері електроенергетики, втім принципи адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики все ще залишаються недостатньо осмисленими із правової точки зору.

Так, Д. І. Курбатов, досліджуючи принципи об'єднаної електромережі, виділив такий перелік принципів: принцип цілеспрямованості, принцип комплексності, принцип ієрархічності, принцип адаптивності, принцип ефективності, принцип законності, принцип пріоритетності, принцип інноваційності, принцип захисту довкілля, принцип наукового забезпечення та підтримки національного виробника, принцип інтеграції до європейського простору [106, с. 83-84]. Фактично кожен із перелічених принципів можна розглядати і як принцип адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики, проте із огляду на те, що адміністративно-правове регулювання у сфері електроенергетики є імперативним та чітко структурованим, кожен із наведених принципів матиме свої специфічні особливості із урахуванням таких особливостей.

Так, принцип цілеспрямованості є характерним для адміністративно-правового регулювання будь-яких відносин, не лише відносин у сфері електроенергетики. У сфері електроенергетики сутність даного принципу полягає у тому, що норми адміністративного права здійснюють свій вплив на відносини у сфері електроенергетики із встановленою завчасно метою.

Принцип комплексності означає, що адміністративно-правове регулювання здійснює свій вплив на усі без виключення відносини у сфері електроенергетики.

Принцип ієрархічності властивий для адміністративно-правового регулювання у відносинах в сфері електроенергетики, та здійснює свій

вплив на відносини у сфері електроенергетики у формах контролю, нагляду й взаємодії між державою, суб'єктами, що здійснюють виготовлення, розподіл та постачання електроенергії.

Принцип адаптивності проявляється у тому, що адміністративно-правове регулювання у відносинах в сфері електроенергетики адаптується до тих засад, на яких функціонують відносини у сфері електроенергетики. Для прикладу, після зміни моделі, за якою функціонує ринок електроенергії, адміністративно-правове регулювання відносин в сфері електроенергії було адаптоване до нових умов та нового ринку.

Принцип ефективності адміністративно-правове регулювання у відносинах в сфері електроенергетики означає, що таке правове регулювання має бути результативним, тобто забезпечувати функціонування ринку електричної енергії та належним чином регулювати відносини, пов'язані з виробництвом, передачею, розподілом, купівлею-продажем та постачанням електроенергії.

Принцип законності адміністративно-правового регулювання у відносинах в сфері електроенергетики означає, що правила, якими врегульовуються відносини у сфері електроенергетики, є чітко закріпленими у нормах чинного законодавства.

Принцип пріоритетності адміністративно-правового регулювання відносин в сфері електроенергетики означає, що норми адміністративного законодавства у процесі регулювання відносин в сфері електроенергетики, мають пріоритет над іншими правилами.

Принцип інноваційності в сучасних умовах є одним із ключових принципів адміністративно-правового регулювання відносин в сфері електроенергетики. Він означає, що спрямування норм адміністративного законодавства здійснюється у тому числі і у напрямку впровадження нових технологій для виробництва, передачі, розподілу та постачання, а також у напрямку додержання умов, поставлених перед Україною в рамках

євроінтеграції. Із даним принципом тісно пов'язані принципи захисту довкілля, наукового забезпечення та підтримки національного виробника та принцип інтеграції до європейського простору. Закріплення цих принципів у національному законодавстві сприяють досягненню ключових цілей розвитку сфери електроенергії в Україні в сучасних умовах: а) впровадження сучасних технологій у процеси виробництва, передачі, розподілу та постачання електроенергії; б) входження об'єднаної енергетичної системи України до європейської енергетичної системи; в) сприяння євроінтеграційним процесам та у досягнення кінцевої мети – вступі України до Європейського Союзу.

В. І. Муравйова досліджують принципи енергетичного права ЄС, визначає наступні:

- 1) недискримінації;
- 2) транспарентності;
- 3) не заподіяння шкоди довкіллю;
- 4) урахування соціальних чинників в енергополітиці [107, с. 71].

Під час виробництва, постачання та розподілу електроенергетики шкода може бути завдана не лише навколишньому середовищу, але й здоров'ю людей та особливо працівників. Тому, під час адміністративно-правового визначення прав суб'єктів господарювання, їх можливостей в сфері електроенергетики має завчасно бути встановлено заборони для завдання шкоди життю та здоров'ю населення, передбачено заходи з попередження неправомірної діяльності.

Крім того, законодавство має містити перелік адміністративно-правових заходів, що можуть застосовуватися для попередження випадків дискримінації учасників ринку електроенергетики. Це стосується попередження випадків анти конкурентної поведінки, порушень правил аукціону.

Не менш важливим є захист прав споживачів, що й відповідає соціальним принципам адміністративно-правового регулювання. На сьогодні, як побутові, так й не побутові споживачі не можуть вплинути на ціноутворення шляхом вибору найбільш клієнторієнтованого підприємства постачання та розподілу, а отже й не можуть вплинути на якість надання послуг.

Держава, у даному випадку, повинна гарантувати якість та оперативність надання послуг та притягнення до юридичної відповідальності, а також здійснювати соціальний захист вразливих верств населення. Для цього принципами адміністративно-правового регулювання має бути прозорість, соціальна орієнтованість, наявність засобів захисту прав суб'єктів відносин у сфері електроенергетики.

Дещо інший підхід застосовує Н. О. Рязанова яка до принципів правового регулювання енергетики відносить:

- 1)інноваційність;
- 2)самодостатність;
- 3)стійкість;
- 4)конкурентоспроможність [108, с. 87].

Найбільш спірним та складним у втіленні є принцип самодостатності. Зрозуміло, що електроенергетика з огляду на її важливість для функціонування об'єктів критичної кризової інфраструктури не повинна залежати від політичної волі чи зовнішніх факторів.

Тобто, адміністративно-правове регулювання повинно створити повністю незалежну та неупереджену систему виготовлення та розподілу електроенергії.

Це повинно й охоплювати проблеми постачання палива для теплоелектростанцій та проблему управління підприємствами з постачання та розподілу електроенергетики іноземними громадянами.

З іншої сторони, євроінтеграція визначає зближення європейського та національного ринку електроенергії, що дещо змінює принцип незалежності, зобов'язує суб'єктів до співпраці.

Тому, більш доречно буде уже дотримання принципу захисту національних інтересів, що вказуватиме, які відносини варто заохочувати, а які навпаки обмежувати.

На думку С. В. Майстро, для державного регулювання розвитку альтернативної енергетики характерними є принципи:

- 1) наукової обґрунтованості;
- 2) законності;
- 3) прогнозованості;
- 4) системності;
- 5) протекціонізму;
- 6) прозорості;
- 7) ефективності;
- 8) соціальної відповідальності та безпечності [22, с. 39].

Найбільш складним до втілення є принцип наукової обґрунтованості, оскільки для перевірки на науковість необхідно застосовувати окрему процедуру та залучати осіб, що володіють спеціальними професійними знаннями.

На рівні підзаконних нормативно-правових актів такий процес ускладнений відсутністю навиків юридичної техніки, коли ж на рівні законів ускладнюється контроль за науковістю.

У даному контексті, адміністративне законодавство не повинно містити положень, які протирічать чи унеможливають звичайний процес виробництва та постачання електроенергії.

Запровадження нових технологій та методів уже відповідає принципу інноваційної, що для адміністративно-правового регулювання

означає заохочення підприємницької діяльності, зменшення податкового навантаження, запозичення міжнародного досвіду.

У Зеленій книзі ЄС «Європейська стратегія сталої, конкурентоспроможної та надійної енергетики» визначено наступні принципи: принцип конкурентоспроможності, принцип диверсифікації енергетичного балансу, принцип сприяння сталому розвитку, принцип координації зовнішньої енергетичної політики [109]. Аналізуючи даний перелік, зазначимо наступне. Як нами вже неодноразово зазначалось у даному дослідженні, європейська енергетична система функціонує на засадах конкуренції між суб'єктами, що здійснюють виробництво, передачу, розподіл та постачання електроенергії. В кінцевому результаті це дозволяє мінімізувати вплив держави на відносини між суб'єктами господарювання в сфері електроенергетики, та на забезпечення свободи дій учасників ринку електроенергії та на забезпечення вільного ринку у цій сфері. Принцип диверсифікації означає, що державою за допомогою адміністративно-правового регулювання має забезпечуватись виробництво, передачу, розподіл та постачання електроенергії у різні способи. Для прикладу, виробництво електроенергії може здійснюватися на атомних, теплових та на гідроелектростанціях, а також із застосуванням альтернативних джерел. Диверсифікація у сфері електроенергетики, зокрема, дозволила Україні встояти під час терористичних атак держави-агресора на енергетичну інфраструктуру. Принцип сприяння сталому розвитку означає, що за допомогою адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики забезпечується баланс між задоволенням поточних потреб споживачів та захистом потреб майбутніх поколінь. Відносини у сфері електроенергетики мають здійснюватися таким чином, щоб зберегти безпечне та здорове довкілля. Принцип координації зовнішньої енергетичної політики означає, що енергетична політика України здійснюється із урахуванням того, що

енергетична система України є складовою єдиної енергомережі ЄС. Як наслідок, адміністративно-правове регулювання відносин у сфері електроенергетики в Україні має відповідати основним засадам й принципам адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики в Європейському Союзі.

Таким чином, здійснивши наше дослідження наукової літератури та законодавства у сфері електроенергетики, зробимо висновок, що принципами адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики є:

- 1) принцип правової визначеності адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики;
- 2) принцип економічної обґрунтованості адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики;
- 3) принцип мінімізації шкоди для довкілля та здоров'я людей адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики;
- 4) принцип транспарентності адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики;
- 5) принцип адміністративно-правового регулювання щодо субсидіарної участі держави у відносинах у сфері електроенергетики;
- 6) принцип наукової обґрунтованості та інноваційності адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики.

Так, першим серед виділених нами, та одним із найважливіших принципів адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики, є принцип правової визначеності. Принцип правової визначеності адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики є тісно пов'язаним із концепцією сталого розвитку, прийнятої в ЄС для державного управління. Даний принцип передбачає

створення в державі умов для стабільного, прогнозованого та керованого розвитку сфери електроенергетики. Ю. І. Матвєєва у процесі аналізу принципу правової визначеності, визначила його як вимогу до якості законодавства, яке має бути чітким, точним, зрозумілим, передбачуваним. Як зазначила дослідниця, законодавство може бути передбачуваним лише тоді, коли норми права, закріплені його нормами, є зрозумілими, чітко сформульованими та доступними [110, с. 97].

Тому для того, щоб відповідати принципу правової визначеності, адміністративно-правове регулювання відносин у сфері електроенергетики має бути зрозумілим та передбачуваним, а зміни, які вносяться до нього, повинні мати тривалу дію впровадження.

До прикладу, податкове навантаження на суб'єктів «зеленої енергетики» збільшується поступово залежно від тривалості укладеного договору, а тому витрати можливо передбачити та розрахувати.

Крім того, принцип правової визначеності повинен й стосуватися юридичної техніки написання актів, особливо тих, що мають частково технічний характер чи потребують використання єдиної термінології, оскільки це впливає на формування системного розуміння адміністративного законодавства.

Важливо, щоб принцип правової визначеності не ставав на заваді розвитку інноваційних технологій та євроінтеграції, що можливо через схильність до бюрократизації процесів, надмірної тривалості законодавства.

Відповідно, незмінними повинні залишатися задекларовані принципи розвитку електроенергетичного розвитку, стратегії та плани в енергетичній сфері, законодавчо закріплені методики ціноутворення та розрахунку тарифів.

Зі свого боку, адміністративно-правове регулювання відносин у сфері електроенергетики між суб'єктами господарювання та органами

публічної влади має розвиватися та вдосконалювати, однак в межах попередньо встановлених концепцій.

Таким чином, принцип правової визначеності полягає у створенні системного й узгодженого законодавства у сфері електроенергетики, яке відповідає загальнодержавним цілям, є зрозумілим та передбачуваним для усіх суб'єктів відносин, однак продовжує розвиватися відповідно до євроінтеграційного напрямку та пристосовуватися до інноваційних наукових й екологічних вимог.

Наступним принципом адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики є принцип економічної обумовленості. Процес виготовлення, постачання та розподілу електроенергії вимагає фінансування, однак з огляду на неможливість нормального функціонування сучасного суспільства без використання електроенергії, ціни на неї мають регулюватися та обмежуватися для підтримання доступності та всезагальності. Тому, принцип економічної обумовленості поширюється на процес виготовлення щодо доречності застосування застарілих технологій й методів виробництва, як у випадку із теплоелектростанціями, так й на процес споживання щодо регулювання тарифів, їх підняття чи зниження. Досліджуючи дане питання В. В. Лащак зауважує проблему того, що «побутові споживачі не здатні впливати на якість надання послуг з електропостачання, а сама ціна на електроенергію є не прозорою, що робить права споживачів незахищеними. Також, споживачі не мають засобів впливу на постачальників, які не виконують умови договору. З іншого боку, ціноутворення для виробників електроенергії теж не є прозорим, що унеможлиблює рівні умови конкуренції між ними, особливо за різних технологій виробництва (ГЕС, АЕС, ТЕС) [111, с. 106].

Тобто, реалізація принципу економічної обумовленості створює ряд проблем для усіх без виключення суб'єктів відносин у сфері

електроенергетики. Для споживачів економічна обумовленість означає встановлення ціни на електроенергію, яка не завжди відповідає їх економічним можливостям. Тому, державою можуть встановлюватись різноманітні форми соціального забезпечення, які дозволяють покривати витрати на електроенергію малозабезпечених категорій населення. Для суб'єктів господарювання у сфері електроенергетики принцип економічної обумовленості означає, що їх може бути обмежено у можливостях отримати максимальний прибуток. Для органів державної влади, що є суб'єктами відносин у сфері електроенергетики, реалізація принципу економічної обумовленості означає потребу постійно змінювати підходи до державного управління, та адаптувати їх до поточних реалій, в яких будуть максимально забезпечуватись інтереси усіх сторін відносин у сфері електроенергетики. Крім цього, принцип економічної обумовленості у діяльності органів державної влади має забезпечити створення таких умов, за яких суб'єкти відносин у сфері електроенергетики будуть зацікавлені та вмотивовані дотримуватись встановлених правил (наприклад, уникати штрафів та компенсацій за шкоду завдану довкіллю та здоров'ю людей, або ж отримувати додаткові податкові заохочення за використання альтернативних методи виробництва електроенергії).

Таким чином, принцип економічної обумовленості полягає у збалансуванні економічних інтересів кінцевих споживачів, суб'єктів господарювання, держави та суспільства у цілому. Використання економічних інструментів для регулювання відносин у сфері електроенергетики має здійснюватись в межах, встановлених адміністративним законодавством, та відповідати завданням, поставленим перед регулюванням відносин у сфері електроенергетики, а також загальним принципам права, таким як принципи рівності, гласності, прозорості й зрозумілості.

Наступним принципом адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики є принцип транспарентності. Пояснюючи сутність транспарентності, варто зазначити, що дане поняття охоплює інформаційне забезпечення, прозорість та гласність управління сферою електроенергетики. Принцип транспарентності є важливим у світлі адаптації національного законодавства до європейських стандартів, та на сьогодні є частково втіленим. Будь-яка діяльність органів державної влади та їх посадових осіб є публічною, має відповідати чітко встановленим повноваженням, а за порушення обов'язків наступає відповідальність. Транспарентність у сфері електроенергетики вмає відповідати цим ознакам. Л. Р. Наливайко до ознак транспарентності додатково відносить «пріоритетність над закритістю, невід'ємний зв'язок із верховенством права, повнота наданої інформації, своєчасність її отримання, реальна можливість впливати на рішення, цілісність інформації [112, с. 28].

Тобто, транспарентність повинна проявлятися у реальній здатності громадських організацій та інших зацікавлених суб'єктів впливати на сферу електроенергетики. Зрозуміло, що такий вплив не може суперечити національним інтересам, однак пропозиції щодо покращення або ж зауваження щодо невідповідності якості послуг з постачання електроенергії їх вартості повинні обов'язково розглядатися, а процедура такого розгляду має встановлюватися на рівні адміністративного законодавства.

Крім того, транспарентність повинна проявлятися у зрозумілих та прозорих механізмах управління електроенергетикою, що особливо важливо з огляду на складну структуру суб'єктів, неможливість контролювати їх діяльність комплексно. У Директиві 2003/55/ЄС пропонується використовувати спеціальний механізм оцінки доступу до мережі електроенергії та визначати ризики доступу через зростання неоднорідних та непрозорих мережевих тарифів [113].

Тобто, для реалізації принципу транспарентності обов'язковою є об'єктивність оцінювання та усунення суб'єктивних факторів в адміністративно-правовому регулюванні. Транспарентність впливає на швидкість переходу до ринкових цін на електроенергії, самостійний вибір споживачами якісного постачальника.

Крім того, рівень реалізації принципу транспарентності впливає на поширення корупції у відносинах з електроенергетики та рівень довіри до держави.

Тож, принцип транспарентності полягає у налагодженні комунікації та взаємного впливу усіх суб'єктів відносин у сфері електроенергетики між собою, сприяння прозорості та гласності управління.

Варто зауважити, що для втілення в адміністративно-правовому регулюванні принципу транспарентності необхідним є й поширення електронних засобів комунікації, що збільшує швидкість та полегшує спілкування. Тому, реалізація даного принципу є невід'ємною від реалізації принципів інноваційності та науковості.

До принципів адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики варто й віднести принцип мінімізації шкоди для довкілля та здоров'я людей. Під час визначення пріоритетних напрямів розвитку електроенергетики необхідно враховувати інтереси суспільства та довготривалі наслідки від виробництва та розподілу електроенергії, які не завжди можливо розцінювати позитивно. Серед проблем, які може спричинити порушення екологічних стандартів в сфері електроенергетики І. В. Сегеда виділяє:

- 1)техніко-виробничі (погіршення техніки, збільшення витрат при транспортуванні, зміна електрорежимів);
- 2)організаційно-управлінські (не енергорієнтована система управління, політика енергозбереження);

3) фінансово-економічні (зростання імпорту енергоносіїв, невідповідність цінової й тарифної політики, потреба у великих інвестиціях);

4) нормативно-правової (нестабільність законодавства, відсутність відповідальності) [114, с. 39].

Тобто, екологічність є основою для будь-яких дій та будь-яких наступних процесів в сфері електроенергетики та відносин із нею пов'язаних. Для здоров'я людини порушення адміністративно-правового регулювання екологічності виготовлення й постачання електроенергії загрожує виникненням професійних захворювань або ж збільшенням ймовірності отримати травми. Також, окрім професійних травм, які можуть бути здобуті у процесі праці на підприємстві, обов'язково варто враховувати можливі екологічні ризики щодо населення, розташованого поблизу електростанцій.

Тому, органами державної влади створюються спеціальні стандарти та нормативи праці на підприємствах, правила охорони праці. Крім того, необхідним є встановлення суворих вимог до кваліфікації та досвіду працівників електроенергетичних підприємств, адже помилки у їх роботі можуть спричинити шкоду здоров'ю трудового колективу й довкілля цілого регіону.

Також, принцип мінімізації шкоди стосується й використання чи забруднення природних ресурсів. Так, варто враховувати рівень викидів у повітря та скидів у воду під час роботи електроенергетичних підприємств, після чого визначаються гранично дозвалені нормативи й коефіцієнти. Проте, проблемним аспектом є невідповідність між національними та європейськими граничними нормами, що вказує на потребу в удосконаленні.

Принцип мінімізації шкоди передбачає використання природних ресурсів у найбільш ефективний та доцільний спосіб із урахуванням довгострокових планів.

Тому, доцільним є встановлення заборон на розміщення сонячних батарей на сільськогосподарських землях, навіть якщо таке було змінено завчасно, оскільки землі неможливо буде використовувати не лише в ході вироблення сонячної електроенергії, але й після через токсичність сонячних батарей.

Слід констатувати, що принцип мінімізації шкоди для довкілля та здоров'я людей полягає в обмеженні свободи суб'єктів господарювання у способах виробництва, постачання чи розподілу електроенергії задля збереження та підтримання комфортних умов праці, безпеки населення, збереження природних умов та нормального стану довкілля, що забезпечує його самовідновлюваність.

Принципом адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики вважаємо принцип субсидіарної участі держави у відносинах в сфері електроенергетики. Даний принцип лише впроваджує в національне законодавства та є в більшій мірі характерним для країн-учасниць ЄС, оскільки відносини у сфері електроенергії мають договірну основу та лише частково регулюються державою. Принцип субсидіарної участі держави, у свою чергу, є відображенням загальної тенденції до лібералізації ринку електроенергетики. На думку К. Л. Маркевича, даний процес включає у себе «перехід до конкурентного ринку, нові механізми зв'язку покупця та продавця, підвищення комерційної ефективності, збільшення кола інвесторів» [115, с. 30].

Таким чином, держава повинна з активного учасника відносин у сфері електроенергії через державні підприємства, регулятора стати більш пасивним, тобто контролювати та наглядати за правомірністю дій інших суб'єктів. Зрозуміло, що такий перехід не може відбуватися за короткий

період часу, а тому рівень участі держави має зменшуватися поступово разом із збільшенням конкурентоспроможних суб'єктів господарювання.

Відповідно, ще одним аспектом реалізації принципу субсидіарної участі держави є використання в адміністративному законодавстві методів заохочення, рекомендації для спонукання процесу лібералізації, створення комфортних умов розвитку бізнесу в сфері електроенергетики для інвесторів.

Адміністративно-правове регулювання діяльності органів державної влади повинно бути направлене на створення якісного сервісу для споживачів та суб'єктів господарювання, що забезпечуватиме вирішення питань й надання послуг.

Тож, принцип субсидіарної участі держави у відносинах в сфері електроенергетики полягає у тому, щоб зменшити імперативний та централізований тиск на сферу електроенергетики, стимулювати та заохочувати вільний розвиток, проте обмежувати свавілля з боку інших суб'єктів, захищаючи їх права та інтереси.

Останнім принципом адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики є наукова обґрунтованість та інноваційність. З часом, технології стають застарілими, а підтримання їх роботи вимагає надміру коштів. Це підвищує фактичну вартість виготовлення електроенергії, що суперечить суспільним інтересам. Крім того, застарілі технології роблять менш безпечними умови праці та наступне постачання електроенергії, а також завдають більшої шкоди довкіллю. Серед переваг застосування інноваційних технологій в електроенергетиці Г. О. Кузнєцова наводить такі як:

- 1)забезпечення відтворюваності паливних ресурсів;
- 2)підтримка автономного енергозбереження;
- 3)зниження вартості виробництва та підвищення його ефективності

[116, с. 35].

Відповідно, адміністративно-правове регулювання, у даному випадку, є інструментом, який заохочує та стимулює розвиток інноваційних технологій та проведення антинаукової діяльності, що ставитиме під загрозу безпеку виробництва чи постачання.

Варто зауважити, що науковість та інноваційність повинні реалізуватися не лише через зміст норм права, але й через обов'язки суб'єктів відносин у сфері електроенергетики. Так, обов'язком роботодавця у сфері електроенергетики є гарантувати достатню компетентність своїх працівників, забезпечувати постійне їх підвищення кваліфікації.

Зі свого боку, органи державної влади повинні проводити інформаційні заходи, які підвищуватимуть обізнаність серед населення. Крім того, необхідним є заохочення застосування нових технологій, створення державних грантів на створення винаходів та дослідження в сфері електроенергії.

Таким чином, принцип наукової обґрунтованості та інноваційності полягає у закріпленні в нормах права лише перевірених та достовірних наукових положень, зокрема в нормативно-технічній документації та правилах безпеки, а також в комплексному стимулюванні розвитку технологій в сфері електроенергетики на національному рівні.

Гарантії адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики мало висвітлені, оскільки змінювалося адміністративне законодавство, як щодо діяльності органів державної влади, так й діяльності суб'єктів господарювання. Досліджуючи тему нормативно-правового забезпечення електроенергетики І. І. Дороніна вважає, що воно повинно бути направлене на сталий розвиток відновлювальної енергетики, гарантування енергетичної безпеки для держави, а до самих гарантій відносить гарантований викуп електроенергії за «зеленими» тарифами [24, с. 9].

Тобто, гарантії адміністративно-правових відносин у сфері електроенергетики в першу чергу повинні захищати інтереси тих суб'єктів, які розвивають дану сферу та створюють умови для екологічного вироблення електричної енергії.

Наявність переваг для суб'єктів, що ведуть діяльність у сфері альтернативних джерел енергетики є гарантією їх поширення в Україні. Сутність же такої гарантії матиме, як економічний, так і екологічний характер.

М. М. Кузьміна також, вважає, що зелений тариф є гарантією від держави для виробників щодо придбання їх електроенергії, а також гарантією залучення нових інвесторів [117, с. 193].

Необхідність в залученні інвестицій пояснюється складністю розвитку сфери електроенергетики, потребою в оновленні застарілих технологій, підвищенні рівня безпеки роботи підприємств.

Разом з тим, залучення нових інвесторів є неможливим без прозорості роботи органів публічної влади, їх сприяння новій інвестиційній діяльності, а тому гарантії повинні й охоплювати їх діяльність та співпрацю з іншими суб'єктами відносин у сфері електроенергетики.

Зміст гарантій повинен відтворювати загальні тенденції в адміністративно-правовому регулюванні відносин у сфері електроенергетики, що допоможе їм бути більш ефективними та довго не втрачати своєї актуальності. До таких тенденцій В. А. Євдокімов відносить:

- 1) збереження енергоресурсів, що використовувалися раніше для виготовлення електричної енергії;
- 2) інтеграція з енергосистемою ЄС;
- 3) збільшення автоматизації енергопостачання [12, с. 100].

Тобто, гарантії адміністративно-правового регулювання не повинні створювати перешкод для зближення національного та європейського

ринку електроенергії й водночас підтримувати роботу уже існуючих підприємств.

Автоматизація електропостачання є найбільш необхідною для споживачів, адже це скорочує фактичні витрати, а отже й тарифи на споживання електроенергії.

Слід констатувати, що гарантії адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергії мають складну структуру взаємодій один між одним. Така ситуація обумовлює складність їх класифікації та потребу в комплексному дослідженні залежно від вектора забезпечення.

Тому вважаємо доцільним розподілити гарантії адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики на наступні види за критерієм суб'єкту забезпечення:

- 1) адміністративно-правові гарантії прав та інтересів споживачів, як суб'єктів відносин у сфері електроенергетики;
- 2) адміністративно-правові гарантії прав та інтересів суб'єктів господарювання, як учасників відносин у сфері електроенергетики;
- 3) адміністративно-правові гарантії діяльності органів публічної влади, як суб'єктів відносин у сфері електроенергетики.

Адміністративно-правові гарантії діяльності споживачів, як суб'єктів відносин у сфері електроенергетики охоплюють велике коло прав та обов'язків та стосуються, як діяльності органів державної влади, так й суб'єктів господарювання. Права споживачів закріплені у ст. 58 Закону України «Про ринок електричної енергії», що містить такий перелік: «право на купівлю електроенергії, змінювати електропостачальника, отримувати електроенергію належної якості, право на компенсацію, відшкодування збитків, рівний доступ до систем передачі, доступ до інформації та подання скарг, звернень та заяв» [2].

Саме для реалізації даних прав повинні й існувати гарантії, які охоплюють питання доступу до електроенергії, вибору постачальника та контролю якості наданих послуг.

Інформаційні гарантії є загальними для спілкування із будь-якими органами публічної влади та розкриваються через обов'язок посадових осіб надавати на них достовірну відповідь та не мають особливостей в сфері електроенергетики.

На відміну від екологічних гарантій, які захищають, як права споживачів, так й права працівників й усього населення. Крім того, гарантії охоплюють й питання соціального захисту споживачів, адже ризик відключення електроенергії може спричинити надалі інші негативні наслідки, як то неможливість забезпечити свої мінімальні життєві потреби.

Тому доцільно розподіляти адміністративно-правові гарантії прав споживачів, як суб'єктів відносин у сфері електроенергетики на:

- 1) економічні адміністративно-правові гарантії прав споживачів, як суб'єктів відносин у сфері електроенергетики;
- 2) екологічні адміністративно-правові гарантії прав споживачів, як суб'єктів відносин у сфері електроенергетики;
- 3) соціальні адміністративно-правові гарантії прав споживачів, як суб'єктів відносин у сфері електроенергетики;
- 4) адміністративно-правові гарантії захисту прав споживачів, як суб'єктів відносин у сфері електроенергетики.

Розглядаючи економічні гарантії прав споживачів, варто зазначити, що вони стосуються чіткого та прозорого порядку встановлення тарифів за споживання й поставку електроенергії, а також порядку їх сплати. Тому, основним нормативно-правовим актом є Порядок встановлення (формування) тарифу на послуги з передачі електричної енергії [118].

Його аналіз дозволяє зарахувати до економічних гарантії чіткі формули обрахунку тарифів, які можливо змінювати залежно від

економічної ситуації, однак які відображають об'єктивну інформацію. Крім того, до економічних гарантій прав споживачів варто й віднести строки, які встановлюються НКРЕКП для звернень про встановлення чи перегляд тарифу.

Разом з тим, економічними гарантіями прав споживачів варто й вважати норми права, що встановлюють порядок ціноутворення, яке надалі впливає на тариф на електроенергію.

Економічні гарантії прав споживачів в адміністративно-правовому регулюванні є найменш визначеними, оскільки відсутній прямиий вплив споживачів на вибір постачальника та способу виготовлення електроенергії.

Крім того, реалізація економічних гарантій є успішною виключно для побутових споживачів, адже для непобутових споживачів тарифи на електроенергію є значно вищими через закріпленій в адміністративному законодавстві механізм крос-субсидування.

Таким чином, сутністю економічних адміністративно-правових гарантій прав споживачів, як суб'єктів відносин у сфері електроенергетики полягає у закріпленні на законодавчому рівні для усіх, чітких та об'єктивних способів утворення цін та тарифів, заборони до монополізації новоствореного ринку електроенергії, запобіганні випадкам необґрунтованого підвищення цін.

Екологічні гарантії прав споживачів безпосередньо пов'язані із економічними інтересами суб'єктів господарювання та спрямовані на їх обмеження задля підтримання безпечних для навколишнього середовища та людей умов виробництва, постачання та розподілу електроенергії. Так, на сьогодні, існує цілий ряд заборон щодо діяльності у сфері електроенергетики, які стосуються використання земель не цільового призначення, скидів та викидів шкідливих речовин, що є наслідками виготовлення електроенергії й навіть розміщення вітро- та сонячних

електростанцій в межах населених пунктів. Крім того, екологічні гарантії стосуються самого порядку роботи в сфері електроенергетики. Так, відповідно до ст. 12 Закону України «Про альтернативні джерела енергії», необхідно дотримуватися таких заходів для протиаварійного захисту та гарантування екологічної безпеки під час використання альтернативних джерел енергії: «створення умов розвитку та підвищення технічного рівня, попередження аварійних ситуацій й ліквідації їх наслідків, збалансування потужностей та якості виробництва, постійний нагляд за застосуванням нових систем» [17].

Тобто, екологічні гарантії охоплюють, як діяльність із попередження небезпечних ситуацій, що включає заходи з підвищення компетенції та застосування нових технологій, так й заходи з ліквідації наслідків або ж мінімізації їх шкідливого впливу.

Також, до екологічних гарантій можливо віднести виділенні спеціальної категорії споживачів, які називаються «захищеними». Так, відповідно до Порядку забезпечення постачання електричної енергії захищеним споживачам [119] створені спеціальні умови відключення чи обмеження електроенергії для таких споживачів з метою уникнення виникнення техногенних катастроф.

Тобто, реалізація екологічних гарантій можливо лише за спланованих завчасно та комплексних дій з попередження шкідливого впливу.

Важливо, щоб екологічні гарантії поширювалися на усіх суб'єктів відносин у сфері електроенергетики, адже їх навіть найменше порушення може призвести до невідворотних наслідків.

Тому, сутністю екологічних адміністративно-правових гарантій прав споживачів, як суб'єктів відносин у сфері електроенергії полягають у передбаченні структурно взаємопов'язаних заборон та обов'язків для усіх

учасників відносин щодо підтримання безпечних умов роботи підприємства.

Реалізація екологічних гарантій повинна бути більш пріоритетна над реалізацією економічних чи соціальних гарантій, оскільки їх дія гарантує втілення довготривалих планів розвитку, безпечне та комфортне використання електроенергії майбутніми поколіннями.

Соціальні адміністративно-правові гарантії спрямовані на захист прав тих споживачів, що через складні життєві обставини не може самостійно сплачувати за отриману електроенергію. Варто зауважити, що хоча дані гарантії реалізуються у повній мірі на практиці, на рівні законодавства існують певні труднощі із визначенням їх прав та самого переліку осіб. Так, законодавство в сфері електроенергетики вживає спеціальний термін «вразливі споживачі», якими є споживачі, що можуть отримувати допомогу для відшкодування оплати за спожиту електроенергію. Відповідно до ст. 61 Закону України «Про ринок електричної енергії», Кабмін повинен створити порядок захисту вразливих споживачів, який буде містити «категорії таких споживачів, порядок їх обліку, заходи з моніторингу та державного контролю, обсяг адресної допомоги» [2], і відповідні механізми вже є впровадженими в життя. Наприклад, відповідно до п. 1 Постанови КМУ «Про спрощення порядку надання населенню субсидій для відшкодування витрат на оплату житлово-комунальних послуг, придбання скрапленого газу, твердого та рідкого пічного побутового палива», існують спеціальні житлові субсидії, які надаються громадянам для «оплати послуг з постачання та розподілу електричної енергії» [120].

Соціальні гарантії застосовуються залежно від рівня матеріального добробуту певних споживачів, необхідності в додатковому захисті їх життя та здоров'я. Вони завжди мають матеріальний вираз та повинні відповідати реальним економічним умовам.

Можна резюмувати, що соціальні адміністративно-правові гарантії прав споживачів, як суб'єктів відносин у сфері електроенергетики націлені на захист окремих споживачів після настання для них соціальних ризиків у зв'язку з якими вони не здатні самостійно оплачувати кошти за спожиту електроенергію.

Окремо слід розглянути адміністративно-правові гарантії захисту прав споживачів, як суб'єктів відносин у сфері електроенергетики. Гарантії захисту стосуються, як самого права на користування електроенергією, так й відшкодування за неякісне надання послуг з постачання й розподілу. Відповідно до ст. 60 Закону України «Про ринок електричної енергії», захист прав споживачів електроенергії здійснюється відповідно до Законів України «Про захист прав споживачів» [101] та «Про захист економічної конкуренції» [121].

Дані закони охоплюють питання відповідальності суб'єктів господарювання за неякісне надання послуг або ж недобросовісну конкуренцію, що також вплине на споживання електроенергії. Захист прав споживачів може здійснюватися в адміністративному порядку, що більш доречно використовувати при порушеннях з боку органів державної влади та в судовому порядку.

Також, гарантії захисту встановлені у Порядку забезпечення стандартів якості електропостачання та надання компенсацій споживачам за їх недотримання [122], адже у ньому міститься спеціальний перелік стандартів якості електропостачання й розмір компенсації за їх порушення. Така норма дозволяє більш об'єктивно оцінювати розмір завданої шкоди та обґрунтовувати розмір матеріального відшкодування.

Разом з тим, деталізації потребують питання захисту інших прав споживачів, такий як отримання захворювання внаслідок порушення екологічної безпеки виробництва суб'єктом господарювання чи неякісне надання послуг у сфері електроенергетики.

Тож, адміністративно-правові гарантії захисту прав споживачів, як суб'єктів відносин у сфері електроенергетики націлені на усунення перешкод в реалізації таких прав, відшкодування шкоди завданої порушенням таким прав. Гарантії захисту не можуть реалізуватися споживачами самостійно та потребують обов'язкового залучення органів публічної влади.

Наступним видом є адміністративно-правові гарантії діяльності суб'єктів господарювання, як учасників відносин у сфері електроенергії. Зважаючи на складну структуру відносин у сфері електроенергії суб'єкти господарювання є, як приватні підприємства, так й державні, наприклад «Енергоатом» чи «Гарантований покупець».

Така ситуація обумовлює складність регулювання відносин між суб'єктами господарювання та вказує на необхідність застосування різноманітних засобів забезпечення. Аналізуючи національне законодавство, можливо виділити наступні гарантії в межах досліджуваного виду:

- 1) організаційно-правові гарантії в адміністративно-правовому регулюванні діяльності суб'єктів господарювання, як учасників відносин у сфері електроенергії;
- 2) гарантії інвестиційного розвитку в адміністративно-правовому регулюванні діяльності суб'єктів господарювання, як учасників відносин у сфері електроенергії;
- 3) адміністративно-правові гарантії захисту прав та інтересів суб'єктів господарювання, учасників відносин у сфері електроенергії.

Організаційно-правові гарантії розкриваються через норми права щодо дозволених способів та методів діяльності для суб'єктів господарювання в сфері електроенергетики. Хоча й було створено ринок електроенергії, суб'єкти господарювання досі не мають повної свободи дій на ньому та обмежені значним переліком заборон й обов'язків. Тому,

організаційно-правові гарантії спрямовані на спрощення ведення діяльності, усунення бюрократичних перешкод й запобігання зловживанням з боку органів публічної влади, хоча й потребує їх залучення. Так, відповідно до ст. 1.11.1 Правил ринку, управління ринком електроенергії здійснюється у таких напрямках, як: «прогнозування, проведення аукціонів та повідомлення їх результатів, проведення розрахунків за небаланси, створення пропозицій про збалансування, ведення реєстру учасників, створення інтерфейсу програмного забезпечення (регулятора, SCADA та ENTSO-E), обмін інформацією» [123].

Наявність управління ринком гарантує рівність усіх учасників, їх рівний доступ до участі в аукціоні. Важливою гарантією є доступ до інформації, що здійснюється через спеціальні електронні ресурси, функціонування яких підтримується державою.

Додаткові організаційно-правові гарантії встановлені для суб'єктів, які діють в сфері альтернативних джерел енергії. Так, відповідно до ст. 6 Закону України «Про альтернативні джерела енергії» держава забезпечує підключення до об'єднаної енергетичної системи України усі підприємства, що виробляють енергію з альтернативних джерел [17].

Крім того, для підтвердження походження електроенергії відповідно до Порядку видачі, використання та припинення дії гарантії походження електричної енергії для суб'єктів господарювання, що виробляють електричну енергію з альтернативних джерел енергії [124] видається спеціальна гарантія.

Тобто, адміністративно-правове регулювання встановлює безперешкодний доступ до сфери електроенергії суб'єктам господарювання, що проводять свою діяльність екологічними методами та наближують державу до євроінтеграції. Наявність спеціальної гарантії, що

підтверджує походження електроенергії унеможлиблює зловживання з боку інших суб'єктів господарювання.

Гарантії інвестиційного розвитку в адміністративно-правовому регулюванні також пов'язані із достатністю адміністративних засобів заохочення, стимулювання використання нових технологій, створення сприятливого податкового клімату.

Зрозуміло, що інвестиції в сфері електроенергетики в першу чергу повинні стосуватися альтернативних та відновлювальних джерел електроенергетики. До прикладу, ст. 8 Закону України «Про альтернативні джерела енергії» встановлено, що фінансування заходів, що проводяться у сфері альтернативних джерел енергії відбувається завдяки цінній надбавці, яка встановлена для «оптових тарифів на теплову енергію, а також через кошти державного й місцевого бюджетів» [17].

Крім того, держава здійснює фінансову підтримку й державного підприємства «Гарантований покупець», що дозволяє йому викуповувати електроенергію по договірній ціні.

Таким чином, усуваються фінансові ризики ведення підприємницької діяльності, гарантується підтримка від держави та створення умов стабільного розвитку.

Ще одним вектором дії гарантій інвестиційного розвитку є створення зеленого тарифу, який до того ж, згідно до ст. 9-2 Закону України «Про альтернативні джерела енергії» доповнюється надбавкою до аукціонної ціни за «використання обладнання українського виробництва» [17].

Варто зауважити, що податкове навантаження за ввезення техніки для виробництва електроенергії з сонячних батарей теж було суттєво зменшено, однак воно не дає саме привілеїв під час проведення аукціону. Сам «зелений тариф» теж можливо розглядати, як гарантію.

Проте, виникає питання щодо наступної оплати надміру дорогої вартості за електроенергію та спричиненого цим підвищення тарифів для

споживачів. Тобто, дані гарантії повинні взаємодіяти із екологічними та соціальними гарантіями для споживачів.

Адміністративно-правові гарантії захисту прав суб'єктів господарювання спрямовані в більшій мірі на захист від недобросовісної конкуренції, підтримання функціонування підприємств за складних економічних умов в державі. Так, відповідно до ст. 1.15.1 Порядку видачі, використання та припинення дії гарантії походження електричної енергії для суб'єктів господарювання, що виробляють електричну енергію з альтернативних джерел енергії «настання форс-мажорних обставин (виняткові погодні умови та стихійні лиха, невідворотні обставини чи бездіяльність третіх осіб, ембарго, обмеження експорту/імпорту) унеможлиблює виконання зобов'язань учасниками ринку» [124].

Гарантією захисту є перелік форс-мажорних обставин, що попереджує зловживання з боку сторін ринку електроенергії. Крім того, саме визначення форс-мажору дозволяє уникнути додаткових фінансових витрат пов'язаних із відшкодуванням шкоди та виплатою штрафів для суб'єктів господарювання, які й так долають негативні наслідки від форс-мажору.

Ще однією гарантією захисту фінансових інтересів суб'єктів господарювання є передбачення інституту врегулювання небалансів та можливості їх передачі іншому суб'єкту господарювання. Варто зазначити, що дана гарантія відповідає, як інтересам суб'єкта господарювання, який має можливість відновити свою діяльність, так й для споживачів, для яких відсутні проблеми із постачанням електроенергії.

Також, згідно з ст. 1.16.4 Порядку видачі, використання та припинення дії гарантії походження електричної енергії для суб'єктів господарювання, що виробляють електричну енергію з альтернативних джерел енергії учасникам ринку заборонено «займатися діяльністю, що негативно впливає на конкуренцію, надає переваги окремим учасникам

ринку», а в ст. 1.16.5 встановлено, що «до відповідальності будуть притягнуті учасники ринку (посадові особи, представники й працівники), які розкрили конфіденційну інформацію, чи порушили інші положення пунктів 1.16» [124].

Дана норма захищає рівність усіх суб'єктів господарювання у сфері електроенергетики. Важливим є уточнення щодо конкретних осіб, які є відповідальними за дотримання конфіденційності, ведення добросовісної конкуренції, що дозволяє більш оперативно притягнути до відповідальності та вказує на її невідворотність.

Тож, адміністративно-правові гарантії прав й інтересів суб'єктів господарювання, як учасників відносин у сфері електроенергетики, полягають у встановленні максимально комфортних умов ведення підприємницької діяльності, обмеженні надмірного впливу органів державної влади й спрямування їх діяльності на підтримку інвестиційної діяльності, а також збалансуванні інтересів суб'єктів господарювання та інтересів споживачів електроенергії.

Останнім видом є адміністративно-правові гарантії діяльності органів публічної влади, як суб'єктів відносин у сфері електроенергії. Хоча роль органів публічної влади змінюється із контролюючої та управляючої на сервісну й стимулюючу, це не змінює потребу в об'єктивності та постійності їх діяльності.

Тому, можливо визначити такі підгрупи адміністративно-правових гарантій діяльності органів публічної влади, як суб'єктів відносин у сфері електроенергії:

1) адміністративно-правові гарантії професійності й незалежності діяльності органів публічної влади, як суб'єктів відносин у сфері електроенергії;

2) адміністративно-правові гарантії протидії корупції в діяльності органів публічної влади, як суб'єктів відносин у сфері електроенергії.

Адміністративно-правові гарантії незалежності та професійності встановлені в Законі України «Про державну службу» [125]. Для забезпечення професійності посадових осіб органів державної влади, що діють в сфері електроенергетики передбачено проходження конкурсу, умови якого є рівними для усіх, а самі етапи конкурсу дозволяють відібрати найбільш кваліфікованих та досвідчених працівників.

Зі свого боку, гарантії незалежності стосуються високого рівня заробітної плати та достатніх соціальних гарантій, а також заборони втручатися в діяльність органів державної влади.

Щодо адміністративно-правових гарантій протидії свавіллю в діяльності органів державної влади, то найперше дані гарантії встановлені в Законі України «Про запобігання корупції» [126].

Відповідно, гарантії охоплюють, як виявлення корупційних дій, так і їх попередження шляхом заборони приймати на роботу, заборони займати посади близьким особам. Крім того, важливим є й встановлення юридичної відповідальності за порушення обов'язків, зловживання владою в корисливих цілях.

Таким чином, адміністративно-правові гарантії діяльності органів публічної влади, як суб'єкта відносин у сфері електроенергетики, забезпечують їх повноцінне та ефективне функціонування, запобігання випадкам неправомірної діяльності, а також реалізацію державної енергетичної стратегії.

Отже, на основі проведеного дослідження можливо дійти висновку, що принципи адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики ще не до кінця сформульовані в національному законодавстві та потребують більшої деталізації та зближення із європейськими.

Водночас, такі принципи відображають змінну та складну структуру відносин у сфері електроенергетики, дозволяють їм розвиватися відповідно до сучасних технологій та наукових напрацювань.

Саме принципи адміністративно-правового регулювання виступають інструментом об'єднання європейського й національного законодавства, вирішення прогалин та колізій.

Дещо більш складна ситуація із гарантіями адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики, оскільки такі знаходяться в різних нормативно-правових актах й часто можуть нівелювати дію один одного.

Досліджувані гарантії охоплюють екологічні, соціальні, організаційні та захисні аспекти відносин у сфері електроенергетики. Проте, необхідним є їх вдосконалення із урахуванням довготривалих перспектив та планів, що стосуються не лише енергетичної стратегії, але й концепції сталого розвитку загалом.

Висновки до Розділу 2

1. Завдання адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики в умовах євроінтеграції України:

1) загальні завдання:

а) екологічно-правові завдання адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики;

б) економічно-правові завдання адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики;

в) організаційно-правові завдання адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики;

2) спеціальні завдання:

а) зближення національного та європейського ринків електроенергії;

б) гарантування безперешкодного та постійного виробництва, постачання й розподілу електричної енергії;

в) сприяння та поширення прозорості та правової комунікації між суб'єктами відносин у сфері електроенергетики на усіх рівнях.

2. Функції адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики:

1) функція упорядкування відносин у сфері електроенергетики;

2) функція збалансування інтересів суб'єктів відносин у сфері електроенергетики;

3) захисна функція;

4) контролююча функція;

5) стримувальна функція;

6) заохочувальна функція.

3. Принципи адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики:

1) принцип правової визначеності адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики;

2) принцип економічної обґрунтованості адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики;

3) принцип мінімізації шкоди для довкілля та здоров'я людей адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики;

4) принцип транспарентності адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики;

5) принцип адміністративно-правового регулювання щодо субсидіарної участі держави у відносинах у сфері електроенергетики;

6) принцип наукової обґрунтованості та інноваційності адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики.

4. Гарантії адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики:

1) адміністративно-правові гарантії прав та інтересів споживачів, як суб'єктів відносин у сфері електроенергетики:

а) економічні адміністративно-правові гарантії прав споживачів, як суб'єктів відносин у сфері електроенергетики;

б) екологічні адміністративно-правові гарантії прав споживачів, як суб'єктів відносин у сфері електроенергетики;

в) соціальні адміністративно-правові гарантії прав споживачів, як суб'єктів відносин у сфері електроенергетики;

г) адміністративно-правові гарантії захисту прав споживачів, як суб'єктів відносин у сфері електроенергетики;

2) адміністративно-правові гарантії прав та інтересів суб'єктів господарювання, як учасників відносин у сфері електроенергетики:

а) організаційно-правові гарантії в адміністративно-правовому регулюванні діяльності суб'єктів господарювання, як учасників відносин у сфері електроенергії;

б) гарантії інвестиційного розвитку в адміністративно-правовому регулюванні діяльності суб'єктів господарювання, як учасників відносин у сфері електроенергії;

в) адміністративно-правові гарантії захисту прав та інтересів суб'єктів господарювання, учасників відносин у сфері електроенергії;

3) адміністративно-правові гарантії діяльності органів публічної влади, як суб'єктів відносин у сфері електроенергетики:

а) адміністративно-правові гарантії професійності й незалежності діяльності органів публічної влади, як суб'єктів відносин у сфері електроенергії;

б) адміністративно-правові гарантії протидії корупції в діяльності органів публічної влади, як суб'єктів відносин у сфері електроенергії.

РОЗДІЛ 3

МЕХАНІЗМ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ВІДНОСИН У СФЕРІ ЕЛЕКТРОЕНЕРГЕТИКИ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ

3.1 Механізм національного адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики в умовах євроінтеграції України

Забезпечення економіки України різними видами енергії виступає одним із найважливіших завдань системи управління, економічної політики країни, необхідною умовою для її успішного і стабільного розвитку [127]. Формування та реалізація ефективної енергетичної політики України є надзвичайно важливою складовою економічної політики загалом, а також подальшої євроінтеграції держави зокрема [128; 129].

У тій чи іншій мірі проблематики адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики в умовах євроінтеграції України стосувалися праці наступних вчених: Г.І. Балюк [130], Н.П. Барабаш [131], О. Бодак [132], Ю.В. Ващенко [133], А.В. Льовін [134], Н. Майданевич [135], Т.О. Максименко [136], Н.А. Малиш [137], Т.Д. Маркова [138], А. Мирошніченко [139], Г.В. Мілютін [140], В.В. Мороз [141], А. Наумов [142], Л.М. Невара [143], С. Немченко [144], А.В. Павлюк [145], Н.О. Передерій [146], Я.В. Петраков [147], Т.Е. Петровська [148], В.В. Піцикевич [149], П.О. Повар [150], О.В. Поліщук [151], Д. Полюхович [152], С. Прийменко [153], О.А. Пурденко [154], Р.І. Раїмов [155], С.В. Романчик [156], Р.В. Романюк [157], М.О. Руба [158], Ю.М. Рудь [159], О.І. Ситайло [160], І.В. Сокол [161], Н.Є. Стрельбіцька

[162], О.М. Тищенко [163], А.В. Токунова [164], П.І. Топилко [165], К.В. Ущатовський [166], О.В. Федоров [167], Г.Филюк [168], А.І. Черемнова [169], І.О. Шишкіна [170], О.Л. Шуміло [171], К.В. Якуненко [172] та інші.

Водночас, незважаючи на те, що окремі проблеми правового регулювання відносин у сфері електроенергетики України були досліджені, на жаль, загалом механізм національного адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики залишається достатньо не вивченим.

Беручи до уваги стан сфери електроенергетики в Україні [173] ще у попереднє десятиліття, можна зробити висновок, що дана сфера була досить неконкурентною, оскільки структура українських ринків електроенергії [174], природного газу в короткостроковому та середньостроковому періодах мала монопольний характер, жорстке ціноутворення [175; 176]. Втім, у світлі останніх реформ ситуація на ринку електроенергетики змінилась на краще.

В цьому контексті А.С. Завербним виділено основні чинники підвищення цінності електроенергії в Україні, а саме:

- 1) зростання заниженої ціни електроенергії АЕС України;
- 2) інтенсивне інвестування процесів генерувальних, передавальних компаній щодо оновлення їх потужностей;
- 3) екологічне модернізування теплової генерації України;
- 4) інтенсивний розвиток відновлювальних джерел енергії тощо [177, с. 92].

На нашу думку, в таких умовах досвід ЄС має стати основою для подальшого розвитку правового регулювання енергетичних відносин та України. Сучасна електроенергетична сфера, як і будь-яка інша сфера, складається з суспільних відносин, врегульованих правовими нормами, зокрема адміністративно-правовими. Такі норми та суспільні відносини

об'єднуються у спеціальний механізм адміністративно-правового регулювання, за допомогою якого забезпечується єдність та ефективність регулювання відповідної сфери. В сучасних умовах законодавче регулювання та державне управління електроенергетикою в Україні не є достатньо ефективним. Головною передумовою для підвищення ефективності заходів законодавчого регулювання та державного управління електроенергетикою в Україні є реформування механізму національного адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики. Таке реформування має здійснюватись комплексно і послідовно, врахувати тенденції до поступової лібералізації енергетичного ринку, зберегти рол держави в регулюванні відносин на енергоринку, створити умови для всебічного розвитку конкуренції на ринку генерації та продажу електроенергії, радикально зменшити загальну кількість управлінських органів в цій сфері, забезпечити координаційну діяльність незалежного органу регулювання електроенергетики [178, с. 145].

Разом із тим, фундаментальною основою для запровадження таких заходів є наукові дослідження питань, безпосередньо пов'язаних із механізмом національного адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики – як теоретичних, так і практичних.

Беручи до уваги питання теорії, можна констатувати, що на сьогодні в Україні відсутні комплексні дослідження, присвячені визначенню поняття адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики, його елементів, специфіку кожного елементу тощо. Саме тому, в рамках цього дослідження варто звернути увагу на ряд таких питань.

Беручи до уваги те, що вектор соціально-економічного розвитку на сьогодні спрямовано на невпинне зростання споживання енергоресурсів, а також з огляду на глобальні кліматичні та похідні зміни планетарного

життя, ймовірно подальше інтенсивне використання енергетичних ресурсів на принципово інших засадах.

Таким чином, можна стверджувати, що в сенсі адміністративно-правової охорони відносин у сфері електроенергетики, остання, як особлива галузь економіки держави, на сьогодні входить до низки найвагоміших об'єктів захисту.

Саме тому чітке юридичне визначення поняття механізму національного адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики дозволить правильно встановити межі дії відповідних норм та принципів, а також охарактеризувати відносини, що підпадають під дію енергетичного законодавства.

Передусім, необхідно відзначити, що поняття механізму адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики в Україні є системоутворюючою дефініцією для нашого дослідження.

Оскільки забезпечення формування та розвитку ефективного механізму адміністративно-правового регулювання є підґрунтям для поступового розвитку цілісної законодавчої бази та її внутрішньої синхронізації й гармонізації, пропонуємо проаналізувати праці вітчизняних науковців, та на основі таких правових категорій, як «механізм правового регулювання», «механізм адміністративно-правового регулювання» та «механізм адміністративно-правового регулювання у сфері електроенергетики» встановити, що є механізмом національного адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики.

Аналізуючи наукову літературу, ми звернули увагу на існування кількох підходів до бачення сутності механізму правового регулювання:

1) як «процесу переведення нормативності права в упорядкованість суспільних відносин»;

2) як сукупності певних правових засобів, за допомогою яких здійснюється впорядкування суспільних відносин;

3) як системи юридичних засобів, які реалізуються у визначеній послідовності.

Пропонуємо по чергово детально проаналізувати зміст та специфіку кожного із цих підходів.

Перша група науковців тлумачить механізм правового регулювання, як «процес переведення нормативності права в упорядкованість суспільних відносин». Такий підхід висвітлюється у працях багатьох видатних теоретиків права. Наприклад, О.Ф. Скакун визначає механізм правового регулювання як процес переведення нормативності права в упорядкованість суспільних відносин, здійснюваний суб'єктами правового регулювання за допомогою системи правових засобів, способів і форм з метою задоволення публічних і приватних інтересів учасників суспільних відносин, забезпечення правопорядку [179, с. 68].

Зазначене дає змогу зробити висновок, що для розуміння «механізму правового регулювання» має бути комплексний підхід, що дасть змогу більш глибоко й обґрунтовано дослідити механізм правового регулювання та його елементи.

Із позиції дослідниці можна встановити, що обов'язковими елементами механізму правового регулювання є суб'єкти правового регулювання, які власне своїми діями здійснюють переведення нормативності права в упорядкованість суспільних відносин, тобто здійснюють реалізацію правових приписів; правові засоби, способи та форми, за допомогою яких здійснюється таке перетворення.

Звернемо увагу на те, що дослідницею також сформульовано мету функціонування механізм правового регулювання, а саме задоволення публічних і приватних інтересів учасників суспільних відносин та забезпечення правопорядку.

Аналізуючи дану позицію через призму специфіки енергетичної сфери, зробимо висновок, що механізм правового регулювання відносин у сфері електроенергетики являє собою сукупність правових приписів, засобів, способів та форм, за допомогою яких здійснюються їх впорядкування.

Для прикладу, наведемо правовідносини щодо постачання електроенергії електропостачальником споживачу. Механізм правового регулювання таких правовідносин складатимуть суб'єкти таких правовідносин, а саме постачальник та споживач електричної енергії, а також правові приписи, засоби, способи та форми, закріплені статтями 56 та 57 Закону України «Про ринок електричної енергії» від 13.04.2017 № 2019-VIII [2].

Ю.А. Ведерніков та А.В. Папірна визначають механізм правового регулювання, як взяту в сукупності система правових засобів, за допомогою яких здійснюється правове регулювання суспільних відносин. Дослідники також резюмували, що за допомогою цієї системи правових засобів, способів і форм нормативність права переводиться у впорядкованість суспільних відносин, задовольняються інтереси суб'єктів права, встановлюється і забезпечується правопорядок, чим, власне, їх бачення є близьким до позиції О.Ф. Скакун, проаналізованої нами раніше [182, с. 56].

Так, як і в раніше проаналізованих нами підходах, підхід Ю.А. Ведернікова та А.В. Папірної передбачає аналіз механізму правового регулювання через призму сукупності правових засобів, способів і форм. Тобто, серед фундаментальних елементів правових механізмів вони виділяють передусім ті, що мають нормативний характер та закріплюються у відповідних нормативно-правових актах. Як ми відзначили, такий підхід є найбільш близьким до запропонованого О.Ф. Скакун, втім дослідниками додатково підкреслюється, що за допомогою механізму правового

регулювання не лише впорядковуються суспільні відносини, але й задовольняються інтереси суб'єктів права та забезпечується правопорядок. У контексті досліджуваного нами питання, це означає, що механізм правового регулювання здійснюється за допомогою правових засобів, способів і форм, закріплених в Законах України «Про енергетичну ефективність» від 21.10.2021 № 1818-IX, «Про альтернативні джерела енергії» від 20.02.2003 № 555-IV [17], «Про ринок електричної енергії» від 13.04.2017 № 2019-VIII [2] та інших нормативно-правових актах з метою впорядкування правовідносин у сфері електроенергетики, задоволення інтересів їх суб'єктів та забезпечення правопорядку у електроенергетичній сфері.

Схожа думка належить також Р.Б. Шишці. Із точки зору вченого, механізм правового регулювання - це узятя в єдності система правових засобів, способів і форм, через які нормативність права переводиться в упорядкованість суспільних відносин, чим задовольняються інтереси суб'єктів права, встановлюється і забезпечується правопорядок («належне» у праві стає «сущим») [183].

Звернемо увагу на формулювання ««належне» у праві стає «сущим»». Так, в нормі права закріплюється певний ідеал поведінки, якому мають слідувати учасники правовідносин у сфері електроенергетики. Такий ідеал поведінки і є «належним» у контексті позиції Р.Б. Шишки. Наприклад, частина 1 статті 30 Закону України «Про ринок електричної енергії» від 13.04.2017 № 2019-VIII [2] передбачає, що діяльність з виробництва електричної енергії підлягає ліцензуванню відповідно до законодавства.

Отже, «належним» є ліцензування діяльності з виробництва електроенергії, а будь-яка інакша поведінка суб'єктів правовідносин у сфері електроенергетики виходить за межі належного. У тому випадку,

коли виробник електричної енергії ліцензує свою діяльність, його дії стають «сущими».

Відповідно, процедура ліцензування здійснюється за допомогою відповідних правових засобів, способів і форм, які, власне, і є елементами такого механізму правового регулювання.

Інша група науковців розглядає механізм правового регулювання, на нашу думку, найпростіше - як сукупність певних правових засобів, за допомогою яких здійснюється впорядкування суспільних відносин. Наприклад, С.Ю. Бурлаков у своїй праці відмічає, що під механізмом правового регулювання необхідно розуміти оригінальний набір прийомів і способів впливу на регульовані суспільні відносини, що виступають в якості предмета відповідної галузі права [180, с. 66].

Відзначимо, що такий підхід є близьким до попередніх проаналізованих. Передусім, до елементів механізму правового регулювання віднесено прийоми та способи впливу на суспільні відносини. Формулювання «оригінальний набір» свідчить про те, що для кожного механізму правового регулювання є характерним власний набір елементів.

Тобто, механізм правового регулювання відносин у сфері електроенергетики відрізняється від механізмів правового регулювання відносин у інших сферах.

Так само, механізм правового регулювання правовідносини щодо постачання електроенергії електропостачальником споживачу відрізняється за елементним складом від механізму правового регулювання правовідносини щодо виробництва електричної енергії.

Ю.В. Кривицький в своїй роботі визначив, що механізм правового регулювання є сукупністю специфічних правових засобів, за допомогою яких здійснюється правовий вплив на свідомість і поведінку людей, метою якого є втілення змісту правових норм у можливий різновид правомірної

поведінки особи шляхом усвідомлення індивідом ціннісних орієнтацій про право та формування позитивних мотивів активної правової поведінки [185, с. 14].

Звернемо увагу на те, що дослідник не уточнює перелік правових засобів, за допомогою яких здійснюється впорядкування суспільних відносин.

Він обмежується вказівками на те, що такі правові засоби є «специфічними», а також розглядає їх як «сукупність», тобто вказує на одночасне застосування кількох правових засобів. Вплив таких правових засобів здійснюється на свідомість та поведінку людей, а його результатом є їхня правомірна поведінка.

Тобто, певні специфічні правові засоби мають вплинути на свідомість та поведінку суб'єкта правовідносин у сфері електроенергетики таким чином, щоб вона відповідала змісту правових норм – наприклад, Законів України «Про енергетичну ефективність» від 21.10.2021 № 1818-IX, «Про альтернативні джерела енергії» від 20.02.2003 № 555-IV [17], «Про ринок електричної енергії» від 13.04.2017 № 2019-VIII [2] чи інших нормативно-правових актів.

Фактично ідентичною є думка Я.В. Сімутіна, який визначає механізм правового регулювання як систему правових засобів, способів та форм, за допомогою яких відбувається регламентація суспільних відносин з метою приведення їх у відповідність з визначеними державою моделями поведінки в рамках трудових правовідносин [188, с. 191].

Звернемо увагу на схожість підходу науковця до концепції, запропонованої Ю.В. Кривицьким:

по-перше, серед елементів механізму правового регулювання виділено правові засоби, способи та форми;

по-друге, встановлено, що сукупність елементів механізму правового регулювання формує єдину систему;

по-третє, визначено, що метою функціонування механізму правового регулювання є приведення поведінки суб'єктів суспільних відносин у відповідність до визначених на законодавчому рівні моделей.

Тобто, у цілому, підхід автора є співставний із іншими підходами, які передбачають розуміння механізму правового регулювання, як сукупності певних правових засобів, за допомогою яких здійснюється впорядкування суспільних відносин

М.В. Цвік виділив, що механізм правового регулювання засновується на складній взаємодії майже всіх правових явищ, а саме:

- 1) правової свідомості принципів права;
- 2) правових норм, актів їхнього тлумачення і застосування;
- 3) юридичних фактів;
- 4) правових відносин;
- 5) суб'єктивних юридичних прав і обов'язків;
- 6) актів реалізації юридичних норм;
- 7) правової культури;
- 8) законності тощо [190, с. 143].

Дана думка є досить розгорнутою та особливим слід виділити намагання автора максимально повністю розібрати тезу «механізм правового регулювання», яка виділяє механізм правового регулювання не просто як сукупність засобів, а досить широке, складне, нормативно-організоване та комплексне поняття, яке потребує нагального розвитку.

Третя група встановлених нами підходів полягає у визначенні механізму правового регулювання, як певної системи юридичних засобів, які реалізуються у визначеній послідовності. Тому, не менш значної уваги, аніж попереднім проаналізованим, слід приділити думці О.М. Бондаренко, який підкреслював, що механізм правового регулювання – це система юридичних засобів, організованих найбільш послідовним чином з

метою упорядкування суспільних відносин, сприяння задоволенню інтересів суб'єктів права [181, с. 86].

Дослідниця у своїй праці акцентувала увагу на іншій особливості механізмів правового регулювання, вони є організованими найбільш послідовним чином.

Іншими словами, структура механізму правового регулювання має бути такою, яка дозволить послідовно упорядкувати відповідні суспільні відносини.

Схожий підхід належить Н.М. Ковалко, яка визначила «механізм правового регулювання», як систему правових заходів, організованих найбільш послідовним чином з метою подолання перешкод, що стоять на шляху задоволення інтересів суб'єктів права [184, с. 56].

В основу сутності механізму правового регулювання дослідниця також виділила послідовність організації правових заходів, за допомогою яких здійснюється впорядкування суспільних відносин. Кінцевою метою функціонування механізму правового регулювання дослідниця вбачає задоволення інтересів суб'єктів права.

Наприклад, у відповідності до Закону України «Про ринок електричної енергії» від 13.04.2017 № 2019-VIII [2], такою кінцевою метою може бути виробництво, передача, розподіл, купівля-продаж чи постачання електричної енергії. Із урахуванням даного підходу, а також підходу О.М. Бондаренка, пропонуємо проаналізувати, в чому полягає така послідовна організованість системи правових заходів.

О.М. Калашник також визначає механізм правого регулювання як систему правових засобів, організованих у певній послідовності та спрямованих на впорядкування, регулювання, закріплення, розвиток і вдосконалення правових відносин на підставі основоположних принципів права [186, с. 144].

Передусім, підкреслимо, що даний дослідник також розглядає сутність механізму правового регулювання через призму послідовності системи правових засобів. Звернемо увагу на те, що із точки зору автора, організація послідовності правових засобів спрямовується на впорядкування, регулювання, закріплення, розвиток і вдосконалення правових відносин, що виділяє даний підхід з-поміж аналогічних йому підходів.

Також привертає увагу думка автора про те, що механізм правового регулювання функціонує на підставі основоположних принципів права. Ведучи мову про механізм правового регулювання відносин у сфері електроенергетики, підкреслимо те, що для сфери електроенергетики є характерними власні принципи.

Наприклад, в частині 2 статті 3 Закону України «Про ринок електричної енергії» від 13.04.2017 № 2019-VIII [2] закріплено принципи:

- 1) функціонування ринку електричної енергії (до них в тому числі віднесено принципи забезпечення енергетичної безпеки України);
- 2) забезпечення безпеки постачання електричної енергії споживачам, захисту їхніх прав та інтересів;
- 3) вільного вибору електропостачальника споживачем та ряд інших принципів.

Відповідно, саме ці засади варто розглядати як такі, на основі яких функціонує механізм правового регулювання відносин у сфері електроенергетики.

Доцільно звернути увагу і на думку Т.І. Тарахонич, яка зазначає, що механізм правового регулювання є системним утворенням, динамічною, функціональною частиною правової системи, сукупністю послідовно організованих юридичних засобів, які знаходяться у певному взаємозв'язку й взаємодії між собою, та забезпечують досягнення соціально корисних цілей [187, с. 13].

Аналізуючи даний підхід, відзначимо наступне.

По-перше, механізм правового регулювання розглядається водночас, як «системне утворення» і як «динамічна та функціональна частина правової системи». Щодо першого розуміння, воно означає, що механізм правового регулювання є частиною певної масштабної системи – у даному випадку правової частини.

Роз'яснюючи сутність механізму правового регулювання, як динамічної та функціональної частини правової системи, дослідниця вказує на те, що правова система постійно перебуває у русі, розвиваючись та вдосконалюючись, виконуючи при цьому певну функцію. Наприклад, коли ми ведемо мову про механізм правового регулювання відносин у сфері електроенергетики, мова може йти про впорядкування відносин постачання електричної енергії споживачам.

Тобто, функціональність у даному контексті полягатиме в тому, що такий механізм сприятиме отримання споживачами електроенергії, а виробниками – плати за вироблену електроенергію.

По-друге, звернемо увагу на «послідовність» організованих юридичних засобів, які складають механізм правового регулювання та які знаходяться у певному взаємозв'язку й взаємодії між собою. Тобто у даному контексті підхід дослідниці відповідає іншим підходам, які ми аналізуємо в рамках цієї групи.

По-третє, відзначимо те, що мета механізму правового регулювання визначена дослідницею, із точки зору Т.І. Тарахонич, полягає у забезпеченні досягнення соціально корисних цілей. На нашу думку, таке бачення мети механізму правового регулювання відповідає меті механізму правового регулювання відносин у сфері електроенергетики.

О.В. Стукаленко у своїй праці визначив механізм правового регулювання, не як статичну сукупність засобів, а як «нормативно-організований, послідовно здійснюваний комплексний процес,

спрямований на результативне втілення правових норм у життя, за допомогою адекватних правових засобів» [189, с. 21]. Такий авторський підхід підтверджує необхідність розглядати «механізм правового регулювання» не крізь призму статичності, а у його динаміці. Варто звернути увагу на те, яким чином автор розкрив динамічність механізму правового регулювання. Передусім, він розглядає механізм правового регулювання як процес. Тобто, на думку автора під час функціонування механізму правового регулювання відбувається певна послідовна зміна різноманітних процесів, за результатами якої здійснюється втілення правових норм, і як наслідок – досягаються суспільно корисні цілі.

Такі процеси з точки зору О.В. Стукаленка [189, с. 21] є нормативно-організованими, тобто передбаченими положеннями чинного законодавства, а також послідовно здійснюваними, що можна пояснити наявністю певних чітких алгоритмів, які передбачають визначений перебіг процесів та їх послідовну зміну.

Правові засоби, за допомогою яких мають відбуватись такі процеси, мають бути «адекватними», тобто відповідати потребам тих чи інших правовідносин. Наприклад, якщо вести мову про механізм правового регулювання відносин у сфері електроенергетики, правові засоби, що забезпечуватимуть його адекватне функціонування, передбачені Законами України «Про енергетичну ефективність» від 21.10.2021 № 1818-IX, «Про альтернативні джерела енергії» від 20.02.2003 № 555-IV [17], «Про ринок електричної енергії» від 13.04.2017 № 2019-VIII [2] та іншими нормативно-правовими актами.

Отже, об'єднуюча особливість для позицій, виділених в дослідженні у дану групу, полягає у тому, що механізм правового регулювання розглядається науковцями, як система юридичних засобів, які реалізуються у визначеній послідовності. Така «послідовність» у науковій літературі розкривається через виділення окремих стадій

механізму правового регулювання. Такі стадії набувають ключової значимості для його функціонування, адже з їх допомогою здійснюється встановлення та організація процесу реалізації права і юридичних обов'язків різними суб'єктами. Стадії механізму правового регулювання надають відносинам визначеності й сталості, оскільки встановлені правила з однієї сторони вказують на найбільш сприятливу поведінку, а з іншої сторони - гарантують суб'єктам відносин сприяння у реалізації прав й інтересів, підтримку та охорону, що в кінцевому результаті дозволяє досягти запланованого результату.

Елементи механізму правового регулювання паралельно переходять в стадії:

Перша стадія реалізації механізму правового регулювання - стадія формування нормативної основи. Дана стадія включає процес створення і загальну дію юридичних норм. Нормативна основа включає не тільки норми права, а й індивідуальні приписи, договори, засоби і прийоми юридичної техніки, інші інструменти правового регулювання [192, с. 179]. Наприклад, для більшості правовідносин у сфері електроенергетики нормативну основу складають Закони «Про енергетичну ефективність» від 21.10.2021 № 1818-IX, «Про альтернативні джерела енергії» від 20.02.2003 № 555-IV [17], «Про ринок електричної енергії» від 13.04.2017 № 2019-VIII [2] та інші нормативно-правові акти. Дана нормативна основа була розроблена та прийнята на першій стадії реалізації механізму правового регулювання відносин у сфері електроенергетики.

Друга стадія реалізації механізму правового регулювання - виникнення правовідносин на основі юридичних фактів (або фактичного складу). У рамках цієї стадії сторони набувають конкретних прав та обов'язків, як міри індивідуальної поведінки суб'єктів. Даній стадії нерідко передують факультативна стадія – стадія застосування права, у разі, якщо без неї правовідносини неможливі. Юридичним фактом, без якого не існують

правовідносин, є правозастосовний акт [192, с. 179]. Для прикладу, правовідносини купівлі-продажу електричної енергії здійснюються згідно зі статтею 66 Закону України «Про ринок електричної енергії» від 13.04.2017 № 2019-VIII [2]. До сторін таких правовідносин варто віднести виробників, електропостачальників, операторів системи передачі, операторів систем розподілу, трейдерів, гарантованого покупця та споживачів. Для виникнення таких правовідносин необхідно щоб покупець електроенергії обрав виробника та звернувся до виробника з пропозицією про укладення двостороннього договору купівлі-продажу. Відповідно, після того, як сторони вступають до таких правовідносин, вони набувають відповідних прав та обов'язків, які вони можуть реалізувати у процесі подальшої взаємодії в рамках таких правовідносин.

Третя стадія реалізації механізму правового регулювання - реалізація суб'єктивних прав і юридичних обов'язків учасниками правовідносин. На цій стадії досягаються цілі адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики. Реалізація механізму правового регулювання здійснюється у формі актів: акту дотримання (заборон), виконання (обов'язків), акту використання (прав) та акту застосування права. Акти реалізації є основним засобом, за допомогою якого права та обов'язки втілюються в життя, тобто здійснюються в поведінці тих чи інших суб'єктів правових відносин [192, с. 179]. Для прикладу, якщо сторони вступають до правовідносин з метою купівлі-продажу електричної енергії, то саме на стадії реалізації механізму правового регулювання відбувається купівля-продаж електроенергії.

Четверта стадія реалізації механізму правового регулювання - настання юридичних наслідків у випадку невиконання суб'єктом правових відносин покладених на нього обов'язків або у разі вчинення ним правопорушення. Дана стадія може наставати лише у разі виникнення конфліктної ситуації між сторонами правовідносин, і свідчить про те, що

сторони не змогли вирішити конфлікт у мирний спосіб. Тому на цій стадії виникають правовідносини іншого роду - правоохоронні, або ж здійснюється правозастосовна діяльність забезпечувального характеру [192, с. 179]. Наприклад, згідно зі статтею 77 Закону України «Про ринок електричної енергії» від 13.04.2017 № 2019-VIII [2], учасники ринку, які порушили нормативно-правові акти, що регулюють функціонування ринку електричної енергії, несуть відповідальність згідно із законом. В цій же статті визначається перелік правопорушень, які можуть вчинятись учасниками ринку електричної енергії. Вчинення будь-якого з цих правопорушень призводить до виникнення четвертої стадії механізму правового регулювання.

Серед усіх проаналізованих підходів, що визначають сутність поняття правове регулювання, найбільш універсальною на нашу думку є група підходів, які визначають правовий механізм, як сукупність певних правових засобів, за допомогою яких здійснюється впорядкування суспільних відносин.

Підкреслимо, що усі проаналізовані позиції вищезгадуваних авторів є досить вдалимими та мають право на існування. Їх аналіз дозволив нам встановити, що механізм правового регулювання – це єдина система правових засобів, способів та форм, які мають на меті врегулювання суспільних відносин, що зобов'язані задовольнити інтереси суб'єктів права та забезпечити правопорядок.

На основі такого підходу та із урахуванням положень Законів України «Про енергетичну ефективність» від 21.10.2021 № 1818-IX, «Про альтернативні джерела енергії» від 20.02.2003 № 555-IV [17], «Про ринок електричної енергії» від 13.04.2017 № 2019-VIII [2] та інших нормативно-правових актів, зробимо висновок, що механізм національного адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики в умовах євроінтеграції України - це система

взаємопов'язаних та взаємозалежних елементів, за допомогою яких уповноважені суб'єкти у сфері електроенергетики здійснюють цілеспрямований вплив на суспільні відносини, які виникають між суб'єктами господарської діяльності, які займаються виробництвом, передачею, розподілом, постачанням електричної енергії, та споживачами електричної енергії.

Також відзначимо, що на даний момент, механізм правового регулювання відносин у сфері електроенергетики розвивається на основі нового орієнтиру, а саме на пряму євроінтеграції України, у якому базовим принципом є верховенство права - ключовий принцип демократичних держав-учасниць ЄС.

Наступне питання, яке варто дослідити в рамках нашого дослідження – це структура механізму правового регулювання. Так, О.М. Куракін досить обширно розкрив розуміння структури механізмів правового регулювання, а саме, що він складається з сукупності правових засобів до яких зокрема входять наступні елементи:

1) норма права - безпосередній регулятор поведінки суб'єктів права, що наділяє їх визначеним обсягом взаємних суб'єктивних прав та юридичних обов'язків;

2) нормативно-правовий акт - форма існування попереднього елемента, трансформація в яку надає правовій нормі формально-визначеність, офіційність та загальнообов'язковість;

3) юридичний факт.

Думка автора є досить важливою, оскільки він класифікував основні елементи механізму правового регулювання наступним чином [191, с. 43]:

1) ті, що діють на відповідних стадіях регулювання - норми права; нормативно-правові акти; юридичні факти; правовідносини; акти безпосередньої реалізації суб'єктивних юридичних прав і обов'язків;

2) ті, що діють протягом усього регулювання - суб'єкти, що здійснюють правове регулювання чи правову діяльність; правова законність, правосвідомість, правова культура,

3) ті, що мають факультативний характер - інтерпретаційно-правові акти, акти застосування норм права [191, с. 43].

Розглядаючи структуру механізму правового регулювання, запропоновану О.М. Куракіним, доцільно виділити два її елемента:

1) нормативну основу, або норми права, що виражають головні способи впливу права, - дозволи, заборони, зв'язування;

2) способи реалізації, які проявляються у фактичній поведінці людей, вчиненні дій або в утриманні від дій (бездіяльності), тобто результативну сторону механізму. Між цими двома елементами існують проміжні ланки - юридичні факти, правовідносини.

О.Ф. Скакун виділяє наступні елементи механізму правового регулювання:

1) принципи права, норми права, об'єктивовані в нормативно-правових актах;

2) правовідносини, суб'єктивні юридичні права і обов'язки в їх індивідуалізації;

3) акти безпосередньої реалізації прав і обов'язків; 4) акти застосування норм права [179, с. 68].

Аналізуючи такий підхід, звернемо увагу на те, що дослідниця не класифікувала виділені елементи, лише навівши їх перелік. Досліджуючи цей перелік, акцентуємо увагу на деяких із них.

По-перше, серед елементів механізму дослідницею виділено принципи та норми права, об'єктивовані в нормативно-правових актах. До принципів, які складають механізм правового регулювання відносин у сфері електроенергетики безумовно належать як загальноправові (наприклад, принцип верховенства права - ключовий принцип

демократичних держав-учасниць ЄС), так і спеціальні принципи – на кшталт принципів забезпечення енергетичної безпеки України, рівності прав на продаж та купівлю електричної енергії, чи вільного вибору електропостачальника споживачем, закріплених частиною 2 статті 3 Закону України «Про ринок електричної енергії» від 13.04.2017 № 2019-VIII [2]. Нормами права, об'єктивованими в нормативно-правових актах, є ті, що закріплені в таких нормативно-правових актах, як Закон України «Про енергетичну ефективність» від 21.10.2021 № 1818-IX, «Про альтернативні джерела енергії» від 20.02.2003 № 555-IV [17], «Про ринок електричної енергії» від 13.04.2017 № 2019-VIII [2] тощо.

Наступна група елементів – це правовідносини та суб'єктивні юридичні права і обов'язки в їх індивідуалізації. Очевидно, що для сфери електроенергетики є притаманним широке коло правовідносин – починаючи від правовідносин щодо виробництва електричної енергії, і закінчуючи правовідносинами щодо постачання електроенергії споживачу. Відповідно, кожний суб'єкт таких правовідносин наділений правами та обов'язками, які власне і є елементами такого механізму. Акти безпосередньої реалізації прав і обов'язків – це поведінка суб'єктів правовідносин у сфері електроенергетики щодо реалізації ними своїх прав та обов'язків, а акти застосування норм права являють собою певні правові акти компетентних осіб чи органів, якими визначаються права та обов'язки суб'єктів правовідносин у сфері електроенергетики, або ж міра їхньої відповідальності.

Також відзначимо, що підхід, згідно якого елементами механізму правового регулювання є юридичні норми, правовідносини, акти реалізації суб'єктивних прав і юридичних обов'язків, індивідуальні розпорядження, акти застосування права як факультативний елемент, є таким, що найчастіше зустрічається у науковій літературі. Вітчизняні науковці

найчастіше називають саме ці чотири елементи механізму правового регулювання.

Втім, можливо найбільш влучний підхід, належить С.Ю. Бурлакову, який у механізмі правового регулювання виділив його статичну і динамічну частини. Перша включає в себе приписи, зобов'язання і заборони, складові правового режиму. Друга складається з системи правових засобів реалізації права (використання прав, виконання обов'язків, дотримання заборон, застосування права) [180, с. 66].

Влучність даного підходу можна пояснити тим, що як було встановлено раніше, механізм правового регулювання є динамічним процесом, який також доцільно розглядати у контексті стадій, які він передбачає.

Відповідно, частина елементів механізму правового регулювання є такими, що є стабільними для будь-яких правовідносин. Наприклад, коли мова ведеться про механізм правового регулювання відносин у сфері електроенергетики, таким статичним елементом є норми права, закріплені в Законах України «Про енергетичну ефективність» від 21.10.2021 № 1818-ІХ, «Про альтернативні джерела енергії» від 20.02.2003 № 555-ІV [17], «Про ринок електричної енергії» від 13.04.2017 № 2019-VIII [2] тощо.

Яким би не був предмет правовідносин у сфері електроенергетики, зміст норм від цього не змінюється, змінюється лише конкретна норма, яку сторони правовідносин застосовують для регулювання своєї поведінки. Із іншої сторони, ряд елементів механізму правового регулювання є динамічними та залежать від специфіки конкретних правовідносин – наприклад права чи обов'язки їх суб'єктів.

Конкретне право чи обов'язок суб'єкта правовідносин, яке ним застосовується, залежить від того, на якій стадії перебуває механізм правового регулювання. Тому, структуру механізму правового

регулювання відносин у сфері електроенергетики варто розглядати через призму такого підходу.

Отже, беручи до уваги здійснений аналіз, доцільним є розподілити елементи механізму правового регулювання на статичні та динамічні. Відповідно, через призму таких елементів, варто розглядати і структуру механізму правового регулювання відносин у сфері електроенергетики.

Проаналізувавши праці вітчизняних науковців, виділені наступні статичні елементи механізму правового регулювання та проаналізований їх зміст із урахуванням специфіки відносин у сфері електроенергетики:

- систему права (об'єктивно зумовлена внутрішня організація права певного суспільства, яка полягає в єдності й погодженості всіх юридичних норм та їх розподілі по галузях, підгалузях та інститутах права) – у контексті механізму правового регулювання відносин у сфері електроенергетики мова може йти про норми та інститути цивільного права, господарського права, адміністративного права та інших галузей права;

- систему законодавства (цілісну сукупність усіх упорядкованих певним чином нормативно-правових актів, що являє собою зовнішній вираження системи права) – для прикладу, вже неодноразово згадувані в даній роботі Закони України «Про енергетичну ефективність» від 21.10.2021 № 1818-IX, «Про альтернативні джерела енергії» від 20.02.2003 № 555-IV [17], «Про ринок електричної енергії» від 13.04.2017 № 2019-VIII [2] тощо;

- принципи права (основоположні ідеї, керівні засади, що виражають сутність права та виходять із генеральних ідей справедливості та свободи) – загальноправові принципи, такі як принцип верховенства права - ключовий принцип демократичних держав-учасниць ЄС), та спеціальні принципи – наприклад, закріплені частиною 2 статті 3 Закону України «Про ринок електричної енергії» від 13.04.2017 № 2019-VIII [2] принципи

забезпечення енергетичної безпеки України, рівності прав на продаж та купівлю електричної енергії, чи вільного вибору електропостачальника споживачем тощо;

- правову культуру (глибоке знання і розуміння права, високосвідоме виконання його вимог як усвідомленої необхідності і внутрішньої переконаності);

- юридичну (законодавчу, нормотворчу) техніку (сукупність правил та прийомів підготовки, формування та опублікування нормативних правових актів).

До динамічних можна віднести наступні:

- правоутворення (відносно тривалий процес формування юридичних норм, що починається з визнання державою певних суспільних відносин, усвідомлення необхідності їхнього правового регулювання, формального закріплення і державного захисту юридичних приписів) – тобто, по суті, процес розробки та прийняття Законів України «Про енергетичну ефективність» від 21.10.2021 № 1818-IX, «Про альтернативні джерела енергії» від 20.02.2003 № 555-IV [17], «Про ринок електричної енергії» від 13.04.2017 № 2019-VIII [2] та інших нормативно-правових актів у цій сфері;

- правові відносини (врегульовані нормами права суспільні відносини, учасники яких мають суб'єктивні права та юридичні обов'язки), наприклад, правовідносини, пов'язані з виробництвом, передачею, розподілом, купівлею-продажем чи постачанням електричної енергії;

- правореалізацію (втілення норм права у діяльність суб'єктів права шляхом дотримання заборон, використання суб'єктивних права і виконання юридичних обов'язків) – наприклад, втілення норм Закону України «Про ринок електричної енергії» від 13.04.2017 № 2019-VIII [2] суб'єктами правовідносин, пов'язаних із виробництвом, передачею, розподілом, купівлею-продажем чи постачанням електричної енергії;

- юридичну практику (сукупність юридично значущих дій, діяльність, що здійснюється суб'єктами юридичної діяльності, та має результатом правові наслідки) – наприклад, дії суб'єктів правовідносин, пов'язаних із виробництвом, передачею, розподілом, купівлею-продажем чи постачанням електричної енергії.

Встановивши сутність механізму правового регулювання та зміст його елементів, перейдемо до аналізу поняття механізму адміністративно-правового регулювання, щоб встановити, що є механізмом адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики. В контексті визначення механізму адміністративно-правового регулювання, доцільно приділити увагу думці Т.О. Коломоєць, яка визначає механізм адміністративно-правового регулювання, як сукупність правових засобів, за допомогою яких здійснюється правове регулювання суспільних відносин у сфері адміністративного права [193, с. 263].

У цілому, зробимо висновок, що такий підхід є співставним із підходами дослідників механізму правового регулювання. Механізм адміністративно-правового регулювання розглядається дослідницею, як сукупність правових засобів, тобто відповідає тій групі позицій, які були визначені в роботі, як найбільш універсальні.

При цьому, дослідниця робить уточнення, що за допомогою таких правових засобів здійснюється регулювання суспільних відносин у сфері адміністративного права, тобто таких, що виникають у сфері державного управління.

Доцільним видається наведення думки В.В. Коробкіна, який надаючи визначення механізму адміністративно-правового регулювання, пояснює його як процес переведення нормативності права в упорядкованість суспільних відносин [194, с. 223]. Підхід автора є вдалим та обґрунтованим, адже розкриває сутність механізму адміністративно-

правового регулювання через призму адміністративного права. Механізм адміністративно-правового регулювання розглядається, як основна правова категорія, яку можна широко використовувати в теорії та практиці правового регулювання.

Відзначимо вдалість підходу І.М. Коросташової, яка розглядає сутність механізму адміністративно-правового регулювання через призму чотирьох аспектів:

- 1) функціонального аспекту;
- 2) структурного аспекту;
- 3) процесуального аспекту;
- 4) діяльнісного аспекту.

Функціональний аспект механізму адміністративно-правового регулювання дозволяє нам розглядати його, як засіб (систему) регулювання правовідносин, за допомогою якого забезпечується ефективність такого регулювання. Структурний аспект розкривається через внутрішню будову механізму, його окремих елементів (частин), взятих у співвідношенні. Процесуальний аспект відображає стадійний характер (а саме, основні етапи) впливу права на суспільні відносини в кожній сфері суспільного життя. Діяльнісний аспект об'єднує правові форми (організаційні сторони) органів публічної влади, що надають публічні послуги: та інших органів, які здійснюють правове регулювання різних сфер суспільного життя [195, с. 55].

Раніше в цій роботі розглянуто сутність механізму правового регулювання через призму трьох підходів до його розкриття:

- 1) механізм правового регулювання, як «процес переведення нормативності права в упорядкованість суспільних відносин»;
- 2) механізм правового регулювання, як сукупність правових засобів, за допомогою яких здійснюється впорядкування суспільних відносин;

3) механізм правового регулювання, як система юридичних засобів, що реалізуються у визначеній послідовності.

По суті, І.М. Коросташова розкрила сутність механізму адміністративно-правового регулювання водночас через призму кожного із цих розумінь. Додатково дослідниця виділила ще одне розуміння – діяльнісне, яке розкриває специфіку саме механізму адміністративно-правового регулювання. Нею встановлено, що у такому розумінні механізм адміністративно-правового регулювання являє собою сукупність правових форм органів публічної влади, що надають публічні послуги.

У контексті механізму адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики, можна зробити висновок, що його зміст доцільно розглядати, як сукупність правових форм впливу таких суб'єктів, як Кабінет Міністрів України, Міністерство енергетики, Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг тощо. Такий підхід також потребує уваги в рамках даного дослідження.

Також звернемо увагу на те, що в науковій літературі нашої держави наявні підходи науковців до визначення поняття «механізм правового регулювання у сфері електроенергетики» та «механізм адміністративно-правового регулювання у сфері електроенергетики».

Найбільш доречно визначення поняття «механізм правового регулювання у сфері електроенергетики», на нашу думку, наведене у праці О.В. Сердюченка, який пропонує визначити дане поняття «як правовідносини, що виникають у процесі задоволення фізичними особами (громадянами України, іноземними громадянами та особами без громадянства) та юридичними особами (підприємствами, установами, організаціями всіх форм власності) своїх енергетичних інтересів; комерційної діяльності, що виявляється у купівлі-продажу енергії та паливно-енергетичних ресурсів» [196, с. 61]. Вважаємо таку дефініцію

дещо вузькою, адже дослідниця фактично обмежила правовідносини у сфері електроенергетики відносинами «задоволення енергетичних інтересів» та відносинами купівлі-продажу енергії й паливно-енергетичних ресурсів.

Втім, як встановлено нами раніше в даній роботі, під правовідносинами у сфері електроенергетики варто розуміти правовідносини щодо виробництва, передачі, розподілу, купівлі-продажу, постачання електричної енергії та багато інших правовідносин. У даному контексті, на наше переконання, дослідниця мала би розглядати це питання більш широко.

У правовій українській доктрині визначенню механізму адміністративно-правового регулювання у сфері електроенергетики приділена не значна увага, що ускладнює науковий аналіз даного поняття. Відзначимо підхід Н.В. Шинкарук, яка встановила, що механізм адміністративно-правового регулювання у сфері електроенергетики – цілеспрямований вплив норм адміністративного права на суспільні відносини, що виникають у процесі виробництва (в тому числі виробництва в режимі комбінованого вироблення електричної і теплової енергії), передачі електричної енергії, централізованого диспетчерського (оперативно-технологічне) управління в електроенергетиці, збуту та споживання електричної енергії з використанням виробничих та інших майнових об'єктів (у тому числі таких, що входять до Єдиної енергетичної системи України) з метою забезпечення за допомогою адміністративно-правових засобів прав, свобод і публічних законних інтересів фізичних та юридичних осіб, нормального функціонування громадянського суспільства та держави [4, с. 58-59].

Таку дефініцію вважаємо значно вдалішою, ніж попередню проаналізовану.

По-перше, дослідниця розглядає правовідносини у сфері електроенергетики, як суспільні відносини, що виникають у процесі виробництва, передачі електричної енергії, централізованого диспетчерського управління в електроенергетиці, збуту та споживання електричної енергії з використанням виробничих та інших майнових об'єктів, і така дефініція, на наше переконання, належним чином відображає їх сутність.

По-друге, дослідницею підкреслюється, що структуру механізму адміністративно-правового регулювання у сфері електроенергетики складають саме адміністративно-правові засоби. Тож, можна позитивно оцінити внесок Н.В. Шинкарук до доктрини адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики.

Беручи до уваги наведені думки вчених, можна дійти висновку, що механізм національного адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики в умовах євроінтеграції України - це система взаємопов'язаних та взаємозалежних елементів, за допомогою яких уповноважені суб'єкти у сфері електроенергетики здійснюють цілеспрямований вплив на суспільні відносини, які виникають між суб'єктами господарської діяльності, які займаються виробництвом, передачею, розподілом, постачанням електричної енергії, та споживачами електричної енергії.

У процесі встановлення структури механізму національного адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики в умовах євроінтеграції України, зробимо висновок, що більшість вчених виділяють органічні та функціональні складові механізму адміністративно-правового регулювання. Органічними складовими механізму адміністративно-правового регулювання вважаються такі складові, які визначають сутність самого явища механізму адміністративно-правового регулювання. Іншими словами, органічні

складові є такими, без яких не може відбуватися сам механізм. У свою чергу, функціональні складові механізму адміністративно-правового регулювання – це такі складові, які значною мірою впливають на механізм адміністративно-правового регулювання, проте не є його обов'язковими елементами [193, с. 263].

Втім, як раніше зазначено в даній роботі, досліджуючи структуру механізмів правового регулювання, більш доцільним вбачаємо класифікацію елементів механізму адміністративно-правового регулювання на статичні та динамічні.

Статичні за своєю сутністю відповідатимуть органічним елементам за вищенаведеним розподілом, адже вони так само мають фундаментальне значення для будь-якого механізму адміністративно-правового регулювання відносин.

Тобто, жоден механізм адміністративно-правового регулювання відносин не здатний функціонувати без статичних (органічних) елементів. У свою чергу, динамічні елементи механізму адміністративно-правового регулювання відповідають функціональним. Без таких елементів механізм адміністративно-правового регулювання може функціонувати, але при цьому не варто применшувати їх вплив на відповідні суспільні відносини, який безумовно є важливим.

Таким чином, здійснений вище аналіз дає можливість виділити статичні та динамічні елементи механізму адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики.

Із урахуванням проведеного нами у даній роботі дослідження, до статичних елементів механізму адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики можна віднести наступні:

а) норми адміністративного права, закріплені у відповідних нормативно-правових актах адміністративного законодавства - виступають необхідним і досить важливим організаційно-правовим інструментом

держави, оскільки вони забезпечують чіткий, об'єктивно правильний та ефективний процес управління, впорядкованість усіх його ланок, подальше вдосконалення виконавчої діяльності.

Зокрема, за допомогою норм адміністративного права визначаються межі належної поведінки державних органів, їх посадових осіб, фізичних осіб, недержавних господарських і соціально-культурних об'єднань, підприємств, установ та громадських організацій (об'єднань) різних рівнів та фізичних осіб, їх відповідні повноваження, а також гарантії реалізації прав та дотримання обов'язків.

Також в нормах адміністративного права визначаються принципи діяльності публічної адміністрації - основними принципами, якими керуються органи публічної адміністрації у своїй діяльності, варто визначити такі: верховенство права, законність, пріоритетність прав людини, відкритість і прозорість, гласність, поєднання державних і місцевих інтересів тощо.

У свою чергу, спеціальні принципи визначені у спеціальних нормативно-правових актах. Наприклад, у частині 2 статті 3 Закону України «Про ринок електричної енергії» від 13.04.2017 № 2019-VIII [2] закріплено принципи, на основі яких функціонує ринок електричної енергії.

Так, в контексті механізму адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики – це норми Законів України «Про енергетичну ефективність» від 21.10.2021 № 1818-IX, «Про альтернативні джерела енергії» від 20.02.2003 № 555-IV [17], «Про ринок електричної енергії» від 13.04.2017 № 2019-VIII [2] тощо.

Сюди ж варто віднести і норми індивідуальних актів публічної адміністрації - характерною рисою цих актів є їхній правозастосовний характер. Прикладами таких індивідуальних актів, які є складовою механізму адміністративно-правового регулювання відносин у сфері

електроенергетики, є постанова Кабінету Міністрів України «Про невідкладні заходи щодо стабілізації фінансового становища» [201], наказ Міністерства енергетики та вугільної промисловості України «Про внесення змін до Регламенту оперативних повідомлень щодо порушень у роботі підприємств паливно-енергетичного комплексу України» [202], наказ Міністерства енергетики та вугільної промисловості України «Про затвердження Інструкції про розслідування і облік технологічних порушень на об'єктах електроенергетики і в об'єднаній енергетичній системі України» [203], наказ Міністерства енергетики та вугільної промисловості України «Про затвердження Положення про спеціальну підготовку і навчання з питань технічної експлуатації об'єктів електроенергетики» [204], наказ Міністерства енергетики та вугільної промисловості України «Організація роботи з персоналом підприємств електроенергетики» [205], наказ Міністерства енергетики та вугільної промисловості України «Регламент Міністерства палива та енергетики України» [206] тощо;

б) суб'єкти відносин у відповідній сфері – коло суб'єктів відносин у сфері електроенергетики є досить широким, адже до нього належать:

- суб'єкти реалізації державної політики у сфері електроенергетики, такі як Міністерство енергетики України, Державна інспекція енергетичного нагляду України, Державне агентство з енергоефективності та енергозбереження України, Координаційний центр із забезпечення запровадження нового ринку електричної енергії, Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг, Державна регуляторна служба України;

- суб'єкти господарської діяльності, які займаються виробництвом, передачею, розподілом, постачанням електричної енергії;

- споживачі електричної енергії.

До динамічних елементів механізму адміністративно-правового регулювання у сфері електроенергетики можна віднести наступні:

а) діяльність уповноважених суб'єктів реалізації державної політики у сфері електроенергетики щодо реалізації основних напрямів державної політики у сфері електроенергетики – у сфері електроенергетики полягає у реалізації державної політики у сфері нагляду (контролю) у галузях електроенергетики та теплопостачання;

б) форми впливу уповноважених суб'єктів реалізації державної політики у сфері електроенергетики на відносини у сфері електроенергетики.

Беручи до уваги відсутність неналежно сформованого розуміння щодо механізму адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики, пропонуємо приділити увагу детальному аналізу кожного елементу механізму адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики.

Говорячи про елементи механізму застосування адміністративно-правового регулювання електроенергетики, перш за все варто проаналізувати перший виділений в даній роботі статичний елемент - норми адміністративного права, закріплені у нормативно-правових актах адміністративного законодавства.

Норми адміністративного права - це правила поведінки учасників відносин у сфері електроенергетики, закріплені ними, або ж такі, що потребують закріплення та упорядкування. Норми адміністративного права є основоположним елементом механізму адміністративно-правового регулювання електроенергетики. Такі норми передусім стосуються адміністративно-правового регулювання взаємодії органів публічної влади у сфері електроенергетики. На цьому етапі відбувається розробка та формування юридичних норм, як загальнообов'язкових правил поведінки, визначається правове становище суб'єктів права. Забезпечення

електроенергетики є одним з головних завдань, поставлених сьогодні перед державою, та вирішення якого потребує надійного й ефективного правового забезпечення на всіх її рівнях. Тому, налагодження ефективної системи електроенергетики потребує в першу чергу якісного нормативно-правового забезпечення діяльності органів публічної влади, як суб'єктів електроенергетики [197, с. 220].

Наведене свідчить про те, що рівень ефективності застосування адміністративно-правових норм є надзвичайно важливим для врегулювання відносин у сфері електроенергетики, першочергово для публічно-управлінських відносин, адміністративно-сервісних та юрисдикційних відносин. Рівень ефективності застосування адміністративно-правових норм також є показником досконалості правозастосовчої діяльності органів, які здійснюють державне (публічне) управління та регулювання у сфері електроенергетики, а також професіоналізму їх посадових осіб. Окрім цього, рівень ефективності застосування адміністративно-правових норм впливає на дотримання вимог законності, обґрунтованості та доцільності у правозастосовчому процесі.

Із урахуванням функціонального призначення правозастосування у механізмі адміністративно-правового регулювання, правозастосування є обов'язковим чинником сприяння процесу реалізації права загалом.

На сьогоднішній день адміністративно-правові норми у сфері електроенергетики закріплені низкою нормативно-правових актів. Серед них відзначимо важливість для сфери наступних:

- Закон України «Про ринок електричної енергії» - даним нормативно-правовим актом визначено правові, економічні та організаційні засади функціонування ринку електричної енергії. Також Законом регулюються відносини, пов'язані з виробництвом, передачею, розподілом, купівлею-продажем, постачанням електричної енергії, що

дозволяє забезпечувати надійне та безпечне постачання електричної енергії споживачам із урахуванням їх інтересів, рівня розвитку ринкових відносин, мінімізації витрат на постачання електричної енергії та мінімізації негативного впливу на навколишнє природне середовище [198];

- Закон України «Про енергетичну ефективність» - цим нормативно-правовим актом визначено правові, економічні та організаційні засади відносин в сфері електроенергетики, що виникають у сфері забезпечення енергетичної ефективності під час виробництва, транспортування, передачі, розподілу, постачання та споживання енергії;

- Закон України «Про альтернативні джерела енергії» - даний Закон України визначає правові, економічні, екологічні та організаційні засади використання альтернативних джерел енергії. Також норми даного нормативно-правового акту закріплюють засади сприяння розширенню використання альтернативних джерел енергії у паливно-енергетичному комплексі [17];

- Закон України «Про комбіноване виробництво теплової та електричної енергії (когенерацію) та використання скидного енергопотенціалу» - прийнятий з метою сприяння підвищенню ефективності використання палива в процесах виробництва енергії або інших технологічних процесах, розвитку, а також застосуванню технологій комбінованого виробництва електричної і теплової енергії, підвищенню надійності та безпеки енергопостачання на регіональному рівні, залученню інвестицій на створення когенераційних установок [200];

- постанова Кабінету Міністрів України «Про невідкладні заходи щодо стабілізації фінансового становища» - передбачає запровадження невідкладних заходів щодо стабілізації фінансового становища підприємств електроенергетичної галузі шляхом підвищення оплати за спожиту електричну та теплову енергію, а також припинення безоплатного відпуску енергоносіїв [201];

- наказ Міністерства енергетики та вугільної промисловості України «Про внесення змін до Регламенту оперативних повідомлень щодо порушень у роботі підприємств паливно-енергетичного комплексу України» - прийняття цього нормативно-правового акту мало на меті удосконалення порядку передачі оперативних повідомлень щодо порушень у роботі підприємств паливно-енергетичного комплексу України [202];

- наказ Міністерства енергетики та вугільної промисловості України «Про затвердження Інструкції про розслідування і облік технологічних порушень на об'єктах електроенергетики і в об'єднаній енергетичній системі України» - даним Наказом було врегульовано порядок організації розслідування та обліку технологічних порушень на об'єктах електроенергетики і в об'єднаній енергетичній системі України [203];

- наказ Міністерства енергетики та вугільної промисловості України «Про затвердження Положення про спеціальну підготовку і навчання з питань технічної експлуатації об'єктів електроенергетики» - цим нормативно-правовим актом було врегульовано порядок формування на підприємствах електроенергетики системи безперервного навчання працівників, які забезпечують виробничі процеси на об'єктах електроенергетики [204];

- наказ Міністерства енергетики та вугільної промисловості України «Організація роботи з персоналом підприємств електроенергетики» - цим нормативно-правовим актом було відновлено єдину систему організації роботи з персоналом на підприємствах електроенергетичної сфери [205];

- наказ Міністерства енергетики та вугільної промисловості України «Регламент Міністерства палива та енергетики України» - встановлює порядок організації діяльності Міністерства палива та енергетики України, а саме визначає порядок реалізації ним його повноважень [206].

Також звернемо увагу на те, що суспільні відносини у сфері виробництва, передачі, розподілу, постачання та використання

електроенергії врегульовуються галузевими нормативно-правовими актами, прийнятими для захисту даного виду суспільних відносин. Тому аналізуючи певні відносини у сфері електроенергетики через призму їх нормативно-правового регулювання, в першу чергу варто встановити, яким чином ці суспільні відносини пов'язані з виробництвом, передачею, розподілом, постачанням та використанням електроенергії, які, власне, врегульовуються та охороняються нормами адміністративного права [207, с. 28].

Так, частиною 2 статті 2 Закону України «Про ринок електричної енергії» встановлено, що основні умови діяльності учасників ринку електричної енергії та правове регулювання суспільних відносин між ними визначаються нормативними актами, прийняття яких передбачено цим Законом:

- 1) правилами ринку, які, в тому числі, визначають правила функціонування балансуючого ринку та ринку допоміжних послуг;
- 2) правилами ринку "на добу наперед" та внутрішньодобового ринку;
- 3) кодексом системи передачі, кодексом систем розподілу;
- 4) кодексом комерційного обліку;
- 5) правилами роздрібного ринку;
- 6) іншими нормативно-правовими актами.

З зазначеного можна відзначити, що окрім положень нормативно-правових актів, для регулювання відносин у сфері електроенергетики важливе значення відіграють різноманітні правила. Так, Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг, прийняла дві постанови - від 14.03.2018 року № 312 «Про затвердження Правил роздрібного ринку електричної енергії» [93] та від 14.03.2018 року № 307 «Про затвердження Правил ринку» [123], і тим самим визначила правилами ринку та правила роздрібного ринку. Цей же орган Постановою від 14.03.2018 № 308 затвердив Правила ринку «на добу

наперед» та внутрішньодобового ринку [345], а Постановою від 03.04.2020 № 763 затвердив Правила управління обмеженнями та Порядок розподілу пропускної спроможності міждержавних перетинів [346].

Важливим аспектом подальшого удосконалення механізму національного адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики в умовах євроінтеграції України є те, що правове регулювання енергетичних відносин в ЄС має вплив і на розвиток міжнародного енергетичного права. А тому, механізм національного адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики буде удосконалюватись згідно міжнародних стандартів. У зв'язку із тим, що суспільні відносини у сфері електроенергетики України впливають і на суспільні відносини, що виникають між суб'єктами господарської діяльності, важливо враховувати основоположних постулатів правового регулювання енергетичних відносин в ЄС. Правове регулювання енергетичних відносин в Європейському Союзі відбувається завдяки узгодженню національних інтересів країн-членів ЄС та інтересів керівних органів ЄС, створених задля забезпечення функціонування високоефективного енергетичного ринку. Створення в Україні дієвого, високоефективного механізму національного адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики потребує поступового відходу від застарілих практик адміністративного регулювання, та поступового переходу до стратегії гармонійного розвитку міжнародного співробітництва на європейському ринку електроенергії. Це забезпечить та гарантує функціонування справедливих норм у сфері електроенергетики, в яких визначальним параметром буде ринкова економіка.

Таким чином, норми адміністративного права у сфері електроенергетики, що знайшли закріплення у відповідних нормативно-правових актах адміністративного законодавства, як статичний елемент

механізму адміністративно-правого регулювання відносин у сфері електроенергетики, встановлюються в положення законодавства про електроенергетику та індивідуальних актах публічної адміністрації, а саме Кабінету Міністрів України, Міністерства енергетики України, Державної інспекції енергетичного нагляду України, Державного агентства з енергоефективності та енергозбереження України, Координаційного центру із забезпечення запровадження нового ринку електричної енергії, Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг, Державної регуляторної служби України.

На нашу думку, саме наявність великої кількості індивідуальних актів публічної адміністрації, а також спеціальних правил, які є характерними виключно для цієї сфери, і є тією особливістю, що відрізняє механізм адміністративно-правого регулювання відносин у сфері електроенергетики від інших механізмів адміністративно-правого регулювання.

Наступним елементом механізму адміністративно-правого регулювання відносин у сфері електроенергетики є суб'єкти правовідносин. Загальні приписи правових норм трансформуються в конкретну модель поведінки конкретних суб'єктів. Коло суб'єктів відносин у сфері електроенергетики є досить широким, та характерним виключно для даного механізму адміністративно-правого регулювання відносин.

Звертаючи увагу на суб'єкти механізму адміністративно-правого регулювання у сфері електроенергетики слід зазначити, що досі відсутнє належно сформоване розуміння та перелік суб'єктів механізму адміністративно-правого регулювання.

У процесі здійсненого у даній роботі дослідження, встановлено, що до суб'єктів відносин у сфері електроенергетики належать суб'єкти

реалізації державної політики у сфері електроенергетики, суб'єкти господарської діяльності, які займаються виробництвом, передачею, розподілом, постачанням електричної енергії та споживачі електричної енергії.

Першою групою суб'єктів, виділеною в рамках даного дослідження, є суб'єкти реалізації державної політики у сфері електроенергетики. До них відносяться:

- Кабінет Міністрів України, як вищий орган виконавчої влади в Україні;

- Міністерство енергетики України, як орган, що забезпечує формування та реалізацію державної політики в сфері електроенергетики;

- Державна інспекція енергетичного нагляду України, яка також здійснює реалізацію державної політики в сфері електроенергетики, організовуючи та здійснюючи державний нагляд у цій сфері;

- Державне агентство з енергоефективності та енергозбереження України, що здійснює реалізацію державної політики у сфері ефективного використання електроенергетичних ресурсів, енергозбереження, відновлюваних джерел енергії та альтернативних видів електроенергетики;

- Координаційний центр із забезпечення запровадження нового ринку електричної енергії, як тимчасовий консультативно-дорадчий орган Кабінету Міністрів України, що здійснює свою діяльність з метою узгодження дій суб'єктів відносин у сфері електроенергетики з питань забезпечення запровадження нового ринку електричної енергії;

- Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг, яка здійснює контроль за діяльністю суб'єктів господарювання у сфері електроенергетики;

- Державна регуляторна служба України, яка здійснює регулювання, моніторинг та контроль за діяльністю суб'єктів господарювання у сфері електроенергетики.

Тобто, дану групу становлять суб'єкти, які в правовідносинах у сфері електроенергетики представляють державу, а до їхніх функцій належить реалізація державної політики у сфері електроенергетики. На відміну від суб'єктів, що належать до цієї групи, суб'єкти господарської діяльності, які займаються виробництвом, передачею, розподілом, постачанням електричної енергії, можуть бути як державними, так і приватними, і їх чисельність є значно більшою, аніж кількість суб'єктів реалізації державної політики у сфері електроенергетики. В Реєстрі суб'єктів господарювання, які провадять діяльність у сферах енергетики та комунальних послуг, діяльність яких регулюється НКРЕКП, станом на 21.09.2021 року перебувало 2617 суб'єктів, а на 01.02.2022 рік – вже 2685 суб'єктів [83]. Внаслідок російської військової агресії Реєстр суб'єктів господарювання, які провадять діяльність у сферах енергетики та комунальних послуг, діяльність яких регулюється НКРЕКП, не оновлювався, втім на основі цих даних ми можемо зробити висновок, що до цього моменту спостерігалась позитивна тенденція до збільшення кількості таких суб'єктів.

Першим, серед суб'єктів господарської діяльності, які займаються виробництвом, передачею, розподілом, постачанням електричної енергії, варто проаналізувати виробників електроенергії. Так, звертаючись до змісту Закону України «Про ринок електричної енергії» від 13.04.2017 № 2019-VIII [2], можна зробити висновок, що однією із ключових вимог до виробників електроенергії є наявність ліцензії (частина 1 статті 30). Виробниками електроенергії в Україні є атомні, теплові та гідроелектростанції, електростанції, що працюють на альтернативних (відновлювальних) джерелах електроенергії (наприклад, сонячні, вітрові, біо чи інші електростанції) тощо. Із інформації, наведеної в Звіті Державного підприємства «Укренерго» з оцінки відповідності (достатності) генеруючих потужностей, в Україні станом на 2018 рік

функціонувало 4 атомних електростанції, 8 гідроелектростанцій та 3 гідроакумулюючі станції, 12 теплових електростанцій та 3 великих електроцентралі [84, с. 22]. На жаль, російська військова агресія значно знизила дані потужності (для прикладу, негативним фактором є окупація російськими військами Запорізької АЕС), і виробництво електроенергії суттєво скоротилось.

Також варто враховувати, що за останні роки суттєво зросла частка альтернативних (відновлювальних) джерел електроенергії на ринку електроенергетики. Зокрема, в реєстрі об'єктів електроенергетики, що використовують альтернативні джерела енергії на початок 2022 року перебувало 1082 об'єкти [85], втім, очевидно, що на даний момент їх реальна кількість є суттєво меншою.

Суб'єктом, який передає електроенергію, є оператор системи передачі електроенергії. В Україні функціонує один такий оператор - НЕК «Укренерго», яка об'єднує в своїй структурі чотири територіальні управління обслуговування мережі, до складу яких входять 15 регіональних центрів обслуговування мереж. Аналізуючи зміст чинного законодавства на предмет визначення особливостей функціонування операторів системи передачі електроенергії в Україні, відзначимо, що оператор системи передачі електроенергії, як і виробники електроенергії, у відповідності до частини 1 статті 31 Закону України «Про ринок електричної енергії» від 13.04.2017 № 2019-VIII [2] підлягає обов'язковому ліцензуванню. Також відзначимо зміст частини 3 цієї статті, яка передбачає, що оператор системи передачі електроенергії створюється у організаційно-правовій формі акціонерного товариства, при цьому державі має належати 100 відсотків акцій у статутному капіталі, які не підлягають приватизації чи відчуженню.

Важливим, є положення частини 2 статті 32 Закону України «Про ринок електричної енергії» від 13.04.2017 № 2019-VIII [2], яким

встановлено заборону здійснення оператором системи передачі електроенергії діяльності з виробництва, розподілу, постачання електричної енергії та трейдерської діяльності.

Розподіл електричної енергії здійснюється оператором системи розподілу, діяльність якого також підлягає ліцензуванню відповідно до частини 1 статті 45 Закону України «Про ринок електричної енергії» від 13.04.2017 № 2019-VIII [2].

Керуючись положеннями цього нормативно-правового акту, визначимо оператора системи розподілу, як юридичну особу, відповідальну за функціонування системи розподілу електроенергії з урахуванням вимог щодо охорони навколишнього природного середовища та забезпечення енергоефективності. На відміну від передачі електроенергії, операторів системи розподілу електроенергії в Україні є декілька десятків – так, для прикладу, в звіті Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг з моніторингу функціонування роздрібного ринку електричної енергії у I кварталі 2021 року, діяльність з розподілу електричної енергії здійснювалась 32 операторами [262, с. 11], а станом на кінець 2023 року їх кількість навіть збільшилась, і на сьогодні наблизилась до 40 операторів.

Їхня ключова функція полягає у розподілі електричної енергії від НЕК «Укренерго» до споживачів. Одними із ключових засад функціонування операторів системи розподілу є недискримінаційність (частина 2 статті 45 Закону України «Про ринок електричної енергії» від 13.04.2017 № 2019-VIII [2]), та економічна ефективність (частина 3 цієї ж статті).

Іншими критеріями, із урахуванням яких будується система розподілу електроенергії, є плани розвитку міст (територій), режим права власності, вимоги щодо охорони навколишнього природного середовища,

енергоефективність, захист життя і здоров'я людей, раціональне використання енергії.

Постачанням електричної енергії займаються електропостачальники, тобто підприємства, які здійснюють продаж електричної енергії споживачам на роздрібному ринку електричної енергії. У відповідності до частини 1 статті 56 Закону України «Про ринок електричної енергії» від 13.04.2017 № 2019-VIII [2], для здійснення такої діяльності постачальник має отримати відповідну ліцензію. На сьогодні, серед усіх суб'єктів господарської діяльності, які займаються виробництвом, передачею, розподілом, постачанням електричної енергії, кількість постачальників є найбільшою – їх функціонує декілька сотень (в звіті Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг, з моніторингу функціонування роздрібного ринку електричної енергії у I кварталі 2021 року встановлено, що станом на 31.03.2021 року 883 постачальники мали відповідну ліцензію [262, с. 6]), серед яких споживачі роблять вибір для укладання договору постачання електроенергії, проте з того моменту дана статистика не оновлювалась.

Також до цієї групи суб'єктів окрім електропостачальників віднесемо трейдерів, які здійснюють купівлю електричної енергії виключно з метою її перепродажу на ринку електричної енергії (за винятком продажу за договором постачання електричної енергії споживачу). Трейдери відрізняються від електропостачальників тим, що вони здійснюють купівлю-продаж електричної енергії за двосторонніми договорами та на організованих сегментах ринку електричної енергії (частина 2 статті 54 Закону України «Про ринок електричної енергії» від 13.04.2017 № 2019-VIII [2]).

Трейдери потребують ліцензування своєї діяльності лише у разі відсутності у них інших ліцензій, обов'язкових для провадження

діяльності на ринку електричної енергії (частина 1 статті 54 Закону України «Про ринок електричної енергії» від 13.04.2017 № 2019-VIII [2]).

Отже, вище встановлено, які суб'єкти належить до суб'єктів господарської діяльності, які займаються виробництвом, передачею, розподілом, постачанням електричної енергії. Це юридичні особи, які проходять процедуру ліцензування, та здійснюють визначену ліцензією діяльність на ринку електроенергії.

Варто відзначити те, що із початком функціонування нового ринку електричної енергії, діяльність таких суб'єктів була організована належним чином. Переліки ліцензованих суб'єктів містяться у відповідних реєстрах; прийнято необхідне законодавство для їх функціонування; кожен суб'єкт реалізовує свою компетенцію у відповідності до визначених у Законі України «Про ринок електричної енергії» від 13.04.2017 № 2019-VIII [2] положень.

Останньою виділеною нами групою суб'єктів правовідносин у сфері електроенергетики є споживачі електричної енергії. Споживачами електроенергії можуть бути як фізичні, так і юридичні особи, які купують електричну енергію за двосторонніми договорами та на організованих сегментах ринку. Умови постачання електричної енергії споживачам визначені Законом України «Про ринок електричної енергії» від 13.04.2017 № 2019-VIII [2] та Постановою Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг «Про затвердження Правил роздрібного ринку електричної енергії» від 14.03.2018 року № 312 [93].

Як слідує зі змісту частини 2 статті 58 Закону України «Про ринок електричної енергії» від 13.04.2017 № 2019-VIII [2], споживачі можуть бути побутовими або непобутовими. Непобутові споживачі визначаються даним нормативно-правовим актом як такі, які купують електричну

енергію, яка не використовується ними для власного побутового споживання.

Відповідно, побутовий споживач використовує електричну енергію для забезпечення власних побутових потреб, що не включають професійну та/або господарську діяльність. Іншими словами, побутові та непобутові споживачі відрізняються один від одного в залежності від мети використання електричної енергії, адже побутовий споживач використовує електричну енергію виключно для забезпечення власних побутових потреб.

Серед гарантій, якими наділяються споживачі електричної енергії у відповідності до положень Закону України «Про ринок електричної енергії» від 13.04.2017 № 2019-VIII [2], як суб'єкти правовідносин у сфері електроенергетики, відзначимо:

- 1) гарантію можливості зміни електропостачальника;
- 2) гарантію отримання електроенергії належної якості;
- 3) гарантію компенсації за недотримання постачальником показників якості послуг електропостачання;
- 4) гарантію відсутності дискримінацій;
- 5) гарантію доступу до інформації про стан ринку електричної енергії тощо.

Тобто, у цілому, права споживачів електроенергії, як суб'єктів відповідних правовідносин, є захищеними належним чином.

Загалом, підсумовуючи аналіз суб'єктів, як статичного елементу механізму національного адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики, можна зробити висновок, що їх перелік зазнав суттєвих змін після запровадження нового ринку електричної енергії.

Було створено ряд нових органів, які здійснюють реалізацію державної політики у сфері електроенергетики. Діяльність суб'єктів

господарської діяльності, які займаються виробництвом, передачею, розподілом, постачанням електричної енергії, була окреслена чіткими рамками та спеціалізацією.

Щодо споживачів електричної енергії, вони отримали значно ширші права, а їх інтереси є досконаліше захищеними. Тож, у цілому, можна зробити висновок про позитивні процеси, які на сьогодні відбуваються із цим елементом механізму національного адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики.

Наступна група елементів механізму національного адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики об'єднує динамічні елементи, до яких відноситься діяльність уповноважених суб'єктів реалізації державної політики у сфері електроенергетики щодо реалізації основних напрямів державної політики у сфері електроенергетики, та форми впливу уповноважених суб'єктів реалізації державної політики у сфері електроенергетики на відносини у сфері електроенергетики.

Діяльність уповноважених суб'єктів реалізації державної політики у сфері електроенергетики щодо реалізації основних напрямів державної політики у сфері електроенергетики – це передусім діяльність виділених нами раніше органів, а саме Кабінету Міністрів України, Міністерства енергетики України, Державної інспекції енергетичного нагляду України, Державного агентства з енергоефективності та енергозбереження України, Координаційного центру із забезпечення запровадження нового ринку електричної енергії, Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг та Державної регуляторної служби України.

Будь-яка діяльність цих органів щодо втілення їх компетенції та реалізації державної політики у сфері електроенергетики, є складовою даного елемента механізму національного адміністративно-правового

регулювання відносин у сфері електроенергетики. Наприклад, Міністерство енергетики України у відповідності до частини 4 статті 5 Закону України «Про ринок електричної енергії» від 13.04.2017 № 2019-VIII [2] здійснює:

- 1) формування та реалізацію державної політики в електроенергетичному комплексі;
- 2) формування державної політики з нагляду (контролю) у сфері електроенергетики;
- 3) розроблення державних цільових програм;
- 4) розроблення і затвердження правил безпеки постачання електричної енергії та моніторинг безпеки постачання електричної енергії;
- 5) розроблення і затвердження галузевих технічних регламентів;
- 6) затвердження нормативних характеристик технологічних витрат електричної енергії на її передачу та розподіл електричними мережами;
- 7) розроблення порядку формування прогнозного балансу електричної енергії ОЕС України;
- 8) формування та затвердження прогнозного балансу електричної енергії ОЕС України;
- 9) науково-технічну політику в електроенергетичному комплексі в межах своєї компетенції;
- 10) організацію та проведення аукціонів з розподілу квот підтримки виробництва електричної енергії з альтернативних джерел енергії;
- 11) розроблення порядку визначення екологічної цінності електричної енергії, виробленої з відновлюваних джерел енергії;
- 12) формування та реалізацію державної політики у сфері відновлюваних джерел енергії тощо.

Реалізація будь-якого із цих повноважень і буде складовою механізмом національного адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики.

У свою чергу, формами впливу уповноважених суб'єктів реалізації державної політики у сфері електроенергетики на відносини у сфері електроенергетики, на нашу думку, є прийняття суб'єктами реалізації державної політики у сфері електроенергетики норм права, додержання ними норм права, використання норм права та виконання норм права.

Для того, щоб пояснити сутність прийняття норм права, доцільно навести наступний приклад. Раніше у даній роботі описано, що Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг, прийняла такі Постанови: від 14.03.2018 року № 312 «Про затвердження Правил роздрібного ринку електричної енергії» [93]; від 14.03.2018 року № 307 «Про затвердження Правил ринку» [123]; від 14.03.2018 № 308 «Про затвердження Правил ринку «на добу наперед» та внутрішньодобового ринку» [345]; від 03.04.2020 № 763 «Про затвердження Правил управління обмеженнями та Порядку розподілу пропускної спроможності міждержавних перетинів» [346].

Тобто, суб'єкти реалізації державної політики у сфері електроенергетики приймають норми права, якими у своїй діяльності мають керуватись інші суб'єкти правовідносин у сфері електроенергетики.

Те, яким чином здійснюється додержання норм права, можна пояснити на наступному прикладі. В законодавстві про електроенергетику, зокрема в Законі України «Про ринок електричної енергії» від 13.04.2017 № 2019-VIII [2], закріплено ряд повноважень суб'єктів реалізації державної політики у сфері електроенергетики.

Відповідно, суб'єкти реалізації державної політики у сфері електроенергетики у своїй діяльності мають дотримуватись цих положень, не виходити за їх межі, і у такий спосіб здійснювати свій вплив на відносини у сфері електроенергетики.

Прикладом використання норм права є те, що частиною 4 статті 6 Закону України «Про ринок електричної енергії» від 13.04.2017 № 2019-VIII [2] Національну комісію, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг, наділено рядом прав.

Зокрема, даний орган має право отримувати інформацію, необхідну для належного виконання функцій, передбачених законом, від будь-якого суб'єкта владних повноважень, учасників ринку електричної енергії (крім споживачів). Отримання такої інформації і є використанням ним норми права).

Для роз'яснення сутності виконання норм права, як форми впливу уповноважених суб'єктів реалізації державної політики у сфері електроенергетики на відносини у сфері електроенергетики, звернемося до частини 2 статті 6 Закону України «Про ринок електричної енергії» від 13.04.2017 № 2019-VIII [2], якою визначено завдання Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг.

Одним із таких завдань є забезпечення належних умов для ефективного і надійного функціонування електричних мереж з огляду на довгострокові цілі розвитку. Відповідно, здійснення такого забезпечення є виконанням норми права.

Отже, динамічні елементи механізму національного адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики безпосередньо пов'язані із діяльністю уповноважених суб'єктів реалізації державної політики у сфері електроенергетики, а також формами, в яких така діяльність реалізовується.

Загалом, дослідження механізму національного адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики в умовах євроінтеграції України засвідчило те, що даний механізм є функціональною характеристикою адміністративного права та особливим

порядком правового регулювання у сфері електроенергетики, який виражається в поєднанні юридичних засобів, та створює очікуваний стан у сфері електроенергетики та конкретний ступінь сприятливості або несприятливості для задоволення інтересів суб'єктів відносин у сфері електроенергетики. Також такий механізм виконує пізнавальну та прагматичну функції для суб'єктів відносин у сфері електроенергетики.

На основі аналізу позицій різних вчених нами встановлено, що механізм національного адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики в умовах євроінтеграції України складають статичні та динамічні елементи. До статичних елементів віднесено норми права, що стосуються регулювання сфери електроенергетики, закріплені у нормативно-правових актах адміністративного законодавства, та суб'єктів відносин у сфері електроенергетики, а саме суб'єктів реалізації державної політики у сфері електроенергетики, суб'єктів господарської діяльності, що здійснюють виробництво, передачу, розподіл, постачання електричної енергії, а також споживачів електричної енергії. До динамічних елементів нами віднесено діяльність уповноважених суб'єктів реалізації державної політики у сфері електроенергетики щодо реалізації основних напрямів державної політики у сфері електроенергетики, а також форми впливу на відносини у сфері електроенергетики уповноважених суб'єктів реалізації державної політики у сфері електроенергетики.

Зроблено висновок, що європейське енергетичне право станом на сьогодні є найбільш розвиненою й цілісною правовою системою, положення якої регулюють правовідносини фактично у всіх секторах енергетики та суміжних до електроенергетичної галузях. Саме європейське енергетичне право має служити орієнтиром для подальшого розвитку національного законодавства у даній сфері. Головна особливість сфери електроенергетики полягає в тому, що в основу її виникнення та розвитку закладено принцип створення конкурентного енергетичного ринку,

орієнтованого на безпеку постачання енергії, охорону довкілля та захисту прав споживачів, і саме тому досвід європейських країн є настільки важливим для подальшого розвитку національного енергетичного права.

3.2 Міжнародний механізм адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики в умовах євроінтеграції України

Електроенергія є однією із важливих передумов для забезпечення багатьох природних прав людини. В сучасних умовах без електроенергії людству було б досить проблемно реалізовувати низку своїх прав: починаючи від права на освіту та охорону здоров'я, та закінчуючи правами на підприємницьку діяльність та працю. Потреба у електроенергії існує в людства безвідносно від території чи держави проживання, тож питання регулювання відносин у сфері електроенергетики становить як національний, так і позанаціональний й загальнолюдський інтерес. Саме тому питання міжнародного механізму адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики в умовах євроінтеграції України є важливим для нашого дослідження.

Тривалий час міжнародні організації та суб'єкти влади зарубіжних держав велику увагу приділяють проблемам уповільнення кліматичних змін та пошуку альтернативних джерел електроенергії, адже виготовлення електроенергії є одним із ключових чинників підвищення температури на планеті та є джерелом шкідливих викидів в атмосферу. Саме тому, міжнародне співтовариство перманентно займається розробкою та удосконаленням міжнародних механізмів адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики, яке дозволяє узгодити між собою національні законодавства у цій сфері та стратегії розвитку сфери електроенергетики різних держав у питаннях поширення

відновлювальних джерел енергії, відмови від застарілих технологій виробництва електроенергії, підвищення енергоефективності тощо.

Тож, дослідження міжнародного механізму адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики в умовах євроінтеграції України дасть можливість з'ясувати яким саме чином функціонує міжнародний механізм адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики. Для цього, важливо встановити, які елементи його складають, та проаналізувати зміст кожного із них.

Окрім цього, важливим є дослідження динаміки взаємодії елементів міжнародного механізму адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергії, адже будь-який механізм є безперервним процесом. Також, такий аналіз дасть можливість глибше проаналізувати сучасний стан національного адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики щодо його відповідності міжнародним (європейським) стандартам та визначення напрямів імплементації та вдосконалення норм права.

Слід зазначити, що міжнародне адміністративно-правове регулювання відносин у сфері електроенергії швидко змінюється та доповнюється все новими актами. Так, хоча питання його механізму було висвітлено у наукових роботах таких вчених як: М. С. Блохіна, В. С. Боровікова, Д. В. Гулак, С. І. Денисенко, Ю. В. Дзядикевич, Т. В. Дракохруст, О. В. Задорожній, М. М. Камишанський, У. З. Коруц, М. М. Кузьміна, В. В. Новіков, Я. А. Павко, В. П. Плавич, О. Р. П'ятковська, Р. І. Раїмов, Р. В. Тополя, А. В. Тресков, В. Ю. Улида, К. С. Фомічов, І. Є. Чумаченко, Є. В. Шульга, однак воно потребує нових досліджень із урахуванням останніх змін та інновацій у відносинах в сфері електроенергетики.

Розуміння міжнародного механізму адміністративно-правового регулювання, зокрема відносин у сфері електроенергії є доволі неоднозначним та потребує більш глибокого дослідження. На думку У. З. Коруц, міжнародний механізм реалізації права складається із сукупності засобів організаційного та матеріально-технічного характеру [208, с. 164].

Найперше, спірним є тлумачення механізму, як сукупності, адже вона не передбачає упорядкованості та взаємозалежності елементів, без яких власне неможливою є дія механізму. Крім того, спірним є використання поза правових засобів для реалізації прав суб'єктів відносин у сфері електроенергетики.

Звісно, електроенергетика вимагає й регулювання організаційних та технічних її аспектів, однак використання будь-яких методів, засобів все одно має бути встановлена на міжнародному чи національному рівні.

І. Є. Чумаченко зазначає, що міжнародне регулювання здійснюється за допомогою «твердого права», тобто міжнародних конвенцій, принципів, резолюцій, а також за допомогою «м'якого права», якими є судові рішення, доктрини, рекомендації, що, однак, не позбавляє їх ознак нормативності [209, с. 144].

Варто погодитись із таким твердженням, адже усі види міжнародних норм права все ж здійснюють вплив на поведінку суб'єктів відносин у сфері електроенергетики. Однак, для дії механізму міжнародного регулювання існування одних норм права буде недостатньо.

Так, В. В. Новіков наголошує, що міжнародний механізм реалізації складається із взаємопов'язаних компонентів: міжнародного правового механізму та міжнародного організаційно-інституційного механізму [210, с. 53].

Варто підкреслити, що будь-який механізм регулювання відносин у сфері електроенергетики повинен мати правовий характер, а отже виділення його як окремого компоненту буде недоречним.

Зі свого боку, інституційний компонент є важливим для забезпечення дотримання міжнародних норм права, проведення роботи із їх актуалізації та моніторингу стану й проблем під час виготовлення, розподілу, постачання й споживання електроенергії.

Отже, зробимо висновок, що міжнародний механізм адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики в умовах євроінтеграції України являє собою систему взаємопов'язаних та взаємозалежних елементів, за допомогою яких держави, міжнародні організації та інші суб'єкти міжнародних відносин, узгоджують свої наміри та вирішують питання щодо подальшого розвитку електроенергетики.

Такими взаємопов'язаними та взаємозалежними елементами міжнародного механізму адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики є:

- 1) міжнародні нормативно-правові акти у сфері електроенергетики;
- 2) міжнародні суб'єкти управління, регулювання та моніторингу відносин у сфері електроенергетики.

Так, першим виділеним нами елементом міжнародного механізму адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики вважаємо міжнародні нормативно-правові акти. Оскільки до процесу адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики залучено велику кількість суб'єктів, то й акти, що ними видаються мають різну юридичну силу та особливості впливу на сферу електроенергетики. Складність дослідження міжнародних нормативно-правових актів обумовлюється ще й тим, що далеко не всі із них є ратифікованими Україною. Крім того, прийняття таких актів різними міжнародними суб'єктами управління, регулювання та моніторингу відносин у сфері електроенергетики може свідчити про встановлення різних підходів до адміністративно-правового регулювання відносин у

сфері електроенергетики. До прикладу, І. Є. Чумаченко, досліджуючи цю тему помічає різницю у термінології, що використовується для альтернативних джерел енергії в міжнародному законодавстві, зокрема такі як: відновлювальні, нові, екологічно орієнтовані, альтернативні, нетрадиційні, зелені, стійкі [209, с. 144].

Така ситуація не сприяє швидкому розумінню змісту та імплементації міжнародних норм права, до того ж в умовах коли національне електроенергетичне законодавство має певні проблеми із узгодженістю та однорідністю термінології.

Тому, для більш глибокого розкриття змісту та призначення міжнародних норм права необхідно їх розподілити за певним критерієм. Ієрархічні відносини можливі лише в межах актів, прийнятих одним міжнародним суб'єктом влади, коли між собою вони є рівними, а тому застосування критерію владного підпорядкування було б недоречним.

Оскільки, кількість сфер електроенергетики є питанням дискусійним, а їх межі можуть відрізнятись в окремих актах, то найбільш доречним вважаємо використання критерію обсягу територіальної компетенції, за яким пропонуємо виділити міжнародні акти, які є загальними та обов'язковими для всіх держав, незалежно від континенту, та міжнародні акти, дія яких поширюється на держави за географічною ознакою чи за ознакою членства у міжнародній організації.

Тож, серед міжнародно-правових актів, які здійснюють адміністративно-правове регулювання відносин у сфері електроенергетики за критерієм територіальності, пропонуємо виділити наступні види:

- міжконтинентальні нормативно-правові акти у сфері електроенергетики, дія яких поширюється на держави, незалежно від їх географічного розташування;

- континентальні нормативно-правові акти у сфері електроенергетики, що поширюються на держави-учасниці регіональних організацій.

Так, міжконтинентальні нормативно-правові акти у сфері електроенергетики є одним із видів міжнародних правових актів у сфері електроенергетики. Як виходить із назви, юридична сила таких актів поширюється на усі держави, що визнали компетенцію певного міжнародного владного суб'єкта та відповідно усі прийнятих ним нормативно-правових актів, незалежно від місця розташування. Основним суб'єктом прийняття міжконтинентальних нормативно-правових актів у сфері електроенергетики є Організація Об'єднаних Націй, як міжнародний владний суб'єкт у функціонуванні якого приймає участь переважна більшість усіх існуючих держав та завданням якого є забезпечення спільних інтересів та рівних прав й можливостей населення незалежно від національної, народної, територіальної чи іншого виду приналежностей.

Одним із найперших міжконтинентальних нормативно-правових актів, що стосується питань електроенергетики є Рамкова конвенція Організації Об'єднаних Націй «Про зміну клімату» [211], де визначено обов'язок держав-учасниць «захищати кліматичну систему» для майбутніх поколінь.

Вперше й запропонований диференційований підхід до міжнародного регулювання сфери електроенергетики залежно від фінансових можливостей держави та стану їх розвитку. Також, вказано на потребу в обміні інформацією та координації дії на державному та регіональному рівнях, проведення заповідальних заходів для зменшення впливу на клімат зокрема шляхом скорочення споживання енергії. Практичним продовженням такого міжнародного акту є Кіотський протокол [212], метою якого є зменшення викидів парникових газів. Одним із шляхів досягнення такої цілі є скорочення обсягів виготовлення

електроенергії за допомогою застарілих технологій та роботи теплоелектростанцій.

Інструментом же досягнення поставлених цілей фінансування найбільш екологічних підприємств та поширення співробітництва між державами щодо обміну та купівлі невикористаних дозволених обсягів забруднення.

Наступним міжконтинентальним нормативно-правовим актом, що уже більше уваги приділяє питанням електроенергетики є міжнародний документ «Договір до Енергетичної Хартії та Заключний акт до неї. Протокол до Енергетичної Хартії з питань енергетичної ефективності і суміжних екологічних аспектів». Слід уточнити, що Енергетична хартія спершу мала регіональний європейський характер, однак із збільшенням кількості сторін підписання набула міжнародного значення. Серед обов'язків держав-учасниць, ст. 7 даний Договір визначає:

- 1) модернізацію споруд для транспортування енергії;
- 2) розвиток споруд для транспортування енергії в межах, більш, ніж однієї держави;
- 3) зменшення негативних наслідків перебоїв в постачанні електроенергії [213].

Такі заходи надалі становили основу для розвитку вільного ринку, як газу, так й електроенергії. Завдяки модернізації та об'єднання енергетичного обладнання вдалось і вдосконалити технології, і запобігати наступним надзвичайним ситуаціям пов'язаним із зношенням техніки. В доповнення до даного Договору було й прийнято Заключний акт, що вказує на чіткий порядок дій та умови за яким може стабільно розвиватися сфера енергетики. Так, у розділі 2 Заключного акту Гаазької конференції з Європейської енергетичної хартії визначається потреба в координованих й спільних діях з впровадження:

- 1) доступу до розробки та використання енергетичних ресурсів;

- 2)лібералізації та забезпечення доступу до ринку;
- 3)захисту та заохочення інвестицій;
- 4)орієнтування та безпеку використання технологій;
- 5)сприяння науковим дослідженням та технічним розробкам;
- 6)дотримання енергетичної ефективності та охорони довкілля [214].

Незважаючи на уже тривалу дію даного міжнародного акту, його положення залишаються для країн, що розвиваються, у тому числі й України. Формулювання «лібералізація» та «доступ до розробки» обумовили існування тенденції до зменшення адміністративного тиску на сферу електроенергії, скасування природної монополії на її виготовлення, розподіл та постачання, що належала державі.

Лише завдяки останнім реформам в адміністративно-правовому регулюванні вдалося створити ринок електроенергії, хоча і його функціонування досі є нестабільним, потребує втручання держави та удосконалення окремих елементів.

Підкреслено й роль наукових та технічних напрацювань, що мають бути пріоритетом, як для інвестицій, так державної допомоги, адже сприятиме розвитку електроенергетики та її адекватність сучасним знанням та технологіям, які використовуються в інших сферах.

До міжконтинентальних актів у сфері електроенергії зараховуємо Декларацію Ріо-де-Жанейро щодо навколишнього середовища та розвитку, у якій визначено принципи сталого розвитку навколишнього розвитку, серед яких: «охорона та захист навколишнього середовища є невід'ємною частиною процесу розвитку та не може відбуватися відокремлено від нього; держави повинні приймати ефективні нормативно-правові акти щодо охорони навколишнього середовища. При цьому, стандарти, що приймаються в одних державах можуть бути недоречними та економічно не обґрунтованими для країн, що розвиваються; необхідно використовувати оцінку екологічних наслідків, як національний

інструмент для тих видів діяльності, які мають значний негативний вплив на довкілля та затверджувати рішення» [215].

Через міжнародний характер, такі принципи мають надміру загальний характер й не визначають способів поведінки у випадках спірних ситуацій, наприклад, школи для сільськогосподарських земель від використання на них сонячних електростанцій. Розуміння ефективності законодавчих актів теж є різним в кожній із держав. Проте, позитивно слід оцінити зауваження щодо різних можливостей держави, які обумовлюються соціально-економічним рівнем, політичною ситуацією, наявністю внутрішніх проблем у державному управлінні.

Дотримання такого принципу дозволить уникнути значних помилок під час імплементації міжнародних стандартів чи запозичення іноземного досвіду, адже навіть практично позитивна реформа в іншій державі може виявитися не ефективною для іншої. До прикладу, застосування вітрової енергії для виготовлення електроенергії є доречним у країн, які розташовані на територіях з відповідними особливостями клімату щодо наявності мусонів чи пасатів.

Щодо оцінювання екологічних наслідків, то хоча така практика уже застосовується в більшості держав, однак різною є методологія, що значно впливає на ефективність та розмір компенсації, прийняття кінцевого рішення, тому доречним й створення міжнародних методичних рекомендацій чи стандартів оцінювання екологічного впливу використання різних видів джерел енергії для виготовлення, розподілу та постачання електроенергії.

Принципи з охорони довкілля, які у тому числі впливають на сферу електроенергетики, також викладені в Декларації Конференції Організації Об'єднаних Націй з проблем оточуючого людину середовища. Серед таких принципів особливо відзначимо наступні, як такі, що мають бути

враховані у процесі адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики:

природні ресурси землі, зокрема повітря, вода, земля, флора та фауна повинні бути збереженні та їх природних екосистемах для майбутніх поколінь;

здатність землі виробляти життєво важливі ресурси повинна підтримуватися;

людина несе особливу відповідальність за збереження та розумне управління продуктами живої природи та її навколишнього середовища;

введення в навколишнє середовище токсичних речовин, викиди тепла в кількості та концентраціях, що перевищують здатність довкілля знешкоджувати їх, повинні бути зупиненні, щоб це не завдало не виправної шкоди екосистемам [216].

Такі принципи сьогодні закладаються в основу національного адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики у більшості держав світу, і як наслідок мають вплив на розвиток об'єктів відновлюваної енергетики, підвищення інтересу інвесторів до сфери електроенергетики, запровадження більш екологічних способів виробництва електроенергії тощо. Відповідно ці ж принципи мають стати основою і для адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики в Україні. Для прикладу, важливо, щоб природні ресурси землі, зокрема повітря, вода, земля, флора та фауна повинні бути збереженні та їх природних екосистемах для майбутніх поколінь, тому виробництво електроенергії має здійснюватися таким чином, щоб не завдати не виправної шкоди природним ресурсам. Для національної практики виробництва електроенергії це може означати скорочення кількості теплоелектростанцій, розробка сучасних технологій для зменшення шкідливого впливу на водні ресурси атомних та

гідроелектростанцій, розвиток усвідомленого ставлення до використання електроенергії кінцевими споживачами тощо.

Ще одним міжнародним стандартом, на який варто звернути увагу в рамках нашого дослідження, є Резолюція Генеральної Асамблеї «Сприяння розширенню використання нових і поновлюваних джерел енергії», якою визначено необхідність «розширювати обсяг електроенергії, яка виготовляється з нових та відновлювальних джерел енергетики; підтримувати світовий енергетичний баланс». Резолюцією також визнається, що енергоефективність та відновлювальна енергетика є основою сталого розвитку. Звертається увага на те, що відсоток електроенергії, яка виготовляється з відновлювальних джерел все ще є незначним, а технології для її виготовлення залишаються дорогими та малодоступними. Тому, державам-учасницям запропоновано здійснювати заходи щодо підвищення економічної рентабельності використання нових і поновлюваних джерел енергії, у тому числі завдяки прийняття державних стратегій розвитку нових і поновлюваних джерел енергії, сприянню науковим дослідженням та проектам у цій сфері [217]. Як наслідок, сьогодні завдання підвищення енергоефективності та енергозбереження є одними із найскладніших та найбільш пріоритетних в національних стратегіях розвитку сфери енергетики. Використання нових і поновлюваних джерел енергії електроенергії дозволить зменшити негативний вплив виробництва електроенергії на природні ресурси землі, а саме повітря, воду, землю, флору та фауну, гарантує електроенергетичну безпеку держави, що особливо важливо для України в сучасних умовах перманентних атак держави-агресора на електроенергетичну інфраструктуру нашої держави. Проте, відзначимо, що на даний момент Україною так і не було розроблено жодних планів та стратегій із вдосконалення використання нових і поновлюваних джерел енергії.

Ще однією із традиційних для України проблем, які не дозволяють розвиватись новим і поновлюваним джерелам електроенергії, є відсутність належного фінансування, яке б спрямовувалось на розвиток цих напрямків. Для подальшого розвитку цієї сфери важливо підвищувати економічну привабливість процесів виготовлення електроенергії з альтернативних джерел.

Також до міжконтинентальних актів у сфері електроенергетики варто віднести Резолюцію Генеральної Асамблеї «Перетворення нашого світу: Екологічна програма розвитку до 2030 року», де сьомою ціллю, яку необхідно досягнути до 2030 визначено «забезпечення доступу до надійної, доступної, сталої й сучасної енергії для кожного та всіх», що включає:

- збільшення частки відновлюваної енергії;
- пришвидшення розвитку енергоефективності;
- посилення міжнародного співробітництва;
- розширення інфраструктури й оновлення технологій надання енергетичних послуг для всіх країн, у тому числі країн, що розвиваються [218].

Тобто, даний міжнародний акт має програмний характер та створений задля орієнтування держав щодо вибору напрямку формування стратегій, розвитку державного управління та правового регулювання в сфері електроенергетики.

При цьому, напрям є спільним для усіх держав, а отже наближеним буде й законодавство, що полегшить процес розвитку інфраструктури, формування міжнародного ринку електроенергії, створення міжнародних наукових центрів для вирішення проблем енергоефективності та енергозбереження.

Звісно, досягнення поставлених цілей до 2030 видається спірним для усіх держав, але навіть незначний розвиток все одно позитивно

позначиться та стані довкілля та привабливості господарської діяльності у сфері електроенергетики.

До міжконтинентальних нормативно-правових актів у сфері електроенергетики зараховує й міжнародні стандарти, які створюються Міжнародною організацією із стандартизації.

На сьогодні, є чинними такі із них: ISO 50001. «Енергоменеджмент» [219]; ISO/CD 50002. «Енергетичні аудити» [220]; ISO/CD 50003. «Аудити систем енергетичного менеджменту, компетенція аудитора та оцінювання відповідностей» [221]; ISO/CD 50004. «Вказівки для впровадження, підтримки та вдосконалення систем енергетичного менеджменту ISO 50001» [222]; ISO/CD 50006. «Базові рівні енергоспоживання та показники енергоефективності — загальні принципи та вказівки» [223]; ISO/CD 50015. «Моніторинг, вимірювання, аналіз та перевірка рівня енергоефективності в організаціях» [224].

Позитивно слід оцінювати те, що кожен із перелічених міжнародних стандартів було імплементовано в національне законодавства й на сьогодні, вони є частиною Державних стандартів України. Разом з тим, відмінністю є швидкість прийняття оновлень, адже деякі ДСТУ змінюються значно повільніше, ніж їх міжнародні відповідники, а отже містять застарілу інформацію.

Наявність міжнародних стандартів є вкрай важливою, адже саме вони деталізують яким чином має розвиватися сфера електроенергетики, які технологічні особливості, інструменти управління та контролю є критично важливими.

Міжнародні стандарти систематизують усі отримані наукові та практичні знання, а їх впровадження дозволяє більш якісно прогнозувати результати діяльності з виготовлення, розподілу, постачання й споживання електроенергії.

Вони стосуються, як діяльності вповноважених органів публічної влади, так й суб'єктів господарювання, що допомагає покращити рівень забезпеченості їх інтересів, а також направити в межах єдиних державних й міжнародних цілей щодо енергоефективності, енергозбереження та охорони довкілля.

Тож, на основі проведеного дослідження, зробимо висновок, що міжконтинентальні нормативно-правові акти у сфері електроенергетики, як вид міжнародних нормативно-правових актів, є елементом міжнародного механізму адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики та характеризується наступними особливостями:

По-перше, міжконтинентальні нормативно-правові акти у сфері електроенергетики не є систематизованими та не мають внутрішньої ієрархії.

Кожен із таких міжнародних актів є самостійним та незалежним від попередніх актів, може використовувати власну термінологію та тлумачення, як і використовувати інший спосіб регулювання відносин у сфері електроенергетики.

Така ситуація обумовлюється відсутністю владних підпорядковуючих відносин між суб'єктами їх прийняття, а отже й відсутністю потреби у координації між ними своїх дії. Це позитивно впливає на формування різноманітних підходів до правового регулювання відносин у сфері електроенергетики, а також збільшує коло держав, на які поширюються хоча б мінімальні вимоги та правила у сфері електроенергетики.

З іншого боку, відмінності у термінології можуть спричинити помилки в інтерпретації та проблеми під час ратифікації й імплементації міжнародних норм в національне законодавство.

По-друге, міжконтинентальні нормативно-правові акти регулюють сферу електроенергетики через призму охорони навколишнього середовища та прав людини.

Це пояснюється тим, що електроенергетика тривалий час зараховувалась до природних монополій, розпоряджатися якими може лише держава. Відповідно, міжнародні норми права встановлювали лише ті правила, які стосувалися всього людства через загрози щодо зміни клімату, зменшення запасів корисних копалин, а також вказують на потребу рівного доступу до електроенергії, як інструменту забезпечення гідних умов життя.

По-третє, міжконтинентальні нормативно-правові акти у сфері електроенергетики мають цілеустановчий та програмний характер.

Встановлення цілей та стратегій здійснюється для спрямування держав в єдиному напрямі щодо розвитку сфери електроенергетики, спільного напрацювання шляхів вирішення існуючих проблем. Крім того, надмірна деталізація лише шкодила б, адже особливості правової системи в кожній із держав неможливо врахувати та розписати наперед, коли ж загальні програмні норми можливо належно адаптувати в національному законодавстві.

Ще одним видом міжнародних актів, що здійснюють адміністративно-правове регулювання відносин у сфері електроенергетики, є континентальні нормативно-правові акти.

Аналізувати даний вид міжнародних актів пропонуємо через призму актів, які поширюються на країни-учасниці ЄС та є для них обов'язковими, оскільки ряд із них на сьогодні є імplementованими до вітчизняного законодавства, або ж їх імplementація відбувається зараз.

В контексті національного адміністративно-правового регулювання, європейські акти та стандарти у сфері електроенергетики в більшій мірі мають програмний характер, адже вказують у яких напрямках слід

розвивати законодавство для отримання позитивного результату із розвитку електроенергетики, а також й наблизити євроінтеграцію.

Слід зазначити, що на відміну від попереднього виду нормативно-правових актів, європейські є систематизованими та узгодженими між собою, а тому адміністративно-правове регулювання проводиться у комплексі.

Одним із європейських актів у сфері електроенергетики є Директива ЄС «Про готовність до ризиків в сфері електроенергетики та скасування Директиви 2005/89/ЄС» [225].

Вона створює спільні для усіх країн правила, що мають застосовуватися у випадку настання кризових ситуацій. Наголошено на важливості допомоги іншими суб'єктами відносин у сфері електроенергії, суб'єкту який зазнав шкоди та мінімізації негативних наслідків для кінцевих споживачів.

Адміністративно-правове регулювання енергобезпеки особливо складне з огляду на розвиток ринку, адже кожен суб'єкт тепер діє відокремлено, а тому координація їх дій та управління є більш складними й потребують додаткових адміністративних ресурсів.

Кризові ситуації мають спільний наслідок щодо відсутності достатньої кількості енергії для забезпечення потреб населення певної території, однак усунення кризової ситуації може мати різні шляхи залежно уже від причин її виникнення, що розподіляються даним актом на рідкісні, випадкові та супутні виготовленню електроенергії.

Для опису даного процесу Є. В. Шульга пропонує використовувати вираз «забезпечення енергетичної безпеки» під яким слід розуміти вплив комплексу юридичних норм, які створюються державами та міжнародними організаціями через узгодження своїх позицій та підписання договорів для підтримання стану забезпеченості держави в паливно-енергетичних

ресурсах, у тому числі диверсифікацію джерел, конкурентоспроможність та зменшення кількості монополій на енергетичні ресурси [226, с. 341].

Тобто, енергетична безпека можлива лише тоді, коли існує безпека у виробництві та розподілі електроенергії, що можливо забезпечити в умовах ринку лише шляхом підвищення конкурентоспроможності кожного суб'єкта господарювання.

Чим більшою є участь держави, тим меншим є вибір для споживача та його можливість вплинути на якість наданих електроенергетичних послуг й захистити свої порушені права та інтереси. Однак, формування ринку електроенергетики й особливо підтримання безпеки у ньому вимагає прозорості та публічності.

Саме тому, для України зменшення рівня участі держави призведе лише до погіршення якості електроенергетичних послуг, збільшення рівня корупції й повної неможливості вплинути кінцевому споживачеві, особливо непобутовому на якість послуг чи захист своїх прав.

Прозорість же забезпечується повною автоматизацією процесів, яка не вимагає участі публічних службовців та передбачає захист й кодування персональних даних. Відповідно, в контексті імплементації європейських стандартів, енергетична безпека повинна слідувати за спільним ринком електроенергії, а не передувати йому.

Так, регулювання внутрішнього ринку електроенергії здійснюється відповідно до Директиви ЄС «Про спільні правила внутрішнього ринку електроенергії та внесення змін до Директиви 2012/27/ЄС» [227], відповідно до якої покладено обов'язок на держави сприяння транскордонному співробітництву, у тому числі через усунення законодавчих перешкод, гарантуванню рівних, прозорих та недискримінаційних умов дії усіх суб'єктів господарювання. Важливо, що даним нормативно-правовим актом встановлено не лише права й обов'язки суб'єктів господарювання, але й кінцевих споживачів.

Так, зокрема виділено право на вільний вибір постачальника, що забезпечує саморегуляцію ринку в питаннях якості та ціни. Також, значна частина європейського акту висвітлює питання межі втручання держави щодо можливих підстав, тривалості, обсягу впливу.

Оскільки регулюється саме питання внутрішнього ринку електроенергії, то доступ до нього третіх осіб є обмеженим та потребує особливого урегулювання, зокрема змінюються умови тарифікації, забезпечується право суб'єктів господарювання відмовити в наданні послуг.

Доповнює дію попереднього європейського акту Директива ЄС «Про внутрішній ринок електроенергії», де серед принципів функціонування ринку електроенергії визначено: «формування ціни на основі попиту та пропозиції; заохочення вільному формуванню цін; сприяння гнучкій генерації електроенергії та низьковуглецевих технологій; забезпечення інвестиційних стимулів для декарбонізації та зберігання енергії» [228].

Тобто, закріплюється максимальна свобода ринку із державним впливом лише щодо зеленої електроенергетики. Аналізуючи такий акт можливо зрозуміти, що саме він став основою сучасної реформи національного законодавства у сфері електроенергетики, зокрема щодо вибору легальних тлумачень, порядку викладу норм права, запровадження ринку «на добу наперед», «внутрішньодобового ринку», а також й формування процесу публічних торгів електроенергією, проведення аукціонів, залучення трейдерів.

Разом з тим, досі кінцевий споживач не впливає на формування ціни, а тому дотримання вказаних в даному європейському акті принципів не відбувається, а процес виготовлення, розподілу та постачання електроенергії стає ще більш заплутаним й не прозорим.

Крім того, однією із цілей його створення було забезпечення енергетичної незалежності та вихід на європейський ринок, що знову ж має лише характер цілі, незважаючи на фактичне повторення норм права.

Тому, важливою особливістю європейських нормативно-правових актів є те, що вони далеко не завжди виявляються ефективними в національних умовах.

Слід наголосити, що норми права, які в них розміщуються формувалися еволюційно ще з минулого століття, що надало достатньо часу для пристосування усім суб'єктам відносин у сфері електроенергетики, не вимагало значного фінансування з боку держави чи витрат для переходу на нові технології від суб'єктів господарювання.

Тому, більш доречним шляхом запозичення є аналіз історичного шляху формування чинного законодавства ЄС та порівняння із економічною та соціальною ситуацією, в якій Україна знаходиться зараз.

Це дозволить повільно, але ефективно та результативно рухатися в напрямку євроінтеграції, а не лише декларувати таку ціль із відсутністю реально діючих інструментів її досягнення.

Одним із найважливіших актів для належного функціонування ринку електроенергії є Директива ЄС «Про цілісність та прозорість оптового енергетичного ринку», де надано тлумачення поняттю «спроби маніпулювання ринком». Директивою визначено, що спробами маніпулювання ринком є укладання оптовим енергоносієм будь-яких операцій, надання будь-яких розпоряджень щодо торгівлі, або ж вчинення будь-яких інших дій, спрямованих на подачу оманливих й неправдивих сигналів щодо наявності попиту, пропозиції чи привабливої ціни на оптову енергію; штучного підтримання ціни на один чи декілька енергоносіїв на певному рівні, поки суб'єкт, який видав наказ чи розпорядження, не доведе законність підстав для підтримання ціни та її відповідність прийнятій на ринку електроенергії практиці; використання фіктивних пристроїв чи

інших форм обману й вигадування з метою подання оманливих сигналів щодо пропозиції, попиту та ціни на оптову електроенергію; розповсюдження оманливої чи неправдивої інформації щодо попиту, пропозиції чи ціни на оптову електроенергію, у тому числі через Інтернет [229].

Маніпулювання на ринку електроенергії є поширеним явищем, особливо в країнах, які ще не мають тривалої практики функціонування такого ринку й досвіду суб'єктів господарювання.

В такому випадку, держава, як незалежний суб'єкт повинна здійснювати захист інтересів та контролювати й аналізувати ринок щодо наявності ситуацій маніпулювання.

Важливо, що визначенні приклади маніпулювання ринком електроенергії, що усуває будь-які суперечки щодо того, чи були дії протиправними та шкодили інтересам суб'єктам відносин у сфері господарювання.

Разом з тим, способи зловживання правами та маніпулювання ринком електроенергії постійно збільшуються, тому доречним буде доповнення такого переліку на національному рівні щоразу, як буде відповідна судова практика, що надалі допоможе спрощувати розслідування та судовий процес.

Крім того, важливим аспектом для впровадження є юридична відповідальність за порушення законодавства в сфері електроенергії в аспектах функціонування ринку, оскільки правове регулювання адміністративної відповідальності уже давно не відповідає чинним вимогам та реаліям господарювання та виготовлення, розподілу, постачання електроенергії.

Одним із інструментів контролю за належністю та правомірністю відносин у сфері електроенергетики є дослідження статистики. Такий

процес регулюється Директивою ЄС «Про статистику в сфері енергетики», у якій визначено наступні критерії оцінювання якості поданої статистики:

- 1) релевантність - відповідність статистики в сфері енергетики потребам існуючих та потенційних споживачів;
- 2) точність - відповідність статистики в сфері енергетики справжнім даним;
- 3) своєчасність - мінімальна затримка між юридично важливим подіями чи явищами та поданою інформацією, яка відображає статистику в сфері енергетики;
- 4) пунктуальність – оприлюднення статистичних даних одразу після їх отримання;
- 5) доступність та зрозумілість - можливість легко ознайомитись, зрозуміти та використати отримані статистичні дані;
- 6) узгодженість - адекватність статистичних даних, отриманх різними способами та для різних цілей [230].

Публічність та прозорість є однією з головних умов за яких розвиток сучасних відносин у сфері електроенергетики є можливим. Адміністративно-правове регулювання процесу звітування, надання доступу до публічних дій суб'єктів господарювання повинно забезпечувати його безперервність, контроль за достовірністю та правдивістю даних, а також й створювати умови для доступу до такої інформації будь-яких зацікавлених осіб.

Для впровадження такого процесу в національну практику необхідним є залучення громадських організацій, як додаткових спостерігачів.

Це запобігатиме змові між суб'єктами господарювання та вповноваженими особами органів публічної влади, а також сприятиме оперативності повідомлення про правопорушення, спроби маніпулювання, приховання чи спотворення наданих відомостей.

Також, необхідним є поширення електронних способів обміну інформацією, що гарантуватиме відповідність їх змісту та підтверджуватиме факт надсилання/отримання.

Це повинно й стосуватися будь-якої комунікації в межах відносин у сфері електроенергетики, особливо щодо виготовлення та розподілу електроенергії, адже буде додатковим підтвердженням поданій інформації й створюватиме перешкоди для виникнення корупційних відносин.

Ще одним європейським актом, що здійснює адміністративно-правове регулювання відносин у сфері електроенергетики є Директива ЄС «Про енергоефективність та внесення змін до Директиви 2009/125/ЄС та скасуванні Директив 2004/8/ЄС й 2006/32/ЄС». Як уже неодноразово наголошувалось, енергоефективність є одним із пріоритетних напрямів розвитку сфери електроенергетики, оскільки це дозволить зменшити шкоду для довкілля, раціонально використовувати природні ресурси та скоротити кількість необхідної електроенергії. Задля досягнення більшого рівня енергоефективності Директива ЄС «Про енергоефективність» покладає обов'язок на держави забезпечити, щоб «усі державні органи влади споживали, використовували, замовляли, купували лише ті продукти чи послуги, що мають найбільш високі показники енергоефективності відповідно до економічної ефективності та доцільності, стійкості, технічної придатності». Також, встановлено план скорочення споживання кінцевими споживачами електроенергії на 0,8% щорічно аж до 2030 року [231].

Забезпечення дотримання енергоефективності на державному рівні має доволі простий механізм втілення, адже адміністративно-правове регулювання передбачає імперативність та дотримання дозвільного режиму. Водночас, необхідно враховувати економічні можливості певного органу та держави загалом.

Сутність проблеми полягає у тому, що чим більш інноваційною є технологія, тим більша її ціна. Крім того, її промислове застосування може бути ще не налагодженим.

Тому, необхідно обирати ті продукти та прилади, що точно є енергоефективним, однак в межах виділеного бюджету, тобто порівняння енергоефективності повинно відбуватися в межах конкретних сум коштів.

Також, до європейських нормативно-правових актів у сфері електроенергетики зараховуємо Директиву ЄС «Про керівні принципи для трансєвропейської енергетичної інфраструктури», у якому встановлено питання, які спільно мають вирішуватися та регулюватися країнами-учасницями, серед них: «проекти передачі та зберігання електроенергії; інтеграції ринку, конкуренції та гнучкості системи; сталості та інтегрування відновлюваної енергії; безпеки постачання; планування майбутніх ефективних інвестицій» [232].

Необхідність спільного правового регулювання пояснюється прагненням створити рівні та однакові умови виготовлення, розподілу та постачання електроенергії у кожній державі.

Використання інших способів, у тому числі, наближення законодавств призвело б до створення більш сприятливих умов ведення господарської діяльності в одній країні на противагу іншим, а також й більше умов для ухилення від сплати податків, зловживання правами та обов'язками, уникнення відповідальності.

Крім того, спільне планування дозволяє отримати та раціонально використати значно більші суми коштів, які направлені на реалізацію великих проектів щодо інвестування зеленої електроенергетики, створення спільних електромереж, адже реалізація їх однією країною потребувала б значно більшого навантаження на бюджет та вимагало б більше часу.

Щодо спільного вирішення питань ринку, то мова йде найперше про спільне правове регулювання, однаковий обсяг втручання держави й рівні

можливості для захисту своїх прав суб'єктами відносин у сфері електроенергетики.

Наступним європейським нормативно-правовим актом у сфері електроенергетики є Директива ЄС «Про заохочення використання енергії з відновлювальних джерел» [233].

Даним актом визначаються способи сприяння та заохочення використання зеленої електроенергетики, зокрема шляхом фінансової підтримки від держави для суб'єктів господарювання, що функціонують в даній сфері.

Особливістю такого акту є те, що поняття «альтернативного джерела енергії», «енергії навколишнього середовища» та «відновлювального джерела енергії» ототожнюються, хоча й пріоритетним є останнє, оскільки воно демонструє екологічність та мету зміни технології виготовлення електроенергії.

Наведений акт має основоположне значення для регулювання питання зеленої електроенергетики, адже встановлює принципи її застосування, способи співпраці між державами, етапи розвитку відновлюваної енергетики до 2030 року.

Слід наголосити, що для України, встановлення аналогічних цілей було б помилкою, адже засади та умови початку заохочення розвитку зеленої електроенергетики є різними.

Варто звернути увагу й на Директиву ЄС «Про встановлення вимог до екодизайну для продуктів, що пов'язані з енергетикою», де визначені вимоги до екодизайну будь-який продуктів, що пов'язані із електроенергією, а під самим екодизайном розуміється «процес інтеграції екологічних аспектів в дизайн виробу задля покращення його екологічних характеристик протягом усього життєвого циклу певного продукту» [234].

Тобто, метою екодизайну є більша екологічність на кожному із етапів використання чи споживання певного продукту. Екодизайн

стосується не лише електроенергетики, але є неможливим без неї, адже шкода від надмірного використання електроенергії може бути більшою, ніж отримані надалі переваги.

Поняття та процедури екодизайну є новими для національного адміністративно-правового регулювання й досі не регулюються на рівні законів.

Хоча в процесі євроінтеграції було створено декілька підзаконних актів щодо екодизайну вентиляторів, обігрівачів, насосів.

Зрозуміло, що надалі адміністративно-правове регулювання екодизайну продуктів, пов'язаних із електроенергетикою має розвиватися, як на європейському, так й національному рівні, що особливо стосується його інтеграції з іншими сферами та вимогами для продуктів й послуг, що обумовлюються екологічністю виробництва й споживання.

Отже, континентальні (європейські) нормативно-правові акти у сфері електроенергетики, як різновид міжнародних нормативно-правових актів, є елементом міжнародного механізму адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики, який характеризується наступними особливостями:

По-перше, континентальні (європейські) нормативно-правові акти не мають галузевої адміністративної, екологічної чи господарської приналежності.

Це означає, що навіть в межах одного акту, чи то щодо енергоефективності, чи створення внутрішнього ринку електроенергії, будуть висвітлюватися усі пов'язані із нею аспекти незалежно від галузевої приналежності.

Як наслідок, забезпечується систематизованість та узгодженість між собою норм права, здійснюється запобігання виникненню колізій чи прогалин. Крім того, використаний підхід підкреслює нерозривність екологічної та економічної складової електроенергетики, дозволяє

віднайти баланс між інтересами суб'єктів відносин у сфері електроенергетики та забезпечує більш глибоке розуміння норм та процесів у даній сфері.

По-друге, континентальні (європейські) нормативно-правові акти у сфері електроенергетики мають чіткі строки дії та інструменти контролю за виконанням.

Тобто, кожен із законодавчих актів має чітку ціль та строк її виконання, після чого необхідно буде створювати нове законодавство з питань електроенергії. На сьогодні, більшість європейських актів визначає кінцевою датою 2030 рік, а інструментами контролю є політичний вплив та фінансове спонукання.

Такий підхід гарантує актуальність норм права, відповідність між нормами права та проблемами у сфері електроенергетики. Крім того, наявність строку втілення норм дозволяє краще структурувати роботу для держав із імплементації норм та вдосконалення внутрішнього законодавства. До того ж, можливо оцінити стан імплементації та проблеми, які виникають в такому процесі для подальшого урахування під час створення нових законодавчих актів у сфері електроенергетики.

По-третє, континентальні (європейські) нормативно-правові акти у сфері електроенергетики мають еволюційний характер.

Тобто, правове регулювання певного аспекту електроенергетики відбувалося постійно, однак з розвитком технологій, наукових позицій та суспільних потреб воно змінювалося.

Саме в цьому і полягає основна загроза запозичення найбільш сучасних європейських актів, адже незважаючи на свою прогресивність та ефективність, їх втілення державами із іншими особливостями суспільства та економіки може не мати успіху та навіть спричинити значні проблеми у функціонування електроенергетики, порушувати права суб'єктів господарювання чи кінцевих споживачів. Відповідно, для розуміння

сутності та причин ефективності європейських нормативно-правових актів необхідним є урахування історичного шляху їх формування.

Іншим елементом міжнародного механізму адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики є міжнародні суб'єкти управління, регулювання та моніторингу. Слід зазначити, що варіативність міжнародних суб'єктів обумовлена різною територіальною компетенцією, а також різною спеціалізацією.

Оскільки, окремі міжнародні суб'єкти здійснюють лише регіональний вплив, наприклад, на країни Африки чи Латинської Америки, то й відповідно їх дослідження в контексті даної теми та процесу євроінтеграції буде недоречним.

Тож, в ході дослідження міжнародних актів та аналізу державного управління в сфері електроенергетики можливо дійти висновку, що до міжнародних суб'єктів управління, регулювання та моніторингу у сфері електроенергетики слід зараховувати:

1. Організацію об'єднаних націй та її структурні відділи;
2. Міжнародне агентство з атомної енергії (МАГАТЕ);
3. Міжнародне енергетичне агентство (МЕА);
4. Світова енергетична рада
5. Міжнародне агентство з відновлюваної енергетики (ІРЕНА);
6. Міжнародна електротехнічна комісія;
7. Міжнародна організація зі стандартизації;
8. Європейський комітет з електротехнічної стандартизації (CENELEC).

Організація об'єднаних націй є основним міжнародним суб'єктом, що здійснює регулювання відносинами у сфері електроенергетики та діє відповідно до Статуту [235].

Регулювання електроенергетики розглядається в аспекті загальної діяльності щодо упорядкування відносин між державами, захисту

природних прав людини, а отже й їх можливості рівно використовувати енергетичні ресурси, право усього населення планети на стабільний клімат.

Саме ООН вперше визначила потребу в сталому розвитку та формує цілі щодо розвитку сфери електроенергетики, у тому числі завдяки відновлювальній електроенергетиці.

Однак, спеціально створеного відділу, що проводить нагляд та формує правові акти у сфері електроенергетики не визначено. Аналізуючи структуру ООН, можливо дійти висновку, що сфера електроенергетики входить до компетенції Комісії за сталого розвитку, що є одним із відділів Економічної та соціальної ради ООН.

Крім того, питання електроенергії підіймаються в ході діяльності постійно діючих Екологічної програми ООН та Конференції з торгівлі й розвитку.

Оскільки, наведенні структурні відділи не координують роботу між собою, це впливає на сутність та форму викладу прийнятих актів та їх ключові акти, адже останні переважно сконцентровані на питаннях екологічної безпеки та розвитку зеленої енергетики.

Наступним міжнародним суб'єктом, що проводить регулювання та управління в сфері електроенергії є Міжнародне агентство з атомної енергії, що діє відповідно до Статуту Міжнародного агентства по атомній енергії [236].

Питання використання атомної енергії є вкрай важливим, адже є складовою енергетичної незалежності та водночас безпеки для населення й всієї планети.

МАГАТЕ є самостійною організацією, хоча й співпрацює з іншими міжнародними суб'єктами задля обміну даними та формуванням спільних пропозицій.

Звісно, що питання атомної енергії стосуються й військового її використання, а тому завданням МАГАТЕ є забезпечення її мирного використання, що включає у себе заохочення наукових напрацювань, проведення інформаційних конференцій.

До уже більш спеціалізованих міжнародних суб'єктів регулювання, управління та моніторингу зараховуємо Міжнародне енергетичне агентство, що діє згідно з Статутом Міжнародного енергетичного агентства та Світову енергетичну раду, що утворена в минулому столітті в ході проведення Першої міжнародної енергетичної конференції [237].

Хоча такі організації є міжнародними, однак саме нормативно-правових актів не створюють. Натомість до їх компетенції входить моніторинг за сферою електроенергії, збір та аналіз даних щодо функціонування ринку електроенергетики, наявні проблеми у виготовленні, розподілі та постачанні електроенергії та відповідного напрацювання пропозицій до вирішення проблем. Наприклад, Світова енергетична рада на основі дослідження 60 науковців з 30 країн світу розробила Сценарії розвитку світової енергетики: створення енергетичного майбутнього до 2050 року [238].

Тобто, діяльність таких міжнародних суб'єктів допомагає систематизувати знання та практику діяльності в сфері електроенергетики, які надалі можуть використовувати держави та суб'єкти господарювання для планування своєї діяльності, визначення напрямів розвитку.

До того ж залучення до даних міжнародних організацій має розглядатися, як одна із цілей для України, що сприятиме більш виваженому вибору способів адміністративно-правового регулювання.

Також, одним із міжнародних суб'єктів регулювання та моніторингу у сфері електроенергетики є Міжнародне агентство з відновлюваної енергетики, що діє згідно з Статутом [239], де метою його створення визначено «сприяння широкому поширенню та сталому використанню

відновлюваної енергії з урахуванням комбінованого підходу до відновлюваної енергії, внутрішніх пріоритетів держави, заходів з енергоефективності, обмеження тиску на природні ресурси, економічного зростання та соціальної згуртованості».

Відповідно, ІРЕНА є основним міжнародним суб'єктом влади, що збирає, аналізує та передбачає розвиток сфери зеленої електроенергетики. Важливою її особливістю є формування персоналізованих пропозицій для держав щодо розвитку відновлюваної енергетики, що й відбуло в Україні після нещодавнього її вступу до ІРЕНА.

Діяльність наступних двох міжнародних суб'єктів регулювання відносин у сфері електроенергетики є взаємопов'язано, адже, як Міжнародна електротехнічна комісія, що діє згідно зі своїм Статутом [240], так й Міжнародна організація зі стандартизації, діяльність якої регулюється її Статутом [241] діють з метою створення стандартів діяльності у сфері електроенергії.

Відмінністю між ними є те, що перша організація є більш спеціалізованою, а тому видає не лише управлінські стандарти, але й стандарти та вимоги технічного характеру.

Такі суб'єкти часто між собою співпрацюють для створення більш якісного міжнародного стандарту в сфері електроенергетики, що гарантує його ефективність та актуальність.

Міжнародним суб'єктом регулювання, управління та моніторингу відносин у сфері електроенергії вважає Європейський комітет з електротехнічної стандартизації, що функціонує відповідно до Дрезденської угоди [242].

На відміну від попередніх, його компетенція поширюється лише на країни Європи, що вирішили стати членами Комітету. Незважаючи на самостійність, Комітет часто співпрацює, як із органами ЄС, що

вповноважені на регулювання електроенергетики, так й з міжнародними суб'єктами.

Наприклад, співпраця із Міжнародної енерготехнічною комісією дозволила адаптувати їх стандарти під особливості європейського регіону. Завдання Комітету є доволі різноманітними, адже передбачають сприяння і науково-технічним дослідженням, і розвитку правового регулювання.

Отже, міжнародні суб'єкти управління, регулювання та моніторингу, як елемент міжнародного механізму адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики, характеризуються наступними особливостями:

По-перше, у діяльності міжнародних суб'єктів управління, регулювання та моніторингу відносин у сфері електроенергетики відсутні реальні інструменти впливу на поведінку країн-учасниць. Такий вплив може мати економічний чи політичний характер, однак не може порушувати суверенітет держави.

Відповідно, кожна держава самостійно обирає чи дотримуватися встановленого плану дій щодо розвитку електроенергетики, як й визначає рівень достовірності поданої інформації.

Зрозуміло, що використання силових методів є недопустимим, однак й навіть застосування матеріальної відповідальності може не мати жодного впливу. Як наслідок, зменшується ефективність міжнародного адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергії.

По-друге, функції міжнародних суб'єктів управління, регулювання та моніторингу відносин у сфері електроенергетики частково дублюють одна одну.

Тобто, окремі організації мають схожі завдання та компетенцію, унаслідок чого створюють однакові за своїми цілями стратегії, нормативи чи нормативно-правові акти. Відмінними можуть бути лише кількість та перелік країн-учасниць, які входять до певної організації.

Тому, більш доречним було б ведення спільної та координованої діяльності, що забезпечувало спрямування всіх зусиль в межах одного напрямку діяльності, а отже більш швидке досягнення цілі, що особливо стосується виготовлення зеленої електроенергії.

По-третє, відзначимо відсутність механізмів контролю та координації діяльності міжнародних суб'єктів управління, регулювання та моніторингу відносин у сфері електроенергетики.

Необхідність контролю пояснюється можливістю зловживання повноваженнями в інтересах окремих учасників ринку електроенергії, вірним використанням сплачених членських внесків від держав. Координація ж допоможе збільшити об'єми та швидкість досягнення поставлених цілей із енергоефективності, енергетичної безпеки.

Єдиним винятком можуть слугувати структурні відділи ООН, результати діяльності яких в сфері електроенергії хоча б надалі обробляються та систематизуються. Спільна ж діяльність інших міжнародних суб'єктів та контроль за нею мають хаотичний характер.

Отже, на основі проведеного дослідження стає очевидним, що міжнародний механізм адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики об'єднує велику кількість нормативно-правових актів та владних суб'єктів.

Хоча їх діяльність має спільні цілі щодо збереження довкілля, сталого розвитку, енергоефективності, міжнародний механізм є значно менш систематизованим та упорядкованим, ніж національний, що зменшує його ефективність та розуміння самим суб'єктів відносин у сфері електроенергетики. Відрізняються й способи впливу на процес виготовлення, розподілу та постачання електроенергії, що може відбуватися через державу або ж безпосередньо на суб'єктів господарювання.

3.3 Види адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики в умовах євроінтеграції України

Внаслідок трансформаційних процесів, які на сьогодні відбуваються у сфері електроенергетики в нашій державі, її адміністративно-правове регулювання зазнало істотних змін.

По-перше, було прийнято велику кількість нових нормативно-правових актів, якими регулюються відносини у сфері електроенергетики. Лише за останнє десятиліття було прийнято Закони України «Про особливості доступу до інформації у сферах постачання електричної енергії, природного газу, теплопостачання, централізованого постачання гарячої води, централізованого питного водопостачання та водовідведення» від 10.12.2015 № 887-VIII [243], «Про Національну комісію, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг» від 22.09.2016 № 1540-VIII [90], «Про ринок електричної енергії» від 13.04.2017 № 2019-VIII [2], «Про заходи, спрямовані на погашення заборгованості, що утворилася на оптовому ринку електричної енергії» від 17.06.2020 № 719-IX [244], Постанову Кабінету Міністрів України від 07.05.2015 № 263 «Про особливості регулювання відносин у сфері електроенергетики на території, де органи державної влади тимчасово не здійснюють або здійснюють не в повному обсязі свої повноваження», Постанови Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг від 14.03.2018 № 307 «Про затвердження Правил ринку» [123] та від 14.03.2018 № 312 «Про затвердження Правил роздрібного ринку електричної енергії» [93], Енергетичну стратегію України на період до 2050 року та інші нормативно-правові акти. Іншими словами, за останні роки законодавство у сфері електроенергетики зазнало фактично повного

оновлення, що безумовно свідчить і про зміни у адміністративно-правовому регулюванні відносин у сфері електроенергетики.

По-друге, Україна не відмовляється від свого євроінтеграційного курсу, і наразі має досить високі шанси досягти поставленої мети. Не в останню чергу цьому посприяло укладення нашою державою Меморандуму про взаєморозуміння щодо співробітництва у галузі енергетики щодо Стратегічного Енергетичного Партнерства між Україною та Європейським Союзом спільно з Європейським Співтовариством з атомної енергії [245] та Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони [94], які безпосередньо вплинули на правове регулювання сфери електроенергетики та його подальший розвиток. Межі міжнародного співробітництва України із європейськими державами постійно розширюються, і це також позитивно відображається на сучасному стані адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики.

По-третє, значення приватно-правових засобів для регулювання відносин у сфері електроенергетики постійно зростає, а публічно-правових зменшується, не зважаючи на увагу законодавця до питання належного та ефективного законодавчого регулювання відносин у сфері електроенергетики. Після прийняття вітчизняним законодавцем Закону України «Про ринок електричної енергії» від 13.04.2017 № 2019-VIII [2] склад учасників відносин у сфері електроенергетики розширився, і це також безпосередньо відобразилось на актуальних на сьогодні видах адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики, ускладнивши передусім структуру його договірних видів. Хоча станом на сьогодні, значення публічно-правового впливу на суб'єктів відносин у сфері електроенергетики також не варто недооцінювати.

Тож, в умовах євроінтеграції України та запровадження нової моделі відносин у сфері електроенергетики, види адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики зазнають істотних змін та потребують ґрунтовного дослідження.

Окремі види адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики досліджувались багатьма вітчизняними науковцями. Серед тих дослідників, чії праці були присвячені даному питанню, відзначимо внесок у доктрину адміністративного права таких вчених, як: С.Б. Барбелюк, О.Ю. Битяк, С.Д. Білоцький, Ю.В. Ващенко, С.Г. Голікова, Г.Д. Джумагельдієва, В.Г. Дідик, І.І. Дороніна, Я.Р. Кицик, О.Б. Кишко-Єрлі, В.В. Коробкін, В.О. Криворучко, Д.В. Кузьмін, М.М. Кузьміна, Н.В. Майданевич, С.В. Майстро, О.С. Матвійчук, Л.О. Панькова, М.І. Пипяк, Е.Ю. Рибнікова, Ю.М. Рудь, Н.І. Соколовська, О.Ю. Стоян, Т.Є. Харитонова тощо. В той самий час, підкреслимо, що питання видів адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики в умовах євроінтеграції України наразі не є належним чином дослідженим з наступних причин.

По-перше, низка досліджень, присвячених видам адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики здійснювались за інших умов, а саме тих, коли імперативні приписи відігравали значно більше значення для сфери електроенергетики, аніж договірне регулювання.

По-друге, на сьогодні у вітчизняній науковій літературі відсутні концепції щодо класифікації видів адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики, тому вважаємо, що в умовах євроінтеграції України та запровадження нової моделі відносин у сфері електроенергетики, заповнення цієї теоретичної прогалини є необхідним.

Дослідження видів адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики в умовах євроінтеграції України пропонуємо розпочати із аналізу підходів вітчизняних науковців до визначення видів правового регулювання. Відзначимо, що відносно даного питання у вітчизняній науковій літературі у цілому склалось однакове розуміння. Аналіз праць науковців нашої держави засвідчив, що такі дослідники, як С.В. Бобровник, О.Ф. Скакун, М.В. Цвік та О.В. Петришин одним із критеріїв класифікації правового регулювання обрали критерій особливостей правового інструментарію, який використовується для правового регулювання, за яким вони запропонували розподілити його на нормативне (загальне) правове регулювання та піднормативне (індивідуальне) правове регулювання [246, с. 104-107; 179, с. 288-289; 190, с. 217-218].

Із точки зору вчених, згідно такої концепції нормативне (загальне) правове регулювання забезпечує стабільність регулювання суспільних відносин шляхом прийняття нормативно-правових актів, у яких містяться правила поведінки, та норми яких застосовуються багаторазово для регламентації однотипних правовідношень. У контексті теми даного дослідження, зробимо висновок, що прикладом нормативного правового регулювання відносин у сфері електроенергетики є вплив на відносини у сфері електроенергетики за допомогою Законів України «Про енергозбереження» від 01.07.1994 № 74/94-ВР [16], «Про альтернативні джерела енергії» від 20.02.2003 № 555-IV [17], «Про ринок електричної енергії» від 13.04.2017 № 2019-VIII [2] та інших нормативно-правових актів. У свою чергу, піднормативне (індивідуальне) правове регулювання здійснюється шляхом прийняття на основі нормативного регулювання актів застосування права, укладення індивідуальних договорів, контрактів тощо, та враховує особливості конкретного правовідношення й специфіку участі у ньому його суб'єктів. Наприклад, звернувшись до змісту Закону

України «Про ринок електричної енергії» від 13.04.2017 № 2019-VIII [2], можна зробити висновок, що індивідуальне правове регулювання відносин у сфері електроенергетики може здійснюватись за допомогою двосторонніх договорів, договорів купівлі-продажу електричної енергії тощо. Варто відзначити, що такий розподіл видів правового регулювання на нормативне (загальне) та піднормативне (індивідуальне) є по суті найбільш поширеним для вітчизняної доктрини теорії держави і права. Наприклад, аналогічний розподіл здійснила у своїй статті Т.І. Тарахтонич, також розподіливши правове регулювання на два види: нормативне та індивідуальне правове регулювання [247, с. 30].

Але при цьому, дослідниця здійснила такий розподіл фактично без виділення для цього критеріїв класифікації. Тобто, такий підхід передбачає виділення двох видів правового регулювання суспільних відносин, із огляду на їх сутність, можна вважати точку зору Т.І. Тарахтонич такою, що заслуговує уваги.

У свою чергу, зазначені раніше дослідники (О.Ф. Скакун, М.В. Цвік та О.В. Петришин) класифікували види правового регулювання одразу за декількома критеріями. Зокрема, наступним критерієм, за яким вітчизняні науковці класифікують види правового регулювання, є критерій розподілу компетенції щодо правового регулювання суспільних відносин [179, с. 289-290; 190, с. 218-219].

Дослідниками виділяються два види правового регулювання за цим критерієм: централізоване та децентралізоване правове регулювання. Централізоване правове регулювання здійснюється вищими та центральними органами влади. Зокрема, у даному контексті запропоновано звернутись до положень статей 85, 106 та 116 Конституції України [14], які передбачають, що повноваження щодо централізованого правового регулювання належать до компетенції Президента України, Верховної Ради України та Кабінету Міністрів України. Тож, прикладами

централізованого правового регулювання у досліджуваній сфері є вплив на відносини у сфері електроенергетики за допомогою прийнятих Верховною Радою України Законів України «Про комбіноване виробництво теплової та електричної енергії (когенерацію) та використання скидного енергопотенціалу» від 05.04.2005 № 2509-IV [200] та «Про заходи, спрямовані на забезпечення сталого функціонування підприємств паливно-енергетичного комплексу» від 23.06.2005 № 2711-IV [248] чи Кабінетом Міністрів України постанов від 05.02.1997 № 148 «Про Комплексну державну програму енергозбереження України» [34] та від 08.02.2006 № 122 «Про затвердження Порядку визначення розміру і відшкодувань збитків, завданих енергопостачальнику внаслідок викрадення електричної енергії» [249] тощо.

В свою чергу, децентралізоване правове регулювання здійснюється шляхом делегування вищими та центральними органами влади повноважень щодо правового регулювання іншим державним й недержавним суб'єктам. Наприклад, звертаючись до змісту Закону України «Про ринок електричної енергії» від 13.04.2017 № 2019-VIII [2], таким суб'єктом може бути Міністерство енергетики України, Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг чи інші учасники ринку електричної енергії. А тому, як приклад децентралізованого правового регулювання наведемо вплив на відносини у сфері електроенергетики за допомогою прийнятої Національною комісією, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг, Постанови від 14.03.2018 № 312 «Про затвердження Правил роздрібного ринку електричної енергії» [93], або ж за допомогою укладених суб'єктами відносин у сфері електроенергетики (наприклад, учасниками ринку електричної енергії) договорів чи угод. Так, згідно зі статтею 4 Закону України «Про ринок електричної енергії» від 13.04.2017 № 2019-VIII [2], учасники ринку електричної енергії можуть

укладати двосторонній договір купівлі-продажу електричної енергії; договір про участь у ринку «на добу наперед» та/або внутрішньодобовому ринку; договір про купівлю-продаж електричної енергії на ринку «на добу наперед»; договір про купівлю-продаж електричної енергії на внутрішньодобовому ринку; договір про участь у балансуєчому ринку та багато інших договорів й угод.

Ще одним критерієм, за яким вітчизняні дослідники класифікують види правового регулювання, є критерій формування юридичних засобів, за допомогою яких здійснюється правове регулювання суспільних відносин. Зокрема, такий критерій було наведено у працях О.Ф. Скакун та М.В. Цвіка й О.В. Петришина [179, с. 290; 190, с. 219-220].

Дослідники вказують на те, що за цим критерієм можна виділити три види правового регулювання суспільних відносин: субординаційне, координаційне та автономне правове регулювання. Так, субординаційне правове регулювання є одностороннім і передбачає прийняття в односторонньому порядку нормативних приписів, у відповідності до яких здійснюється регулювання суспільних відносин. Наприклад, Верховна Рада України, прийнявши Закон України «Про ринок електричної енергії» від 13.04.2017 № 2019-VIII [2], не узгоджувала його зміст із суб'єктами, на яких поширюється його дія.

Проте, суб'єкти правовідносин у сфері електроенергетики зобов'язані керуватись приписами даного нормативно-правового акту у питаннях, пов'язаних із виробництвом, передачею, розподілом, купівлею-продажем, постачанням електричної енергії. Саме тому, такий вид правового регулювання є субординаційним. У свою чергу, координаційне правове регулювання є дво- чи багатостороннім, та полягає у встановленні правил поведінки, які узгоджуються із суб'єктами, на яких ці правила будуть поширюватись.

Можна вважати, що у сфері електроенергетики координаційне правове регулювання здійснюється шляхом укладення договорів чи угод учасниками відносин у сфері електроенергетики та регулювання їх положеннями відносин між ними. Як нами вже зазначалось раніше, перелік таких договорів визначений в статті 4 Закону України «Про ринок електричної енергії» від 13.04.2017 № 2019-VIII [2].

Щодо автономного правового регулювання, воно здійснюється шляхом самостійного обрання суб'єктом правовідносин поведінки в межах норм, прийнятих у спосіб субординаційного чи координаційного правового регулювання. Сутність автономного правового регулювання в досліджуваній сфері пояснюється на наступному прикладі. Так, між електропостачальником та споживачем електричної енергії у відповідності до статті 56 Закону України «Про ринок електричної енергії» від 13.04.2017 № 2019-VIII [2] може бути укладено договір про постачання електричної енергії.

Втім, поведінка споживача щодо використання цієї електричної енергії врегульовується ним самостійно. Головні умови, яких має дотримуватись споживач електроенергії, полягають у тому, що він:

по-перше, має врегульовувати свою поведінку в межах, визначених чинним законодавством, підзаконними нормативно-правовими актами, а також договором, укладеним між ним та постачальником електричної енергії;

по-друге, поведінка споживача електричної енергії не може бути такою, що порушує права та інтереси інших осіб;

по-третє, здійснювані споживачем форми поведінки не можуть бути такими, що юридично заборонені.

Отже, дослідивши підходи вітчизняних науковців до визначення видів правового регулювання, встановлено можливість їх класифікації як лише за одним критерієм, а саме, згідно критерію особливостей правового

інструментарію, що використовується для правового регулювання, який на нашу думку здатний у повній мірі розкрити специфіку адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики, а також можливість класифікації видів правового регулювання одразу у відповідності до трьох критеріїв (окрім вищезазначеного критерію особливостей правового інструментарію, що використовується для правового регулювання, вітчизняними науковцями виділяються також критерій розподілу компетенції щодо правового регулювання суспільних відносин та критерій формування юридичних засобів, за допомогою яких здійснюється правове регулювання суспільних відносин).

Адміністративно-правове регулювання є різновидом правового регулювання, а тому, класифікація його видів може здійснюватись у відповідності до тих самих критеріїв, що й класифікація видів правового регулювання. Це підтверджується проведеним у даному підрозділі дослідженням, адже по суті зміст кожного проаналізованого різновиду правового регулювання можна пояснити прикладами з сфери електроенергетики.

Окрім того, звернення до праць вчених адміністративістів засвідчило єдність їх думок із позиціями теоретиків держави і права щодо видів правового регулювання. Наприклад, А.В. Шарнін, досліджуючи особливості адміністративно-правового регулювання діяльності органів досудового розслідування Міністерства внутрішніх справ України, встановив, що адміністративно-правове регулювання може бути нормативним (тобто, здійснюватись нормами адміністративного права) та індивідуальним (здійснюватись індивідуальними адміністративно-правовими засобами) [250, с. 227].

А тому, на основі всього вищенаведеного, для класифікації видів адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики пропонується обрати їх розподіл на два види за

критерієм особливостей правового інструментарію, що використовується для правового регулювання, а саме на нормативне та індивідуальне адміністративно-правове регулювання відносин у сфері електроенергетики. Такий вибір можна пояснити наступним чином.

По-перше, поділ правового регулювання на нормативне та індивідуальне підтримується всіма дослідниками, праці яких були вище проаналізовані.

По-друге, у процесі аналізу видів правового регулювання (нормативного, індивідуального, централізованого, децентралізованого, субординаційного, координаційного та автономного), що виділяються вітчизняними науковцями, в даній роботі наведені одні й ті самі приклади, які розкривали зміст кожного із них, а саме закони, підзаконні нормативно-правові акти, договори тощо.

Тобто, нормативний та індивідуальний; централізований, децентралізований та субординаційний; координаційний та автономний види адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики охоплюють одні і ті ж форми впливу на поведінку їх суб'єктів – вплив за допомогою законів, підзаконних нормативно-правових актів та договорів.

Тому для того, щоб наведена класифікація видів адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики водночас характеризувалась логічною послідовністю, була простою та відображала найбільш якісне розуміння сутності кожного виду адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики, пропонується зупинитись на її структурі, що охоплює нормативне та індивідуальне адміністративно-правове регулювання відносин у сфері електроенергетики.

Так, першим виділеним в роботі видом адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики є нормативне

регулювання. Аналізуючи праці вітчизняних науковців, можна виділити декілька аспектів, які розкривають сутність нормативного адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики:

По-перше, нормативне адміністративно-правове регулювання здійснює упорядкування і організацію відносин у сфері електроенергетики та захист прав й інтересів їх учасників.

Так, як відзначає М.О. Пащенко, нормативне правове регулювання впорядковує, організовує та захищає правові відносини шляхом створення, зміни, доповнення або скасування правових норм, та визначення сфери їх дії у просторі, у часі, за колом осіб та за юридичною силою. Нормативне правове регулювання, як зазначає дослідниця, здійснюється правотворчими органами, що приймають та вводять в дію нормативно-правові рішення в межах їхньої компетенції [251, с. 176].

Тобто, нормативне адміністративно-правове регулювання відносин у сфері електроенергетики здійснюється шляхом впливу норм адміністративного права на такі правовідносини.

Норми права приймаються компетентними органами у передбачений законодавством спосіб, і саме ними здійснюється вплив на відносини у сфері електроенергетики, відбувається їх упорядкування, забезпечується їх функціонування, захист прав та інтересів їх учасників тощо.

Наприклад, Верховна Рада України прийняла Закон України «Про ринок електричної енергії» від 13.04.2017 № 2019-VIII [2], який є одним із нормативно-правових актів, за допомогою якого здійснюється нормативне адміністративно-правове регулювання відносин у сфері електроенергетики.

Так, положення цього нормативно-правового акту дозволяють упорядкувати відносини у сфері електроенергетики – у даному контексті, звернемось до статей 56 та 57 Закону, норми якого впорядковують

правовідносини щодо постачання електроенергії електропостачальником споживачу.

В статті визначаються особливості укладення договору про постачання електроенергії, умови таких договорів, права та обов'язки сторін договору про постачання електроенергії.

Тобто, у даному контексті, норми Закону України «Про ринок електричної енергії» від 13.04.2017 № 2019-VIII [2] дозволяють впорядкувати та організувати правовідносини електропостачальника та споживача щодо постачання електроенергії, адже вони визначають межі поведінки учасників правовідносини щодо постачання електроенергії, а також встановлюють алгоритми їхніх дій після вступу до таких правовідносин.

У свою чергу, те, яким чином нормативне адміністративно-правове регулювання забезпечує захист прав та інтересів учасників правовідносин у сфері електроенергетики, також можна прослідувати на прикладі норм статті 56 Закону України «Про ринок електричної енергії» від 13.04.2017 № 2019-VIII [2].

Зокрема, в її частині 9 встановлено, що положення та умови договору постачання електроенергії електропостачальником споживачу повинні бути справедливими та прозорими, викладеними чітко і ясно, та не можуть містити ускладнень для здійснення споживачем його прав, а частиною 10 визначено, що жодне положення договору постачання електричної енергії споживачу не має створювати обмежень права споживача на зміну електропостачальника.

Тобто, у такий спосіб нормативне адміністративно-правове регулювання, яке здійснюється Законом України «Про ринок електричної енергії» від 13.04.2017 № 2019-VIII [2], забезпечує захист прав та інтересів споживачів електроенергії у правовідносинах постачання електроенергії.

По-друге, нормативне адміністративно-правове регулювання забезпечує стабільність в регулюванні відносин у сфері електроенергетики шляхом прийняття нормативно-правових актів.

Як відзначає О.Ф. Скакун, оскільки нормативне регулювання правових відносин розраховане на багаторазове застосування нормативно-правових актів та інших джерел права за наявності передбачених ними обставин, воно забезпечує стабільність у регулюванні суспільних відносин [179, с. 263].

Тобто, сутність даної особливості у контексті тематики даного дослідження полягає у тому, що нормативне адміністративно-правове регулювання забезпечує регламентацію відносин у сфері електроенергетики за допомогою норм права, які закріплюються в нормативно-правових актах, та які розраховані на їх багаторазове застосування у разі настання, передбачених нормами обставин. Також погодимось у даному контексті із позицією В.М. Андрієва, який відмічає, що нормативне правове регулювання здійснюється за допомогою загальних правил поведінки, які поширюються на всі випадки нормативно регламентованих ситуацій [252, с. 45].

Наприклад, в преамбулі до Закону України «Про ринок електричної енергії» від 13.04.2017 № 2019-VIII [2] встановлено, що цей нормативно-правовий акт регулює відносини, пов'язані з виробництвом, передачею, розподілом, купівлею-продажем, постачанням електричної енергії.

Даний нормативно-правовий акт закріплює певні еталони поведінки суб'єктів правовідносин, пов'язаних із виробництвом, передачею, розподілом, купівлею-продажем, постачанням електричної енергії, які поширюються на усі випадки таких правовідносин, і яким мають підпорядковуватись усі без виключення їх суб'єкти.

Тож, забезпечення стабільності в регулюванні відносин у сфері електроенергетики підкріплюється тим, що поки даний Закон зберігає

свою чинність, його норми мають застосовуватись для регулювання усіх без виключення правовідносин, на які поширюється його дія.

По-третє, нормативне адміністративно-правове регулювання відносин у сфері електроенергетики здійснюється правовими нормами, закріпленими у нормативно-правових актах, нормативно-правових договорах та інших формах права, прийнятих на національному та міжнародному рівнях.

Так, Т.І. Тарахтонич підкреслює, що нормативне регулювання має високий рівень нормативних узагальнень та здійснюється через певну специфічну систему засобів [247, с. 30].

При цьому, систему таких правових засобів не варто обмежувати нормами права, адже вплив нормативного адміністративно-правового регулювання на відносини у сфері електроенергетики здійснюється за допомогою широкого комплексу нормативних регулятивних засобів. Так, О.Ф. Скакун серед різновидів нормативного регулювання виділяє законодавче та підзаконне регулювання [179, с. 263].

Доцільно погодитись із такою класифікацією, адже як свідчить аналіз нормативної бази регулювання відносин у сфері електроенергетики, нормативне адміністративно-правове регулювання відносин у сфері електроенергетики включає як законодавче адміністративно-правове регулювання відносин у сфері електроенергетики, так і підзаконне адміністративно-правове регулювання відносин у сфері електроенергетики.

Так, законодавче адміністративно-правове регулювання відносин у сфері електроенергетики формують Закони України «Про енергетичну ефективність» від 21.10.2021 № 1818-IX, «Про альтернативні джерела енергії» від 20.02.2003 № 555-IV [17], «Про комбіноване виробництво теплової та електричної енергії (когенерацію) та використання скидного енергопотенціалу» від 05.04.2005 № 2509-IV [200], «Про заходи,

спрямовані на забезпечення сталого функціонування підприємств паливно-енергетичного комплексу» від 23.06.2005 № 2711-IV [248], «Про особливості доступу до інформації у сферах постачання електричної енергії, природного газу, теплопостачання, централізованого постачання гарячої води, централізованого питного водопостачання та водовідведення» від 10.12.2015 № 887-VIII [243], «Про Національну комісію, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг» від 22.09.2016 № 1540-VIII [90], «Про ринок електричної енергії» від 13.04.2017 № 2019-VIII [2], «Про заходи, спрямовані на погашення заборгованості, що утворилася на оптовому ринку електричної енергії» від 17.06.2020 № 719-IX [244] та інші закони України.

Окрім того, специфіка нормативного адміністративно-правового регулювання на відносини у сфері електроенергетики полягає в наявності великої кількості підзаконних нормативно-правових актів. Відзначимо, що після прийняття Закону України «Про ринок електричної енергії» від 13.04.2017 № 2019-VIII [2] велика кількість із них втратила свою чинність (наприклад, Правила користування електричною енергією, які були затверджені постановою Національної комісії регулювання електроенергетики України від 31 липня 1996 року №28 [253]).

Водночас, ряд підзаконних нормативно-правових актів у досліджуваній сфері до цих пір відіграють важливу роль у регулюванні відносин у сфері електроенергетики.

Так, на сьогодні підзаконне адміністративно-правове регулювання відносин у сфері електроенергетики включає підзаконне адміністративно-правове регулювання відносин, які виникають між суб'єктами господарської діяльності, які займаються виробництвом, передачею, розподілом, постачанням електричної енергії, та споживачами електричної енергії (постанови Кабінету Міністрів України від 05.02.1997 № 148 «Про

Комплексну державну програму енергозбереження України» [34], від 08.02.2006 № 122 «Про затвердження Порядку визначення розміру і відшкодувань збитків, завданих енергопостачальнику внаслідок викрадення електричної енергії» [249], від 07.05.2015 № 263 «Про особливості регулювання відносин у сфері електроенергетики на території, де органи державної влади тимчасово не здійснюють або здійснюють не в повному обсязі свої повноваження», Акти Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг (зокрема, Постанова від 14.03.2018 № 312 «Про затвердження Правил роздрібного ринку електричної енергії» [93]), та інші підзаконні нормативно-правові акти) та підзаконне адміністративно-правове регулювання подальшого розвитку електроенергетики в Україні (Енергетична стратегія України на період до 2050 року, Державна цільова економічна програма енергоефективності і розвитку сфери виробництва енергоносіїв з відновлюваних джерел енергії та альтернативних видів палива на 2010-2021 роки [29], яка все ще не втратила чинність, та інші підзаконні нормативно-правові акти).

Водночас, на нашу думку, необхідно звернути увагу на ще одну особливість нормативного адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики, а саме вплив на відносини у сфері електроенергетики різноманітних міжнародних договорів та угод, стороною яких є Україна, та які фактично є частиною національного законодавства нашої держави.

Серед таких актів відзначимо ряд договорів, стороною яких є Україна, наприклад Договір до Енергетичної Хартії та Заключний акт до неї і Протокол до Енергетичної Хартії з питань енергетичної ефективності і суміжних екологічних аспектів [213], Меморандум про взаєморозуміння щодо співробітництва у галузі енергетики щодо Стратегічного Енергетичного Партнерства між Україною та Європейським Союзом

спільно з Європейським Співтовариством з атомної енергії [245], Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони [94], двосторонні договори та угоди України з іншими державами тощо.

Також варто враховувати те, що в країнах Європейського Союзу прийнято ряд регламентів та директив, згідно яких здійснюється правове регулювання електроенергетики, і у відповідність до яких вітчизняний законодавець приводить національне законодавства України. Прикладами таких нормативно-правових актів є Регламент (ЄС) № 714/2009 Європейського Парламенту та Ради від 13 липня 2009 року про умови доступу до мережі для транскордонного обміну електроенергією та скасування Регламенту (ЄС) №1228/2003 [255], Директива Європейського Парламенту та Ради 2009/72/ЄС від 13 липня 2009 року про спільні правила внутрішнього ринку електроенергії та про скасування Директиви 2003/54/ЄС [256] та інші акти міжнародного законодавства.

Саме тому, нормативне адміністративно-правове регулювання відносин у сфері електроенергетики, на нашу думку, варто розподілити на два різновиди:

1) нормативне адміністративно-правове регулювання відносин у сфері електроенергетики, що здійснюється за допомогою норм, прийнятих на національному рівні;

2) міжнародне адміністративно-правове регулювання відносин у сфері електроенергетики, адже, як раніше встановлено, вплив на регулювання відносин у сфері електроенергетики мають норми актів як прийнятих на національному, так і на міжнародному рівнях.

Тож, на основі здійсненого аналізу, пропонується виділити наступні різновиди адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики в умовах євроінтеграції України:

1) нормативне адміністративно-правове регулювання відносин у сфері електроенергетики, що здійснюється нормами, прийнятими на національному рівні:

а) законодавче адміністративно-правове регулювання відносин у сфері електроенергетики;

б) підзаконне адміністративно-правове регулювання відносин у сфері електроенергетики:

- підзаконне адміністративно-правове регулювання відносин виробництва, передачі, розподілу та постачання електричної енергії;

- підзаконне адміністративно-правове регулювання напрямів подальшого розвитку сфери електроенергетики в Україні;

2) нормативне адміністративно-правове регулювання відносин у сфері електроенергетики, що здійснюється нормами, прийнятими на міжнародному рівні:

- адміністративно-правове регулювання відносин у сфері електроенергетики положеннями міжнародних договорів, угод та меморандумів;

- нормативне адміністративно-правове регулювання відносин у сфері електроенергетики положеннями регламентів та директив Європейського Союзу.

Отже, у процесі дослідження встановлено, що одним із видів адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики в умовах євроінтеграції України є адміністративно-правове регулювання відносин у сфері електроенергетики, що здійснюється нормами, прийнятими на національному рівні. Таке адміністративно-правове регулювання забезпечує упорядкування і організацію відносин у сфері електроенергетики та захист прав й інтересів їх учасників, й забезпечує стабільність в регулюванні таких відносин шляхом прийняття нормативно-правових актів законодавцем, або

спеціальними суб'єктами у сфері електроенергетики, наділеними компетенцією приймати підзаконні нормативно-правові акти.

Важливою особливістю нормативного адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики є його здійснення правовими нормами, закріпленими у нормативно-правових актах, нормативно-правових договорах та інших формах права, прийнятих не лише на національному, але й на міжнародному рівнях.

Наступним виділеним нами видом адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики в умовах євроінтеграції України є індивідуальне адміністративно-правове регулювання.

Розпочнемо аналіз індивідуального адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики із зазначення того, що у сфері електроенергетики сьогодні спостерігається тенденція до поступового зростання ролі договірної регулювання відносин, пов'язаних із виробництвом, передачею, розподілом, купівлею-продажем, постачанням електричної енергії. Імперативні приписи, пов'язані із виробництвом, передачею та споживанням електроенергії поступово замінюються договірними формами та еволюціонують в умовах конкретних договорів, укладених сторонами відносин у сфері електроенергетики. Варто погодитись із Е.Ю. Рибніковою щодо того, що хоча значення публічно-правового впливу на суб'єктів відносин у сфері електроенергетики все ще неоціненним, значення договірної регулювання відносин у цій сфері поступово посилюється [257, с. 49].

Особливо це відчувається проводячи паралелі між сучасним станом адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики, та тим, що був характерний для нашої країни в часи СРСР та в пострадянський період, коли домінувала державна монополія в галузі електроенергетики, що врегульовувалась на нормативно-правовому рівні. По суті, окремі елементи цієї системи зберігають свою чинність до

цих пір, зокрема, у науковій літературі в даному контексті вказується на діяльність ДП «Енергоринок» та збереження державного регулювання цін на електроенергії (це прекрасно ілюструє Постанова Кабінету Міністрів України від 01.02.2021 року № 64 «Питання надання компенсації деяким категоріям споживачів електричної енергії» [258]).

Але із іншої сторони, позитивні зміни у даному напрямку мають місце, а ринок електроенергії із прийняттям Закону України «Про ринок електричної енергії» від 13.04.2017 № 2019-VIII [2], що відповідає вимогам Третього енергетичного пакету ЄС, а саме Директиви Європейського парламенту та ради 2009/72/ЄС від 13 липня 2009 року про спільні правила внутрішнього ринку електроенергії та про скасування Директиви 2003/54/ЄС [256], було реформовано у відповідності до європейських зразків.

Саме цю подію фактично можна сприймати як відправну точку для стрімкого розвитку індивідуального виду адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики, адже вітчизняний ринок електроенергетики в Україні на сьогодні фактично відмовився від державної монополії на ринку електроенергетики на користь конкурентного ринку європейського зразку, та ґрунтується передусім на приватно-правових відносинах, які регулюються як на нормативному рівні, так і можуть регулюватись на рівні індивідуального адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики.

У процесі аналізу праць вітчизняних науковців, встановлені наступні особливості індивідуального адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики:

По-перше, індивідуальне адміністративно-правове регулювання відносин у сфері електроенергетики базується на нормативному, індивідуалізує та конкретизує його норми шляхом реагування на конкретні

соціальні факти й обставини та суб'єктний склад конкретного правовідношення у сфері електроенергетики.

Так, як нами вже відзначалось у даному підрозділі, нормативний та індивідуальний види адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики існують у взаємозв'язку, а будь-які акти індивідуального регулювання правовідносин у цій сфері мають прийматись на основі нормативно-правового базису регулювання сфери електроенергетики. В науковій літературі підкреслюється, що можливість сторін договору відступити від положень чинного законодавства є одним із проявів реалізації саморегулювання в договірній сфері [259, с. 32-33].

Прийняття суб'єктами відносин у сфері електроенергетики актів застосування права чи укладення ними договорів, контрактів тощо доповнює нормативне регулювання та уточнює становище таких суб'єктів у конкретному правовідношенні. Як зазначає у даному контексті Т.І. Тарахонич, те, що індивідуальне регулювання враховує конкретну життєву ситуацію чи конкретну особу, сприяє його індивідуалізації та конкретизації [247, с. 30]. А отже, індивідуальне адміністративно-правове регулювання відносин у сфері електроенергетики, на відміну від нормативного адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики, не передбачає багаторазовість застосування узгоджених норм. Модель поведінки у конкретному правовідношенні визначається за домовленістю між собою самими суб'єктами правовідносин, пов'язаних з виробництвом, передачею, розподілом, купівлею-продажем, постачанням електричної енергії. Ця модель поведінки буде поширюватись виключно на це правовідношення, а держава, зі своєї сторони, визначатиме лише її межі на нормативно-правовому рівні.

По-друге, індивідуальне адміністративно-правове регулювання відносин у сфері електроенергетики здійснюється за допомогою разових рішень у конкретному випадку або щодо конкретної особи.

Рядом вітчизняних науковців підкреслено, що індивідуальне регулювання суспільних відносин дозволяє впорядкувати поведінку їх суб'єктів шляхом впливу на них разових правил, які стосуються конкретного випадку або ж певної особи [252, с. 45; 260, с. 159-160]. На відміну від нормативного адміністративно-правового регулювання відносин, індивідуальне регулювання відносин здійснює регламентацію виключно конкретних суспільних відносин. Для прикладу, двосторонній договір про купівлю-продаж електричної енергії укладається у відповідності до статті 66 Закону України «Про ринок електричної енергії» від 13.04.2017 № 2019-VIII [2]. В змісті такого договору сторони визначають предмет договору, характерний саме для цього договору; встановлюють ціну електричної енергії та/або порядок її розрахунку (формування), узгоджений ними між собою; узгоджують строки та порядок постачання електричної енергії, який влаштовує обидві сторони; встановлюють права, обов'язки та взаємну відповідальність; визначають строк дії договору тощо. Такі умови є чинними виключно для конкретного договору та для врегулювання відносин між його сторонами. Умови такого договору зберігають чинність винятково на строк його укладення, та можуть бути змінені лише за погодженням обох сторін. Правовідносини, які виникають між іншими суб'єктами відносин у сфері електроенергетики, або ж які мають інший предмет, не можуть врегульовуватись положеннями цього ж самого договору.

По-третє, індивідуальне адміністративно-правове регулювання здійснюється за правилами, визначеними сторонами відносин у сфері електроенергетики в укладених між ними договорах.

Як вже відзначалось, значення договорів для регулювання правовідносин у сфері електроенергетики суттєво зросло із початком функціонування нової моделі ринку у зв'язку із відчутним збільшенням кількості суб'єктів ринку електричної енергії та ускладненням договірних відносин між ними. У зв'язку із цим, вітчизняним законодавцем були створені умови для максимально ефективного індивідуального адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики, яке б враховувало інтереси усіх їх суб'єктів.

Підтвердженням цьому є те, що Кабінет Міністрів України у Постанові від 14.03.2018 № 312 «Про затвердження Правил роздрібного ринку електричної енергії» [93] закріпив ряд типових та примірних договорів, які використовуються суб'єктами правовідносин, пов'язаних з виробництвом, передачею, розподілом, купівлею-продажем, постачанням електричної енергії, для їх регулювання. Це зокрема типовий договір про спільне використання технологічних електричних мереж, типовий договір про надання послуг із забезпечення перетікань реактивної електричної енергії, типовий договір споживача про надання послуг з розподілу (передачі) електричної енергії, типовий договір електропостачальника про надання послуг з розподілу (передачі) електричної енергії, примірний договір про постачання електричної енергії споживачу, типовий договір про постачання електричної енергії постачальником універсальних послуг та типовий договір про постачання електричної енергії постачальником «останньої надії» [93]. Як відзначає Я.Р. Кицик, використання типових та примірних договорів обумовлене специфікою сфери електроенергетики, яка є монополізованою [261, с. 121].

Саме через це, відносини у сфері електроенергетики потребують жорсткого визначення умов, і як наслідок, значення типових та примірних договорів у цій сфері є істотним. Загалом, використання типових та примірних договорів є доволі неоднозначним та критикується багатьма

науковцями, із огляду на те, що їх використання по суті є обмеженням свободи договору [257, с. 50].

Одна зі сторін відносин у сфері електроенергетики, передусім споживач, позбавляється можливості визначення у договорі умов, які відповідають його інтересам. Із іншої сторони, очевидно, що закріплення типових та примірних договорів у цій сфері здійснюється в суспільних інтересах, адже укладення таких договорів із урахуванням інтересів кожного суб'єкта відносин у сфері електроенергетики є об'єктивно неможливим.

Також про зростання значення договорів для регулювання правовідносин у сфері електроенергетики свідчить те, що законодавець в частині 1 статті 4 Закону України «Про ринок електричної енергії» від 13.04.2017 № 2019-VIII [2] закріпив перелік договорів, які можуть укладатись суб'єктами правовідносин, пов'язаних з виробництвом, передачею, розподілом, купівлею-продажем, постачанням електричної енергії.

Як відзначає із даного приводу Е.Ю. Рибнікова, різноманіття договорів, закріплених вітчизняним законодавцем, свідчить про те, що публічно-правові засоби регулювання у цій сфері поступово витісняються приватно-правовими засобами регулювання [257, с. 51].

Серед таких договорів немало варіацій, а саме:

- 1) двосторонній договір купівлі-продажу електричної енергії (двосторонній договір);
- 2) договір про участь у ринку «на добу наперед» та/або внутрішньодобовому ринку;
- 3) договір про купівлю-продаж електричної енергії на ринку «на добу наперед»;
- 4) договір про купівлю-продаж електричної енергії на внутрішньодобовому ринку;

- 5) договір про участь у балансуєчому ринку;
- 6) договір про врегулювання небалансів;
- 7) договір про надання послуг з розподілу;
- 8) договір про надання послуг з передачі;
- 9) договір про надання допоміжних послуг;
- 10) договір про надання послуг з диспетчерського (оперативно-технологічного) управління;
- 11) договір про приєднання до системи передачі;
- 12) договір про приєднання до системи розподілу;
- 13) договір про участь у розподілі пропускної спроможності;
- 14) договір про постачання електричної енергії споживачу;
- 15) договір про постачання електричної енергії постачальником універсальних послуг;
- 16) договір про постачання електричної енергії постачальником «останньої надії»;
- 17) договір про надання послуг комерційного обліку електричної енергії;
- 18) договір про купівлю-продаж електричної енергії за «зеленим» тарифом;
- 19) договір про надання послуги із забезпечення підтримки виробництва електричної енергії з альтернативних джерел за механізмом ринкової премії;
- 20) договір про надання послуги із забезпечення стабільності ціни на електричну енергію, вироблену з альтернативних джерел енергії;
- 21) інші договори, передбачені відповідно до нормативно-правових актів, що регулюють функціонування ринку електричної енергії;
- 22) договір про участь у балансуєчій групі гарантованого покупця;

23) договір про купівлю-продаж електричної енергії за механізмом самовиробництва.

Варто звернути увагу на пункт 19 частини 1 статті 4 Закону України «Про ринок електричної енергії» від 13.04.2017 № 2019-VIII [2], адже він передбачає можливість укладення суб'єктами відносин у сфері електроенергетики інших видів договорів, передбачених відповідно до нормативно-правових актів, що регулюють функціонування ринку електричної енергії. Загалом, не зважаючи на невичерпний характер такого переліку, все ж зробимо висновок, що усі перераховані договори в сукупності формують єдину систему, а між багатьма договорами наявні взаємозв'язки.

Аналізуючи зміст цих договорів, доцільно звернути увагу на деякі специфічні риси та закономірності, які їм притаманні. Передусім, варто звернути увагу на те, що для різних договорів характерний різних суб'єктний склад сторін, які їх укладають.

Наприклад, сторонами договору про постачання електричної енергії споживачу, є власне споживач та постачальник електричної енергії. Водночас, варто враховувати, що у багатьох відносинах у сфері електроенергетики беруть участь не лише виробники та споживачі електроенергії, але й суб'єкти, що надають різного роду послуги.

Інший приклад. Сторонами договору про спільне використання технологічних електричних мереж є споживач та оператор системи. Як наслідок, поряд із відносинами про купівлю-продаж електричної енергії, індивідуальне адміністративно-правове регулювання шляхом укладення різного роду договорів також притаманне різноманітним правовідносинам, що сприяють купівлі-продажу – наприклад, відповідні договори укладаються для розподілу електричної енергії, її передачі, надання допоміжних послуг тощо.

Втім, обираючи критерії для класифікації видів індивідуального адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики, доцільно зупинитись передусім на критерії предмету відносин, що регулюються, та виділити наступні види індивідуального адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики.

По-перше, це індивідуальне адміністративно-правове регулювання відносин, пов'язаних з виробництвом електричної енергії. З переліку договорів, визначеного в статті 4 Закону України «Про ринок електричної енергії» від 13.04.2017 № 2019-VIII [2], варто відзначити у даному контексті договори про участь у ринку «на добу наперед» та/або внутрішньодобовому ринку, про участь у балансуєчому ринку та про врегулювання небалансів. Ці договори є такими, що мають значний вплив на регулювання відносин у сфері електроенергетики.

По-друге, це індивідуальне адміністративно-правове регулювання відносин, пов'язаних з передачею електричної енергії. Аналізуючи статтю 4 Закону України «Про ринок електричної енергії» від 13.04.2017 № 2019-VIII [2], можна відзначити такі види договорів, як договір про надання послуг з передачі та договір про приєднання до системи передачі.

По-третє, це індивідуальне адміністративно-правове регулювання відносин, пов'язаних з розподілом електричної енергії. У даному контексті, зі змісту статті 4 Закону України «Про ринок електричної енергії» від 13.04.2017 № 2019-VIII [2], як приклад договірною регулювання таких правовідносин, можна виділити договори про надання послуг з розподілу, про приєднання до системи розподілу та про участь у розподілі пропускної спроможності.

По-четверте, це індивідуальне адміністративно-правове регулювання відносин, пов'язаних з купівлею-продажем електричної енергії – прикладів

таких договорів в статті 4 Закону України «Про ринок електричної енергії» від 13.04.2017 № 2019-VIII [2] закріплено чимало.

Це і двосторонній договір купівлі-продажу електричної енергії, і договір про купівлю-продаж електричної енергії на ринку «на добу наперед», і договір про купівлю-продаж електричної енергії на внутрішньодобовому ринку, і договір про купівлю-продаж електричної енергії за «зеленим» тарифом, і договір про купівлю-продаж електричної енергії між гарантованим покупцем та суб'єктом господарювання, який за результатами аукціону набув право на підтримку та інші види договорів.

По-п'яте, у контексті теми даного дослідження, варто виділити індивідуальне адміністративно-правове регулювання відносин, пов'язаних з постачанням електричної енергії, а серед договорів, визначених статтею Закону України «Про ринок електричної енергії» від 13.04.2017 № 2019-VIII [2], виділяється договір про постачання електричної енергії споживачу, договір про постачання електричної енергії постачальником універсальних послуг та договір про постачання електричної енергії постачальником «останньої надії».

Останній різновид індивідуального адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики, це індивідуальне адміністративно-правове регулювання відносин, пов'язаних із наданням послуг у сфері електроенергетики.

До таких договорів з переліку, визначеного у статті 4 Закону України «Про ринок електричної енергії» від 13.04.2017 № 2019-VIII [2], відноситься договір про надання допоміжних послуг, договір про надання послуг з диспетчерського (оперативно-технологічного) управління та договір про надання послуг комерційного обліку електричної енергії.

Така класифікація дозволяє прослідкувати взаємозв'язки договорів у сфері електроенергетики, та підкреслити важливу роль індивідуального

регулювання для адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики в умовах євроінтеграції України.

Таким чином, на основі здійсненого аналізу, до індивідуального адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики в умовах євроінтеграції України належать наступні різновиди адміністративно-правового регулювання:

- 1) індивідуальне адміністративно-правове регулювання відносин, пов'язаних з виробництвом електричної енергії;
- 2) індивідуальне адміністративно-правове регулювання відносин, пов'язаних з передачею електричної енергії;
- 3) індивідуальне адміністративно-правове регулювання відносин, пов'язаних з розподілом електричної енергії;
- 4) індивідуальне адміністративно-правове регулювання відносин, пов'язаних з купівлею-продажем електричної енергії;
- 5) індивідуальне адміністративно-правове регулювання відносин, пов'язаних з постачанням електричної енергії;
- 6) індивідуальне адміністративно-правове регулювання відносин, пов'язаних із наданням послуг у сфері електроенергетики.

Отже, дослідження індивідуального адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики в умовах євроінтеграції України дозволяє зробити висновок, що даний вид адміністративно-правового регулювання здійснюється на основі нормативного адміністративно-правового регулювання, індивідуалізує його та конкретизує його норми на основі конкретних соціальних фактів, обставин, суб'єктного складу конкретного правовідношення у сфері електроенергетики. Досліджено, що індивідуальне адміністративно-правове регулювання відносин у сфері електроенергетики здійснюється на основі разових рішень у конкретному випадку чи щодо конкретної особи. Встановлено, що індивідуальне адміністративно-правове регулювання

здійснюється згідно правил, визначених укладених сторонами відносин у сфері електроенергетики договорах.

На основі цього зроблено висновок, про наступні різновиди індивідуального адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики:

1) індивідуальне адміністративно-правове регулювання відносин, пов'язаних з виробництвом електричної енергії;

2) індивідуальне адміністративно-правове регулювання відносин, пов'язаних з передачею електричної енергії;

3) індивідуальне адміністративно-правове регулювання відносин, пов'язаних з розподілом електричної енергії;

4) індивідуальне адміністративно-правове регулювання відносин, пов'язаних з купівлею-продажем електричної енергії;

5) індивідуальне адміністративно-правове регулювання відносин, пов'язаних з постачанням електричної енергії та індивідуальне адміністративно-правове регулювання відносин, пов'язаних із наданням послуг у сфері електроенергетики.

Підсумовуючи здійснене дослідження, видами адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики в умовах євроінтеграції України є:

1. Нормативне адміністративно-правове регулювання відносин у сфері електроенергетики - упорядковує та здійснює організацію відносин у сфері електроенергетики й захист прав та інтересів їх учасників. Нормативним адміністративно-правовим регулюванням відносин у сфері електроенергетики шляхом прийняття нормативно-правових актів забезпечується стабільність у регулюванні відносин в сфері електроенергетики. Нормативне адміністративно-правове регулювання відносин у сфері електроенергетики здійснюється закріпленими у нормативно-правових актах, нормативно-правових договорах та інших

формах права, прийнятих на національному та міжнародному рівнях, правовими нормами:

1) нормативне адміністративно-правове регулювання відносин у сфері електроенергетики за допомогою норм, прийнятих на національному рівні:

а) законодавче адміністративно-правове регулювання відносин у сфері електроенергетики - формують Закони України «Про енергетичну ефективність» від 21.10.2021 № 1818-IX, «Про альтернативні джерела енергії» від 20.02.2003 № 555-IV, «Про комбіноване виробництво теплової та електричної енергії (когенерацію) та використання скидного енергопотенціалу» від 05.04.2005 № 2509-IV, «Про заходи, спрямовані на забезпечення сталого функціонування підприємств паливно-енергетичного комплексу» від 23.06.2005 № 2711-IV, «Про особливості доступу до інформації у сферах постачання електричної енергії, природного газу, теплопостачання, централізованого постачання гарячої води, централізованого питного водопостачання та водовідведення» від 10.12.2015 № 887-VIII, «Про Національну комісію, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг» від 22.09.2016 № 1540-VIII, «Про ринок електричної енергії» від 13.04.2017 № 2019-VIII, «Про заходи, спрямовані на погашення заборгованості, що утворилася на оптовому ринку електричної енергії» від 17.06.2020 № 719-IX та інші закони України;

б) підзаконне адміністративно-правове регулювання відносин у сфері електроенергетики:

- підзаконне адміністративно-правове регулювання відносин щодо виробництва, передачі, розподілу та постачання електричної енергії - підзаконне адміністративно-правове регулювання відносин, які виникають між суб'єктами господарської діяльності, які займаються виробництвом, передачею, розподілом, постачанням електричної енергії, та споживачами

електричної енергії (постанови Кабінету Міністрів України від 05.02.1997 № 148 «Про Комплексну державну програму енергозбереження України», від 08.02.2006 № 122 «Про затвердження Порядку визначення розміру і відшкодувань збитків, завданих енергопостачальнику внаслідок викрадення електричної енергії», від 07.05.2015 № 263 «Про особливості регулювання відносин у сфері електроенергетики на території, де органи державної влади тимчасово не здійснюють або здійснюють не в повному обсязі свої повноваження», розпорядження Кабінету Міністрів України від 06.06.2018 № 497-р «Про затвердження плану заходів з реалізації етапу «Реформування енергетичного сектору (до 2020 року)» Енергетичної стратегії України на період до 2035 року «Безпека, енергоефективність, конкурентоспроможність»», Акти Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг (зокрема, Постанова від 14.03.2018 № 312 «Про затвердження Правил роздрібного ринку електричної енергії», та інші підзаконні нормативно-правові акти);

- підзаконне адміністративно-правове регулювання подальшого розвитку сфери електроенергетики в Україні - Енергетична стратегія України на період до 2050 року, Державна цільова економічна програма енергоефективності і розвитку сфери виробництва енергоносіїв з відновлюваних джерел енергії та альтернативних видів палива на 2010-2021 роки та інші підзаконні нормативно-правові акти;

2) міжнародне адміністративно-правове регулювання відносин у сфері електроенергетики:

- нормативне адміністративно-правове регулювання відносин у сфері електроенергетики за допомогою міжнародних договорів, угод та меморандумів - Договір до Енергетичної Хартії та Заключний акт до неї і Протокол до Енергетичної Хартії з питань енергетичної ефективності і суміжних екологічних аспектів, Меморандум про взаєморозуміння щодо

співробітництва у галузі енергетики щодо Стратегічного Енергетичного Партнерства між Україною та Європейським Союзом спільно з Європейським Співтовариством з атомної енергії, Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони, двосторонні договори та угоди України з іншими державами тощо;

- нормативне адміністративно-правове регулювання відносин у сфері електроенергетики за допомогою регламентів та директив Європейського Союзу - Регламент (ЄС) № 714/2009 Європейського Парламенту та Ради від 13 липня 2009 року про умови доступу до мережі для транскордонного обміну електроенергією та скасування Регламенту (ЄС) №1228/2003, Директива Європейського Парламенту та Ради 2009/72/ЄС від 13 липня 2009 року про спільні правила внутрішнього ринку електроенергії та про скасування Директиви 2003/54/ЄС та інші акти міжнародного законодавства;

2. Індивідуальне адміністративно-правове регулювання відносин у сфері електроенергетики - базується на нормативному, індивідуалізує та конкретизує його норми шляхом реагування на конкретні соціальні факти й обставини та суб'єктний склад конкретного правовідношення у сфері електроенергетики; здійснюється за допомогою разових рішень, що стосуються конкретного випадку чи конкретної особи; здійснюється згідно правил, що визначаються сторонами відносин у сфері електроенергетики в укладених ними договорах:

1) індивідуальне адміністративно-правове регулювання відносин, пов'язаних з виробництвом електричної енергії - договори про участь у ринку «на добу наперед» та/або внутрішньодобовому ринку, про участь у балансуєчому ринку та про врегулювання небалансів;

2) індивідуальне адміністративно-правове регулювання відносин, пов'язаних з передачею електричної енергії - договори про надання послуг з передачі та про приєднання до системи передачі;

3) індивідуальне адміністративно-правове регулювання відносин, пов'язаних з розподілом електричної енергії - договори про надання послуг з розподілу, про приєднання до системи розподілу та про участь у розподілі пропускної спроможності;

4) індивідуальне адміністративно-правове регулювання відносин, пов'язаних з купівлею-продажем електричної енергії - двосторонній договір купівлі-продажу електричної енергії, договори про купівлю-продаж електричної енергії на ринку «на добу наперед», про купівлю-продаж електричної енергії на внутрішньодобовому ринку, про купівлю-продаж електричної енергії за «зеленим» тарифом, про купівлю-продаж електричної енергії між гарантованим покупцем та суб'єктом господарювання, який за результатами аукціону набув право на підтримку та інші види договорів;

5) індивідуальне адміністративно-правове регулювання відносин, пов'язаних з постачанням електричної енергії – договори про постачання електричної енергії споживачу, про постачання електричної енергії постачальником універсальних послуг та про постачання електричної енергії постачальником «останньої надії»;

6) індивідуальне адміністративно-правове регулювання відносин, пов'язаних із наданням послуг у сфері електроенергетики – договори про надання допоміжних послуг, про надання послуг з диспетчерського (оперативно-технологічного) управління та про надання послуг комерційного обліку електричної енергії.

Підсумовуючи здійснене дослідження, ми прийшли до висновку про існування двох видів адміністративно-правового регулювання відносин у

сфері електроенергетики в умовах євроінтеграції України: нормативного та індивідуального.

Такий підхід відповідає як існуючим у правовій доктрині нашої держави концепціям щодо класифікації видів правового й адміністративно-правового регулювання суспільних відносин, так і сучасному стану нормативно-правової бази регулювання відносин у сфері електроенергетики нашої держави. Нормативне регулювання є ключовим видом адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики.

Як раніше встановлено, воно здійснюється як на національному так і на міжнародному рівні, як за допомогою норм, встановлених законодавчими, так й підзаконними актами.

Щодо індивідуального адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики, його значення поступово стає все більшим. Важливою передумовою для цього став перехід України до ринкових відносин у сфері електроенергетики.

Враховуючи те, що низка правовідносин на ринку електроенергетики мають договірний характер, індивідуальне адміністративно-правове регулювання відносин у сфері електроенергетики на сьогодні має не менш важливе значення, аніж нормативне.

Висновки до Розділу 3

1. Механізм національного адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики в умовах євроінтеграції України складається з наступних елементів:

1) статичні елементи:

а) норми адміністративного права, закріплені у відповідних нормативно-правових актах адміністративного законодавства;

б) суб'єкти відносин у сфері електроенергетики:

- суб'єкти реалізації державної політики у сфері електроенергетики;

- суб'єкти господарської діяльності, які займаються виробництвом, передачею, розподілом, постачанням електричної енергії;

- споживачі електричної енергії;

2) динамічні елементи:

а) діяльність уповноважених суб'єктів реалізації державної політики у сфері електроенергетики щодо реалізації основних напрямів державної політики у сфері електроенергетики;

б) форми впливу уповноважених суб'єктів реалізації державної політики у сфері електроенергетики на відносини у сфері електроенергетики.

2. Міжнародний механізм адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики в умовах євроінтеграції України складається з наступних елементів:

1) міжнародні нормативно-правові акти у сфері електроенергетики:

- міжконтинентальні нормативно-правові акти у сфері електроенергетики, дія яких поширюється на держави, незалежно від їх географічного розташування;

- континентальні нормативно-правові акти у сфері електроенергетики;

2) міжнародні суб'єкти управління, регулювання та моніторингу відносин у сфері електроенергетики:

- Організація Об'єднаних Націй та її структурні відділи;
- Міжнародне агентство з атомної енергії (МАГАТЕ);
- Міжнародне енергетичне агентство (МЕА);
- Світова енергетична рада;
- Міжнародне агентство з відновлюваної енергетики (ІРЕНА);
- Міжнародна електротехнічна комісія;
- Міжнародна організація зі стандартизації;
- Європейський комітет з електротехнічної стандартизації (CENELEC).

3. Види адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики в умовах євроінтеграції України:

1. Нормативне адміністративно-правове регулювання відносин у сфері електроенергетики:

1) нормативне адміністративно-правове регулювання відносин у сфері електроенергетики за допомогою норм, прийнятих на національному рівні:

а) законодавче адміністративно-правове регулювання відносин у сфері електроенергетики;

б) підзаконне адміністративно-правове регулювання відносин у сфері електроенергетики:

- підзаконне адміністративно-правове регулювання відносин щодо виробництва, передачі, розподілу та постачання електричної енергії;

- підзаконне адміністративно-правове регулювання подальшого розвитку сфери електроенергетики в Україні;

2) міжнародне адміністративно-правове регулювання відносин у сфері електроенергетики:

- нормативне адміністративно-правове регулювання відносин у сфері електроенергетики за допомогою міжнародних договорів, угод та меморандумів;

- нормативне адміністративно-правове регулювання відносин у сфері електроенергетики за допомогою регламентів та директив Європейського Союзу;

2. Індивідуальне адміністративно-правове регулювання відносин у сфері електроенергетики:

1) індивідуальне адміністративно-правове регулювання відносин, пов'язаних з виробництвом електричної енергії;

2) індивідуальне адміністративно-правове регулювання відносин, пов'язаних з передачею електричної енергії;

3) індивідуальне адміністративно-правове регулювання відносин, пов'язаних з розподілом електричної енергії;

4) індивідуальне адміністративно-правове регулювання відносин, пов'язаних з купівлею-продажем електричної енергії;

5) індивідуальне адміністративно-правове регулювання відносин, пов'язаних з постачанням електричної енергії;

6) індивідуальне адміністративно-правове регулювання відносин, пов'язаних із наданням послуг у сфері електроенергетики.

РОЗДІЛ 4

КОНЦЕПЦІЯ ОПТИМІЗАЦІЇ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ВІДНОСИН У СФЕРІ ЕЛЕКТРОЕНЕРГЕТИКИ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ

4.1 Проблеми адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики в умовах євроінтеграції України

Не заважаючи на позитивні зрушення в питаннях регулювання діяльності органів публічної влади та зменшення природних монополій, залишаються ті відносини в сфері електроенергетики, що потребують удосконалення [262; 263]. При цьому, важливим є збереження вже отриманих позитивних результатів у формуванні ринку електроенергії в Україні, а також пошук наявних прогалин, недоліків і проблем адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики. Визначення поточних проблематичних аспектів в науковому дослідженні вкаже на парадигму практичних процесів. Їх виявлення сприятиме процесу оптимізації даної галузі та формування тенденцій її подальшого розвитку, що вплине на удосконалення взаємодії нашої держави із країнами Європейського Союзу.

Відповідно, аналіз чинного законодавства у сфері електроенергетики та порівняння його із іншими нормативно-правовими актами й міжнародними (європейськими) стандартами надасть можливість сформулювати перелік проблем адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергії, визначити законодавчі колізії, негативні моменти щодо юридичної техніки формулювання текстів, а також упущені фрагменти адміністративно-правового регулювання, які доцільно

доопрацювати законодавцю з метою підвищення ефективності адміністративно-правових норм.

Під час їх дослідження важливо встановити причини виникнення таких проблем та фактори, які впливають на зміну прогнозованих результатів [264]. Оскільки сфера електроенергії охоплює велику кількість відносин під час формування шляхів вирішення проблем необхідно щонайбільше структурувати адміністративно-правове регулювання та актуалізувати його згідно з економічними можливостями держави та розвитку інноваційних технологій та із урахуванням потреб суб'єктів господарювання й кінцевих споживачів, якими, в більшості своїй, є звичайні громадяни України.

Проблематики адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики України в тій чи іншій мірі торкалися праці різних науковців за період незалежності нашої країни. Однак повноцінного, комплексного, системного, всеохоплюючого та об'єктивного монографічного наукового дослідження здійснено не було. Слід зазначити, що епізодично саме питання проблем адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики були висвітлені у наукових працях таких вчених як: І.І. Бабін [265], О.В. Бачун [266], В.Є. Бурда [267], Ю. Ващенко [268], Ю.В. Венгер [269], С.В. Голікова [270], Т.А. Грабович [271], Н.Л. Губерська [272], Г.Д. Джумагельдієва [273], Н.Ю. Задирака [274], О.А. Задихайло [275], І.О. Картузова [276], Н.Д. Квасневська [277], О.В. Клименко [278], Ю. Коваленко [279], А.О. Кориневич [280], В.В. Коробкін [281], С.В. Кострюков [282], О.В. Крижановська [283], Л. Р. Кузьменко [284], О.В. Кузьменко [285], А. Кулинич [286], А.М. Куліш [287], В.В. Марченко [288], Р.С. Мельник [289], Я.Б. Михайлюк [290], Л.М. Невара [291], О.Б. Німко [292], Є.В. Перегуда [293], В.В. Піцикевич [294], О.В. Поліщук [295], Д. Полюхович [296], А.А. Пухтецька [297],

О. Рибалко [298], Н.І. Романюк [299], А.Ю. Сменковський [300], І.М. Сотник [301], І.Б. Тацишин [302], З.В. Тропін [303], О.В. Ульяновська [304], А. А. Цибка [305], А.І. Черемнова [306], К.О. Чишко [307], А.О. Шатило [308] та інші.

Тим не менш, останні зміни в законодавстві, нетипові підходи до управління процесами виготовлення, розподілу, постачання та споживання електроенергії вказують на потребу в проведенні нового дослідження даного питання, яке врахує максимальну кількість теоретично-практичних елементів адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики в умовах євроінтеграції України.

Обраний Україною шлях до євроінтеграції обумовив зміни у регулюванні відносин у різних сферах державного та суспільного устрою. Ведучи мову про електроенергетику щодо створення ринку електроенергії, то найбільш важливим напрямом слід вважати безпосередньо розвиток зеленої енергетики [309; 310].

Проте, запровадження змін у адміністративно-правовому регулюванні є доволі складним процесом, адже попередньо електроенергетика була однією із сфер, на яку поширювалися природні монополії. Крім того, її регулювання охоплює питання не лише господарського характеру, але й повинно стосуватися податків й зборів, екологічних питань, соціально-економічних можливостей держави та матеріального забезпечення населення [311].

Тобто реалізація оновленого вектору адміністративно-правового регулювання даної галузі обумовлено великою кількістю складових, які залежать не лише від волі владних суб'єктів, але й від матеріального забезпечення таких процесів.

Саме тому, реформування адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики має чимало перешкод в процесі свого здійснення. До того ж, чинними залишається лівова частка застарілих

нормативно-правових актів, прийнятих ще за радянських часів, що особливо стосується нормативів та стандартів безпечного виготовлення та розподілу електроенергії, що лише збільшує тривалість проведення реформи та потребує більшої уважності в процесі узгодження законодавчих актів. Індекс прозорості енергетики, де застосовується понад 210 показників та, що заснований на міжнародних нормативних вимогах оцінює стан прозорості енергетики на 58 балів зі 100, що дорівнює середній прозорості із особливими проблемами у сфері звітностей, надійності та безпеки [312, с. 6].

Тобто для справжніх змін у даній сфері, окрім зазначеного вище переліку складових, потрібно врахувати професійність, чесність та надійність кадрів (представників) суб'єктів владних повноважень, їх ідеологічну зацікавленість в сприянні життєдіяльності населення та використання природних ресурсів України.

Також, окрім суб'єктивного чинника, адміністративно-правове регулювання відносин у сфері електроенергетики охоплює велику кількість аспектів, що можуть бути пов'язані із екологічним чи податковим законодавством, а тому складно зрозуміти причину їх виникнення та коректні шляхи розв'язання. Так, наприклад О.П. Віхров для розв'язання проблем у сфері електроенергетики пропонує створити нові глави у Господарському кодексі щодо електропостачання та саме у них визначити засади й принципи дії ринку електроенергетики [313, с. 16].

З огляду на те, що уже існує окремий спеціальний законодавчий акт щодо дії ринку електроенергії, то розподіл норм між ним та будь-яким іншим нормативно-правовим актом, у тому числі Господарським кодексом було б недоречним. Вважаємо, що зазначений вище підхід лише ускладнив розуміння та погіршив би узгодженість між нормами права та сприйняття специфіки їх системи суб'єктами відносин у сфері електроенергії.

Разом з тим, вірним є зауваження щодо підприємницької природи сучасних відносин у сфері електроенергії, адже із формуванням ринку повністю адміністративно-правове регулювання вже є недоречним та повинно бути трансформоване задля відповідності інтересам суб'єктів господарювання, кінцевих споживачів, що передбачає більше гнучкості у регулюванні та добровільності у відносинах, враховуючи зацікавленість та інтереси сторін.

На думку М. М. Кузьміної, правові проблеми сфери електроенергетики полягають у тому, що законодавство є нестабільним та має декларативний характер [314, с. 36].

Такі зауваження є доволі спірними. Дійсно, законодавство є нестабільним і час від часу законодавцем вносяться локальні або комплексні зміни, однак це можливо пояснити прагненням реформувати адміністративно-правове регулювання сфери електроенергетики в Україні, створити більш сприятливі умови розвитку ринку електроенергії, що є неможливим без внесення тих чи інших змін до нормативно-правових актів.

Щодо декларативного характеру норм права, то таке положення може бути лише частково справедливим в аспекті дотримання принципів та засад з охорони довкілля, регулювання ринку, прав та свобод кінцевих споживачів електроенергії.

В інших випадках, недотримання норм права матиме наслідком не лише притягнення до юридичної відповідальності відповідальних осіб, але й може призвести до надзвичайних ситуацій.

Досліджуючи питання державної енергетичної політики С. В. Москалюк виділяє її наступні недоліки:

- 1) недосконале нормативно-правове поле в енергетичній сфері;
- 2) відсутність системності в проведенні енергетичної політики;

3) складне фінансове становище окремих підприємств енергетичної сфери та фіскальний характер податкової системи;

4) нестача інвестицій;

5) переваження адміністративних методів управління [315, с. 63-64].

Зазначене автором вище вказує на ряд негативних фактів щодо адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики України в нинішніх реаліях. Основна увага приділяється проблемам адміністративного законодавства, неузгодженості організаційно-управлінського підходу в даній царині, фінансових складнощів підприємницької діяльності енергетичної сфери, відсутності безперервних потоків інвестицій. Така ситуація ілюструє зв'язок між проблемами в адміністративно-правовому регулюванні та поза правовими чинниками, які вказують на провальність або ж неефективність проведених заходів реформування за минулі десятиліття.

Наприклад, фінансування має враховувати фактично наявні ресурси у держави, а також прогнозовані в короткій чи довгій перспектив економічні прибутки, а не лише теоретичні розрахунки, часто відірвані від ряду несприятливих економічних обставин, щодо ресурсів, необхідних для прибутковості суб'єктів господарювання, що здійснюють виготовлення електроенергії. Відсутність системного підходу до здійснення державного управління пов'язана із недостатнім адміністративно-правовим регулюванням координації дій вповноважених суб'єктів, кожен із яких діє з метою досягнення певних цілей чи завдань.

Отже, на основі проаналізованих наукових підходів та із урахуванням здійсненого дослідження, виділяємо наступні практичні та теоретичні проблеми правового регулювання відносин у сфері електроенергетики:

1) практичні проблеми адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики в умовах євроінтеграції України – це проблеми недосконалого адміністративно-правового регулювання

відносин у сфері зеленої електроенергетики. До таких проблем нами віднесено прогалини адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики, зокрема відсутність необхідного законодавства з питань енергетичної безпеки, реалізації положень Енергетичної стратегії України на період до 2050 року, відсутність державних програм у сфері енергозбереження, відновлюваної енергетики та енергоефективності, стандартизації в енергетичній сфері відповідно до вимог ЄС тощо.

2) теоретичні проблеми адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики в умовах євроінтеграції України, які полягають у термінологічних неузгодженостях законодавства, яким здійснюється адміністративно-правове регулювання відносин у сфері електроенергетики.

До проблем адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики зараховуємо слабке, поверхнєве, фрагментарне і в цілому недосконале адміністративно-правове регулювання зеленої електроенергетики в Україні.

На жаль, цьому питанню приділяється теоретично немало уваги, однак якихось суттєвих зрушень у законодавстві та, особливо, на практиці не спостерігається. В той час як закордоном даний вид електропостачання посідає чи не найголовніше місце, ще з початку XXI століття, відповідаючи інноваційним екологічним стандартам щодо безпеки довколишнього середовища.

Зрозуміло, що розвиток зеленої електроенергетики є одним із пріоритетних напрямів та відповідає, як національним, так й міжнародним цілям екологічного виготовлення та споживання електроенергії, інтересам не лише нинішніх, а й наступних поколінь.

Разом з тим, недоліки у адміністративно-правовому регулюванні можуть сповільнити й навіть спотворити таку ціль, а її досягнення буде

супроводжуватися значними правопорушеннями в інших дотичних чи суміжних сферах.

На сьогодні, держава активно здійснює заходи задля заохочення інвестицій в зелену електроенергетику, однак швидкість зміни законодавства не дозволяє якісно спрогнозувати наслідки дії запропонованих норм права, а також визначити її ефективність.

Більше того, результативна зелена електроенергетика потребує ретельно виважених та масштабних управлінських рішень на велику кількість років вперед, а також стабільність у поступовому зростанні її фінансування, в тому числі з урахуванням процесів оплати за її користування кінцевими споживачами.

Як дослідження наукових праць, так й аналіз законодавства, проведений у даній науковій роботі свідчить, що недосконале адміністративно-правове регулювання зеленої електроенергетики проявляється у наступному:

по-перше, проблемним є адміністративно-правове регулювання зміни цільового призначення та використання земель під зелену електроенергетику;

по-друге, процес оплати за користування зеленою електроенергією є недосконалим, що порушує права й інтереси побутових й не побутових кінцевих споживачів, а також інших суб'єктів господарювання, що займаються виготовленням електроенергії.

Розглядаючи питання проблематики правового регулювання зміни цільового призначення та використання земель під зелену електроенергетику, варто зазначити, що виникнення такої проблеми обумовлено декількома чинниками.

Найперше, це неузгодженість та наявність прогалів у законодавчих актах, адже питання земель регулюється не лише Земельним кодексом, але й профільними законами, а також й доповнюється встановленням

повноважень й їх розмежуванням для органів місцевого самоврядування та місцевих органів державної влади.

Таким чином, процес отримання земель для зеленої електроенергетики є ускладненим та малоефективним. Насамперед, він доволі непрозорий (з багатьма законодавчими лазівками), надміру бюрократизований (часте зловживання повноваженнями, яке складно довести у судовому порядку), а також тривалий (на це можуть піти не тільки місяці, але й роки, що в кінцевому результаті не увінчається бажаним результатом).

Наступним чинником є те, що сфера зеленої електроенергетики, на сьогодні, є тимчасово не вигідною для кінцевих споживачів, проте надприбутковою для її виробників. У зв'язку із тим, що зелена енергетика на початковому етапі потребує значних фінансових вкладень, інвестори досить часто не зацікавлені у правомірному проходженні усіх встановлених законом процедур, які й так є доволі колізійними, що породжує корупцію під час отримання земель. Більше того, зважаючи на світову фінансову кризу, а також сусіда-агресора, дане питання хоч і збільшує актуальність для нашої держави, проте саме для інвесторів, на жаль, становить менший інтерес.

При цьому, оскільки кількість земель, які мають належне цільове призначення, тобто є землями енергетики, є обмеженою, то й трапляються випадки неправомірної зміни цільового призначення, що супроводжується зловживанням службових повноважень, яке складно довести у зв'язку із законодавчими лазівками. Особливо небезпечною така ситуація є при зміні цільового призначення саме сільськогосподарських земель, адже такі володіють спеціальними властивостями, які забезпечують врожайність, що в підсумку негативно відображається на життєдіяльності українського населення.

Відповідно, розміщення на них підприємств зеленої енергетики спричинятиме погіршення властивостей землі в тій чи іншій формі, включаючи навіть повну неможливість вирощувати сільськогосподарські культури в подальшому.

Слід зазначити, що проблема зміни цільового використання сільськогосподарських земель має загальний характер та стосується не лише сфери електроенергетики. Так, П. Ю. Пересіч зауважує, що чинні моделі та форми регулювання земельних відносин не задовольняють запити сьогодення, адже відсутня деталізація та чіткі критерії використання, охорони та захисту земель. Уточнення потребують структурні та організаційні аспекти використання земель, необхідно запроваджувати європейські стандарти оптимізації використання земель сільськогосподарського призначення та управління ним з боку органів місцевого самоврядування [316, с. 3].

Тобто, для вирішення питання використання земель для зеленої електроенергетики необхідно встановити правила використання земель, що гарантують безпечність та мінімізацію шкоди для їх природних властивостей, зокрема зважаючи на тенденції розвитку даної галузі у країнах Європейського Союзу.

Крім того, необхідним є встановлення спеціальних механізмів контролю за дотриманням норм права не лише на етапі зміни власника чи купівлі/оренди земель, але й в ході використання.

Доцільним було б встановлення систематичності щодо строків обов'язкових перевірок дотримання правил (стандартів) їх використання. А з метою запобігання корупційних ризиків, коректним було б забезпечення не лише державного, але й громадського контролю щодо використання українських земель з огляду на конституційні основоположні права людини й громадянина в Україні.

Зміна цільового використання є допустимою, однак лише за умови, що вона обумовлена об'єктивними чинниками та не перешкоджає інтересам усього населення, що особливо стосується захисту довкілля та раціонального використання ресурсів.

Так, в ст. 3 Закону України «Про землі енергетики та правовий режим спеціальних зон енергетичних об'єктів», одними із принципів регулювання використання земель енергетики є поєднання інтересів із енергетичної безпеки держави та захисту навколишнього середовища, пріоритетність безпеки та здоров'я людини над економічною вигодою від функціонування об'єктів енергетики [31], а у Законі України «Про охорону навколишнього природного середовища» в ст. 3 вказано, що принципами охорони навколишнього середовища є пріоритетність вимог екологічної безпеки до дотримання екологічних нормативів над здійсненням управлінської та господарської діяльності, обов'язковість впливу на довкілля, вирішення питань з охорони довкілля із врахуванням рівня антропогенної змінності території [317].

Підтримання родючості ґрунтів є одним із заходів, що охороняють довкілля, як і розвиток зеленої електроенергетики. Однак, у виборі між забезпеченням родючості ґрунтів та створенням зелених електростанцій вибір необхідно надавати саме першим. Найперше, родючість ґрунтів складно повернути чи збільшити, що вимагає більше фінансових витрат та є значно більш тривалим процесом.

Як уже неодноразово ілюструвалось в даній науковій роботі, використання зеленої електроенергії все ж має деякі негативні аспекти, що пов'язані із використанням шкідливих хімічних речовин, які при потраплянні в ґрунт роблять його непридатним для сільського господарства. Тобто, властивості земель не лише не використовуються за призначенням, але й можуть суттєво погіршуватися.

Зі свого боку, А. В. Яценко зауважує, що рівень використання земель є критичним, оскільки відбувається деградація ресурсів, що для сільського господарства може призвести до катастрофічних наслідків, що вплине на продовольчу безпеку в Україні. Тому, автор пропонує, землі, які стали непридатними для сільського господарства переводити в землі енергетичної системи (для атомних, тепло електростанцій, електростанцій, що використовують енергію вітру чи сонця), оскільки це забезпечить економічну вигоду від використання земель та не буде виснажувати земельну ділянку, надасть можливість їй відновити свої природні властивості [318, с. 3-4].

Такий підхід є доволі спірним, оскільки потреба надмірного врегулювання з боку держави містить надміру великі корупційні ризики. І щоб не дозволяти “довільне тлумачення” окремими службовцями своїх повноважень у прийнятті того чи іншого рішення, законодавство повинно містити критерії чіткої оцінки, яка земля сільськогосподарського призначення є уже виснаженою, а яку можливо відновити самостійно та надалі використовувати.

Без інструментів перевірки рішення, таке оцінювання земель матиме лише формальний або ж, скажімо, суб’єктивний характер. Надалі необхідно й визначити, тривалість передачі земель під електростанції.

На даному етапі необхідно буде, як визначити строк потрібний для інвестора, щоб отримати прибуток, так й строк для відновлення земель, щоб їх знову можливо було використовувати за призначенням. При цьому й передбачити та контролювати саме відновлюючу роботу на землях, що унеможлиблює використання уже сонячної енергетики.

Усі ці заходи повинні бути обґрунтовані науково, а отже існуватиме декілька підходів до питання, які попередньо необхідно буде перевірити та визначити більш ефективний. Крім цього, треба врахувати цілу сукупність

та різноманіття наук, оскільки єдиною правовою доктриною це, звичайно, не обмежиться.

Тому, більш доречним буде надання сільськогосподарських земель у тимчасове користування у ті сфери, що будуть менше шкодити властивостям землі, наприклад, включати їх до природно-заповідного фонду.

Щодо безпосередніх проблем у правовому регулюванні використання земель для зеленої електроенергетики, то вони регулюються у Законі України «Про землі енергетики та правовий режим спеціальних зон енергетичних об'єктів», де в ст. 14 зазначено, що земельні ділянки надаються для потреб енергетики у порядку, встановленому Земельним кодексом. Для об'єктів альтернативної енергетики, що використовуються відновлювальні джерела енергії дозволено використовувати землі, визначені у п. ж ст. 19 Земельного кодексу (землі промисловості, транспорту, зв'язку, енергетики, оборони та іншого призначення [30]) без зміни цільового призначення [31].

Проблемним можливо вважати формулювання «землі іншого призначення», що сприймається як оціночне поняття, оскільки його можливо й тлумачити як таке, що передбачає землі, які не визначені у п. ж, а не ті, що не названі в усій статті.

Разом з тим, така норма спрощує порядок використання земель для зеленої енергетики, хоча й обрані терміни не відповідають ні земельному законодавству, ні законодавству безпосередньо щодо альтернативних джерел енергії, адже це поняття розмежовано із поняттям відновлювальних джерел електроенергії.

Однак, найбільшою проблемою є відсилання до земельного законодавства замість встановлення власного механізму. Як наслідок, адміністративно-правове регулювання отримання, зміни цільового призначення чи використання земель для зеленої електроенергетики,

адміністративно-правове регулювання буде містити такі ж проблеми, як й саме земельне законодавство.

З даного питання К. В. Яцків зазначає, що процес зміни цільового призначення земельної ділянки регулюється великою кількістю законодавчих актів, є багатокроковим та залежить від суб'єктивної думки залучених суб'єктів, залежить від базового та запланованого використання конкретної земельної ділянки [319, с. 5].

Тобто, процес зміни цільового використання землі неможливо пройти прозоро та без корупції. В контексті досліджуваної теми, це означає, що землі, які використовуються для сільського господарства можуть змінити цільове призначення на землі енергетики без належного контролю, що у свою чергу порушує встановлені законодавством принципи охорони довкілля та суперечить меті застосування зеленої електроенергії, як заходу збереження природних ресурсів.

Причиною такої ситуації є те, що згідно з ст. 20 Земельного кодексу рішення про необхідність зміни цільового призначення земельної ділянки державної чи комунальної власності приймається відповідним органом державної влади чи місцевого самоврядування, у віданні якого перебуває дана земля, а рішення про необхідність зміни цільового призначення земельної ділянки приватної власності приймається безпосередньо її власниками. Зміна цільового призначення земель сільськогосподарського призначення проводиться після відшкодування власником земельної ділянки втрат такого виробництва, порядок якого визначений у законодавстві [30].

Проблемою є дискреційні повноваження сільських, селищних чи місцевих рад щодо зміни призначення землі й виділення земельної ділянки у натурі, передання її у користування для виготовлення зеленої електроенергії.

Крім того, навіть компенсація втрат сільськогосподарського виробництва не може урахувати усю кількість наступних непередбачуваних ризиків та загальну шкоду для навколишнього середовища, особливо якщо зміни є масштабними та стосуються не лише однієї конкретної території в межах населеного пункту.

Вирішення проблеми вибору земель для зеленої електроенергетики повинно здійснюватися у двох напрямках: дотримання принципів охорони довкілля шляхом збалансування шкоди й користі від зеленої енергії та деталізації критеріїв вибору земель саме під розвиток альтернативних та відновлювальних джерел електроенергії.

Реалізація першого напрямку можлива шляхом удосконалення правового регулювання зміни цільового призначення земель для сільського господарства, адже саме вони стають непридатними для наступного використання.

Тобто, варто встановити заборону на зміну цільового призначення таких земель на землі для енергетики, за винятком, звісно, об'єктів передачі електроенергії.

Однак, оскільки національне законодавство допускає й наступну повторну зміну цільового призначення, то важливо встановити обмеження, які матимуть тривалий строк дії.

Крім того, заборони такого характеру повинні знаходитися саме в спеціальному законодавстві, а не в земельному.

Тому, з метою усунення шкоди від виробництва зеленої електроенергії для земель сільськогосподарського призначення необхідно речення 2 ч. 2 ст. 14 Закону України «Про землі енергетики та правовий режим спеціальних зон енергетичних об'єктів» [31] доповнити новим третім абзацем та викласти у такій редакції:

«[...] Енергогенеруюче та інше обладнання, що виробляє енергію рахунком використання відновлювальних джерел енергії може бути розміщене на таких землях, без зміни їх цільового призначення:

- 1) землях промисловості;
- 2) землях транспорту;
- 3) землях електронних комунікацій;
- 4) землях енергетики (енергетичної системи);
- 5) землях оборони;
- 6) землях індустріальних парків [...]».

Тобто, необхідно виправити неточності законодавчих формулювань щодо конкретних об'єктів, які можуть розміщуватися на землях без зміни цільового призначення, оскільки правове регулювання альтернативних джерел енергії не виділяє окремого поняття об'єктів відновлювальної енергетики, а об'єкти альтернативної енергетики мають відмінні вимоги та обмеження для свого функціонування.

Також, деталізовано, які саме землі не потребують зміни цільового призначення, що усуває залежність від земельного законодавства та проблему різних термінів для позначення однакових понять, тобто «землі енергетики» та «енергетичної системи», а також неоднозначність у тлумаченні «землі іншого призначення».

Водночас, для вирішення досліджуваної проблеми та збалансування шкоди й користі зеленої енергетики для суспільства, необхідно Закон України «Про землі енергетики та правовий режим спеціальних зон енергетичних об'єктів» [31] доповнити новим четвертим абзацем ст. 14 наступного змісту:

«[...] Забороняється використовувати для розміщення об'єктів альтернативної енергетики, енергогенеруючого та іншого обладнання, що виробляє енергію рахунком використання відновлювальних джерел енергії

категорію земель сільськогосподарського призначення, у тому числі протягом 5 років з моменту зміни її цільового призначення [...]».

Встановлення строку в 5 років є фактичним обмеженням для розташування об'єктів зеленої електроенергії та виготовлення електроенергії на землях сільського господарства.

Варто зауважити, що для інвесторів держава передбачила особливо сприятливі умови для розвитку зеленої електроенергетики, які, однак, мають обмежений строк дії.

Землі сільського господарства є одними із найбільш поширених, потребують найменших вкладень для розміщення об'єктів для виготовлення зеленої електроенергії, а отже є привабливими для інвесторів, які можуть вступати у корупційні відносини для швидкої зміни їх отримання та зміни цільового призначення, що дозволить більш швидко покрити здійсненні витрати та отримувати прибуток.

Механізм забезпечення дотримання принципів охорони довкілля полягає у тому, щоб продовжити прогнозований строк покриття витрат й отримання прибутку, адже незалежно від кількості змін цільового призначення земель сільського господарства на них буде заборонено розташовувати об'єкти електроенергетики.

Таким чином, усунено корупційну складову. Разом з тим, встановлення такого строку заборони дозволить знаходити тих інвесторів, що дійсно зацікавлені в правомірному веденні господарської діяльності та дотримання вимог адміністративного, екологічного, господарського законодавства.

Наступним напрямом вирішення проблеми щодо використання земель для зеленої електроенергетики є деталізація критеріїв вибору земель. Зрозуміло, що порядок вибору земель повинен бути передбачений на підзаконному рівні, однак для забезпечення відповідності підзаконних

норм права, тим що встановлені на рівні законів та конституції необхідно найбільш важливі із них передбачити саме в законах.

Варто наголосити, що вибір земель для об'єктів зеленої електроенергетики є питання поза правовим й належить до сфери геодезії, геології та екології, а тому норми права повинні лише закріплювати вимоги до обраного наукового підходу щодо обґрунтованості та відповідності національним стратегіям та цілям, бережного ставлення до природних ресурсів, економічності та ефективності.

Відповідно, з метою деталізації критеріїв вибору земель для розміщення об'єктів альтернативної електроенергетики необхідно ч. 1 ст. 10 Закону України «Про альтернативні джерела енергії» [17] доповнити наступним формулюванням:

«Використання альтернативних джерел енергії має особливості, зумовлені природними умовами, а саме [...]:

[...] достатньої кількості сонячної радіації;

експозиції земельних ділянок;

близькості до населених пунктів та ліній електропередач [...].»

Необхідність такого доповнення пояснюється тим, що законодавство не містило жодних критеріїв для вибору земель для розміщення об'єктів сонячної електроенергії, хоча аналогічні існували для, наприклад, геотермальної енергетики чи гідроенергетики.

Запропоновані зауваження, відповідають науковим позиціям профільних науковців, як то Д. І. Кереуш [320], А. М. Чоудхурі [321] чи В. В. Горлачук [322].

Таким чином, запропонована норма відповідає принципу науковості охорони навколишнього середовища та регулювання відносин у сфері електроенергетики.

Разом з тим, надалі необхідно більш детально розробити порядок адміністративного підзаконного, але все державного, а не локального, як

це відбувається на сьогодні, регулювання кожного окремого виду об'єктів зеленої електроенергетики та вибору земель для них із залученням до обговорення саме наукових працівників.

Наступним аспектом проблеми недосконалого адміністративно-правового регулювання зеленої електроенергетики є процес оплати зеленої електроенергії.

Обраний державою шлях щодо стимулювання альтернативної та відновлюваної електроенергетики є доволі спірним, оскільки не врахував можливості держави щодо забезпечення достатнього фінансування, створив нерівність між суб'єктами господарювання, що здійснюють виготовлення зеленої електроенергії, а надалі поставив під загрозу права та інтереси кінцевих побутових та непобутових споживачів.

Причиною виникнення такої ситуації є встановлення зеленого тарифу, яким відповідно до ст. 1 Закону України «Про альтернативні джерела енергії», є спеціальний тариф, відповідно до якого закуповується електрична енергія, що була вироблена на об'єктах електроенергетики, у тому числі на введених в експлуатацію чергах будівництва електричних станцій з альтернативних джерел енергії (для гідроенергії лише мікро-, міні- та малими гідроелектростанціями) [17].

Із такого визначення можливо зрозуміти, що зелений тариф є визначеною на законодавчому рівні ціною, яку гарантовано повинна сплатити держава суб'єктам господарювання, які виготовляють зелену електроенергію.

Таким чином, забезпечується планомірна прибутковість діяльності із виготовлення зеленої електроенергії, що робить дану сферу привабливою для гіпотетичних інвесторів і збільшує шанси щодо фінансування ними галузі зеленої електроенергетики в Україні.

Про це й стверджується у ч. 31-32 ст. 9-1 Закону України «Про альтернативні джерела енергії» [17], відповідно до якої держава гарантує

застосування для суб'єктів господарювання, що виробляють електричну енергію з альтернативних джерел енергії застосування умов «зеленого тарифу» та закупівлю усієї відпущеної енергії, виготовленої на об'єктах електроенергетики з альтернативних джерел енергії (порядок встановлений у ст. 65 Закону України «Про ринок електричної енергії» [2]).

Тобто, адміністративне регулювання створило ситуацію за якої у суб'єктів господарювання завжди будуть викупати електроенергію незалежно від її обсягу, наявності фінансів та власне потреби суспільства, що буде проводити спеціально створений суб'єкт права — державне підприємство «Гарантований покупець». Слід зазначити, що такі дії дійсно посприяли розвитку зеленої електроенергетики, а також й відповідають меті євроінтеграції та розвитку ринку електроенергії. Так, згідно з статистикою Державного агентства з енергоефективності та енергозбереження України потужність об'єктів відновлюваної електроенергетики збільшилась від 967 МВт у 2015 до 6727 МВт у 2020 році, а в дану сферу було інвестовано близько 5,6 млрд євро [323].

Таким чином, можливо констатувати успішність проведених заходів для господарювання та розвитку економіки. Разом з тим, як уже неодноразово було підкреслено економічні цілі не можуть бути більш пріоритетними, ніж охорона довкілля та захист прав споживачів, підтримання рівності на ринку електроенергії.

Відповідно, запровадження зміни спричинили виникнення таких недоліків у адміністративно-правовому регулюванні зеленої електроенергетики:

по-перше, виникли ризики збільшення вартості електроенергії загалом для кінцевих споживачів через неспроможність держави в повній мірі викупити усю зелену електроенергію, що виготовляється суб'єктами господарювання на об'єктах альтернативної електроенергетики;

по-друге, було порушено процес виготовлення електроенергії на інших об'єктах електроенергетики через проблеми в оцінюванні її вартості та нерівність між суб'єктами господарювання.

Розглядаючи ризики для кінцевих споживачів, то слід вказати, що вони пов'язані із тим, що зелений тариф значно відрізняється від звичайного. Зрозуміло, що наповнення бюджету здійснюється саме завдяки коштам, які сплачуються кінцевими споживачами, однак навіть з урахуванням збільшених тарифів для непобутових споживачів, отриманої суми буде недостатньо для покриття усі витрат, здійснених на закупівлю зеленої електроенергії. Саме тому, станом на липень 2020 року ДП «Гарантований покупець» мало суму боргу близько 16 млрд грн [325], а уже станом на 2021 сума боргу становила 11,6 млрд за 2020 рік та уже 8 млрд грн за 2021 [326].

У будь-якому із випадків, тягар щодо повернення коштів лягатиме на кінцевого, як побутового, так й непобутового споживача, ключовим же є раптовість підвищення вартості або ж поступове її збільшення.

С. В. Москалюк зауважує, що проблема переходу до об'єктивних тарифів на електроенергію полягає у тому, що держава продовжує шукати шляхи для зниження розцінок для населення, що врешті призводить до збільшення ціни для промислових споживачів. Ціни на такі тарифи повинні бути економічно обґрунтованими, як стимулювати залучення інвестицій [315, с. 61].

Можна лише частково погодитися щодо вірно виділеної автором тенденції. Проте, інтереси суб'єктів господарювання щодо вартості електроенергії не можуть бути вищими, ніж інтереси усього населення, адже для останніх електроенергія є способом забезпечення життєвих потреб, коли ж для суб'єктів господарювання інструментом збільшення прибутку в діяльності, яку вони з власної волі та ініціативи розпочали та яка передбачувано є ризикованою.

Слід наголосити, що електроенергія, як один із найбільш важливих інструментів забезпечення гідного життя для населення повинна бути доступною і в жодному випадку інтереси суб'єктів підприємницької діяльності ставити вище за інтереси та добробут звичайних громадян України не можна.

Отже підвищення її ціни може стати умовою за якої споживання електроенергії скоротиться через недостатній рівень матеріального забезпечення у населення. Звідси, слідує висновок, що це свідчить про можливість їх реалізувати природні права щодо безпеки, комфортності проживання, охорони здоров'я, які закріплені в Основному Законі нашої держави.

Крім того, створення вільного ринку передбачає, що кінцевий споживач самостійно може обирати до кого з виробників та постачальників електроенергії йому звернутися, що включає у себе вибір між традиційними та альтернативними джерелами електроенергії.

Проте, на сьогодні, кінцеві споживачі фактично не можуть самостійно здійснювати вибір, а їх права порушуються унаслідок невірного прогнозування наслідків законодавчого впровадження зеленого тарифу.

Позитивно, можливо оцінити спроби законодавця вирішити таку проблему шляхом узгодження ціни безпосередньо із суб'єктами господарювання, що виготовляють зелену електроенергію. Результатом перемовин стало створення Закону України «Про внесення змін до деяких законів України щодо удосконалення умов підтримки виробництва електричної енергії з альтернативних джерел енергії», яким зменшено розміри надбавок та ставки зеленого тарифу для суб'єктів господарювання та визначено порядок сплати боргу ДП «Гарантований покупець» [327].

Проте, такі дії мають тимчасовий характер й не вирішують причини виникнення проблеми наявності боргів, а отже ризики для прав та інтересів кінцевих споживачів електроенергії продовжують існувати.

До того ж, порушено й довіру до держави з боку інвесторів, яким попередньо було гарантовано інші суми прибутку.

Саме тому необхідно розробити новий комплекс дій, що має бути направлений на зменшення вартості зеленої електроенергії при забезпеченні інвестиційної привабливості такого виду господарської діяльності.

Також, слід й розглянути проблеми, які спричинило адміністративно-правове регулювання зеленої електроенергії для інших суб'єктів господарювання, що виготовляють електроенергію.

Як уже було проілюстровано в роботі, альтернативні та відновлювальні джерела електроенергії не є тотожними поняттями, хоча можуть дещо збігатися. Умовно, альтернативними джерелами енергії можливо вважати ті, які почали розвиватися уже після створення та повної монополії класичної трійки:

- 1)теплоелектростанцій;
- 2)гідроелектростанцій;
- 3)атомних електростанцій.

Слід підкреслити, що альтернативна електроенергія не завжди відповідає поняттю зеленої. На відміну від уже відновлювальної, оскільки як виходить із її назви, ресурси, що використовуються для вироблення електроенергії можуть бути відновленні, а отже шкода для природи або ж відсутня, або мінімальна. Зі свого боку, зелена електроенергетика може охоплювати, як альтернативні, так відновлювальні чи традиційні джерела [328, с. 17].

Наприклад, до зеленої електроенергетики за вірного використання може бути й зарахована атомна, а також обов'язково входить електроенергія, виготовлена на гідроелектростанціях. Разом з тим, адміністративне регулювання чіткої різниці не встановлює, унаслідок чого порушена логіка у наданні податкових пільг, стимулювання розвитку

певних видів виготовлення електроенергії. Як наслідок, не створюється жодних пільг для великих гідроелектростанцій, що робить їх діяльність неприбутковою та малоефективною. Досліджуючи питання виготовлення електроенергії на гідроелектростанціях І. Г. Сирота виділяє такі проблеми як: обов'язок продавати 35% від усієї електроенергії виробленої на ГЕС Гарантованому покупцю за ціною, що є нижче ринкової та не покриває витрати на її виготовлення, а отже й збитковість роботи на балансуєчому ринку; неякісне прогнозування та режим роботи ГЕС, неможливість регулювання, і як наслідок, розбалансованість енергосистеми [328, с. 17].

Тобто, великі та середні гідроелектростанції працюють без прибутку або ж взагалі є збитковими через те, що вони вимушені продавати енергію за ціною, яка визначена Гарантованим покупцем, однак така ціна є недостатньою для підтримання нормального функціонування.

Крім того, через нестачу коштів у держави, закупівля іншої електроенергії відбувається не регулярно. Така ситуація негативно впливає на техніку та обладнання, оскільки воно швидше псується та потребує більше коштів для догляду, а також й на забезпечення робочими місцями, адже їх необхідна кількість постійно змінюється.

Неможливість спрогнозувати розвиток та прибуток робить таку сферу малопривабливою для інвесторів. Надмірне зростання альтернативної електроенергетики негативно впливає й на роботу атомних електростанцій, оскільки знову ж доводиться зменшувати обсяги виготовлення електроенергії, а отже й прибутку.

Тут, слід наголосити, що усі атомні електростанції були створені ще за радянських часів та потребують постійного догляду за обладнанням, контролю за його функціонуванням. Зменшення дохідності, і як наслідок, обсягів ресурсів на обслуговування, модернізацію та оновлення

обладнання, впливатиме на усі процеси виготовлення електроенергії. Наслідки, як свідчить історичний досвід, можуть бути катастрофічними.

Слід констатувати, що проблема недосконалості адміністративно-правового регулювання плати за споживання зеленої електроенергії виникла у зв'язку із хибними прогнозами щодо привабливості даної сфери для інвесторів, а також щодо темпів зростання частки зеленої електроенергетики на ринку електроенергії України. Як наслідок, постраждали усі залучені до відносин у сфері електроенергетики суб'єкти: як кінцеві споживачі, так й інші суб'єкти, які здійснюють виготовлення електроенергії. Вирішення даної проблеми не може бути тимчасовим або ж спричинити нерівність між суб'єктами господарювання, що діють на ринку електроенергії. Крім того, було б помилково скасувати усі гарантії, якими наділені суб'єкти ринку електроенергії, що здійснюють виробництво зеленої електроенергії, та повернутись до умов розвитку лише більш традиційних джерел електроенергії. Подальший розвиток адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики має відповідати цілям збереження та охорони довколишнього середовища, євроінтеграції та оновлення технологій виробництва електроенергії.

Одним із можливих шляхів оптимізації використання зеленої електроенергетики є впровадження технологій накопичення енергії. На цьому наголошується у роботах І. С. Сагайдака [329] та І. І. Дороніна, який пропонує використання для цього водневих чи літій-іонних технологій [24, с. 38]. Сьогодні такі технології використовуються у побуті, проте не є поширеними в промислових масштабах та лише впроваджуються у механізмах виробництва електроенергії. На даному етапі завданням держави є створення прозорого адміністративно-правового регулювання процесів накопичення електричної енергії, заохочення наукової діяльності в даній сфері, стимулювання інвестицій тощо.

Аналізуючи міжнародне адміністративно-правове регулювання відносин у сфері електроенергетики, зауважимо, що стратегія розвитку технологій накопичення електричної енергії є однією із пріоритетних для розвитку єдиного ринку електроенергії ЄС, про що свідчить нещодавно прийнята Директива ЄС 2019/944, у ч. 59 ст. 2 якої надається тлумачення процесу накопичення електроенергії (energy storage). Згідно із визначенням, наведеним у Директиві, процесом накопичення електроенергії є перенесення кінцевого споживання електроенергії на мить пізніше, ніж вона було вироблена, або ж перетворення електроенергії у форму енергії, яку можливо накопичити та зберегти для подальшого перетворення в електроенергію чи інші види енергії та використання [227]. Використання такої технології дозволить суттєво зменшити вартість зеленої електроенергії, адже її можна буде використовувати за потреби, а не одразу після виготовлення. Окрім цього, стане можливим планування необхідних обсягів електроенергії на конкретний рік, та формування на цій основі зеленого тарифу. Не викликає сумнівів, що впровадження системи накопичення електроенергії потребує, як необхідних технологій, так й часу для адаптації до змін ринку електроенергії, а також адаптації самих суб'єктів, що здійснюють виготовлення, постачання й розподіл електроенергії, до нових умов. Проте, на даному етапі, першочергових змін має зазнати стратегія розвитку сфери електроенергетики на найближчі роки.

Тому, з метою заохочення розвитку системи накопичення зеленої електроенергії варто було б передбачити в Енергетичній стратегії України на період до 2050 року відповідні положення, проте станом на кінець 2023 року можливість ознайомитись із текстом стратегії відсутня. На нашу думку, Енергетична стратегія України на період до 2050 року має стати важливою передумовою для запровадження в Україні системи накопичення електроенергії. Пріоритетним у даному контексті має бути

напрям зеленої електроенергетики, оскільки це дозволить вирішити проблему перекладення тягара сплати боргів та високого тарифу на кінцевих споживачів.

Для гарантування однакового розуміння сутності накопичення електроенергії із актами міжнародного законодавства, на рівні національного законодавства необхідно надати легальні тлумачення поняттям, що будуть використовуватися у такій сфері. Для цього потрібно внести зміни до статті 1 Закону України «Про енергетичну ефективність», та доповнити її наступними положеннями:

«[...] Накопичення електроенергії — процес перетворення щойно виготовленої електроенергії в таку енергію, що дозволяє її акумуляцію та зберігання до моменту, коли знадобиться її розподіл, постачання та використання [...];»

«[...] Система накопичення електроенергії - технологічний комплекс, який здатний перетворювати щойно виготовлену електричну енергію в таку форму енергії, що дозволяє її акумуляцію та зберігання до моменту, коли знадобиться її розподіл, постачання та використання [...].»

Визначення цих понять в даному нормативно-правовому акті є передумовою формування розуміння сутності процесу накопичення електроенергії, кращого розуміння призначення останнього та того, яким чином він має функціонувати в межах національного ринку електроенергії. Ці поняття відповідають європейському законодавству, а отже їх адаптація стане черговим кроком до наближення вітчизняного адміністративно-правового регулювання в сфері електроенергетики до стандартів ЄС.

Ще однією групою проблем адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики є теоретичні проблеми. Найбільш масштабною теоретичною проблемою адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики, на нашу думку, є існування термінологічних неузгодженостей у законодавстві, яким

забезпечується адміністративно-правове регулювання відносин у сфері електроенергетики.

Природа цієї проблеми полягає у тому, що існування різних підходів до визначення одних і тих самих понять є цілком допустимим в повсякденному житті чи в науковій літературі, за умови попереднього визначення змісту використовуваних термінів. Різні підходи до визначення одних й тих самих термінів можуть формуватись під впливом іноземних запозичень, поступового процесу старіння термінології чи втрати нею актуальності, адже у сфері електроенергетики низка термінів можуть позначати технології, що більше не використовуються. Досліджуючи термінологію, що використовується для позначення процесів в електроенергетиці З. Й. Куньч вказує на її багатозначність, адже електроенергетичні терміни, що використовуються в законодавстві, можуть звужувати наукові поняття та метафоризувати їх, внаслідок чого відбуваються процеси полісемії. Як наслідок, усунути багатозначність термінології фактично неможливо [330, с. 80]. Втім, така багатозначність термінології у законодавстві є неприпустимою. Тому те, що у національному законодавстві, і як наслідок, у правовідносинах у сфері електроенергетики можуть використовуватись різні терміни на позначення однакових чи синонімічних понять, дійсно є проблемним аспектом. У контексті адміністративно-правового регулювання існування термінологічної багатозначності може спричинити хибне тлумачення при застосуванні норм права, унеможливити захист своїх права та інтересів суб'єктами відносин у сфері електроенергетики, сприяти ухиленню від відповідальності за невиконання покладених обов'язків чи недотримання стандартів, нормативів та заборон у сфері електроенергетики. Тому, важливо впорядкувати та узгодити всю законодавчу термінологію, що використовується у адміністративно-правовому регулюванні відносин в сфері електроенергетики, як між собою, так й з іншими нормативно-

правовими актами адміністративного, господарського, податкового та екологічного законодавства.

Досліджуючи природу даної проблеми, Л. В. Харчук звертає увагу на використання у національному законодавстві прикметника «розподільчий», що можна пояснити радянською практикою наближення двох мов. У свою чергу, в сучасних наукових працях, підручниках чи посібниках застосовується термін «розподільний» [331, с. 193]. У таких випадках, наявність різних підходів до термінології можна пояснити відсутністю на сучасному етапі єдиних вимог щодо усунення із законодавства термінів, які загальноприйнятим стандартам й правилам української мови. Вести мову про якісне законодавство та надавати позитивну оцінку використаної в ньому термінології можна лише за умови єдності підходу до вибору термінології. При цьому, у подальших змінах та удосконаленнях норм законодавець також має дотримуватись сучасних правил української мови.

Наступним терміном, на який ми бажаємо звернути увагу, є використання в законодавстві терміну «суб'єкт владних повноважень», що не відповідає законодавчій термінології, адже в законодавстві у сфері електроенергетики відсутнє тлумачення цього поняття. Окрім цього, використання терміну «суб'єкт владних повноважень» в актах законодавства не завжди є вдалим, оскільки суб'єкти, які зазвичай окреслюються цим терміном, не обов'язково володіють владою у державі, із самого терміну залишається незрозумілим рівень їх підпорядкування, які обов'язки поширюються на них тощо. Таке формулювання суперечить внутрішній логіці норми права, адже, для прикладу у якості суб'єктів владних повноважень не розглядаються суди, але при цьому очевидною є наявність в суддів владних повноважень щодо здійснення правосуддя. Натомість використання формулювання «центральный орган виконавчої влади» у даному контексті вважаємо більш влучним та підходящим.

Тому, з метою унормування термінології, яка використовується у процесі адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики, пропонуємо у ч. 11-12 статті 2 Закону України «Про ринок електричної енергії» [2] формулювання «суб'єкти владних повноважень» замінити формулюванням «центральні органи виконавчої влади». У такому разі дані норми мають зазнати наступних змін:

«[...] 11. Центральні органи виконавчої влади, а також суди при застосовуванні норм цього Закону беруть до уваги правозастосовну практику Енергетичного Співтовариства та Європейського Союзу, зокрема рішення Суду Європейського Союзу (Європейського Суду, Загального Суду), практику Європейської Комісії та Секретаріату Енергетичного Співтовариства щодо застосовування положень актів законодавства Європейського Союзу, зазначених у цій статті.

12. Рішення (заходи) центральних органів виконавчої влади, прийнятих на виконання норм цього Закону, мають прийматися на підставі, у межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією і законами України, з урахуванням права особи на участь у процесі прийняття рішення, відповідати меті, з якою повноваження надані, бути обґрунтованими, відповідати принципам неупередженості, добросовісності, розсудливості, пропорційності, прозорості, недискримінації та своєчасності [...]».

Позитивною тенденцією вважаємо надання легальних визначень усім термінам, що вживаються у них, у процесі розробки законодавчих актів щодо. Як свідчить зміст нормативно-правових актів у сфері електроенергетики, останнім часом вітчизняний законодавець все частіше застосовує на практиці дане правило законотворчої техніки. Проте, проблемним аспектом є те, що у процесі прийняття нових нормативно-правових актів, може відбуватись оновлення термінології, і як наслідок однаковим процесам в сфері електроенергії можуть надаватися різні

визначення або ж одним й тим самим терміном можуть охоплюватись суміжні поняття.

Яскравим прикладом цьому слугують окремі положення Закону України «Про енергозбереження», який лише нещодавно втратив чинність. В змісті цього нормативно-правового акту використовувався термін «нетрадиційні та поновлювальні джерела енергії», під якими розумілись ті джерела, що постійно існують чи періодично з'являються в довкіллі у вигляді потоків сонця, вітру, тепла Землі, енергії морів, океанів, річок чи біомаси [16]. Втім, аналізуючи зміст цього поняття можна було зрозуміти, що у даному випадку мова йде про відновлювальні джерела електроенергії. При цьому, останній термін вже тривалий час використовується в інших законодавчих актах та є більш традиційним для сучасних правовідносин у сфері електроенергетики. Тобто, хоча такі поняття фактично окреслюють одні й ті ж самі явища в електроенергетиці, у законодавстві для їх позначення було використано різні терміни, і це тривалий час призводило до проблем у їх практичному застосуванні.

Іншим прикладом є ситуація із тлумаченням поняття «об'єкт енергетики», яким згідно з Законом України «Про ринок електричної енергії», є електрична станція, підстанція, мережа, які підключенні до об'єднаної енергетичної системи України [2]. Водночас, у Законі України «Про альтернативні джерела енергії» встановлено, що об'єктом альтернативної енергетики є енергогенеруюче та інше обладнання, яке виробляє енергію шляхом використання альтернативних джерел енергії [17]. Якщо у першому випадку мова йде про те, що «об'єктами» є певні елементи електроенергетичної системи, за допомогою яких функціонує ринок електричної енергії, то в другому випадку під об'єктом розуміється виключно обладнання, яке використовується для виробництва електроенергії.

Тому, з метою узгодження термінів, що використовуються у законодавстві в Законі України «Про альтернативні джерела енергії» [17], пропонуємо поняття «об'єкту альтернативної електроенергетики» розширити та викласти в такій редакції:

«[...] об'єкт альтернативної енергетики - підвид об'єкту енергетики на якому використовується енергогенеруюче та інше обладнання, що становить не менше 50% від усіх встановлених на об'єкті енергетики потужностей та, яке для вироблення енергії використовує альтернативні, у тому числі відновлювальні джерела енергії [...]».

Таке визначення дозволить тісніше його пов'язати із загальним поняттям об'єкта енергетики, проте виокремити його особливості. Посилання на відновлювальні джерела енергії дозволить наблизити поняття «об'єкту альтернативної енергетики» на визначення поняття «об'єкта відновлювальної енергетики», що полегшить їх практичне застосування.

При цьому, наголошуємо на тому, що запропоновані нами зміни не мають виключного характеру та не вирішують усіх існуючих теоретичних проблем адміністративно-правового регулювання у сфері електроенергетики. Законодавство в сфері електроенергетики має надалі вдосконалюватись в напрямку усунення варіативності та полісемії термінології.

Отже, на основі проведеного дослідження можливо дійти висновку, що проблеми в адміністративно-правовому регулюванні відносин у сфері електроенергетики спричиненні декількома факторами.

Найперше і найголовніше в контексті сучасного динамічного розвитку адміністративно-правових відносин у сфері електроенергетики України, це наявність застарілих підходів до державного управління сферою електроенергії в нашій країні, що обумовлено історично та геополітично. Відповідно, існує ще велика кількість нормативно-правових актів,

створених за радянських часів або ж перенесених застарілих норм права до сучасних законодавчих актів. На доповнення цьому, багато норм зазнають змін, коли потрібен цілісний та комплексний підхід для переприйняття цілого нового законодавчого документу. Звідси випливає, що норми не адаптовані до сучасних соціально-економічних реалій зміненого ринку електроенергетики, який повинен відповідати вищим стандартам і який є євроорієнтованим.

Існування наступної причини обумовлюється прагненням держави якомога швидше запровадити європейські стандарти розвитку ринку електроенергії.

Разом із попередньо нагромаджених проблем щодо застарілості, колізійної, наявності прогалин у законодавстві в сфері електроенергії, така ситуація призводить до поганого прогнозування результатів реформування адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергії, порушення прав та інтересів кінцевих споживачів та правових очікувань суб'єктів господарювання.

Також, проблеми в адміністративно-правовому регулюванні відносин у сфері електроенергетики призводять до погіршення стану технічного обладнання, недофінансування низки державних підприємств та утворення непередбачуваних гігантських боргів.

Спільним шляхом вирішення усіх проблем в даній сфері є розподіл тактичних та стратегічних цілей, редагування процесу змін відповідно до щорічних фактичних економічних можливостей та ретельне планування розвитку сфери електроенергії в Україні, зокрема з урахуванням тенденцій країн Європейського Союзу, які є мірилом для подальшого політичного, соціального, культурного та економічного розвитку нашої держави.

4.2 Тенденції подальшого розвитку адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики в умовах євроінтеграції

За останні роки адміністративно-правове регулювання відносин у сфері електроенергетики зазнало відчутних змін. Запрацював новий ринок електроенергії, що працює за європейськими стандартами. Населення отримало право обирати постачальника електроенергії, а держава перестала бути єдиним продавцем та покупцем. Ринок електроенергетики перейшов до конкурентного механізму, в якому все більшого значення набуває договірне регулювання суб'єктів відносин у сфері електроенергетики.

Для того, щоб належним чином врегулювати функціонування нового ринку, вітчизняним законодавцем було прийнято низку нових законів («Про особливості доступу до інформації у сферах постачання електричної енергії, природного газу, теплопостачання, централізованого постачання гарячої води, централізованого питного водопостачання та водовідведення» від 10.12.2015 № 887-VIII [243], «Про Національну комісію, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг» від 22.09.2016 № 1540-VIII [90], «Про ринок електричної енергії» від 13.04.2017 № 2019-VIII [2], «Про заходи, спрямовані на погашення заборгованості, що утворилася на оптовому ринку електричної енергії» від 17.06.2020 № 719-IX [244] тощо) та підзаконних нормативно-правових актів (Постанова Кабінету Міністрів України від 07.05.2015 № 263 «Про особливості регулювання відносин у сфері електроенергетики на території, де органи державної влади тимчасово не здійснюють або здійснюють не в повному обсязі свої повноваження» [332], Постанови Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг від

14.03.2018 № 312 «Про затвердження Правил роздрібного ринку електричної енергії» [93] та 14.03.2018 № 307 «Про затвердження Правил ринку» [123] тощо), якими на сьогодні врегульовуються відносини у сфері електроенергетики.

Але в той самий час, на нашу думку на даний момент існує ряд передумов, які свідчать про те, яким чином буде відбуватись подальший розвиток адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики.

По-перше, в умовах руху України в напрямку євроінтеграції було прийнято Енергетичну стратегію України на період до 2050 року, у відповідності до якої в подальшому має відбуватись розвиток адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики.

По-друге, варто звернути увагу на збільшення значення договірного регулювання відносин у сфері електроенергетики, та, відповідно, зменшення значення договірного регулювання.

По-третє, Україна, приєднавшись до Договору про заснування Енергетичного Співтовариства [333] та уклавши Меморандум про взаєморозуміння щодо співробітництва у галузі енергетики щодо Стратегічного Енергетичного Партнерства між Україною та Європейським Союзом спільно з Європейським Співтовариством з атомної енергії [245] й Угоду про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони [94], взяла на себе ряд зобов'язань, у тому числі й щодо подальшого розвитку адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики.

По-четверте, входження Об'єднаної енергетичної системи України до європейської енергетичної системи (ENTSO-E) значно посилило гарантії

безперешкодного та постійного виробництва, постачання та розподілу електричної енергії в нашій державі.

В таких умовах, важливо дослідити сучасні тенденції подальшого розвитку адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики в умовах євроінтеграції, та спрогнозувати яких змін воно зазнає в майбутньому.

Різноманітні аспекти щодо тенденцій подальшого розвитку адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики в умовах євроінтеграції розглядалися у працях таких авторів, як: С.Б. Барбелюк, О.Ю. Битяк, С.Д. Білоцький, Ю.В. Ващенко, С.Г. Голікова, Г.Д. Джумагельдієва, В.Г. Дідик, І.І. Дороніна, Я.Р. Кицик, О.Б. Кишко-Єрлі, В.В. Коробкін, В.О. Криворучко, Д.В. Кузьмін, М.М. Кузьміна, Н.В. Майданевич, С.В. Майстро, О.С. Матвійчук, Л.О. Панькова, М.І. Пипяк, Е.Ю. Рибнікова, Ю.М. Рудь, Н.І. Соколовська, О.Ю. Стоян, Т.Є. Харитонова тощо.

Втім, аналізуючи зміст наукових праць вказаних вище вчених, варто враховувати, що тенденція не є сталою категорією, а є такою, що розвивається від моменту її виникнення і до моменту її реалізації, динамічно видозмінюючись у процесі.

Тож, низка тенденцій, на які вказували вітчизняні автори раніше, на сьогодні є повністю або частково реалізованими, і, відповідно, втратили фрагментарно або цілком свою актуальність. Тому, завданням є на основі аналізу наукової літератури, чинного законодавства та проєктів нормативно-правових актів встановити, яким чином буде в подальшому розвиватись адміністративно-правове регулювання відносин у сфері електроенергетики України в умовах євроінтеграції, та які на сьогодні є для цього передумови.

Становлення договірної регулювання відносин у сфері електроенергетики відбувається в Україні протягом доволі тривалого

періоду. Так, після проголошення Україною незалежності та розпаду Союзу Радянських Соціалістичних Республік, в нашій державі розпочалось становлення ринкової економіки.

В енергетичній сфері держава зберегла свою монополію, тому відносини у сфері електроенергетики довгий час регулювались переважно за допомогою нормативно-правових актів. Договірне регулювання відносин у сфері електроенергетики безумовно мало місце і раніше, втім у такий спосіб врегульовувались лише окремі правовідносини (наприклад, правовідносини постачання електроенергії, сторонами яких були постачальник та споживач).

Після прийняття Закону України «Про ринок електричної енергії» від 13.04.2017 № 2019-VIII [2] в нашій державі запрацював новий ринок електроенергії, а адміністративно-правове регулювання відносин у сфері електроенергетики було адаптоване до принципів Третього енергетичного пакета ЄС.

Держава втратила свою монополію на ринку електроенергетики, натомість запрацювала низка ринків на кшталт європейських зразків - балансуючий ринок електроенергії, ринок допоміжних послуг, ринок «на добу наперед», внутрішньодобовий ринок, ринок двосторонніх договорів.

Запровадження нового ринку електроенергії надало можливість участі в нього великій кількості нових суб'єктів. Якщо раніше електростанції продавали усю вироблену електроенергію ДП «Енергоринок», що виступало у якості єдиного покупця, та яке далі продавало її розподільчим компаніям – обленерго, які в свою чергу продавали її безпосередньо споживачам, то після реформування ринку електроенергії ДП «Енергоринок» та інших посередників із цієї системи прибрали (втім, це державне підприємство зобов'язали виплатити всі борги, які залишились на даному етапі, а тому воно до цих пір функціонує). Як відзначає Е.Ю. Рибнікова, фактично ДП «Енергоринок» та

електропередавальні підприємства обленерго були монополістами у цій сфері, які за допомогою державного регулювання цін на електроенергію, фактично укріпили радянську систему енергетичного ринку, та привели енергетичну галузь до системної кризи [257, с. 49].

Замість ДП «Енергоринок» до переліку суб'єктів ринку електричної енергії додали ряд нових учасників, зокрема трейдерів, і як наслідок, електроенергія за їх посередництвом або без такого посередництва почала безпосередньо надходити до кінцевих споживачів, що значно спростило зміст та структуру відносин у сфері електроенергетики. У свою чергу, споживачі отримали можливість самостійно обирати постачальників із вигідними для них умовами.

Одним із наслідків запровадження нового ринку електричної енергії стало посилення значення договірної регулювання відносин у сфері електроенергетики, що відповідає загальносвітовим тенденціям у цій сфері. До прийняття Закону України «Про ринок електричної енергії» від 13.04.2017 № 2019-VIII [2] законодавче регулювання відіграло фундаментальне значення для регламентації відносин у сфері електроенергетики. Після 1 липня 2019 року, коли власне новий ринок електроенергетики і вступив в дію, розпочалось поступове посилення значення договірної регулювання відносин у сфері електроенергетики у порівнянні із нормативним регулюванням.

Традиційно в регулюванні сфери електроенергетики ключове значення відігравали імперативні приписи – починаючи від законів України та підзаконних нормативно-правових актів, та закінчуючи різноманітними правилами (технологічними правилами, правилами безпеки виробництва електроенергії, правилами передачі та споживання електроенергії тощо), то на сьогодні відносини між електропостачальниками й споживачами електроенергії, а також іншими суб'єктами відносин у сфері електроенергетики регулюються здебільшого

на договірному рівні із урахуванням положень чинного законодавства. Такий висновок безпосередньо слідує як із положень чинного законодавства (зокрема, стаття 4 Закону України «Про ринок електричної енергії» від 13.04.2017 № 2019-VIII [2] має назву «Договірне забезпечення функціонування ринку електричної енергії» та визначає невичерпний перелік договорів, які можуть укладатись суб'єктами відносин у сфері електроенергетики), так і з праць вітчизняних авторів (наприклад, такий висновок зробила у своїй праці Е.Ю. Рибнікова [257, с. 49]).

Як вже відзначалось раніше, зміст Закону України «Про ринок електричної енергії» від 13.04.2017 № 2019-VIII [2] було приведено у відповідність до змісту Директиви Європейського Парламенту та Ради 2009/72/ЄС від 13 липня 2009 року про спільні правила внутрішнього ринку електроенергії та про скасування Директиви 2003/54/ЄС [256].

Аналізуючи зміст цієї Директиви, першочергово звернемо увагу на її Додаток 1, в якому визначаються заходи щодо захисту прав споживачів. Однією із гарантій захисту є визначення обов'язкових умов договору, що укладається споживачем із постачальником електроенергетичних послуг (відомості про постачальника; послуга, що надається; послуги з технічного обслуговування; способи отримання оновленої інформації щодо послуг; строк дії, поновлення та припинення договору, умови його розірвання; компенсації та відшкодування; порядок врегулювання спорів; інформація про права споживачів).

Встановлюється принцип рівності умов договору для його сторін. Також важливо зазначити, що цим нормативно-правовим актом гарантується оприлюднення умов договору до його укладення.

Тобто, кожна сторона правовідношення у сфері електроенергетики має ознайомитись із умовами договору до його укладання або підтвердження, та погодити їх зміст. Зміни до змісту договору також мають узгоджуватись сторонами.

Якщо одна із сторін має намір внести зміни до умов договору, або ж його розірвати, вона має проінформувати іншу сторону про це, у тому числі на постачальників електроенергії покладено обов'язок завчасно попереджати споживача про будь-яке підвищення тарифів, а споживачу електроенергії надано право розірвати договір, якщо він не погоджується із новими тарифами.

Отже, на основі всього вищенаведеного логічним є висновок, що на сьогодні, після початку функціонування нової моделі ринку електроенергії у нашій країні, договірне регулювання відносин у сфері електроенергетики суттєво потіснило позиції законодавчого регулювання цієї сфери. Значна частина відносин у сфері електроенергетики України станом на сьогодні регулюється безпосередньо на договірному рівні. Причин для цього є декілька.

По-перше, відбулось розширення складу учасників на ринку електроенергії, що призвело до ускладнення взаємодії між ними. Законом України «Про ринок електричної енергії» від 13.04.2017 № 2019-VIII [2] було закріплено масштабну систему договорів, які можуть укладатись такими суб'єктами. І відповідно саме в положення договорів закладаються правила, згідно яких здійснюються відносини суб'єктів ринку електроенергетики.

По-друге, на нашу думку, закріплення у статті 4 Закону України «Про ринок електричної енергії» від 13.04.2017 № 2019-VIII [2] переліку договорів, які можуть укладатись суб'єктами відносин у сфері електроенергетики, спрямоване на те, щоб надати їм системного характеру. Тобто, у такий спосіб законодавець забезпечив єдність договірного регулювання відносин у сфері електроенергетики та сформував їх цілісну структуру, що дозволяє окреслити договірне адміністративно-правове регулювання відносин у сфері

електроенергетики, як окремий вид адміністративно-правового регулювання відносин у цій сфері.

А отже, можна зробити висновок, що тенденція посилення значення договірного регулювання відносин у сфері електроенергетики є актуальною на сьогодні тенденцією подальшого розвитку адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики, і в подальшому значення договірного регулювання буде лише посилюватись, адже ринок електроенергії в нашій державі по суті лише розпочав своє функціонування.

Наступна тенденція полягає у продовженні процесу адаптації законодавства України у сфері електроенергетики до вимог *aquis* ЄС в рамках приєднання до Договору про заснування Енергетичного Співтовариства [333], підписання Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони [94] та укладення на її основі Меморандуму про взаєморозуміння щодо співробітництва у галузі енергетики щодо Стратегічного Енергетичного Партнерства між Україною та Європейським Союзом спільно з Європейським Співтовариством з атомної енергії [245].

Так, першою із угод, які уклала Україна з метою входження національного електроенергетичного ринку до ринку електроенергетики Європейського Союзу став протокол про приєднання до Договору про заснування Енергетичного Співтовариства [333].

Внаслідок підписання цього договору, Україна набула статусу Договірної Сторони в Енергетичному Співтоваристві у відповідності до статті 1 протоколу. У свою чергу, в статті 2 у відповідності до Розділу II Договору про заснування Енергетичного Співтовариства [334], яким визначено дію нормативно-правової бази Європейського Співтовариства, визначено перелік нормативно-правових актів ЄС, які Україна

зобов'язалась імплементувати у період від 1 липня 2011 року до 1 січня 2018 року.

Серед тих, які безпосередньо стосуються сфери електроенергетики, відзначимо такі:

Директиву 2003/54/ЕС про загальні правила функціонування внутрішнього ринку електроенергії [335], яка мала бути імплементована до 1 січня 2012 року;

Регламент № 714/2009 Європейського Парламенту та Ради від 13 липня 2009 року про умови доступу до мережі для транскордонного обміну електроенергією та скасування Регламенту №1228/2003 [255], який мав бути імплементований до 1 січня 2012 року;

Рішення Комісії 2006/770/ЕС, що вносить зміни до додатка до Регламенту №1228/2003 стосовно умов доступу до мережі транскордонної передачі електроенергії [336], що також мало бути імплементоване до 1 січня 2012 року;

Директива 2005/89/ЕС стосовно заходів для забезпечення безпеки інвестування до системи електропостачання та інфраструктури [337] (мала бути імплементована до 1 січня 2012 року);

Директива 2001/77/ЕС стосовно сприяння використанню електроенергії, виробленої за допомогою відновлюваних джерел енергії, на внутрішньому ринку електроенергії [338], яка на відміну від попередніх нормативно-правових актів ЄС, мала бути імплементована до 1 липня 2011 року.

Таким чином, з наведеної їх кількості, пропонується почергово проаналізувати поточний стан імплементції вказаних нормативно-правових актів.

Так, Директива 2003/54/ЕС про загальні правила функціонування внутрішнього ринку електроенергії [335] на сьогодні вже втратила чинність у зв'язку із прийняттям Директиви Європейського Парламенту та

Ради 2009/72/ЄС від 13 липня 2009 року про спільні правила внутрішнього ринку електроенергії та про скасування Директиви 2003/54/ЄС [256]. У свою чергу, ця директива є імplementованою у вітчизняне законодавство, адже зміст Закону України «Про ринок електричної енергії» від 13.04.2017 № 2019-VIII [2] розроблявся та був прийнятий у відповідності до її змісту.

Регламент № 714/2009 Європейського Парламенту та Ради від 13 липня 2009 року про умови доступу до мережі для транскордонного обміну електроенергією та скасування Регламенту №1228/2003 [255] зберігає свою чинність і на сьогодні. І у даному контексті, варто зазначити, що імplementація його положень продовжується до цих пір. Наприклад, звернувшись до Наказу Міністерства енергетики та вугільної промисловості України від 02.04.2018 № 196 «Про виконання Угоди про асоціацію» [339], можна встановити, що в світлі впровадження нової моделі ринку електроенергетики, на Департамент електроенергетичного комплексу та інші центральні органи виконавчої влади було покладено зобов'язання щодо приведення вітчизняного законодавства у відповідність до змісту вже згадуваної нами раніше Директиви Європейського Парламенту та Ради 2009/72/ЄС від 13 липня 2009 року про спільні правила внутрішнього ринку електроенергії та про скасування Директиви 2003/54/ЄС [256] та Регламенту № 714/2009 Європейського Парламенту та Ради від 13 липня 2009 року про умови доступу до мережі для транскордонного обміну електроенергією та скасування Регламенту №1228/2003 [255] з метою забезпечення реалізації Закону України «Про ринок електричної енергії» від 13.04.2017 № 2019-VIII [2] у термін до 1 липня 2019 року, тобто до дати, з якої запрацював новий ринок електроенергії.

Також із урахуванням змісту зазначених нормативно-правових актів (Директиви 2009/72/ЄС та Регламенту № 714/2009) Департамент електроенергетичного комплексу був зобов'язаний до 1 січня 2022 року

розпланувати та забезпечити приєднання Об'єднаної енергосистеми України до енергетичної системи континентальної Європи ENTSO-E, внаслідок чого електроенергетична система Україна стала складовою енергетичної системи континентальної Європи. У даному контексті зробимо висновок, що в цій частині імплементація Регламенту № 714/2009 Європейського Парламенту та Ради від 13 липня 2009 року про умови доступу до мережі для транскордонного обміну електроенергією та скасування Регламенту №1228/2003 [255] була успішно реалізована.

Іншим питанням, яке у відповідності до Наказу Міністерства енергетики та вугільної промисловості України «Про виконання Угоди про асоціацію» від 02.04.2018 № 196 [339] потребує імплементації цього нормативно-правового акту, є забезпечення прозорості цінової і тарифної політики у сфері електроенергії.

У відповідності до зазначеного Наказу, Департамент електроенергетичного комплексу у строк до 27 серпня 2018 року мав розробити та прийняти відповідний нормативно-правовий акт щодо створення системи надання державної підтримки вразливій категорії споживачів у відповідності до Директиви 2009/72/ЄС та Регламенту № 714/2009. На сьогодні такий спеціальний нормативно-правовий акт так і не було прийнято, втім неодноразових змін зазнала Постанова Кабінету Міністрів України «Про спрощення порядку надання населенню субсидій для відшкодування витрат на оплату житлово-комунальних послуг, придбання скрапленого газу, твердого та рідкого пічного побутового палива» від 21.10.1995 № 848 [120], якою, власне, і врегульовується питання надання державної підтримки вразливій категорії споживачів. Загалом, наведеними прикладами завдання щодо імплементації Регламенту № 714/2009 Європейського Парламенту та Ради від 13 липня 2009 року про умови доступу до мережі для транскордонного обміну електроенергією та скасування Регламенту №1228/2003 [255] не обмежується. Втім, на цих

прикладях продемонстровано, що імплементація цього Регламенту здійснюється вже не один рік, і відповідні процеси тривають і донині.

Щодо Рішення Комісії 2006/770/ЕС, що вносить зміни до додатка до Регламенту №1228/2003 стосовно умов доступу до мережі транскордонної передачі електроенергії [336], яке мало бути імплементоване у вітчизняне законодавство до 1 січня 2012 року, варто звернутись до Розпорядження Кабінету Міністрів України від 3 серпня 2011 р. № 733-р «Про затвердження плану заходів щодо виконання зобов'язань в рамках Договору про заснування Енергетичного Співтовариства» [340].

Одним із заходів, передбачених цим планом, було визначення умов та розробка правил доступу до мережі транскордонної передачі електроенергії відповідно до даного рішення Європейської Комісії. Втім, Регламент №1228/2003 було скасовано із прийняттям Регламенту № 714/2009 Європейського Парламенту та Ради від 13 липня 2009 року про умови доступу до мережі для транскордонного обміну електроенергією [255], а в основу Закону України «Про ринок електричної енергії» від 13.04.2017 № 2019-VIII [2] було імплементовано саме Регламент № 714/2009.

Директива 2005/89/ЕС стосовно заходів для забезпечення безпеки інвестування до системи електропостачання та інфраструктури [337] мала бути імплементована у вітчизняне законодавство до 1 січня 2012 року, і станом на сьогодні вона є імплементованою у вітчизняне законодавство шляхом прийняття Закону України «Про ринок електричної енергії» від 13.04.2017 № 2019-VIII [2].

Тож, у контексті цього нормативно-правового акту можна зробити висновок, що вітчизняний законодавець виконав поставлене завдання, і тим самим виконав вимоги протоколу про приєднання України до Договору про заснування Енергетичного Співтовариства [333].

Директива 2001/77/ЄС стосовно сприяння використанню електроенергії, виробленої за допомогою відновлюваних джерел енергії, на внутрішньому ринку електроенергії [338] не була імплементована в термін до 1 липня 2011 року.

19 червня 2013 року Кабінетом Міністрів України було прийнято розпорядження про затвердження плану заходів із імплементатії цієї Директиви [341], і варто зазначити, що дана задача на даному етапі не є в повній мірі виконаною.

Вітчизняним законодавцем в змісті Законів України «Про енергетичну ефективність» від 21.10.2021 № 1818-ІХ та «Про альтернативні джерела енергії» від 20.02.2003 № 555-ІV [17] було закріплено ряд норм, присвячених адміністративно-правовому регулюванню відносин у сфері нетрадиційної та відновлюваної енергетики та протягом усього строку чинності цих нормативно-правових актів вносились зміни, спрямовані на імплементатію вищезазначеної директиви.

Тому, можна зробити висновок, що поставлена перед вітчизняним законодавцем задача щодо імплементатії Директиви 2001/77/ЄС наразі була виконана.

Отже, як можна переконатись, приєднавшись до Договору про заснування Енергетичного Співтовариства [333], перед Україною була поставлена задача імплементувати у національне законодавство ряд положень міжнародного законодавства. Деякі із них, зокрема Директива 2003/54/ЄС [335] вже втратила чинність, втім, як вже встановлено, прийнята замість неї Директива 2009/72/ЄС [256] є імплементованою у чинне законодавство України.

У свою чергу, імплементатія положень таких нормативно-правових актів, як Регламент № 714/2009 [255] чи Директива 2001/77/ЄС [338] продовжується до цих пір. У свою чергу, положення Директиви

2005/89/EC [337] були імплементованими належним чином та у передбачені строки.

Отже, як можна переконатись на цьому прикладі, тенденція щодо продовження процесу адаптації законодавства України у сфері електроенергетики до вимог *aquis* ЄС в рамках приєднання до Договору про заснування Енергетичного Співтовариства дійсно на сьогодні залишається актуальною, але при цьому варто відзначити діяльність вітчизняного законодавця у даному напрямку, яка реально здійснюється з моменту підписання Україною протоколу про приєднання до цього Договору, а також те, що вітчизняне законодавство у сфері електроенергетики та зміни до нього на сьогодні приймаються у відповідності до тих зобов'язань, які взяла на себе Україна.

Наступним міжнародним договором, який уклала Україна у сфері електроенергетики, стала Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони [94], а на основі цієї та інших раніше підписаних нашою державою угод (у тому числі й протоколу про приєднання до Договору про заснування Енергетичного Співтовариства [333]) було укладено Меморандум про взаєморозуміння щодо співробітництва у галузі енергетики щодо Стратегічного Енергетичного Партнерства між Україною та Європейським Союзом спільно з Європейським Співтовариством з атомної енергії [245].

Власне, згідно взятих Україною за цією угодою та меморандумом зобов'язань, і відбувається реформування адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики на сучасному етапі.

Так, у відповідності до взятих Україною зобов'язань, Міністерство енергетики та вугільної промисловості України розробило план заходів з виконання Угоди про асоціацію, який було затверджено Наказом «Про виконання Угоди про асоціацію» від 02.04.2018 № 196 [339].

Аналізуючи зміст цього Наказу, можна зробити висновок, що більшість із запланованих завдань є пов'язаними із імплементацією таких нормативно-правових актів, як Директива Європейського Парламенту і Ради 2012/27/ЄС від 25 жовтня 2012 року про енергоефективність, внесення змін до директив 2009/125/ЄС і 2010/30/ЄС та про скасування директив 2004/8/ЄС і 2006/32/ЄС [342], Директиви Європейського Парламенту та Ради 2009/72/ЄС від 13 липня 2009 року про спільні правила внутрішнього ринку електроенергії та про скасування Директиви 2003/54/ЄС [256], Регламенту № 714/2009 Європейського Парламенту та Ради від 13 липня 2009 року про умови доступу до мережі для транскордонного обміну електроенергією [255], Директиви 2005/89/ЄС стосовно заходів для забезпечення безпеки інвестування до системи електропостачання та інфраструктури [337] тощо.

По суті, вирішення поставлених завдань здійснюється владою нашої держави доволі ефективно. Передусім, як вже зазначалось раніше, нещодавно прийнятий Закон України «Про ринок електричної енергії» від 13.04.2017 № 2019-VIII [2] є адаптованим до вимог Третього енергетичного пакету, зокрема Директиви 2009/72/ЄС [256], яка лягла в його основу.

Також варто відзначити, що на розгляді Верховної Ради України перебувають законопроекти, розробка яких здійснювалась з метою імплементації в законодавство України вимог вищенаведених нормативно-правових актів. Наприклад, у 2021 році Верховною Радою України було прийнято Закон України «Про енергетичну ефективність», одним із завдань якого була імплементація в законодавство України вимог Директиви Європейського Парламенту і Ради 2012/27/ЄС від 25 жовтня 2012 року про енергоефективність, внесення змін до директив 2009/125/ЄС і 2010/30/ЄС та про скасування директив 2004/8/ЄС і 2006/32/ЄС [342].

Окрім того, з метою імплементації цієї ж Директиви, вносились зміни до Національного плану дій з енергоефективності на період до 2020 року [344], а згодом було прийнято Національний план дій з енергоефективності на період до 2030 року, зміст якого також спрямований на імплементацію Директиви №2012/27/ЄС.

Тобто, у контексті укладення Україною Угоди про асоціацію [94], наразі в нашій державі продовжується реформування ринку електроенергетики відповідно до норм та правил Третього енергетичного пакету ЄС та реалізація положень Меморандуму про взаєморозуміння щодо співробітництва у галузі енергетики щодо Стратегічного Енергетичного Партнерства між Україною та Європейським Союзом спільно з Європейським Співтовариством з атомної енергії [245]. Україна поступово наближує національне законодавство до європейських стандартів, а також приймає участь в обговоренні можливих змін до Договору про заснування Енергетичного Співтовариства [333].

Підсумовуючи здійснений аналіз, зробимо висновок про те, що на сьогодні в Україні відбуваються процеси імплементації спільних з ЄС стандартів, стратегій, політики у сфері електроенергетики, удосконалення форм та методів діяльності публічної влади у цій сфері, впровадження державної політики енергобезпеки в Україні, розробки державної політики з питань енергоефективності, відновлювальної енергетики та енергозбереження відповідно до стандартів ЄС та розробки й прийняття нормативної бази у питаннях децентралізації електроенергетики.

Вже не один рік перед вітчизняним законодавцем стоїть задача імплементації європейських стандартів у сфері електроенергетики у вітчизняне законодавство в рамках договорів й угод, що укладались нашою державою.

Наше дослідження засвідчило, що вітчизняний законодавець дійсно регулярно вносить зміни до законодавства, спрямовані на досягнення цієї

мети. Більше того, Закон України «Про ринок електричної енергії» було розроблено та прийнято згідно вимог Третього енергетичного пакету ЄС.

Це свідчить про те, що окреслені задачі перманентно вирішуються вітчизняним законодавцем. Але в той самий час, дане дослідження засвідчило, що до цих пір залишається ряд стандартів та директив, які мали би бути імплементованими у вітчизняне законодавство. А тому, не зважаючи на результативність діяльності вітчизняного законодавця, наявні передумови для того, щоб діяльність у цьому напрямку продовжувалась і надалі.

Ще одна фундаментальна тенденція подальшого розвитку адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики пов'язана із підготовкою Кабінетом Міністрів України плану заходів з реалізації Енергетичної стратегії України на період до 2050 року з визначенням заходів, відповідальних суб'єктів, мети, строків виконання тощо.

Зазначимо, що реалізація Енергетичної стратегії України на період до 2035 року [25], яка нещодавно втратила чинність, відбувається у три етапи:

перший етап – реформування енергетичного сектору (реалізація розрахована до 2020 року);

другий етап - оптимізація та інноваційний розвиток інфраструктури (до 2025 року);

третій етап - забезпечення сталого розвитку (до 2035 року).

Реалізація Енергетичної стратегії України на період до 2035 року [25] передбачала визначення ролі органів виконавчої влади на кожному етапі підготовки та формування заходів з ефективного виробництва, трансформації, транспортування, переробки і споживання енергії та формування конкурентних і прозорих ринків електроенергії.

Так, Кабінетом Міністрів України у Розпорядженні від 06.06.2018 № 497-р було затверджено відповідний план заходів з реалізації етапу «Реформування енергетичного сектору (до 2020 року)» [254].

Наприклад, першочерговим напрямом було визначено запровадження нового ринку електричної енергії, для чого на низку центральних органів виконавчої влади було покладено завдання розроблення та подання Кабінетові Міністрів України проектів нормативно-правових актів, спрямованих на реалізацію Закону України «Про ринок електричної енергії». Так, пункт 15 Прикінцевих та перехідних положень Закону України «Про ринок електричної енергії» від 13.04.2017 № 2019-VIII [2] встановлює вимогу до «регулятора» затвердити протягом дев'яти місяців з дня набрання чинності цим Законом такі документи: правила ринку, правила ринку «на добу наперед», порядок розподілу пропускної спроможності міждержавних перетинів, кодекс комерційного обліку, кодекс системи передачі, кодекс систем розподілу, методику (порядок) формування плати за приєднання до системи передачі та систем розподілу, правила роздрібного ринку.

За результатами вирішення цієї задачі, Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг, прийняла дві постанови - від 14.03.2018 року № 312 «Про затвердження Правил роздрібного ринку електричної енергії» [93] та від 14.03.2018 року № 307 «Про затвердження Правил ринку» [123], і тим самим вирішила задачу регламентації правил ринку. Цей же орган Постановою від 14.03.2018 № 308 затвердив Правила ринку «на добу наперед» та внутрішньодобового ринку [345], Постановою від 03.04.2020 № 763 затвердив Правила управління обмеженнями та Порядок розподілу пропускної спроможності міждержавних перетинів [346].

Так само, було прийнято Кодекс комерційного обліку електричної енергії [347], Кодекс системи передачі [348], Кодекс систем розподілу [92]

та Методику (порядок) формування плати за приєднання [349]. Тобто, можемо зробити наступні висновки:

по-перше, розвиток адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики до 2020 року дійсно відбувався у відповідності до плану заходів з реалізації етапу «Реформування енергетичного сектору (до 2020 року)» [254];

по-друге, заходи, передбачені планом з реалізації етапу «Реформування енергетичного сектору (до 2020 року)» [254], дійсно реалізовувались на практиці.

Водночас, варто підкреслити, що відповідні плани заходів з реалізації етапів «Оптимізація та інноваційний розвиток енергетичної інфраструктури (до 2025 року)» та «Забезпечення сталого розвитку (до 2035 року)» наразі так і не були затвержені.

Особливо проблемною є відсутність в 2023 році плану заходів з реалізації етапів «Оптимізація та інноваційний розвиток енергетичної інфраструктури (до 2025 року)». При цьому, на даний момент відсутній як проєкт такого плану, так і будь-які прогнози щодо строків його прийняття в найближчому майбутньому.

Аналізуючи заходи, передбачені на цьому етапі Енергетичною стратегією України на період до 2035 року [25], звернемо увагу передусім на те, що етап «Оптимізація та інноваційний розвиток енергетичної інфраструктури» передбачає повну інтеграцію об'єднаної енергетичної системи України з енергосистемою Європи. Для цього на даному етапі було заплановано підготовку нормативної бази для участі України в регіональному об'єднанні ринків електроенергії. Між Україною та Молдовою укладено Угоду про умови майбутнього об'єднання енергосистем України та Молдови (текст, якої, втім, так і не було оприлюднено), а на основі цієї угоди Кабінетом Міністрів України було розроблено План заходів щодо синхронізації об'єднаної енергетичної

системи України з об'єднанням енергетичних систем держав-членів Європейського Союзу відповідно до вимог ENTSO-E (Європейської мережі операторів систем передачі електроенергії), затверджений відповідним розпорядженням від 27 грудня 2018 р. №1097 [350]. Проте, у зв'язку із військовою агресією Російської Федерації усі передбачені процеси прискорились, і вже на цьому етапі відбулось Об'єднання української енергосистеми з енергосистемою континентальної Європи ENTSO-E, що надало нові можливості для розвитку енергетичного ринку та забезпечення енергетичної безпеки України.

Отже, як ми переконались, реалізація Енергетичної стратегії України на період до 2035 року [25] здійснювалась згідно чіткого плану заходів. Аналогічний план заходів з реалізації Енергетичної стратегії України на період до 2050 року наразі відсутній, як і будь-яка нормативна база пов'язана зі стратегією. Тому, було б доцільно, щоб на законодавчому рівні було визначено подальші кроки щодо прийняття нормативно-правової бази, яка дозволить досягнути значного прогресу у процесі наближення національного законодавства до стандартів ЄС.

Отже, враховуючи те, що затвердження планів заходів з реалізації Енергетичної стратегії України на період до 2050 року є об'єктивною потребою, а також із урахуванням тих процесів, які сьогодні відбуваються в рамках реформування ринку електричної енергії України, можна вважати, що тенденція щодо підготовки Кабінетом Міністрів України відповідних планів заходів є такою, що буде реалізована найближчим часом.

Загалом, підсумовуючи дослідження тенденцій подальшого розвитку адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики України в умовах євроінтеграції, можна зробити висновок, що позитивним аспектом сучасного етапу сфери

електроенергетики є чітка визначеність того, яким чином відбуватиметься її еволюція в найближчі роки.

Те, що дана галузь на сьогодні перебуває у стані реформування, відобразилось на прийнятті вітчизняним урядом ряду важливих програмних документів, які власне і визначають напрями та строки подальших реформ. Варто відзначити, що більшість тенденцій, які виділялись вітчизняними дослідниками у попередні роки, по суті станом на сьогодні є реалізованими.

В Україні функціонує новий ринок електроенергії, побудований за європейськими зразками згідно вимог Третього енергетичного пакету ЄС. Окрім того, в нашій державі було фактично повністю оновлене законодавство, що врегульовує правові відносини у сфері електроенергетики.

У процесі аналізу наукової літератури, чинного законодавства, Енергетичної стратегії України на період до 2035 року «Безпека, енергоефективність, конкурентоспроможність» [25], яка лише нещодавно втратила чинність, та яка не була реалізована у повній мірі, та проєктів нормативно-правових актів, можна прийти до висновку про актуальність трьох фундаментальних тенденцій подальшого розвитку адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики:

- 1) підготовка Кабінетом Міністрів України плану заходів з реалізації Енергетичної стратегії України на період до 2050 року з визначенням заходів, відповідальних суб'єктів, мети, строків виконання тощо;

- 2) імплементація спільних з ЄС стандартів, стратегій, політики у сфері електроенергетики, удосконалення форм та методів діяльності публічної влади у цій сфері;

- 3) впровадження державної політики енергобезпеки в Україні;

4) розробка державної політики з питань енергоефективності, відновлювальної енергетики та енергозбереження відповідно до стандартів ЄС;

5) розробка та прийняття нормативної бази у питаннях децентралізації електроенергетики.

В результаті дослідження зроблено висновок, що в подальшому в нашій державі відбуватиметься посилення значення договірного регулювання відносин у сфері електроенергетики, адже чинне законодавство про ринок електричної енергії передбачає його функціонування згідно різноманітних договорів, що укладаються учасниками таких правовідносин.

Окрім того, в роботі спрогнозовано продовження процесу адаптації законодавства України у сфері електроенергетики до вимог аcuis Європейського Союзу, адже нашою державою в рамках міжнародних договорів та угод було взято низку зобов'язань, і не всі із них наразі були виконані.

Втім, у даному контексті варто зазначити, що процес адаптації відбувається досить позитивно, і наразі вітчизняним законодавцем адаптовано законодавство України до великої кількості європейських стандартів.

Також, в результаті дослідження щодо правових тенденцій, отриманий висновок, що подальший розвиток адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики має відбуватись згідно чітких та спрогнозованих планів заходів з реалізації Енергетичної стратегії України на період до 2050 року. Тому, подальший розвиток адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики України в умовах євроінтеграції вирішить безпосередньо прийняття цього плану.

4.3 Позитивний зарубіжний досвід щодо адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики і напрямки його запозичення

Починаючи з моменту укладення Україною Угоди про партнерство та співробітництво між Україною і Європейськими Співтовариствами та їх державами-членами [352], яка була ратифікована Законом України від 10.11.1994 року № 237/94-ВР [353], особлива увага приділяється питанням співробітництва нашої держави із зарубіжними партнерами, і, відповідно, запозичення їхнього позитивного досвіду щодо адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики.

Як відзначено в цій роботі, важливою складовою процесу євроінтеграції України є адаптація законодавства України до acquis Європейського Союзу, що важливо для поглиблення співпраці України з ЄС, та подальшого вступу нашої держави до складу цієї організації. Як свідчить історична ретроспектива, з часом така співпраця лише поглиблюється, як і процеси щодо наближення національного законодавства України до законодавства країн Європейського Союзу.

В Меморандумі між Україною та Європейським Союзом про порозуміння щодо співробітництва в енергетичній галузі [354], що був підписаний сторонами 1 грудня 2005 року, було проголошено спільні політичні наміри України та Європейського Союзу щодо поступового зближення законодавств України та ЄС у галузі енергетики. Після приєднання до Договору про заснування Енергетичного Співтовариства [333], Україна зобов'язалась імплементувати ряд стандартів ЄС у сфері електроенергетики, і як було встановлено у даній роботі, ця задача станом на сьогодні фактично виконана вітчизняним законодавцем, хоча деякі зобов'язання все ще потребують подальшої реалізації нашою державою.

Підписання Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони [94] було водночас свідченням готовності Європейського співтовариства посилювати співробітництво з Україною, та показником готовності України наближувати національне законодавство до законодавства зарубіжних держав.

Зміст статті 278 Угоди свідчить про те, що Україна зобов'язалась дотримуватись положень Договору про заснування Енергетичного Співтовариства, а у додатках до Угоди визначено зобов'язання України імплементувати такі європейські стандарти у досліджуваній сфері, як Директива № 2003/54/ЄС стосовно спільних правил для внутрішнього ринку електроенергії [335] (на сьогодні вже втратила чинність), Регламент (ЄС) № 1228/2003 про умови доступу до мережі міжнародного обміну електроенергією, зі змінами і доповненнями, що були внесеними Рішенням Комісії 2006/770/ЄС [255] (наразі є скасованим), та Директиву №2005/89/ЄС щодо заходів з забезпечення безпеки постачання електроенергії та інвестицій в інфраструктуру [225] (досі зберігає чинність).

Ще однією міжнародною угодою, яка була укладена Україною в рамках євроінтеграційних процесів, є Меморандум про взаєморозуміння щодо співробітництва у галузі енергетики щодо Стратегічного Енергетичного Партнерства між Україною та Європейським Союзом спільно з Європейським Співтовариством з атомної енергії [245], підписаний сторонами 24 грудня 2016 року. Частина 3 Меморандуму містить положення, яким сторони узгодили співпрацю щодо питання адаптації законодавства України до вимог та норм законодавства ЄС, а також до стандартів щодо розроблення, планування та експлуатації електричних мереж у рамках Договору про заснування Енергетичного Співтовариства.

Отже, вищезазначене свідчить про те, що розвиток адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики України в сучасних умовах здійснюється під впливом міжнародних стандартів та міжнародного права.

Втім очевидно, що подальше поглиблення співробітництва України з ЄС та його окремими членами у електроенергетичній сфері потребує удосконалення адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики, із урахуванням позитивного досвіду зарубіжних країн. Актуальність такого підходу можна пояснити наступним чином.

По-перше, розробляючи нову модель ринку електроенергетики України, вітчизняний законодавець вивчав та використовував досвід тих країн, у яких такий ринок функціонує протягом тривалого часу. У першу чергу, мова йде про наших сусідів, які є членами Європейського Союзу. Зокрема, розробка нового Закону України «Про ринок електричної енергії» від 13.04.2017 № 2019-VIII [2] здійснювалась із урахуванням вимог Третього енергетичного пакету ЄС за сприяння європейського Енергетичного Співтовариства. Зміст даного нормативно-правового акту отримав позитивну оцінку від Європейського Союзу, Сполучених Штатів Америки та міжнародних антикорупційних організацій. Підтримка іноземних партнерів України у таких питаннях є важливою, адже наша держава, обравши європейський шлях розвитку електроенергетики, має виконувати свої зобов'язання та наближувати національне законодавство до міжнародних стандартів.

По-друге, моделі адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики в інших державах світу мають свої специфічні позитивні аспекти й особливості, не притаманні вітчизняній моделі. Для прикладу, обираючи у якості орієнтиру такі зарубіжні країни, як Австралія, Німеччина, Данія чи Сполучені Штати Америки, варто враховувати те, що у них функціонують електроенергетичні мікромережі в рамках одного або

кількох населених пунктів. Вітчизняний законодавець у рамках реформування вітчизняного адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики міг би звернути увагу на досвід функціонування таких мереж.

Особливістю ринку електричної енергії Німеччини є важливе значення приватних домогосподарств, що є цікавим досвідом у контексті розбудови в Україні нового ринку електричної енергії, у якому домогосподарства отримали ширші можливості щодо участі у сфері виробництва електроенергії.

Досвід Чехії, як держави, яка з початку 2000-х років пройшла той шлях розвитку ринку електроенергетики, що був передбачений Енергетичною стратегією України на період до 2035 року «Безпека, енергоефективність, конкурентоспроможність» [25], свідчить про те, що вітчизняний законодавець мав би ознайомитись із усіма процесами, які відбувались в Чехії протягом більш ніж двадцяти років, та скористатись позитивним досвідом цієї держави.

Отже, співставлення вітчизняного законодавства у сфері електроенергетики із законодавством зарубіжних держав має важливе значення для удосконалення адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики. Аналіз зарубіжного досвіду дозволяє здійснити пошук шляхів для удосконалення законодавчої бази, яка забезпечить функціонування вітчизняного ринку електричної енергії на європейському рівні.

У вітчизняній науковій літературі специфіка функціонування ринків електричної енергії у зарубіжних країнах досліджувалась досить широким колом науковців. Хоч і комплексного та повного дослідження даного питання не було приділено в єдиній окремій науковій праці, та все ж відмітимо, що дана тематика висвітлювалась в тій чи іншій мірі у роботах таких науковців, як: С.Б. Барбелюк, Г.В. Берлач, Т.О. Бурячок, З.Ю. Буцьо,

Г.Б. Варламов, Ю.В. Ващенко, С.Г. Голікова, В.Г. Дідик, С.В. Дубовської, В.А. Жовтянський, В.Н. Клименко, Ю.Д. Костін, І.О. Кудрявцев, М.М. Кузьміна, Ю.О. Ландау, О.С. Матвійчук, В.П. Нагребельний, Н.М. Пархоменко, М.І. Пипяк, Є.О. Платонова, С.Г. Плачкова, Р.В. Романюк, В.І. Семчик, І.Я. Сігал, Н.І. Соколовська та багатьох інших українських дослідників.

Втім, варто враховувати, що новий ринок електричної енергії в Україні запрацював порівняно нещодавно, тож більшість із наявних в правовій доктрині праць на цю тематику на сьогодні є неактуальними.

Окрім того, варто враховувати, що при розробці засад функціонування нового ринку електроенергії в Україні вітчизняний законодавець керувався зразками існуючих у Європейському Союзі ринків, тому на сьогодні не так легко обрати конкретні зразки для їх урахування при удосконаленні адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики України, особливо із урахуванням правових та адміністративно-територіальних особливостей нашої держави і її нового ринку.

Але в той самий час, вважаємо, в рамках даного дослідження можна встановити підходи до вирішення проблем адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики, використовуючи позитивний досвід зарубіжних країн.

Тому, в рамках даного наукового дослідження важливо проаналізувати специфіку адміністративного законодавства різних країн, та на основі їх позитивного досвіду встановити оптимальні шляхи для удосконалення вітчизняного адміністративного законодавства у цій сфері, що слугуватиме стимулом для продовження реформ в сфері електроенергетики у нашій країні й сприятиме залученню відповідних інвестицій.

Серед держав, позитивний досвід яких, потребує дослідження, у першу чергу доцільно виділити Сполучені Штати Америки. Актуальність наукового дослідження позитивного американського досвіду щодо адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики можна обґрунтувати рядом наступних законодавчих та теоретичних чинників.

По-перше, в цій державі функціонує законодавство, в якому чітко визначено права й обов'язки федерального і регіонального регулювальних органів у сфері електроенергетики – у даному контексті відзначимо Федеральний закон про енергетику (Federal Power Act) 1920 року [355] та Закон про енергетичну політику (Energy Policy Act) 2005 року [356].

Цими нормативно-правовими актами визначено основні положення адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики та функції системи органів державної влади у сфері електроенергетики (Федерального Міністерства енергетики (The US Department of Energy, DOE), Федеральної комісії з регулювання енергетики (Federal Energy Regulatory Commission, FERC) тощо.

Тож, досить часто вітчизняними науковцями відзначається позитивний досвід США у питаннях функціонування системи органів державної влади у сфері електроенергетики та прийняття законодавства, яким врегульовуються відносин у сфері електроенергетики.

По-друге, у науковій літературі позитивно відзначається система управління електроенергетикою США, яка передбачає мінімальне державне втручання в сферу електроенергетики (і виробництва, і поставки), взаємодію органів федерального і регіонального рівнів із енергокомпаніями (приватними чи підприємствами із державною (муніципальною) участю) на всіх етапах планування діяльності та ціноутворення.

Це дозволяє стримувати прояви монополізації в діяльності цих суб'єктів, а також дозволяє обмежувати розміри одержуваних прибутків енергокомпаній.

По-третє, як і в Україні, в законодавстві Сполучених Штатів Америки правове регулювання у сфері електроенергетики охоплює сфери виробництва електроенергії, оптового постачання електричної енергії, постачання електричної енергії споживачам тощо. Для цього вітчизняним законодавцем було прийнято Закон України «Про ринок електричної енергії» від 13.04.2017 № 2019-VIII [2]. Засадами, закріпленими у цьому нормативно-правовому акті, модель ринку електричної енергії нашої держави була наближена до моделей ринків електричної енергії держав із ліберальною ринковою економікою. До таких держав належать, зокрема, і Сполучені Штати Америки.

По-четверте, як нами встановлено у процесі дослідження, зміст Закону України «Про ринок електричної енергії» від 13.04.2017 № 2019-VIII [2] розроблявся за сприяння європейського Енергетичного Співтовариства та врахував вимоги Третього енергетичного пакету ЄС. Отже, у процесі реформування ринку електроенергії в Україні, який функціонує і дотепер, вітчизняним законодавцем враховувався позитивний досвід країн Європейського Союзу.

Таким чином, ми вважаємо, що пошук шляхів для запозичення позитивного зарубіжного досвіду щодо адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики, має у тому числі включати аналіз досвіду успішних у цій сфері країн, що не є членами Європейського Союзу. В цьому контексті, досвід США традиційно є одним із найважливіших для вивчення та пошуку позитивних аспектів.

Аналіз адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики Сполучених Штатів Америки розпочнемо із зазначення того, що в цій державі досить тривалий період часу сфера

електроенергетики фактично не врегульовувалась взагалі ні на державному, ні на федеральному рівнях. Оскільки виробництво та споживання електроенергії здійснювались на місцевому рівні, потреби у цьому не існувало [357, с. 1152]. Проте, із розвитком технологій, сфера діяльності енергетичних компаній розширювалась, і це призвело до виникнення потреби у регламентації на федеральному рівні відносин у сфері електроенергетики. Спочатку це мало вигляд прийняття федеральною владою й владою штатів окремих правил для регламентації виробництва та постачання електроенергії. Проте, поступово виникли повноцінні ринки електроенергії, і як наслідок, вже на початку ХХ століття виникла потреба у прийнятті повноцінного законодавства для того, щоб врегулювати нові форми правовідносин у сфері електроенергетики, які виникали між їх суб'єктами [357, с. 1152]. Як наслідок, вже в 1920 році було прийнято частину 1 Федерального закону про енергетику (Federal Power Act) [355]. Цей нормативно-правовий акт є чинним до цих пір, та навіть через століття залишається базовим нормативно-правовим актом у сфері електричної енергетики. Значення Федерального закону про енергетику (Federal Power Act) для даної сфери можна пояснити передусім тим, що його нормами регулюються відносини виробництва та постачання електричної енергії до споживачів.

Отже, перша половина ХХ століття, є періодом, який охоплює початковий момент виникнення адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики в США. Вартий уваги той факт, що в Сполучених Штатах Америки законодавчий базис у сфері електроенергетики було закладено ще на початку минулого століття. Для порівняння, в Україні сучасне законодавство у сфері електроенергетики було остаточно сформоване лише протягом останніх декількох років. Таким чином, історія чинного адміністративно-правового регулювання

відносин у сфері електроенергетики в Україні є молодшою від аналогічних процесів, що відбувались в США, фактично на століття.

В 1930 році було засновано Федеральну енергетичну комісію США, яка, як і Федеральна комісія з регулювання енергетики (Federal Energy Regulatory Commission, FERC), після реорганізації, функціонує до сьогодні. До повноважень Федеральної енергетичної комісії на момент її створення було віднесено здійснення державного контролю за електроенергетикою та іншими енергетичними сферами [358, с. 122]. Загалом, реформа сфери електроенергетики, яка відбулась в Сполучених Штатах Америки, була вдалою і дієвою, і виглядає актуальною навіть в сучасних умовах. Це знаходить підтвердження у тому, що сформований на той момент ринок електроенергетики та його адміністративно-правове регулювання функціонують до сьогодні, і впродовж останнього століття зазнали лише фрагментарних оптимізаційних змін.

Окрім інституційного забезпечення ринку електроенергії, в Сполучених Штатах Америки поступово заповнювались прогалини в адміністративно-правовому регулюванні цієї сфери. Регулярно приймалися нові законодавчі акти та оновлювались норми вже існуючих актів. У 1935 році було прийнято Закон про комунальні холдингові компанії (Public Utility Holding Company Act) [359], що дозволило виішити проблему регламентації діяльності підприємств у сфері електроенергетики, адже велика кількість підприємств у цій сфері перебували у комунальній власності.

З цього моменту діяльність таких підприємств почала координуватись та контролюватись Комісією з цінних паперів і бірж (Securities and Exchange Commission). В цьому ж році було прийнято вагомі законодавчі зміни, а саме частину 2 Федерального закону про енергетику (Federal Power Act) [355], шляхом встановлення норм якої було вирішено наявну на той час проблему розподілу компетенції у сфері

електроенергетики між всією державою та її окремими штатами. Оскільки питання торгівлі електроенергією та встановлення цін на неї для споживачів так і не були врегульовані належним чином на федеральному рівні, вони залишились у компетенції штатів. Тобто, те, яким саме чином та за якими конкретно тарифами відбувається постачання електроенергії споживачам вирішується на рівні штатів. В той самий час, питання оптового постачання електричної енергії згодом було врегульовано безпосередньо положеннями федерального законодавства, тому питання оптової поставки електроенергії та питання торгівлі електроенергією між штатами врегульовується на федеральному рівні [357, с. 1152].

Для порівняння, на сьогодні в Україні ці питання врегульовуються Законом України «Про ринок електричної енергії» від 13.04.2017 № 2019-VIII [2], прийнятим порівняно нещодавно.

Наприклад, у відповідності до частин 1 та 2 статті 56 цього нормативно-правового акту [2], постачання електричної енергії споживачам здійснюється електропостачальниками, які отримали відповідну ліцензію, за договором постачання електричної енергії споживачу за вільними цінами, а «оптові постачальники» електричної енергії у відповідності до положень нового Закону реорганізувались в гарантованих покупців, які згідно статті 65 зобов'язані купувати у суб'єктів господарювання всю відпущену електричну енергію, вироблену на об'єктах електроенергетики з альтернативних джерел енергії.

В 1977 році Федеральна комісія з регулювання в енергетиці була реорганізована в Федеральну комісію з регулювання енергетики (Federal Energy Regulatory Commission, FERC), і власне, в такому організаційно-правовому статусі вона функціонує дотепер. Комісія здійснює свою діяльність на двох рівнях. Перший рівень – федеральний (на ньому здійснюється детальне регулювання оптової торгівлі електроенергією та регулювання передачі електроенергії між штатами). Другий рівень – рівень

штатів (саме на ньому регулюється кінцевий розподіл електроенергії). Федеральна комісія з регулювання енергетики (Federal Energy Regulatory Commission, FERC) хоч і є окремим органом, однак за структурою входить до складу Федерального Міністерства енергетики (The US Department of Energy, DOE). Та варто відмітити, що при цьому вона наділена статусом незалежного агентства Федерального Уряду Сполучених Штатів Америки [358, с. 122].

Згідно аналогії можна констатувати, що схожим правовим статусом в Україні наділено Національну комісію, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг. У відповідності до положень Закону України «Про Національну комісію, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг» від 22.09.2016 № 1540-VIII [90] даний орган є постійно діючим центральним органом виконавчої влади зі спеціальним статусом, який утворюється Кабінетом Міністрів України.

У відповідності до статті 2 Закону [90], серед функцій Комісії варто відзначити регулювання, моніторинг та контроль за діяльністю із виробництва, передачі, розподілу, постачання електричної енергії та із організації купівлі-продажу електричної енергії на ринку «на добу наперед» та внутрішньодобовому ринку, забезпечення купівлі електричної енергії за «зеленим» тарифом, трейдерської діяльності тощо. Повертаючись до правового статусу Федеральної комісії з регулювання енергетики (Federal Energy Regulatory Commission, FERC), важливим аспектом її діяльності є незалежність у прийнятті рішень.

Тобто, Комісія є відокремленою у таких питаннях від Федерального Міністерства енергетики (The US Department of Energy, DOE), яке так само не впливає і на призначення керівництва даного органу та членів комісій у штатах. В більшості штатах члени комісій з регулювання енергетики

призначаються губернатором штату та затверджуються Сенатом, а в окремих штатах обираються на прямих виборах.

Г.В. Берлач наводить у своїй науковій праці приклад штату Міссурі, у якому прийнято спеціальне законодавство, яке детально врегульовує порядок обрання та діяльності членів комісій з регулювання енергетики [358, с. 122].

Аналіз особливостей цього законодавства дозволяє зробити висновок про його близькість до законодавства України, що врегульовує особливості призначення, припинення повноважень та правового статусу членів Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг [90].

Наприклад, строк, на який призначаються члени комісій є аналогічним і в Україні, і в штаті Міссурі – 6 років. Так само варто звернути увагу на схожі вимоги до членів Комісій. Г.В. Берлач відзначає, що в штаті Міссурі встановлено заборону на заняття членами комісій будь-якими оплачуваними видами діяльності, у тому числі й підприємницькою. Також члени комісії не можуть володіти акціями чи будь-якими іншими цінними паперами компаній, які здійснюють свою діяльність у сфері електроенергетики [358, с. 122]. Для порівняння, частина 2 статті 7 Закону України «Про Національну комісію, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг» від 22.09.2016 № 1540-VIII [90] з-поміж інших встановлює наступні вимоги до членів Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг:

- 1) вони не можуть бути членами політичних партій;
- 2) вони та близькі до них особи не можуть бути членами органів управління суб'єктів природних монополій та/або суб'єктів господарювання на суміжних ринках у сферах енергетики та комунальних послуг;

3) вони та члени їх сімей не можуть володіти прямо або опосередковано підприємствами або корпоративними правами будь-яких суб'єктів господарювання, що провадять діяльність у сферах енергетики або комунальних послуг тощо.

У даному контексті варто відзначити, що перелік вимог до членів Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг, регламентований належним чином. Члени Комісії захищені від політичного тиску, адже Законом визначено заборону їхнього членства в політичних партіях. Також законодавець врахував, що рішення таких осіб можуть стосуватись суперечливих інтересів багатьох соціальних груп. У зв'язку із цим, визначений перелік вимог до членів Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг додатково сприяє обмеженню можливостей таких осіб використати службові можливості на посаді для забезпечення особистих інтересів.

Також у процесі аналізу особливостей законодавства штату Міссурі звернемо увагу на заборону отримання членами комісії подарунків від компаній, які здійснюють свою діяльність у сфері електроенергетики [358, с. 122]. Така ж чи подібна до неї норма відсутня безпосередньо в Законі України «Про Національну комісію, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг» від 22.09.2016 № 1540-VIII [90], проте у чинному законодавстві така заборона все ж наявна.

Зокрема, частина 5 статті 8 Закону України «Про Національну комісію, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг» від 22.09.2016 № 1540-VIII [90] встановлює, що на працівників центрального апарату і територіальних органів Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг поширюється правовий статус державних службовців. У свою чергу, стаття 23 Закону України «Про запобігання корупції» від

14.10.2014 № 1700-VII [126] визначає заборону одержання державними службовцями подарунків для себе чи близьких їм осіб від юридичних або фізичних осіб у зв'язку із здійсненням такими особами діяльності, пов'язаної із виконанням функцій держави. Отже, із цієї норми слідує, що працівникам центрального апарату і територіальних органів Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг та членам їх сімей заборонено одержувати подарунки від суб'єктів, які здійснюють діяльність у сферах енергетики та комунальних послуг. Втім, вважаємо, що для зручності практичного застосування цієї норми за аналогією із законодавством США, відповідна норма мала би бути відображена і в Законі України «Про Національну комісію, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг» від 22.09.2016 № 1540-VIII [90]. Тобто, у зв'язку із тим, що Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг, є органом, який здійснює державне регулювання, моніторинг та контроль за діяльністю суб'єктів господарювання у сферах енергетики, у даному нормативно-правовому акті має бути підкреслена неприпустимість одержання її членами подарунків від суб'єктів, регулювання, моніторинг чи контроль за діяльністю яких вони здійснюють.

Оскільки, у частині 2 статті 10 Закону України «Про Національну комісію, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг» від 22.09.2016 № 1540-VIII [90] серед обмежень, які застосовуються до членів, працівників центрального апарату і територіальних органів Комісії, заборона одержувати подарунки від суб'єктів господарювання у сферах енергетики відсутня, для вирішення цієї проблеми пропонуємо доповнити частину 2 статті 10 Закону України «Про Національну комісію, що здійснює державне регулювання у сферах

енергетики та комунальних послуг» від 22.09.2016 № 1540-VIII [90] новим пунктом 3.

Формулюючи його зміст, варто врахувати, що Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг, поширює свою діяльність не лише на суб'єктів господарювання у сфері електроенергетики, але й на суб'єктів господарювання у сфері комунальних послуг. Тому, варто, щоб зміст цієї норми був наступним:

«[...] 2. Члени Регулятора, працівники центрального апарату і територіальних органів Регулятора не мають права: [...]

[...] 3) безпосередньо або через інших осіб вимагати, просити, одержувати подарунки для себе чи близьких їм осіб від суб'єктів господарювання у сферах енергетики та комунальних послуг. [...]».

Таке доповнення змісту цієї норми можна розглядати як ще одну гарантію незалежності працівників Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг.

Окрім того, важливо, щоб сформувався єдине чітке розуміння відносно заборони одержання подарунків від суб'єктів господарювання у сферах енергетики як однієї із ключових заборон, що поширюється на таких осіб.

Продовжуючи аналізувати особливості законодавства штату Міссурі, яке врегульовує порядок обрання та діяльності членів комісій з регулювання енергетики, також варто звернути увагу на неможливість позбавити члена комісії посади, яку він обіймає, до закінчення строку його повноважень. Тобто, ні губернатор штату, ні Сенат не володіють такими повноваженнями, і цим самим, як відзначає Г.В. Бердач, із забезпечується захист членів комісії від політичного тиску [358, с. 122].

Звертаючись до вітчизняного законодавства, звернемо увагу на те, що частиною 7 статті 8 Закону України «Про Національну комісію, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних

послуг» від 22.09.2016 № 1540-VIII [90] Кабінет Міністрів України наділяється правом достроково припиняти повноваження членів Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг, проте виключно у виняткових випадках.

Не зважаючи на те, що ряд із перелічених випадків пов'язані із об'єктивною неможливістю члена Комісії продовжувати свою професійну діяльність за цією посадою, а саме [90]:

визнання його судом недієздатним або обмежено дієздатним;

визнання його безвісно відсутнім чи оголошення його померлим;

набрання законної сили обвинувальним вироком суду стосовно нього;

набрання законної сили рішенням суду про притягнення до відповідальності за корупційне правопорушення або правопорушення, пов'язане з корупцією;

подання заяви про відставку;

смерть тощо.

Деякі із них мають, досить спірний зміст.

Передусім, маємо на увазі вимога, яка стосується встановлення факту порушення членом Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг, вимог законів, що регулюють діяльність у сферах енергетики та комунальних послуг.

Як вже зазначено вище, члена Комісії може бути звільнено у разі набрання законної сили обвинувальним вироком суду стосовно нього чи рішенням суду про притягнення до відповідальності за корупційне правопорушення або правопорушення, пов'язане з корупцією.

Тобто, мова йде про встановлення факту вчинення членом Комісії правопорушення та злочину, та про притягнення його до відповідальності згідно чинного законодавства.

У випадку із підставою «встановлення факту порушення членом Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг вимог законів, що регулюють діяльність у сферах енергетики та комунальних послуг» мова йде про встановлення факту правопорушення, але не про притягнення члена Комісії до відповідальності у зв'язку із його вчиненням.

Таке формулювання змісту цієї норми залишає можливість для Кабінету Міністрів України здійснювати політичний тиск на членів Комісії. Однією із ознак будь-якого правопорушення є те, що за його вчинення в законодавстві має бути передбачена відповідальність у вигляді втрат особистого, організаційного чи матеріального характеру. Так, стаття 23 Закону України «Про Національну комісію, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг» від 22.09.2016 № 1540-VIII [90] встановлює, що посадові особи Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг, несуть персональну відповідальність за зловживання владою або службовим становищем, за бездіяльність, невиконання або неналежне виконання своїх службових обов'язків, у тому числі за розголошення відомостей, що становлять комерційну таємницю, у порядку, встановленому законом.

Іншими словами, сам факт порушення вимог законів у сферах енергетики та комунальних послуг, має бути встановлений у передбаченому чинним законодавством порядку, та бути підставою для його притягнення до юридичної відповідальності.

Для вирішення цієї проблеми вітчизняний законодавець доповнив частину 7 статті 8 Закону України «Про Національну комісію, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг» від 22.09.2016 № 1540-VIII [90] новим пунктом 2-1 наступного змісту: «набрання законної сили рішенням суду щодо притягнення до

відповідальності члена Регулятора за незаконні дії чи бездіяльність, що завдали істотної шкоди інтересам держави, фізичних чи юридичних осіб». Тобто, станом на сьогодні, саме встановлення факту вчинення правопорушення, і як наслідок, притягнення порушника до відповідальності має розглядатись Кабінетом Міністрів України у якості підстави для дострокового припинення повноважень. Але при цьому, пункт 2 частини 7 статті 8 Закону України «Про Національну комісію, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг» від 22.09.2016 № 1540-VIII [90] не було виключено зі змісту цієї норми. Саме тому, з метою забезпечення захисту членів комісії від політичного тиску, а також виключення можливості двозначного трактування одного даної норми, пропонуємо внести зміни до частини 7 статті 8 Закону України «Про Національну комісію, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг» від 22.09.2016 № 1540-VIII [90], та виключити з її змісту пункт 2. Такий зміст даної норми дозволить унеможливити політичний тиск на членів Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг, та забезпечить незалежність їх службової діяльності на відповідних посадах.

В 1978 році було прийнято дві важливих зміни до чинного на той момент в США законодавства у сфері електроенергетики. Прийняття Закону про політику регулювання комунальних послуг (Public Utility Regulatory Policies Act) [360] позитивно вплинуло на регламентацію відносин у сфері електроенергетики, особливо у контексті захисту прав та інтересів споживачів електроенергії. Поправками до Закону про комунальні холдингові компанії (Public Utility Holding Company Act) [359] було запроваджено заходи, спрямовані на стимулювання енергоефективності. Також зазначені поправки позитивно вплинули на забезпечення доступу виробників електроенергії до мереж постачання й на

чисельність малих і середніх підприємств в сфері електроенергетики. Малим підприємствам була гарантована найвища ціна за вироблену електроенергію, і це стимулювало створення таких підприємств. В кінцевому результаті, це призвело до збільшення частки малих підприємства ринку, та забезпечило американського споживача дешевшою електроенергією, оскільки Пропозиція на ринку електроенергії була достатньо високою, щоб задовольнити наявний попит [357, с. 1152]. Не зважаючи на це, усі проблеми конкуренції та вільного доступу виробників електроенергії до мереж так і не були вирішеними, хоча наслідки прийняття цих законів були вкрай сприятливими для споживачів електроенергії.

На відміну від законодавства Сполучених Штатів Америки, в Україні в статті 7 чинного Закону України «Про ринок електричної енергії» від 13.04.2017 № 2019-VIII [2] визначено ті тарифи, які підлягають державному ціноутворенню:

- тарифи на послуги з передачі електричної енергії;
- тарифи на послуги з розподілу електричної енергії;
- тарифи на послуги з диспетчерського управління;
- ціни на універсальні послуги;
- ціни, за якими здійснюється постачання електричної енергії споживачам постачальником «останньої надії»;
- ціни (тарифи) на послуги постачальника універсальних послуг, постачальника «останньої надії» у визначених законом випадках;
- ціни на допоміжні послуги;
- ставки плати за приєднання потужності та ставки плати за лінійну частину приєднання;
- «зелені» тарифи тощо.

Іншими словами, організаційна форма підприємства, що виготовляє електроенергію в Україні, не впливає на ціноутворення за вироблену електроенергію.

Втім, чинним законодавством України визначено перелік випадків, коли на ціноутворення на ринку електричної енергії впливає держава. І при цьому підкреслимо, що у відповідності до частини 2 статті 56 Закону України «Про ринок електричної енергії» від 13.04.2017 № 2019-VIII [2], постачання електричної енергії споживачам здійснюється за вільними цінами. Окрім цього, із прийняттям Закону про комунальні холдингові компанії (Public Utility Holding Company Act) [359] в Сполучених Штатах Америки з метою боротьби із забрудненням атмосферного повітря та у відповідь на енергетичну кризу вперше була реалізована ідея пільгових тарифів, які заохочували енергозбереження та сприяли розвитку відновлюваних джерел енергії, наприклад вітрової чи сонячної енергії [361, с. 115].

Такі тарифи сьогодні в Україні мають назву «зелених», і їх сутність полягає в обов'язковому придбанні у виробника згенерованої із відновлюваних джерел електроенергії (з вітрових, сонячних, малих гідроелектростанцій тощо) за фіксованою Національною комісією регулювання електроенергетики України ставкою.

І ця ставка є значно вищою за тариф на електричну енергію, яка закуповується в енергогенерувальних компаній. За задумом вітчизняного законодавця такий тариф має стимулювати поступовий перехід до більш екологічних способів виробництва електричної енергії.

Вищеокреслену проблему конкуренції та вільного доступу виробників електроенергії до мереж було вирішено в 1992 році шляхом прийняття Закону про енергетичну політику (Energy Policy Act) [356]. Цим нормативно-правовим актом було реструктуризовано ринки оптової поставки електроенергії, і, як відзначається у науковій літературі,

прийняття Закону про енергетичну політику дало поштовх для початку лібералізації електроенергетичного ринку США [361, с. 115]. У подальшому це позитивно вплинуло на підвищення конкуренції серед виробників електроенергії. По суті, ці ж самі процеси, що відбуваються сьогодні в Україні, у Сполучених Штатах Америки відбулись в 1992 році.

Досвід Сполучених Штатів Америки скопіювати повністю неможливо, адже в кожному штаті Сполучених Штатів Америки функціонують різні закони, тому принципи функціонування ринків електроенергії в Україні та в США суттєво відрізняються. Також варто зазначити, що енергетичні ринки в США функціонують відокремлено не в кожному штаті, а тому ринок електроенергії США потребував інституційної регуляції. Відповідних інституційних повноважень набула Федеральна комісія з регулювання енергетики (Federal Energy Regulatory Commission, FERC), яка з моменту прийняття Закону про енергетичну політику (Energy Policy Act) [356] набула координаційних повноважень щодо операторів оптових електромереж [357, с. 1152]. Для прикладу, Федеральна комісія з регулювання енергетики була наділена правом накладати на операторів оптових електромереж зобов'язання відкривати доступ до їх мереж оптовим виробникам електроенергії. Окрім цього, з метою забезпечення кращої конкуренції на ринку електроенергетики, діяльність з оптового постачання електроенергії було відділено від діяльності з виробництва електроенергії. Оскільки кожен постачальник електроенергії, який при цьому здійснював її виробництво, був зацікавлений у тому, щоб реалізовувати її по максимально вигідних для себе тарифах, Законом про енергетичну політику (Energy Policy Act) [356] така можливість була обмежена [357, с. 1153]. У порівнянні

із сучасним ринком електроенергії України, дана система має велику кількість схожих рис. Так, із прийняттям Закону України «Про ринок

електричної енергії» від 13.04.2017 № 2019-VIII [2] діяльність з виробництва, розподілу та передачі електричної енергії було відділено одна від одної. Сьогодні такі види господарської діяльності підлягають ліцензуванню відповідно до законодавства. Електрична енергія продається виробниками на ринку електричної енергії відповідно до положень Закону України «Про ринок електричної енергії» від 13.04.2017 № 2019-VIII [2], правил ринку, правил ринку «на добу наперед», внутрішньодобового ринку тощо. Передача електричної енергії може здійснюватися лише ліцензованими акціонерними товариствами, спеціально створеними для провадження такої діяльності, і при цьому сто відсотків акцій таких товариств мають належати державі та не можуть підлягати відчуженню. Таким чином, оператор системи передачі електроенергії не може опинитись у приватній власності. І навпаки, підприємство, що не перебуває в державній власності, не зможе отримати ліцензію для провадження даного виду діяльності. Розподіл електричної енергії здійснюється оператором системи розподілу. У зв'язку із тим, що діяльність з купівлі-продажу та розподілу електроенергії є чітко розмежованою законодавством, оператор системи розподілу не має права здійснювати діяльність з купівлі-продажу електричної енергії на ринку електричної енергії.

Таким чином, в Україні, як і в Сполучених Штатах Америки, діяльність щодо виробництва, розподілу та передачі електричної енергії є відділеною одна від одної. Тому, жодне підприємство не може займатись цими трьома видами діяльності на ринку електроенергії одночасно. Тому, можна зробити висновок, що ринки електричної енергії Сполучених Штатів Америки та України у даному контексті функціонують на подібних засадах.

З моменту набуття Федеральною комісією з регулювання енергетики (Federal Energy Regulatory Commission, FERC) в Сполучених Штатах

Америци координаційних повноважень щодо операторів оптових електромереж, її рішення набули важливого значення для адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики. Одним з таких рішень, що було прийняте 25 лютого 2000 року [362], було передбачено створення Регіональних операторів передачі електроенергії (Regional Transmission Organizations). Регіональні оператори передачі електроенергії є повністю незалежними від виробників електроенергії, тому це дозволило створити в Сполучених Штатах Америци конкурентний ринок оптової поставки електроенергії. Регіональні оператори є незалежними від інших суб'єктів ринку електричної енергії, у тому числі суб'єктів що виробляють електроенергію та розподіляють її. Відповідним рішенням від 25 лютого 2000 року [362] їх було наділено розпорядчими повноваженнями та можливістю здійснювати свою діяльність виключно в межах конкретних регіонів. Для прикладу, Регіональних операторів передачі електроенергії (Regional Transmission Organizations) було наділені функціями тарифного адміністрування, моніторингу ринку електричної енергії та планування його подальшого розвитку. Функції Регіональних операторів передачі електроенергії (Regional Transmission Organizations) є подібними до тих, якими було наділено законодавством України операторів системи передачі електричної енергії. Оператори системи передачі, як і Регіональні оператори передачі електроенергії в Сполучених Штатах Америци, перебувають у державній власності та не можуть бути приватизованими (в національному законодавстві це передбачено статтею 31 Закону України «Про ринок електричної енергії» від 13 квітня 2017 року № 2019-VIII [2]) [357, с. 1153]. Серед функцій операторів системи передачі, передбачених частиною 1 статті 33 Закону України «Про ринок електричної енергії» від 13 квітня 2017 року № 2019-VIII [2]), виділимо функції надання послуг з приєднання до системи передачі електричної енергії, технічного обслуговування системи передачі електроенергії,

прийняття графіків передачі електроенергії, моніторингу виконання постачальниками допоміжних послуг зобов'язань з їх надання, підготовки плану розвитку системи передачі на наступні 10 років тощо. Тобто, у цілому, функції Регіональних операторів передачі електроенергії (Regional Transmission Organizations) в Сполучених Штатах Америки можна розглядати, як близькі до функцій операторів системи передачі електроенергії в Україні.

Ще одна подібність полягає у тому, що і в Україні, і в США функціонує схожа система операторів систем передачі електроенергії. На даний момент в Сполучених Штатах Америки функціонує десять Регіональних операторів передачі електроенергії (Regional Transmission Organizations), які забезпечують розподіл виробленої в США та в Канаді електроенергії на територіях цих держав [357, с. 1153]. Натомість, в Україні сьогодні оператором системи передачі електроенергії є НЕК «Укренерго», структура якої побудована за регіональним принципом. До складу НЕК «Укренерго» входять Дніпровська, Західна, Південна, Південно-Західна, Північна та Центральна електроенергетичні системи, та Кримська електроенергетична система на тимчасово окупованій території АР Крим. Одніа із функцій кожної з перелічених електроенергетичних систем полягає у передачі електроенергії магістральними та міждержавними електромережами, та їх експлуатації.

Найважливішим нормативно-правовим актом Сполучених Штатів Америки у сфері електроенергетики, прийнятим у період останніх декількох десятиліть, є Закон про енергетичну політику 2005 року (Energy Policy Act) [356]. Внаслідок прийняття цього нормативно-правового акту, в США було вирішено велику кількість проблем, пов'язаних із електроенергетичною політикою держави та електроенергетичною сферою загалом.

Значення цього нормативно-правового акту розглядається науковцями у двох розрізах:

по-перше, у контексті внесення змін та доповнень до нормативно-правових актів, прийнятих раніше;

по-друге, у контексті регламентації нових правил функціонування ринку електричної енергії в США.

Так, щодо змін та доповнень до нормативно-правових актів, прийнятих раніше, першочергово відзначаються зміни, внесені до Закону про комунальні холдингові компанії (Public Utility Holding Company Act) [359].

Система інституцій, які здійснюють адміністративно-правове регулювання у сфері електричної енергії, збереглась. Її на сьогодні складають Федеральне Міністерство енергетики (The US Department of Energy, DOE), Федеральна комісія з регулювання в енергетиці (Federal Energy Regulatory Commission, FERC) і Північноамериканська корпорація з надійності в електроенергетиці (North American Electric Reliability Corporation, NERC) [358, с. 122].

Але зазначені зміни дещо послабили державне регулювання підприємств у сфері електроенергетики, адже захист право споживачів за законодавством США і без того здійснюється на належному рівні, тож такі підприємства позбавлені можливості зловживати своїм становищем на ринку електричної енергії. Як наслідок, Федеральна комісія з регулювання в енергетиці (Federal Energy Regulatory Commission, FERC) була позбавлена ряду повноважень щодо впливу на діяльність підприємств у сфері електроенергетики. Інші зміни були внесені до Закону про політику регулювання комунальних послуг (Public Utility Regulatory Policies Act) [360], і стосувались порядку вимірювання кількості електроенергії, що постачається, і є на сьогодні імплементованими в більш ніж сорока штатах США [357, с. 1154].

Потребу у внесенні таких змін можна пояснити тим, що в Сполучених Штатах Америки на сьогодні є поширеним споживання енергії із власних джерел (наприклад, сонячної енергії), при чому це характерно як для фізичних, так і для юридичних осіб. Тому, виникла необхідність врегулювати питання взаємозаліку споживаної і виробленої такими суб'єктами електроенергії, що й було здійснено законодавцем. В Україні такі питання на сьогодні врегульовані Законом України «Про ринок електричної енергії» від 13.04.2017 № 2019-VIII [2] та Правилами ринку [123]. Тобто, дана особливість законодавства Сполучених Штатів Америки на даний момент уже є реалізованою вітчизняним законодавцем у нашій країні.

Серед новел, внесених до адміністративно-правового регулювання відносин в сфері електроенергетики в США, Законом про енергетичну політику 2005 року (Energy Policy Act) [356], в першу чергу відзначимо розподіл сфер управління ринком оптового постачання електричної енергії між федеральним рівнем та рівнем штатів. Передбачено, що на федеральному рівні здійснюються заходи, якими забезпечується захист інтересів держави щодо закріплення додаткових гарантій функціонування мереж з постачання електроенергії. Згідно внесених змін, на місцевому рівні приймаються конкретні рішення для захисту цих інтересів.

У науковій літературі наведено приклади того, як це відбувається на практиці. Так, Міністерство енергетики США (Department Of Energy) - це орган виконавчої влади, який забезпечує розробку та реалізацію державної енергетичної політики на федеральному рівні та на рівні штатів. Однією із функцій цього органу є вирішення питань, пов'язаних із розміщенням на федеральних землях ліній електропередачі [358, с. 122]. Отже, згідно із таким розподілом компетенцій, Міністерство енергетики США (Department Of Energy) здійснює пошук зон, в яких наявне перевантаження мереж

постачання електроенергії. Виявивши таку зону, даний орган інформує про це Федеральну комісію з регулювання в енергетиці (Federal Energy Regulatory Commission, FERC). Комісія, в межах її компетенції, звертається до влади штатів з вимогою розвантажити мережі. У разі ігнорування владою штатів законних вимог Федеральної комісії, вона наділена повноваження накласти санкції на владу штатів [357, с. 1153]. Очевидно, що досвід, не може бути запозиченим вітчизняним законодавцем із огляду на специфіку адміністративно-територіального устрою двох держав та із урахуванням інституційної структури забезпечення функціонування ринку електроенергії. В Україні функції щодо державного управління електроенергетичною сферою розподілені між ширшим колом органів державної влади. До таких органів належать Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг, Міністерство енергетики України, Державна інспекція енергетичного нагляду України, Державне агентство з енергоефективності та енергозбереження України, Антимонопольний комітет України, Міністерство розвитку громад та територій України тощо. Деякі із цих органів, а саме мова йде про Державну інспекцію енергетичного нагляду України, виконують функцію моніторингу виробників електроенергії на місцевому рівні. Тобто, пошук зон, в яких наявне перевантаження мереж постачання електроенергії, в Україні здійснюється навіть на місцевому рівні. А отже, в Україні, як і в Сполучених Штатах Америки, управління ринком електроенергетики також здійснюється як на державному, так і на регіональному рівнях, але при цьому застосувати досвід США щодо розподілу сфер управління ринком електричної енергії у вітчизняних умовах неможливо із огляду на специфіку розподілу компетенції між різними органами державної влади.

Окрім цього, варто звернути увагу на те, що Законом про енергетичну політику 2005 року (Energy Policy Act) [356] було визначено

положення, якими передбачалось, що ціна на електроенергію визначається в залежності від часу доби – в нічний час тариф є нижчим, адже на цей час припадає менше навантаження на електричні мережі. Це було здійснено з метою скорочення споживання електроенергії, підтримки стабільності навантаження на електричні мережі та для того, щоб розвантажити електричні мережі в денний час доби [357, с. 1153].

Варто відзначити, що аналогічне явище так само передбачене чинним законодавством України у сфері електроенергетики під назвою «нічний тариф». Пунктом 3 Додатку 3 до Положення про покладення спеціальних обов'язків на учасників ринку електричної енергії для забезпечення загальносуспільних інтересів у процесі функціонування ринку електричної енергії [324] визначено коефіцієнти, за допомогою яких здійснюються розрахунки споживачів у разі обліку споживання електричної енергії за періодами часу. Даною нормою передбачено, що диференціювання ціни за споживання електроенергії може бути двозонним та тризонним.

При двозонному диференціюванні оплата здійснюється наступним чином: застосування коефіцієнту 0,5 фіксованої ціни в години нічного мінімального навантаження енергосистеми (з 23-ї до 7-ї години), або ж оплата повної фіксованої ціни в денний час.

За тризонним диференціюванням за періодами часу оплата здійснюється з урахуванням наступних коефіцієнтів:

1,5 фіксованої ціни в години максимального навантаження енергосистеми (з 8-ї до 11-ї години і з 20-ї до 22-ї години);

повна фіксована ціна у напівпіковий період (з 7-ї до 8-ї години, з 11-ї до 20-ї години, з 22-ї до 23-ї години);

0,4 фіксованої ціни в години нічного мінімального навантаження енергосистеми (з 23-ї до 7-ї години).

Таким чином, у даному контексті законодавство України та законодавство Сполучених Штатах Америки (а саме Закон про енергетичну політику 2005 року (Energy Policy Act) [356]) врегульовують питання «нічного тарифу» на схожих засадах.

Сучасний етап розвитку адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики в Сполучених Штатах Америки пов'яжемо із розвитком так званих «розумних енергосистем». Під «розумними енергосистемами» варто розуміти електромережі, які на ринку електроенергії встановлюють «розумну» цінову політику, впроваджують різноманітні енергозаощаджувальні заходи, постійно розвивають енергоефективність, встановлюють «розумні лічильники», отримують електроенергію з відновлювальних джерел, у тому числі з сонячних батарей, малих вітрових турбін тощо. Іншими словами, «розумна енергосистема» - це якась конкретна чітко визначена енергосистема, а сукупність пов'язаних між собою технологій та заходів, які впроваджуються у функціонування енергосистем. Важливим елементом «розумних енергосистем» є їх двосторонність. У таких енергосистемах системи постачання електроенергії діють як в напрямку від виробника до споживача, так і в зворотному напрямку – від споживача до виробника [357, с. 1154]. Розвиток «розумних енергосистем» в Сполучених Штатах Америки першочергово забезпечується шляхом створення необхідної технічної інфраструктури. Проте, досвід Сполучених Штатів Америки свідчить також про те, що розвиток «розумних енергосистем» був би неможливим без внесенням змін до законодавства держави у сфері електроенергетики.

Наприклад, такі положення були внесені до Закону про енергетичну незалежність і безпеку (Energy Independence and Security Act) [363] 2007 року. Тим не менш, спеціальний нормативно-правовий акт, присвячений

регламентації функціонування «розумних енергостистем», в Сполучених Штатах Америки відсутній.

Іншим прикладом того, за яким напрямком розвивається сфера електроенергетики в Сполучених Штатах Америки, є розвиток безвуглецевої енергетики. Наприклад, в штаті Вірджинія було прийнято «Закон про чисту економіку» (Virginia Clean Economy Act) [364], яким було визначено задачу забезпечити використання на території штату виключно безвуглецевої енергетики до 2050 року. Тож, у такий спосіб Вірджинія приєдналась до інших штатів, яких на даний момент приблизно десять, які законодавчо встановили повний перехід до безвуглецевої енергетики.

У даному контексті відзначимо, що наразі Україна лише розпочала шлях в даному напрямку. Окремі норми, присвячені адміністративно-правовому регулюванню відносин у сфері нетрадиційної та відновлюваної енергетики закріплені в Законах України «Про енергетичну ефективність» від 21.10.2021 № 1818-IX та «Про альтернативні джерела енергії» від 20.02.2003 № 555-IV [17], а розвиток таких видів енергетики був передбачений Енергетичною стратегією України на період до 2035 року, та однозначно має бути передбачений Енергетичною стратегією України на період до 2050, року втім очевидно, що наразі Україна не є готовою запозичувати такий досвід Сполучених Штатів Америки.

Підсумовуючи дане дослідження, зробимо висновок, що у цілому, прийнятий на сьогодні вітчизняним законодавцем нормативно-правовий базис у сфері електроенергетики є цілком співставним із тим, який функціонує в Сполучених Штатах Америки. Як вже відзначалось раніше, зміст Закону України «Про ринок електричної енергії» від 13.04.2017 № 2019-VIII [2] отримав позитивну оцінку США, і дане дослідження підтвердило, що вітчизняне законодавство у сфері електроенергетики дійсно відповідає кращим світовим зразкам.

У процесі даного дослідження встановлено, що вітчизняний законодавець мав би звернути увагу на позитивний досвід США за наступними напрямками:

1) позитивний досвід Сполучених Штатів Америки щодо створення та функціонування системи органів державної влади у сфері електроенергетики, а саме Федерального Міністерства енергетики (The US Department of Energy), DOE) та Федеральної комісії з регулювання в енергетиці (Federal Energy Regulatory Commission, FERC), адже органи із аналогічними функціями – Міністерство енергетики України та Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг, функціонують і в Україні. В процесі дослідження були запропоновані зміни до Закону України «Про Національну комісію, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг» від 22.09.2016 № 1540-VIII [90], спрямовані на забезпечення незалежності членів Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг;

2) позитивний досвід Сполучених Штатів Америки щодо прийняття актів законодавства, якими визначено права та обов'язки органів державної влади у сфері електроенергетики на федеральному та регіональному рівнях – проаналізовано зміст Федерального закону про енергетику (Federal Power Act), Закону про енергетичну політику (Energy Policy Act), Закону про комунальні холдингові компанії (Public Utility Holding Company Act), Закону про політику регулювання комунальних послуг (Public Utility Regulatory Policies Act), законодавство штату Міссурі, яким регулюється порядок обрання та здійснення повноважень членами комісій з регулювання енергетики; здійснено порівняльно-правовий аналіз основних положень, закріплених в цих нормативно-правових актах із аналогічними нормами законодавства України.

Таким чином, дослідження позитивного зарубіжного досвіду щодо адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики, і пошук шляхів його запозичення засвідчили, що нещодавня реформа енергетичного сектору в Україні дійсно реалізовувалась на основі кращих європейських та світових зразків. Функціонування ринку електроенергетики в Україні здійснюється на тих самих засадах, що й функціонування ринків електроенергетики тих держав, які виступали у якості зразків для його побудови, у тому числі й тих, досвід яких був проаналізований нами в рамках нашого дослідження. Аналіз законодавства інших держав засвідчив, що вітчизняний законодавець досить ефективно здійснює імплементацію європейських стандартів у сфері електроенергетики, що дозволило об'єднати енергетичну систему України із енергетичними системами держав-членів Європейського Союзу.

У зв'язку із тим, що досвід держав-членів Європейського Союзу вже є по суті врахованим вітчизняним законодавцем у чинному законодавстві України, для нашого поглибленого аналізу ми обрали Сполучені Штати Америки як державу, досвід якої у цій сфері може бути корисним для вітчизняного законодавства. У процесі дослідження ми встановили, що у багатьох аспектах адміністративно-правове регулювання відносин у сфері електроенергетики в Україні є співставним із законодавством США, не зважаючи на специфіку правової та енергетичної системи Сполучених Штатів Америки, обумовленої особливим федеративним адміністративно-територіальним устроєм цієї держави. На основі проведеного дослідження ми можемо зробити висновок, що ринки електроенергії обох держав функціонують на схожих засадах. Тобто, на разі адміністративно-правове регулювання відносин у сфері електроенергетики в Україні є достатньо

якісним для проведення порівнянь із законодавствами більш розвинених держав світу.

Отже, можна зробити висновок про високий рівень чинного законодавства України в сфері електроенергетики, а також про те, що усі реформаторські процеси, які відбувались в Україні за останні роки, позитивним чином відобразились на адміністративно-правовому регулюванні відносин у сфері електроенергетики в Україні. Втім, наскільки б якісним не було законодавство, завжди залишаються можливі шляхи для його удосконалення. І чинне адміністративно-правове регулювання відносин у сфері електроенергетики в Україні у даному контексті не є винятком. У процесі дослідження ми вказали на його численні недоліки, які могли би бути усунені, в тому числі і на основі позитивного зарубіжного досвіду.

Висновки до Розділу 4

1. До проблем адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики в умовах євроінтеграції України необхідно віднести:

1) теоретичні проблеми адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики, серед яких виділено суперечливість норм законодавства, термінологічні неузгодженості Законів України «Про ринок електричної енергії», «Про альтернативні джерела енергії», «Про енергозбереження» та інших нормативно-правових актів;

2) практичні проблеми адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики, серед яких: прогалини адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики, зокрема відсутність необхідного законодавства з питань енергетичної безпеки, реалізації положень Енергетичної стратегії України на період до 2050 року, відсутність державних програм у сфері енергозбереження, відновлюваної енергетики та енергоефективності, стандартизації в енергетичній сфері відповідно до вимог ЄС тощо.

2. Для вирішення практичних проблем адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики в умовах євроінтеграції України запропоновані наступні зміни до законодавства України:

1) запропоновано наступні зміни до Закону України «Про землі енергетики та правовий режим спеціальних зон енергетичних об'єктів»:

- доповнити 2 ч. 2 ст. 14 новим третім абзацом та викласти у такій редакції:

«[...] Енергогенеруюче та інше обладнання, що виробляє енергію рахунком використання відновлювальних джерел енергії може бути розміщене на таких землях, без зміни їх цільового призначення: 1) землях промисловості; 2) землях транспорту; 3) електронних комунікацій; 4)

землях енергетики (енергетичної системи); 5) землях оборони; 6) землях індустріальних парків [..]»;

- доповнити ст. 14 новим четвертим абзацом ст. 14 наступного змісту:

«[...] Забороняється використовувати для розміщення об'єктів альтернативної енергетики, енергогенеруючого та іншого обладнання, що виробляє енергію рахунком використання відновлювальних джерел енергії категорію земель сільськогосподарського призначення, у тому числі протягом 5 років з моменту зміни її цільового призначення [...]»;

2) запропоновано наступні зміни до Закону України «Про альтернативні джерела енергії»:

- доповнити ч. 1 ст. 10 наступним формулюванням:

«Використання альтернативних джерел енергії має особливості, зумовлені природними умовами, а саме [...]:

[...] достатньої кількості сонячної радіації;

експозиції земельних ділянок;

близькості до населених пунктів та ліній електропередач [...]»;

3) запропоновано внести наступні зміни до Закону України «Про енергетичну ефективність» від 21.10.2021 № 1818-ІХ:

- внести зміни до його статті 1 та доповнити її наступними формулюваннями:

«[...] Накопичення електроенергії — це процес перетворення щойно виготовленої електроенергії в таку енергію, що дозволяє її акумуляцію та зберігання до моменту, коли знадобиться її розподіл, постачання та використання [...]»;

«[...] Система накопичення електроенергії є технологічним комплексом, який здатний перетворювати щойно виготовлену електричну енергію в таку форму енергії, що дозволяє її акумуляцію та зберігання до моменту, коли знадобиться її розподіл, постачання та використання [...]».

3. Для вирішення теоретичних проблем адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики в умовах євроінтеграції України запропоновані наступні зміни до законодавства України:

- запропоновано в ч. 11-12 статті 2 Закону України «Про ринок електричної енергії» замінити формулювання «суб'єкти владних повноважень» на формулювання «центральні органи виконавчої влади»:

«[...] 11. Центральні органи виконавчої влади, а також суди при застосовуванні норм цього Закону беруть до уваги правозастосовну практику Енергетичного Співтовариства та Європейського Союзу, зокрема рішення Суду Європейського Союзу (Європейського Суду, Загального Суду), практику Європейської Комісії та Секретаріату Енергетичного Співтовариства щодо застосовування положень актів законодавства Європейського Союзу, зазначених у цій статті.

12. Рішення (заходи) центральних органів виконавчої влади, прийнятих на виконання норм цього Закону, мають прийматися на підставі, у межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією і законами України, з урахуванням права особи на участь у процесі прийняття рішення, відповідати меті, з якою повноваження надані, бути обґрунтованими, відповідати принципам неупередженості, добросовісності, розсудливості, пропорційності, прозорості, недискримінації та своєчасності [...]»;

- запропоновано в Законі України «Про альтернативні джерела енергії», поняття «об'єкту альтернативної електроенергетики» розширити та викласти в такій редакції:

«[...] об'єкт альтернативної енергетики - підвид об'єкту енергетики на якому використовується енергогенеруюче та інше обладнання, що становить не менше 50% від усіх встановлених на об'єкті енергетики потужностей та, яке для вироблення енергії використовує альтернативні, у тому числі відновлювальні джерела енергії [...]».

4. Серед тенденцій подальшого розвитку адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики в умовах євроінтеграції виділено такі:

1) підготовка Кабінетом Міністрів України плану заходів з реалізації Енергетичної стратегії України на період до 2050 року з визначенням заходів, відповідальних суб'єктів, мети, строків виконання тощо;

2) імплементація спільних з ЄС стандартів, стратегій, політики у сфері електроенергетики, удосконалення форм та методів діяльності публічної влади у цій сфері;

3) впровадження державної політики енергобезпеки в Україні;

4) розробка державної політики з питань енергоефективності, відновлювальної енергетики та енергозбереження відповідно до стандартів ЄС;

5) розробка та прийняття нормативної бази у питаннях децентралізації електроенергетики.

5. В рамках дослідження позитивного зарубіжного досвіду щодо адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики, проаналізовано досвід Сполучених Штатів Америки.

Запропоновано доповнити частину 2 статті 10 Закону України «Про Національну комісію, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг» від 22.09.2016 № 1540-VIII новим пунктом 3. Формулюючи її зміст, варто врахувати, що Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг, поширює свою діяльність не лише на суб'єктів господарювання у сфері електроенергетики, але й на суб'єктів господарювання у сфері комунальних послуг. Тому, зміст цієї норми має бути наступним:

«[...] 2. Члени Регулятора, працівники центрального апарату і територіальних органів Регулятора не мають права: [...]

[...] 3) безпосередньо або через інших осіб вимагати, просити, одержувати подарунки для себе чи близьких їм осіб від суб'єктів господарювання у сферах енергетики та комунальних послуг. [...]».

На нашу думку, таке доповнення змісту цієї норми можна розглядати як ще одну гарантію незалежності працівників Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг. Окрім того, важливо, щоб сформувався розуміння заборони одержання подарунків від суб'єктів господарювання у сферах енергетики як однієї із ключових заборон, що поширюється на таких осіб.

Для забезпечення захисту членів комісії від політичного тиску, пропонується виключити пункт 2 частини 7 статті 8 Закону України «Про Національну комісію, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг» від 22.09.2016 № 1540-VIII зі змісту цього нормативно-правового акту. Це дозволить сформулювати перелік підстав для дострокового припинення повноважень членів Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг, у такому вигляді, який унеможливить політичний тиск на них та забезпечить незалежність діяльності таких осіб.

ВИСНОВКИ

У дисертаційному дослідженні здійснено теоретичне узагальнення й запропоновано нове вирішення наукової проблеми, яка полягала в тому, щоб на підставі комплексного аналізу здійснити теоретико-правову характеристику адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики в умовах євроінтеграції України, та встановити напрями його оптимізації.

За результатами дослідження сформульовано такі основні положення:

1. Адміністративно-правове регулювання відносин у сфері електроенергетики – врегульована нормами адміністративного права діяльність органів публічної адміністрації та інститутів приватного права у сфері електроенергетики з виробництва, транспортування, розподілу електричної енергії, а також здійснення моніторингу, координації, контролю органами публічної адміністрації за такою діяльністю, з метою забезпечення стабільного функціонування сфери електроенергетики та забезпечення енергетичної безпеки.

Установлено, що сутність адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики доцільно розглядати крізь призму трьох аспектів:

1) управлінського – упорядкування виготовлення, розподіл та споживання електричної енергії відповідно до державних інтересів (підтримання національної безпеки, реалізації державою соціальної функції), суспільних інтересів (стабільний розвиток усіх галузей економіки) інтересів фізичних та юридичних осіб (безперешкодна реалізація природних прав на охорону здоров'я, добробут, безпечне довкілля);

2) господарського – установлення єдино дозволених правил ведення підприємницької діяльності у сфері вироблення та постачання електричної енергії, з метою запобігання недобросовісній конкуренції у цій сфері та порушенням прав споживачів;

3) екологічного – заохочення найбільш екологічних та безпечних для довкілля й населення способів виготовлення, розподілу та постачання електроенергії, шляхом установлення правил й технологій її виготовлення, правил роботи на електростанціях, передбачення юридичної відповідальності за їх порушення та створення заходів контролю за дотриманням.

2. Сучасний стан адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики має переваги та недоліки.

До переваг сучасного стану адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики належать:

1) адміністративно-правове регулювання відносин у сфері електроенергетики відбувається відповідно до довготривалої державної стратегії розвитку цієї галузі;

2) адміністративно-правове регулювання відносин у сфері електроенергетики заохочує до використання альтернативних та відновлювальних джерел енергії.

Недоліками сучасного стану адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики визначено те, що:

1) адміністративне законодавство не регулює питання координації уповноважених у сфері електроенергетики органів публічної влади;

2) адміністративно-правове регулювання відносин у сфері електроенергетики містить прогалини в регулюванні питання використання земель для альтернативних джерел енергії;

3) адміністративне законодавство надає недостатній рівень захисту та визнання прав споживачів в умовах створення нового ринку електроенергії;

4) окремі акти адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики є застарілими.

3. Завдання адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики в умовах євроінтеграції України поділено на:

1) загальні завдання: а) екологічно-правові завдання адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики; б) економічно-правові завдання адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики; в) організаційно-правові завдання адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики;

2) спеціальні завдання: а) зближення національного та європейського ринків електроенергії; б) гарантування безперешкодного та постійного виробництва, постачання й розподілу електричної енергії; в) сприяння та поширення прозорості та правової комунікації між суб'єктами відносин у сфері електроенергетики на всіх рівнях.

4. Установлено функції адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики:

1) функція упорядкування відносин у сфері електроенергетики;

2) функція збалансування інтересів суб'єктів відносин у сфері електроенергетики;

3) захисна функція;

4) контролююча функція;

5) стримувальна функція;

6) заохочувальна функція.

5. До принципів адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики віднесено:

1) принцип правової визначеності адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики;

2) принцип економічної обґрунтованості адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики;

3) принцип мінімізації шкоди для довкілля та здоров'я людей адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики;

4) принцип транспарентності адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики;

5) принцип адміністративно-правового регулювання щодо субсидіарної участі держави у відносинах у сфері електроенергетики;

6) принцип наукової обґрунтованості та інноваційності адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики.

6. Гарантіями адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики доцільно вважати такі:

1) адміністративно-правові гарантії прав та інтересів споживачів як суб'єктів відносин у сфері електроенергетики: а) економічні адміністративно-правові гарантії прав споживачів як суб'єктів відносин у сфері електроенергетики; б) екологічні адміністративно-правові гарантії прав споживачів як суб'єктів відносин у сфері електроенергетики; в) соціальні адміністративно-правові гарантії прав споживачів як суб'єктів відносин у сфері електроенергетики; г) адміністративно-правові гарантії захисту прав споживачів як суб'єктів відносин у сфері електроенергетики;

2) адміністративно-правові гарантії прав та інтересів суб'єктів господарювання як учасників відносин у сфері електроенергетики: а) організаційно-правові гарантії в адміністративно-правовому регулюванні діяльності суб'єктів господарювання як учасників відносин у сфері електроенергії; б) гарантії інвестиційного розвитку в

адміністративно-правовому регулюванні діяльності суб'єктів господарювання як учасників відносин у сфері електроенергії; в) адміністративно-правові гарантії захисту прав та інтересів суб'єктів господарювання як учасників відносин у сфері електроенергії;

3) адміністративно-правові гарантії діяльності органів публічної влади як суб'єктів відносин у сфері електроенергетики: а) адміністративно-правові гарантії професійності й незалежності діяльності органів публічної влади як суб'єктів відносин у сфері електроенергії; б) адміністративно-правові гарантії протидії корупції в діяльності органів публічної влади як суб'єктів відносин у сфері електроенергії.

7. Механізм національного адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики в умовах євроінтеграції України складається з таких елементів:

1) статичні елементи:

а) норми адміністративного права, закріплені у відповідних нормативно-правових актах адміністративного законодавства;

б) суб'єкти відносин у сфері електроенергетики:

– суб'єкти реалізації державної політики у сфері електроенергетики;

– суб'єкти господарської діяльності, які займаються виробництвом, передачею, розподілом, постачанням електричної енергії;

– споживачі електричної енергії;

2) динамічні елементи:

а) діяльність уповноважених суб'єктів реалізації державної політики у сфері електроенергетики щодо реалізації основних напрямів державної політики у сфері електроенергетики;

б) форми впливу уповноважених суб'єктів реалізації державної політики у сфері електроенергетики на відносини у сфері електроенергетики.

8. Міжнародний механізм адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики в умовах євроінтеграції України складається з таких елементів:

- 1) міжнародні нормативно-правові акти у сфері енергетики;
- 2) міжнародні організації у сфері електроенергетики;
- 3) двосторонні договори держав.

9. Серед видів адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики в умовах євроінтеграції України виділено:

1) нормативне адміністративно-правове регулювання відносин у сфері електроенергетики:

а) законодавче адміністративно-правове регулювання відносин у сфері електроенергетики;

б) підзаконне адміністративно-правове регулювання відносин у сфері електроенергетики:

– підзаконне адміністративно-правове регулювання відносин, які виникають між суб'єктами господарської діяльності, які займаються виробництвом, передачею, розподілом, постачанням електричної енергії, та споживачами електричної енергії;

– підзаконне адміністративно-правове регулювання подальшого розвитку електроенергетики в Україні;

в) міжнародне адміністративно-правове регулювання відносин у сфері електроенергетики;

10. До проблем адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики в умовах євроінтеграції України віднесено:

1) теоретичні проблеми адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики, серед яких виділено суперечливість норм законодавства, термінологічні неузгодженості Законів України «Про ринок електричної енергії», «Про альтернативні джерела енергії», «Про енергозбереження» та інших нормативно-правових актів;

2) практичні проблеми адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики, серед яких:

– прогалини адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики, зокрема відсутність необхідного законодавства з питань енергетичної безпеки, реалізації положень Енергетичної стратегії України на період до 2050 року, відсутність державних програм у сфері енергозбереження, відновлюваної енергетики та енергоефективності, стандартизації в енергетичній сфері відповідно до вимог ЄС тощо.

11. Тенденціями подальшого розвитку адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики в умовах євроінтеграції є:

1) підготовка Кабінетом Міністрів України плану заходів з реалізації Енергетичної стратегії України на період до 2050 року з визначенням заходів, відповідальних суб'єктів, мети, строків виконання тощо;

2) імплементація спільних з ЄС стандартів, стратегій, політики у сфері електроенергетики, удосконалення форм та методів діяльності публічної влади у цій сфері;

3) впровадження державної політики енергобезпеки в Україні;

4) розробка державної політики з питань енергоефективності, відновлювальної енергетики та енергозбереження відповідно до стандартів ЄС;

5) розробка та прийняття нормативної бази у питаннях децентралізації електроенергетики.

12. У рамках дослідження позитивного іноземного досвіду щодо адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики, проаналізовано досвід Сполучених Штатів Америки та країн Європейського Союзу.

Констатовано, що вітчизняний законодавець мав би звернути увагу на позитивний досвід США за такими напрямками:

1) позитивний досвід Сполучених Штатів Америки щодо створення та функціонування системи органів державної влади у сфері електроенергетики, а саме Федерального Міністерства енергетики, Федеральної комісії з регулювання в енергетиці та Північноамериканської корпорації з надійності в електроенергетиці – для реалізації цього досвіду запропоновано зміни до Розділу II Закону України «Про ринок електричної енергії»;

2) позитивний досвід Сполучених Штатів Америки щодо прийняття законодавства, яким урегульовано питання прав та обов'язків органів державної влади у сфері електроенергетики на федеральному та регіональному рівнях – проаналізовано зміст Федерального закону про енергетику та Закону про енергетичну політику, та на основі цього аналізу запропоновано зміни до Закону України «Про ринок електричної енергії»;

3) позитивний досвід Сполучених Штатів Америки щодо вертикального управління електроенергетикою, за якого органи державної влади у сфері електроенергетики на федеральному та регіональному рівнях тісно взаємодіють із енергетичними компаніями, запобігаючи монополізації сфери електроенергетики – на основі дослідження досвіду функціонування та взаємодії Федерального Міністерства енергетики, Федеральної комісії з регулювання в енергетиці та Північноамериканської корпорації з надійності в електроенергетиці запропоновано зміни до Закону України «Про ринок електричної енергії».

Резюмовано, що позитивний досвід Європейського Союзу мав би бути запозичений вітчизняним законодавцем за такими напрямками:

1) позитивний досвід Європейського Союзу щодо прийняття єдиного законодавства, який мав би бути запозичений шляхом імплементації Україною положень Третього енергетичного пакета, а також різноманітних директив і регламентів ЄС, відповідно до взятих нашою державою зобов'язань у рамках Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони,

та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, а також Договору про приєднання до Енергетичного Співтовариства;

2) позитивний досвід Європейського Союзу щодо створення та функціонування системи органів державної влади у сфері електроенергетики – досліджено діяльність Європейського парламенту, Ради Міністрів, Європейської комісії (Комісара з питань енергетики та Генерального Директорату з питань енергетики та транспорту, які підзвітні Європейській комісії), Суду Справедливості, Палати Аудиторів, Ради європейських регуляторів з енергетики, встановлено позитивні аспекти їхньої діяльності, а також переваги для удосконалення національного адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики після вступу України до Європейського Союзу й поширення впливу цих органів на вітчизняну електроенергетичну систему.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Літовченко В. С. Поняття та зміст адміністративно-правового регулювання діяльності підприємств агропромислового комплексу України. Науковий вісник Херсонського державного університету, 2016. С. 2. С. 54-57
2. Про ринок електричної енергії: Закон України від 13.04.2017 № 2019-VIII. Відомості Верховної Ради України (ВВР). 2017. № 27-28. С. 9.
3. Ткаченко О. Ю. Адміністративно-правовий механізм реалізації державної політики у паливно-енергетичній сфері України: правова складова. Наукові записки. Серія: Право, 2017. № 2. С. 153-158
4. Шинкарук Н. В. Адміністративно-правове регулювання відносин у сфері електроенергетики. Актуальні проблеми вдосконалення чинного законодавства України, 2013. Вип. 33. С. 51-60
5. Мушенко В. В., Тімашов В. О. теоретико-правове дослідження змісту цільового блоку адміністративно-правового статусу органів публічного адміністрування ринку електричної енергії України. Правова позиція, 2020. № 3 (28). С. 50-54
6. Майданевич Н. В. Адміністративно-правове регулювання відносин у сфері електроенергетики: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: 12.00.07 - адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право/Національний університет біоресурсів і природокористування України. К., 2015. 24 с.
7. Бедін С. В. Основні теоретичні положення державного регулювання в електроенергетиці. Держава та регіони. Сер. : Державне управління, 2013. № 1. С. 49-53
8. Шинкарук Н. В. Поняття адміністративної відповідальності за правопорушення у сфері електроенергетики. Часопис Київського університету права, 2013. № 4. С. 156-158

9. Слупський Б. В., Малюська В. А. Форми та методи державного управління електроенергетичною галуззю. URL: <https://cutt.ly/TkLhvoA> (Дата звернення: 12.02.2021)

10. Берлач Г. В. Теоретичні аспекти та юридичні підходи до визначення правової природи суспільних відносин, що виникають у сфері природних монополій. Правові новели, 2018. № 6. С. 58-64

11. Гайдаєнко І. В. Альтернативна енергетика в Україні: стан та перспективи розвитку. Наукові записки з української історії, 2013. № 34. С. 146-151

12. Євдокімов В. А. Розвиток електроенергетичної галузі в Україні: сучасний стан і механізми державного регулювання. Вісник Національного університету цивільного захисту України. Серія : Державне управління, 2015. Вип. 2. С. 93-102

13. Раїмов Р. І. Адміністративно-правове регулювання діяльності суб'єктів природних монополій у сферах енергетики та комунальних послуг: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: 12.00.07 адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право/ Сумський державний університет. Суми., 2020. 24 с.

14. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. Відомості Верховної Ради України (ВВР). 1996 р. № 30. Ст. 141.

15. Господарський кодекс України: Закон України від 16.01.2003 № 436-IV. Відомості Верховної Ради України (ВВР). 2003. № 18. С. 144

16. Про енергозбереження: Закон України від 01.07.1994 № 74/94-ВР. Відомості Верховної Ради України (ВВР). 1994. № 30. С. 283

17. Про альтернативні джерела енергії: Закон України від 20.02.2003 № 555-IV. Відомості Верховної Ради України (ВВР). 2003. № 24. С. 155

18. Джигун О. М., Саух С. Є. Особливості нової моделі енергоринку України. Моделювання та інформаційні технології, 2016. Вип. 77. С. 3-12
19. Рибчук А. В., Левківський В. М. Електроенергетика - інфраструктурна галузь світового господарства. Бізнес-навігатор, 2011. № 4. С. 198-203
20. Євдокімов В. А. Удосконалення підходів до функціонування механізмів державного регулювання розвитку електроенергетичної галузі. Актуальні проблеми державного управління, 2015. № 1. С. 182-187
21. Ткач Д. К. Сучасний стан паливно-енергетичного комплексу України. Вчені записки університету "КРОК", 2018. Вип. 4. С. 45-51
22. Майстро С. В., Волошин О. Л. Механізми державного регулювання розвитку альтернативної енергетики: теоретичні підходи до визначення та змісту. Ефективність державного управління, 2015. Вип. 43. С. 36-43
23. Дейна А. Ю. Теоретичні основи статистичного забезпечення регулювання енергонезалежності України. Економіка і організація управління, 2017. Вип. 1. С. 160-170
24. Дороніна І. І. Нормативно-правове забезпечення розвитку відновлюваної енергетики в Україні. Механізми державного управління, 2020. № 1 (44). С. 31-43
25. Про схвалення Енергетичної стратегії України на період до 2035 року "Безпека, енергоефективність, конкурентоспроможність": Розпорядження Кабінету Міністрів від 18.08.2017 № 605-р. Урядовий кур'єр. 2017. № 167
26. Про внесення змін до деяких законів України щодо забезпечення конкурентних умов виробництва електроенергії з альтернативних джерел енергії: Закон України від 04.06.2015 № 514-VIII. Відомості Верховної Ради України (ВВР). 2015. № 33. С. 1664

27. Про затвердження Положення про Міністерство енергетики України: Постанова Кабінету Міністрів від 17.06.2020 № 507. Офіційний вісник України. 2020. № 52. С. 32.

28. Про утворення Координаційного центру із забезпечення запровадження нового ринку електричної енергії: Постанова Кабінету Міністрів від 9 серпня 2017 р. № 559. Офіційний вісник України. 2017. № 66. С. 21.

29. Про затвердження Державної цільової економічної програми енергоефективності і розвитку сфери виробництва енергоносіїв з відновлюваних джерел енергії та альтернативних видів палива на 2010-2021 роки: Постанова Кабінету Міністрів від 01.03.2010 № 243. Офіційний вісник України. 2010. № 16. С. 116.

30. Земельний кодекс України: Закон України від 25.10.2001 № 2768-III Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2002. № 3. С. 27

31. Про землі енергетики та правовий режим спеціальних зон енергетичних об'єктів: Закон України від 9.07.2010 № 2480-VI. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2011. № 1. С. 2

32. Трофімов І. Л. Дослідження проблеми використання та утилізації сонячних батарей. URL: <https://cutt.ly/vkBZhdw> (Дата звернення: 15.02.2021)

33. Слупський Б. В. Основні моделі ринків електроенергетики та особливості їх державного регулювання: порівняльний аналіз. URL: <https://cutt.ly/CkBZSKv> (Дата звернення: 15.02.2021)

34. Про Комплексну державну програму енергозбереження України: Постанова Кабінету Міністрів від 05.02.1997 № 148. Офіційний вісник України. 1997. № 6. С. 90.

35. НПАОП 40.1-1.07-01 (ДНАОП 1.1.10-1.07-01) Правила експлуатації електрозахисних засобів: Наказ Мінсоцполітики від 05.06.2001. URL: <https://cutt.ly/pkBXrUK> (Дата звернення: 15.02.2021)

36. Миколаєц Д.А. Классификация административно-правового регулирования отношений в сфере электроэнергетики и направления. *Право и политика*. 2020. №4. С. 211-218.

37. Миколаєць Д.А. Види функцій адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики в умовах євроінтеграції України. *Держава та регіони. Серія "Право"*. 2020. № 3 (69). Т. 3. С. 163-171.

38. Миколаєць Д.А. Система принципів адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики в умовах євроінтеграції України. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2021. № 3. С. 151-158.

39. Абакуменко О.В. Проблеми електроенергетичного сектора України та шляхи їх вирішення з урахуванням досвіду країн ЄС. О.В. Абакуменко, П.О. Лук"яшко. Проблеми економіки : науковий журнал. Н.-д. центр індустріальних проблем розвитку НАН України ; голов. ред. М.О. Кизим ; редкол.: Алексєєв І.В., Амосов О.Ю., Благун І.С. [та ін.]. Харків, 2017. № 2. С. 70-75.

40. Антонов В.М. Альтернативна енергетика в Україні : комп'ютерні акме-еколого-економічні енергетичні комплекси : монографія. В.М. Антонов ; Нац. Техн. Ун-т України "КПІ ім. Ігоря Сікорського", Укр. Акад. Акмеології. Київ : [б. в.], 2018. 261, [1] с.

41. Афонченкова Т.М. Удосконалення управління розвитком альтернативної енергетики на засадах інноваційного підходу. Держава та регіони : науково-виробничий журнал. Гуманітарний університет "Запорізький інститут державного та муніципального управління". Запоріжжя, 2011. С. 153-156. (Економіка та підприємництво ; № 1).

42. Бабаєв Д.А. Імплементация міжнародного досвіду використання сонячної енергії як альтернативного джерела. Сучасні виклики розвитку світової економіки : матеріали IV Міжнар. наук.-практ. конф. : студентська

секція, 19-20 листоп. 2015 р.. М-во освіти і науки України, Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка, Екон. ф-т, Каф. міжнар. економіки та маркетингу [та ін. ; редкол.: А.О. Старостіна, О.Л. Каніщенко, Т.В. Нагачевська та ін.]. Київ : Київський національний університет імені Тараса Шевченка, 2015. С. 9-11.

43. Балюк Г.І. Законодавче забезпечення екологічної безпеки у сфері електроенергетики. Г.І. Балюк, Т.Г. Ковальчук. Адміністративне право і процес : науково-практичний журнал. Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка. Київ : Київський університет, 2015. № 3 (13)

44. Башун А.В. Альтернативна енергетика в актах Європейського Союзу. А.В. Башун, - д.ю.н. Буткевич В О. [наук.керів.. Альтернативна енергетика і енергетична безпека в міжнародному і національному праві : зб. матеріалів Міжнар. наук. конф. "Роль міжнародного права в розвитку екологічної альтернативи сучасній енергетиці" (Київ, 25 квітня 2012 р.). Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка, Ін-т міжнар. відносин, Каф. міжнар. права [та ін.] ; [за ред.: О. В. Задорожнього і В. І. Олещенко]. Київ : Фенікс, 2012. С. 224-233. (Бібліотека кафедри міжнародного права).

45. Бедін С.В. Державне регулювання електроенергетичного ринку в Україні : автореф. дис. ... канд. наук з держ. управління : 25.00.02. Бедін Сергій Володимирович ; Класич. приват. ун-т. Запоріжжя, 2013. 20 с. Бібліогр.: 8 назв

46. Биркович Т.І. Напрями реформування та державного регулювання ринку електроенергетики: міжнародний досвід. Економіка та держава : міжнародний науково-практичний журнал. Ін-т підготовки кадрів держ. служби зайнятості України ; "ТОВ "Ред. журн. "Економіка та держава". Київ, 2012. № 9. С. 102-104 :

47. Біла С.О. Цілі та пріоритети міжнародного економічного співробітництва у сфері розвитку альтернативної енергетики. С.О. Біла, Я.М. Філоненко. Міжнародна науково-практична конференція

"Національні економічні стратегії розвитку в глобальному середовищі" : 13квітня 2017 р. : зб. тез. "Національні економічні стратегії розвитку в глобальному середовищі", міжнар. наук.-практ. конф. Київ : НАУ, 2017. С. 17-19

48. Білоцький С.Д. Міжнародно-правове регулювання альтернативних джерел енергії. С.Д. Білоцький, Ю.С. Іващенко. Наше право : науково-практичний журнал. Харк. нац. ун-т внутрішніх справ ;Кримінологічна асоціація України ; Київський міжнар ун-т; МАУП;Західно-регіональна асоціація клубів ЮНЕСКО. Дрогобич, 2012. № 1, ч.2. С. 148-154

49. Бірюков Є.І. Ключові особливості функціонування підприємств електроенергетики та їх класифікаційні ознаки. Агросвіт : науково-практичний журнал. Дніпров. держ. аграрно-екон. ун-т ; ТОВ "ДКС Центр" ; голов. ред. Васильєва Н.К. ; редкол.: Андрющенко К.А., Безус Р.М., Гончаренко О.В. [та ін.]. Київ, 2019. № 21, листопад. С. 114-118.

50. Бураковський І.В. Інтеграційний проект Рузвельта в електроенергетиці США як інтелектуальне підґрунтя функціонального підходу до Євроінтеграції. І.В. Бураковський, К.В. Якуненко. Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право : науковий журнал. М-во освіти і науки України ; Укр. держ. ун-т фінансів та міжнар. торгівлі. Київ, 2013. № 3 (68). С. 19-27

51. Бурда В.Є. Потенціал енергозбереження та напрями використання альтернативних джерел енергії у промисловості. Економічний часопис - XXI : науковий журнал. Ін-т суспільної трансформації. Київ, 2013. № 1/2 (1). С.45-48.

52. Васильєв О.А. Електроенергетичний комплекс України як основа економізації зовнішньої політики. Актуальні проблеми всесвітньої історії: конфлікти як складова міжнародних відносин : зб. наук. праць. Держ. установа "Ін-т всесвіт. історії НАН України" ; за ред.

А.І. Кудряченка. Київ : Інститут всесвітньої історії НАН України, 2014. С. 233-240.

53. Гнедіна К.В. Глобальні тренди в альтернативній енергетиці й удосконалення державної політики у сфері фіскальної безпеки: в пошуках рівноваги та ринків.. К.В. Гнедіна, Я.В. Петраков, О.В. Сизоненко. Бізнес Інформ : науковий журнал. Н.-д. центр індустріальних проблем розвитку НАН України (Харків) ; Харків. нац. екон. ун-т ім. С. Кузнеця ; голов ред. В.С. Пономаренко ; редкол.: Алексєєв І.В., Амосов О.Ю., Благун І.С. [та ін.]. Харків, 2017. № 12 : Ефективність репресивних антикорупційних заходів в умовах високого рівня корумпованості. С. 38-42.

54. Данилова Н.В. Міжнародне стратегічне економічне партнерство України з країнами-членами ЄС на ринку альтернативної енергетики: сутність та напрями. Н.В. Данилова, О.В. Кравченко. Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право : науковий журнал. Мін. фінансів України ; Укр. держ. ун. фінансів та міжнародної торгівлі. Київ, 2012. № 4 (63). С. 57-60

55. Дем"янчук В.В. Сонячна енергія як альтернатива електроенергії в сільському господарстві. Студентський вісник Національного університету водного господарства та природокористування. Національний університет водного господарства та природокористування. Рівне, 2018. Вип. 2 (10). С. 14-16.

56. Джумагельдієва Г.Д. Стимулювання розвитку альтернативної енергетики в Україні: економіко-правовий аспект. Вісник Національної академії наук України : загальнонауковий та громадсько-політичний журнал. Національна академія наук України. Київ, 2012. № 10. С. 26-30.

57. Дідок К.Ю. Вплив енергетичної кризи на становлення ринку альтернативної енергетики в Україні. Формування ринкових відносин в Україні : збірник наукових праць. Науково-дослідний економічний інститут Міністерства економіки та з питань європейської інтеграції України. Київ, 2011. № 6 (121). С. 175-179

58. Дорошенко О.І. Визначення впливу реактивного навантаження електроенергетичної системи на витрати її електроенергії. О.І. Дорошенко, К.С. Гусак, О.В. Романюк. Електротехнічні та комп'ютерні системи : науково-технічний журнал. М-во освіти і науки України. Одеса, 2015. № 20 (96). С. 22-29.

59. Друкований М.Ф. Альтернативні джерела енергії : монографія. М.Ф. Друкований, В.П. Янович. Вінниця : ВНАУ, 2016. 496с.

60. Іващук Н.Л. Способи лібералізації електроенергетичного сектору вітчизняної економіки. Н.Л. Іващук, О.Л. Соловей. Вісник Національного університету "Львівська політехніка" : збірник наукових праць. Національний університет "Львівська політехніка". Львів, 2010. № 669 : Логістика. С. 181-189.

61. Калетнік Г.М. Поняття альтернативних джерел енергії та їх місце в реалізації політики енергоефективності України. Г.М. Калетнік, М.В. Пиндик. Економіка. Фінанси. Менеджмент: актуальні питання науки і практики : всеукраїнський науково-виробничий журнал. Вінницький нац. аграрний ун-т. Вінниця, 2016. № 8 (12). С. 7-18.

62. Кармазін О.О. Балансова надійність електроенергетичних систем в умовах зростання частки відновлюваної енергетики : автореф. дис. ... канд. техн. наук : 05.14.08. Кармазін Олександрович ; НАН України, Ін-т відновлюваної енергетики. Київ, 2019. 21 с.

63. Квач Я.П. Електроенергетика України та перспективи її розвитку. Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право : науковий журнал. Мін. фінансів України ; Укр. держ. ун. фінансів та міжнародної торгівлі. Київ, 2011. № 2 (55). С. 98-105

64. Клопов І.О. Альтернативна енергетика України: потенціал, сучасний стан, механізми стимулювання розвитку. Збірник наукових праць Донецького державного університету управління. Донецький державний університет управління. Маріуполь, 2017. Т. 18, вип. 303 : Проблеми та

перспективи забезпечення стабільного соціально-економічного розвитку. С. 95-103. (Серія "Економіка")

65. Колесніченко А.С. Імітаційне моделювання взаємовідносин суб'єктів електроенергетичного ринку: теоретичний аспект. Экономика и управление : научно-практический журнал. Нац.ак. природоохранного и курортного строительства. Симферополь, 2014. № 2. С. 94-100

66. Кононенко М. Альтернативні шляхи забезпечення енергетичної безпеки ЄС. Віче : теоретичний і громадсько-політичний журнал. Верховна Рада України. Київ, 2010. № 10 (271). С. 7-10

67. Кориневич А.О. Правове регулювання гарантування міжнародної енергетичної безпеки під час збройних конфліктів. Актуальні проблеми політики : збірник наукових праць. Нац. ун-т "Одеська юрид. акад." ; Південноукр. центр гендерних проблем. Одеса, 2013. Вип. 48. С. 102-109

68. Косинська І.Е. Основні джерела виробництва електричної енергії та розвиток альтернативних джерел енергії. Студентський вісник Національного університету водного господарства та природокористування. Національний університет водного господарства та природокористування. Рівне, 2016. Вип. 1 (6). С. 26-27.

69. Костін Д.Ю. Матеріальне стимулювання трудової діяльності на підприємствах електроенергетики. Вісник економічної науки України : науковий журнал. Ін-т економіки промисловості НАН України; Ак. економічних наук України. Донецьк, 2012. № 1 (21). С. 67-69.

70. Костюковський Б.А. Вплив на стан та розвиток електроенергетики впровадження "зеленого тарифу" та нової моделі ринку електроенергії в Україні. Б.А. Костюковський, Т.П. Нечаєв, М.В. Парасюк, С.В. Шульженко. Проблеми загальної енергетики : науковий збірник. Інститут загальної енергетики НАНУ. Київ, 2010. № 3 (23). С. 13-18.

71. Кочедикова Г. Інвестиційні проблеми та основні джерела фінансування електроенергетики України. Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Київський національний університет імені Тараса Шевченка. Київ, 2011. С. 48-51. (Економіка ; Вип. 121/122).

72. Кравцов Г.О. Моделі функціонування електронного цифрового підпису в високотехнологічних електроенергетичних мережах : автореф. дис. ... канд. техн. наук : 01.05.02. Кравцов Григорій Олексійович ; НАН України, Ін-т проблем моделювання в енергетиці ім. Г.Є. Пухова. Київ, 2014. 21 с.

73. Круцяк М.О. Кореляційний аналіз динаміки валового внутрішнього продукту і показників функціонування електроенергетики України. Вісник Кременчуцького національного університету імені Михайла Остроградського : науковий журнал. Кременчуцький національний університет імені Михайла Остроградського. Кременчук, 2018. Вип. 6 (113). С. 8-14

74. Кузнєцов М.П. Імовірнісні характеристики потужності вітроелектричних станцій у складі електроенергетичної системи : автореф. дис. ... д-ра техн. наук : 05.14.08. Кузнєцов Микола Петрович ; НАН України, Ін-т відновлюваної енергетики. Київ, 2015. 39 с.

75. Кузьминчук Н.В. Інституційні аспекти державного регулювання взаємовідносин суб'єктів електроенергетичного ринку. Проблеми економіки : науковий журнал. Н.-д. центр індустріальних проблем розвитку НАН України. Харків, 2014. № 1. С. 59-64.

76. Кулик В.В. Оптимізація електроенергетичних систем з неоднорідними електричними мережами на основі принципу найменшої дії : автореф. дис. ... д-ра техн. наук : 05.14.02. Кулик Володимир Володимирович ; НАН України, Ін-т електродинаміки. Київ, 2015. 41 с.

77. Кулик О. Способи стимулювання використання альтернативних джерел енергії за законодавством України та Європейського Союзу. Підприємництво, господарство і право : щомісячний науково-практичний юридичний журнал. Н.-д. ін-т приватного права і підприємництва ім. академіка Ф.Г. Бурчака НАПрН України ; ТОВ "Гарантія" ; голов. ред. Крупчан О.Д. Київ, 2018. № 4 (266). С. 86-91.

78. Лежешко В.Г. Електроенергетика України у вимірі стратегічного партнерства з ЄС. Економіка. Фінанси. Право : щомісячний інформаційно-аналітичний журнал. Аудит. фірма "Аналітик" ; Таврійський нац. ун-т ім. В.І. Вернадського ; Нац. акад. внутрішніх справ України ; шеф-ред. Головач С.Ф. ; вип. ред. Куцяк О.А. [та. ін.]. Київ, 2017. № 6. С. 29-33.

79. Литвиненко Я.О. Альтернативна енергетика: перспективи розвитку в Україні та світовий досвід. Я.О. Литвиненко, П.С. Мельничук. Міжнародна наукова конференція "Економічні пріоритети в угоді про асоціацію між Україною та Європейським Союзом" : матеріали конф., 8-9 листоп. 2012 р., м. Київ. "Економічні пріоритети в угоді про асоціацію між Україною та Європейським Союзом", міжнар. наук. конф. Київ, 2012. С. [60-61]

80. Лукашенко А.О. Розвиток фінансування альтернативної енергетики в Україні та світі. Фінанси, облік і аудит : збірник наукових праць. М-во освіти і науки України ; Держ. вищ. навч. закл. "Київ. нац. екон. ун-т ім. В. Гетьмана". Київ, 2013. № 2 (22). С. 86-94

81. Ситайло У. В. Оцінювання чинників економічної безпеки енергоринку України на шляху до інтегрованого європейського простору. Ринкова економіка: сучасна теорія та практика управління, 2019. № 2(45). С. 365-383

82. Цибка А.А. Енергетична політика України: конституційно-правовий аспект. Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради

України. Інститут законодавства Верховної Ради України. Київ, 2019. № 2. С. 48-54.

83. Реєстр суб'єктів господарювання, які провадять діяльність у сферах енергетики та комунальних послуг, діяльність яких регулюється НКРЕКП, станом на 21.09.2021 року. URL: https://www.nerc.gov.ua/data/filearch/litsenziini_reestry/Reestr%20subektiv%20ogospodaruvannya%20yaki%20reguluutsya%20NEURC.pdf

84. Проєкт звіту з оцінки відповідності (достатності) генеруючих потужностей. НЕК «Укренерго». 2018. 126 с. URL: <https://ua.energy/wp-content/uploads/2018/11/Zvit-z-otsinky-vidpovidnosti-dostatnosti-generuyuchyh-potuzhnostej.pdf>

85. Реєстр об'єктів електроенергетики, що використовують альтернативні джерела енергії (крім доменного та коксівного газів, а з використанням гідроенергії – лише мікро-, міні- та малих гідроелектростанцій) станом на 22.09.2021. URL: https://www.nerc.gov.ua/data/filearch/litsenziini_reestry/REESTR_ALT.pdf

86. Колесніков Д. В. Адміністративно-правове регулювання системи державного управління. Часопис Київського університету права, 2015. № 4. С. 140-143

87. Грицай І. О. Принципи, функції, форми та методи адміністративно-правового регулювання діяльності неурядових правозахисних організацій. Право і суспільство, 2012. № 1. С. 192-197

88. Козаченко Ю. А. Адміністративно-правове регулювання забезпечення прав пацієнта в Україні: дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.07. Харків, 2016. 210 с.

89. Дегтяр А. О., Гончаренко М. В. Напрямки державної політики у сфері реформування електроенергетичної галузі в Україні. Публічне адміністрування, 2016. № 18. С. 123-130

90. Про Національну комісію, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг: Закон України від 22.09.2016 № 1540-VIII. Відомості Верховної Ради України (ВВР). 2016. № 51. С. 5

91. Лагодієнко В. В. Сучасний розвиток регіонального електроенергетичного комплексу. Ефективна економіка, 2014. № 12. URL: <https://cutt.ly/OzPUriz> (Дата звернення: 12.03.2021)

92. Про затвердження Кодексу систем розподілу: Постанова Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг від 14.03.2018 № 310. Урядовий кур'єр. 2018. № 75.

93. Про затвердження Правил роздрібного ринку електричної енергії: Постанова Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг від 14.03.2018 № 3127. Урядовий кур'єр. 2018. № 75.

94. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони: міжнародний документ від 27.06.2014 № 984_011. Офіційний вісник України. 2014. № 75. С. 83.

95. Рішення № ___/2019 Ради Асоціації між Україною та ЄС від _____ 2019 року про внесення змін і доповнень до Додатка XXVII до Угоди про асоціацію між Європейським Союзом і Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з однієї сторони, та між Україною, з іншої сторони: Рішення Ради асоціації між Україною та Європейським Союзом від 06.06.2019. Офіційний вісник України, 2019. № 52. С. 9

96. Клімова С. М. Адміністративно-правове регулювання управління публічними фінансами: функції, цілі та механізм. Юридичний бюлетень, 2018. №6. С. 102-108

97. Яковлев П. О. Функції адміністративно-правового регулювання державної політики у сфері забезпечення інформаційної безпеки України. Юридичний бюлетень, 2019. № 11 ч. 2. С. 139-142

98. Про затвердження Тимчасового порядку визначення обсягів купівлі електричної енергії на ринку електричної енергії електропостачальниками та операторами систем розподілу на перехідний період: Постанова Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг від 28.12.2018 № 2118. Урядовий кур'єр. 2019. № 6.

99. Про встановлення «зелених» тарифів на електричну енергію, вироблену генеруючими установками приватних домогосподарств: Постанова Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг від 31.12.2020 № 2879. URL: <https://cutt.ly/Tz8pjXf> (Дата звернення: 17.03.2021)

100. Безух О. В. Особливості правового статусу суб'єктів відносин у сфері захисту економічної конкуренції. Економіка і право, 2013. № 6. С. 91-96

101. Про захист прав споживачів: Закон України від 12.05.1991 № 1023-ХІІ. Відомості Верховної Ради України (ВВР). 1991. № 30. С. 379.

102. Про затвердження Порядку контролю за дотриманням ліцензіатами, що провадять діяльність у сферах енергетики та комунальних послуг, законодавства у відповідних сферах та ліцензійних умов: Постанова Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг від 14.06.2018 № 428. Урядовий кур'єр. 2018. № 150.

103. Про затвердження критеріїв, за якими оцінюється ступінь ризику від провадження господарської діяльності у сферах електроенергетики та теплопостачання і визначається періодичність здійснення планових заходів державного нагляду (контролю) Державною

інспекцією енергетичного нагляду, та визнання такими, що втратили чинність, деяких постанов Кабінету Міністрів України: Постанова Кабінету Міністрів від 22.07.2020 № 640. Офіційний вісник України. 2020. № 61. С. 89.

104. Про затвердження Порядку ліцензування видів господарської діяльності, державне регулювання яких здійснюється Національною комісією, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг: Постанова Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг від 03.03.2020 № 548. URL: <https://cutt.ly/nz8dxHh> (Дата звернення: 17.03.2021)

105. Про державно-приватне партнерство: Закон України від 01.07.2010 № 2404-VI. Відомості Верховної Ради України (ВВР). 2010. № 40. С. 1436

106. Курбатов Д. І., Сотник І. М. Організаційно-економічні механізми стимулювання розвитку відновлювальної енергетики України. Суми: СумДУ, 2017. 110 с.

107. Муравйова В. І. Право Європейського Союзу. К. : Ін Юре, 2016. 400 с

108. Рязанова Н. О. Підходи до формування енергетичної стратегії на основі розвитку відновлюваної енергетики. Бізнес-навігатор, 2018. Вип. 3-1. С. 84-87

109. Європейська стратегія тривалої, конкурентоспроможної та безпечної енергетики (Зелена Книга Комісії Європейських Співтовариств): Міжнародний документ Європейського Союзу від 08.03.2006 URL: <https://cutt.ly/Zz0fjUS> (Дата звернення: 16.03.2021)

110. Матвєєва Ю. І. Поняття та розуміння принципу правової визначеності. Наукові записки НаУКМА. Юридичні науки, 2017. Т. 200. С. 93-97

111. Лашак В. В., Крушельницький Р. М. Нормативно-правове підґрунтя та вплив оподаткування на ціноутворення в електроенергетичній галузі. Науковий вісник Херсонського державного університету, 2015. № 15. С. 101-107

112. Наливайко Л. Р., Романов М. Ю. Поняття та ознаки транспарентності в контексті євроінтеграції. Національний юридичний журнал: теорія та практика, 2016. С. 27-29

113. Директива Європейського Парламенту та Ради Європейського Союзу стосовно спільних правил для внутрішнього ринку природного газу, яка скасовує Директиву 98/30/ЄС: Директива ЄС № 2003/55/ЄС від 26.06.2003. URL: <https://cutt.ly/oz0hTpW> (Дата звернення: 16.03.2021)

114. Сегеда І. В. Формування організаційно-економічного механізму екологізації електроенергетики в Україні: дис. ... канд. економ. наук: спец. 08.00.06. Київ, 2011. 219 с.

115. Маркевич К. Л., Омельченко В. Ціноутворення на енергетичних ринках: досвід ЄС та України. К.: Заповіт, 2016. 56 с.

116. Кузнєцова Г. О. Особливості інноваційної діяльності в енергетичному секторі регіональної економіки. Бізнес-навігатор, 2019. № 3-2. С. 32-36

117. Кузьміна М. М. Сучасні тенденції правового регулювання відновлювальної енергетики в Україні. Юридичний науковий електронний журнал, 2020. № 8. С. 193-196

118. Про затвердження Порядку встановлення (формування) тарифу на послуги з передачі електричної енергії: Постанова Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг від 22.04.2019 № 585. Урядовий кур'єр. 2019. № 84.

119. Деякі питання постачання електричної енергії захищеним споживачам та визнання такими, що втратили чинність, деяких постанов

Кабінету Міністрів України: Постанова Кабінету Міністрів від 27.12.2018 № 1209. Офіційний вісник України. 2019. № 12. С. 402.

120. Про спрощення порядку надання населенню субсидій для відшкодування витрат на оплату житлово-комунальних послуг, придбання скрапленого газу, твердого та рідкого пічного побутового палива: Постанова Кабінету Міністрів від 21.10.1995 № 848. Інформаційний бюлетень, 2004. № 8.

121. Про захист економічної конкуренції: Закон України від 11.01.2001 № 2210-III. Відомості Верховної Ради України. 2001. № 12. С. 64.

122. Про затвердження Порядку забезпечення стандартів якості електропостачання та надання компенсацій споживачам за їх недотримання: Постанова Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг від 12.06.2018 № 375. Урядовий кур'єр. 2018. № 198.

123. Про затвердження Правил ринку: Постанова Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг від 14.03.2018 № 307. Урядовий кур'єр. 2018. № 117.

124. Про затвердження Порядку видачі, використання та припинення дії гарантії походження електричної енергії для суб'єктів господарювання, що виробляють електричну енергію з альтернативних джерел енергії: Постанова Кабінету Міністрів від 24.07.2013 № 771. Офіційний вісник України. 2013. № 84. С. 881

125. Про державну службу: Закон України від 10.12.2015 № 889-VIII. Відомості Верховної Ради України (ВВР). 2016. №.4 С. 43.

126. Про запобігання корупції: Закон України від 14.10.2014 № 1700-VII. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2014. №49. С. 3186.

127. Миколаєць Д.А. Механізм національного адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики в умовах

євроінтеграції України. *Право як ефективний суспільний регулятор*: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Львів, 15-16 лютого 2019 року). Львів: Західноукраїнська організація «Центр правничих ініціатив», 2019. С. 66-69.

128. Миколаєць Д.А. Міжнародний механізм адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики в умовах євроінтеграції України. *Проблемні питання, досягнення та інновації фундаментальних та прикладних досліджень*: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, 09-10 лютого 2019 року). Київ: Науково-дослідний інститут публічного права, 2019. С. 102-105.

129. Миколаєць Д.А. Види адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики в умовах євроінтеграції України. *Пріоритети розвитку юридичних наук у XXI столітті*: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, 17-18 липня 2019 року). Київ: Науково-дослідний інститут публічного права, 2019. С. 56-58.

130. Балюк Г.І. Відновлювальна енергетика в Україні: правові питання. Г.І. Балюк, О.В. Сушик. Конституційні засади аграрного, земельного та екологічного права: 20 років розвитку : матеріали "круглого столу", Київ, 27 трав. 2016 р. : [зб. статей і тези наук. доп.]. М-во освіти і науки України, Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка, Каф. екол., земел. та аграр. права ; за ред. М.В. Краснової, Т.О. Коваленко. Київ : Кондратьєв А.В., 2016. С. 247-251.

131. Барабаш Н.П. Диференціація правових ознак категорії земель промисловості, транспорту, зв'язку, енергетики, оборони та іншого призначення. Актуальні проблеми соціального права : матеріали всеукр. "круглого столу", присвяч. 40-річчю каф. соц. права, 1 квіт. 2016 р.. Каф. соц. права Львів. нац. ун-ту ім. Івана Франка, Укр. центр соц.-прав. дослідж. ; [редкол.: П.Д. Пилипенко та ін.]. Львів : Кафедра соціального

права Львівського національного університету імені Івана Франка, 2016. С. 46-49

132. Бодак О. Еколого-правові аспекти правового регулювання використання альтернативних джерел енергії в Україні. Актуальні питання державотворення в Україні : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. студентів, аспірантів та молодих вчених, присвяч. Дню науки юрид. ф-ту, 19 трав. 2017 р. : [в 2 т.]. Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка, Юрид. ф-т, Рада молодих вчених, Наук. т-во студентів ; [уклад.: А.В. Іваницький, І.С. Сахарук, Л.В. Слива]. Київ : Видавничо-поліграфічний центр "Київський університет", 2017. Т. 2. С. 88-89

133. Ващенко Ю.В. Державне регулювання у сфері енергетики України: адміністративно-правовий аспект : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.07. Ващенко Юлія В"ячеславівна ; Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка. Київ, 2015. 488 арк.

134. Льовін А.В. Альтернативна енергетика як заперечення міжнародного енергетичного права. Альтернативна енергетика і енергетична безпека в міжнародному і національному праві : зб. матеріалів Міжнар. наук. конф. "Роль міжнародного права в розвитку екологічної альтернативи сучасній енергетиці" (Київ, 25 квітня 2012 р.). Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка, Ін-т міжнар. відносин, Каф. міжнар. права [та ін.] ; [за ред.: О. В. Задорожнього і В. І. Олещенко]. Київ : Фенікс, 2012. С. 131-134. (Бібліотека кафедри міжнародного права).

135. Майданевич Н. Адміністративне правопорушення у сфері електроенергетики: зміст та значення. Підприємництво, господарство і право : щомісячний науково-практичний юридичний журнал. Н.-д. ін-т приватного права і підприємництва ім. акад. Ф.Г. Бурчака НАПрН України ; ТОВ "Гарантія". Київ, 2015. № 3 (231). С. 34-37

136. Максименко Т.О. Оцінювання ефективності діяльності підприємств при переході на альтернативні джерела енергії : автореф.

канд. екон. наук : 08.00.04. Максименко Тетяна Олексіївна ; М-во освіти і науки України, Івано-Франків. нац. техн. ун-т нафти і газу. Івано-Франківськ, 2021. 20 с.

137. Малиш Н.А. Державна політика розвитку альтернативної енергетики в Україні. Н.А. Малиш, С.О. Москаленко. Ефективність державного управління : збірник наукових праць. Львів. регіон. ін-т держ. упр. Нац. акад. держ. упр. при Президентові України ; редкол.: Загорський В.С., Ліпенцева А.В., Каляєв А.О. [та ін.]. Львів, 2018. Вип. 1 (54). С. 88-95

138. Маркова Т.Д. Альтернативна енергетика в системі економіко-екологічної безпеки держави. Економіка харчової промисловості : щоквартальний науковий журнал. Ін-т проблем ринку та екон.-екол. досліджень НАН України ; Одес. нац. акад. харчових технологій ; голов. ред. Буркинський Б.В. ; редкол.: Бутенко А.І., Вержбенець В., Дейнеко Л.В. [та ін.]. Одеса, 2017. Т. 9, вип. 3. С.97-101

139. Мирошниченко А. Особливості концентрації на ринку електроенергетики в Україні та ЄС. Актуальні проблеми міжнародних відносин : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. студентів, аспірантів і молодих вчених : [16 жовт. 2014 р., Київ]. Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка, Ін-т міжнар. відносин, Наук. т-во студентів та аспірантів ; [орг. ком.: Копійка В.В. та ін.]. Київ : [б. в.], 2014. Ч. 2. С. 68-71

140. Мілютін Г.В. Модернізація електроенергетики України в умовах структурних змін в економіці : монографія. Мілютін Г.В. Харків : Лібуркіна Л.М., 2019. 230, [2] с. : іл., табл. Бібліогр.: с. 194-206.

141. Мороз В.В. Фінансові механізми розвитку альтернативної енергетики та енергозбереження в Україні. Публічне управління: ціннісні орієнтири, стандарти якості та оцінка ефективності : матеріали щоріч. Всеукр. наук.-практ. конф. за міжнар. участю (Київ, 26 трав. 2017 р.) : у 5 ч.. Нац. акад. держ. упр. при Президентові України ; [Фонд Ганса Зайделя,

Представництво в Україні] ; за заг. ред. В.С. Куйбіди, А.П. Савкова, С.В. Загороднюка. Київ : НАДУ, 2017. Ч. 5 : Геополітичні та гео економічні трансформації: оцінка структурних зрушень. С. 55-57

142. Наумов А. Адміністративне правопорушення у сфері електроенергетики. Актуальні питання державотворення в Україні : Матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. студентів, аспірантів та молодих вчених, присвяч. Дню науки юрид. ф-ту, 19 трав. 2017 р. : [в 2 т.]. Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка, Юрид. ф-т ; Рада молодих вчених ; Наук. т-во студентів ; [уклад.: О.С. Бохан, О.Л. Левчишина, І.С. Сахарук]. Київ : Видавничо-поліграфічний центр "Київський університет", 2017. Т. 1. С. 222-223

143. Невара Л.М. Сучасні тенденції в міжнародно-правовому регулюванні альтернативної енергетики. Л.М. Невара, - д.ю.н. Мицик В.В. [наук.керів.. Альтернативна енергетика і енергетична безпека в міжнародному і національному праві : зб. матеріалів Міжнар. наук. конф. "Роль міжнародного права в розвитку екологічної альтернативи сучасній енергетиці" (Київ, 25 квітня 2012 р.). Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка, Ін-т міжнар. відносин, Каф. міжнар. права [та ін.] ; [за ред.: О.В. Задорожнього і В.І. Олещенко]. Київ : Фенікс, 2012. С. 239-245. (Бібліотека кафедри міжнародного права).

144. Немченко С. Джерела цивільно-правового регулювання зобов'язань із договору постачання електричної енергії через приєднану мережу. Підприємництво, господарство і право : науково-практичний, господарсько-правовий журнал. Ін-т приватного права і підпр-ва АПрН України та інш. Київ, 2010. № 1 (169). С. 122-125.

145. Павлюк А.В. Магнітні поля і параметри тороїдальних систем накопичення енергії електроенергетичного призначення : автореф. дис. ... канд. техн. наук : 05.09.05. Павлюк Андрій Вікторович ; Нац. акад. наук України, Ін-т електродинаміки. Київ, 2014. 20 с.

146. Передерій Н.О. Стратегічні напрями розвитку ринку альтернативних джерел енергії в Україні. Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України : наукове видання. Національний університет біоресурсів і природокористування України. Київ, 2010. Вип. 154, ч. 2. С. 231-236. (Економіка, аграрний менеджмент та бізнес")

147. Петраков Я.В. Застосування фіскальних інструментів у процесі модернізації електроенергетики в Україні: від нормопроекування до оцінки впливу. Фінанси України : науково-теоретичний та інформаційно-практичний журнал. Держ. навч.-наук. установа "Акад. фінансового управ." ; редкол.: Єфименко Т.І., Гасанов С.С., Соколовська А.М. [та ін.]. Київ, 2018. № 7 (272). С. 81-99

148. Петровська Т.Е. Альтернативні підходи до споживання вітчизняного вугілля у контексті енергетичної безпеки України. Теоретичні та прикладні питання економіки : збірник наукових праць. МОНУ; КНУ імені Тараса Шевченка; Ін-т конкурентного суспільства. Київ, 2010. Вип. 21. С. 331-338

149. Піцикевич В.В. Адміністративно-правове забезпечення ліцензованої діяльності у сфері паливно-енергетичного комплексу України : монографія. В.В. Піцикевич ; Приват. ВНЗ "Львів. ун-т бізнесу та права". Львів : Ліга-Прес, 2015. 203 с.

150. Повар П.О. Господарські відносини у сфері електроенергетики як предмет регулювання господарського права. Актуальні проблеми господарського права і господарського процесу : (матеріали круглого столу, м. Київ, 9 листоп. 2018 р.). Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка, Юрид. ф-т, Каф. госп. права ; [упоряд. В.В. Поєдинок ; відп. за вип. В.С. Щербина]. Київ : Ліра-К, 2018. С. 144-148.

151. Поліщук О.В. Роль альтернативної енергетики в Україні: стан та перспективи розвитку. Альтернативна енергетика і енергетична безпека в

міжнародному і національному праві : зб. матеріалів Міжнар. наук. конф. "Роль міжнародного права в розвитку екологічної альтернативи сучасній енергетиці" (Київ, 25 квітня 2012 р.). Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка, Ін-т міжнар. відносин, Каф. міжнар. права [та ін.] ; [за ред.: О. В. Задорожнього і В. І. Олещенко]. Київ : Фенікс, 2012. С. 271-283.

152. Полюхович Д. Суб"єкти адміністративно-правових відносин у сфері використання альтернативних джерел енергії в Україні. Підприємництво, господарство і право : щомісячний науково-практичний юридичний журнал. Н.-д. ін-т приватного права і підприємництва ім. академіка Ф.Г. Бурчака НАПрН України ; ТОВ "Гарантія" ; голов. ред. Калаур І.Р. ; редкол.: Васильєва В.А., Коструба А.В., Крупчан О.Д. [та ін.]. Київ, 2021. № 2 (300). С. 113-119.

153. Прийменко С. Аналіз стану електроенергетики України в контексті екологічно сталого розвитку. Економічний аналіз : збірник наукових праць кафедри економічного аналізу. Тернопільський національний економічний університет. Тернопіль, 2011. Вип. 8, ч. 1. С. 164-169.

154. Пурденко О.А. Аналіз непрямих податків та інших податків і зборів в електроенергетичній галузі у умовах євроінтеграційних процесів. Економіка та держава : міжнародний науково-практичний журнал. Ін-т підготовки кадрів держ. служби зайнятості України ; "ТОВ "Ред. журн. "Економіка та держава". Київ, 2011. № 9. С 87-91

155. Раїмов Р.І. Адміністративно-правове регулювання діяльності суб"єктів природних монополій у сферах енергетики та комунальних послуг : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Раїмов Руслан Ікрамович ; М-во освіти і науки України, Сумський держ. ун-т. Суми, 2019. 20 с.

156. Романчик С.В. Вдосконалення діючого законодавства переробки відходів у контексті розвитку альтернативної енергетики України.

Економіка та держава : міжнародний науково-практичний журнал. Ін-т підготовки кадрів держ. служби зайнятості України ; ТОВ "Ред. журн. "Економіка та держава". Київ, 2014. № 11, листопад. С. 121-125

157. Романюк Р.В. Зарубіжний досвід процесів реформування регіональних ринків електроенергетики. Проблеми економіки : науковий журнал. Н.-д. центр індустріальних проблем розвитку НАН України ; голов. ред. М.О. Кизим ; редкол.: Благун І.С., Бублик М.І., Гечбаія Б.Н. [та ін.]. Харків, 2020. № 4 (46). С. 113-118.

158. Руба М.О. Інтеграційна співпраця України та ЄС в сфері альтернативної енергетика як чинник формування енергетичної безпеки країни. Сучасні виклики розвитку світової економіки : матеріали ІV Міжнар. наук.-практ. конф. : студентська секція, 19-20 листоп. 2015 р. М-во освіти і науки України, Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка, Екон. ф-т, Каф. міжнар. економіки та маркетингу [та ін. ; редкол.: А.О. Старостіна, О.Л. Канищенко, Т.В. Нагачевська та ін.]. Київ : Київський національний університет імені Тараса Шевченка, 2015. С. 70-73.

159. Рудь Ю.М. Вітроенергетика як напрям енергозбереження в сільському господарстві: питання правового регулювання. Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України : збірник наукових праць. Національний університет біоресурсів і природокористування України. Київ, 2014. Вип. 197, ч. 2. С. 96-102. (Серія "Право").

160. Ситайло О.І. Особливості застосування застави: міжнародний аспект. Вісник Академії адвокатури України : фахове наукове видання : рецензований науково-практичний журнал / Академія, адвокатури України. Київ, 2017. Т. 14, № 1 (38). С. 34-41.

161. Сокол І.В. Проблеми типових договорів у сфері електроенергетики. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції "Верховенство права та правова держава" : 16-17 трав. 2014 р..

"Верховенство права та правова держава", міжнар. наук.-практ. конф. Ужгород : Ужгородський національний університет, 2014. С. 132-135.

162. Стрельбіцька Н.Є. Лібералізація оптового ринку електроенергетики України: перші наслідки. Бізнес Інформ : науковий журнал. Н.-д. центр індустріальних проблем розвитку НАН України (Харків) ; Харк. нац. екон. ун-т. Харків, 2014. № 4 : Податкова віддача регіонів України: проблеми і перспективи. С. 135-139.

163. Тищенко О.М. Формування стратегічних напрямків розвитку електроенергетики регіонів України. О.М. Тищенко, Н.Б. Петрова. Теоретичні та прикладні питання економіки : збірник наукових праць. МОНУ; КНУ імені Тараса Шевченка; Ін-т конкурентного суспільства. Київ, 2011. Вип. 24. С. 170-179

164. Токунова А.В. Стимулювання впровадження альтернативної енергетики: досвід ЄС та стан в Україні. Теоретико-прикладні засади правової науки: сучасний вимір : матеріали наук.-практ. конф., 25 груд. 2014 р., м. Запоріжжя. Громадська орг. "Всеукр. асоц. кримінального права" [та ін.] ; [редкол.: Т.А. Денисова (голов. ред.) та ін.]. Запоріжжя : Зеленкевич Л.П., 2014. С. 77-81. ISBN 978-966-2456-11-0

165. Топилко П.І. Використання спеціалізованого прикладного інструментарію для аналізу процесів емісії парникових газів в електроенергетичній галузі України. П.І. Топилко, Б.Б. Любінський. Вісник Львівського державного університету безпеки життєдіяльності : збірник наукових праць. Львівський, державний університет безпеки життєдіяльності. Львів, 2017. № 15. С. 61-67.

166. Ущатовський К.В. Комплексна програма заходів щодо формування мотивації персоналу підприємств електроенергетики в умовах кризи. К.В. Ущатовський, Ю.Д. Костін. Академічний огляд. Економіка та підприємництво : науково-практичний журнал. Дніпропетровський

університет економіки та права. Національний гірничий університет. Дніпропетровськ, 2010. № 2 (33). С. 134-140.

167. Федоров О.В. Альтернативні джерела енергії для віддалених споживачів. О.В. Федоров, М.М. Кузнецов. Вісник Вінницького політехнічного інституту : науковий журнал. Вінницький національний технічний університет. Вінниця, 2015. № 6 (123). С. 141-144.

168. Филюк Г. Проблеми розвитку української електроенергетики та шляхи їх розв'язання. Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Київський національний університет імені Тараса Шевченка. Київ, 2016. С. 6-11. (Економіка ; вип. 4 (181)).

169. Черемнова А.І. Сучасний стан правового забезпечення використання альтернативних джерел енергії в Україні. Збірник матеріалів Першого зібрання фахівців споріднених кафедр з обговоренням актуальних наукових проблем та методики викладання аграрного, земельного, екологічного та природоресурсного права у вищих навчальних закладах України : 9-10 верес. 2016 р., м. Одеса. М-во освіти і науки України, Нац. ун-т "Одес. юрид. акад.", Каф. аграр., земел. та екол. права ; [відп. ред.: І.І. Каракаш]. Одеса : Юридична література, 2016. С. 229-232.

170. Шишкіна І.О. Причини формування світового ринку альтернативних джерел енергії. Науковий вісник Національного лісотехнічного університету України : збірник науково-технічних праць. Національний лісотехнічний університет України. Львів, 2010. Вип. 20.12. С. 293-298.

171. Шуміло О.Л. Електроенергетика України: сучасний стан та тенденції розвитку. Формування ринкових відносин в Україні : збірник наукових праць. Науково-дослідний економічний інститут Міністерства економіки та з питань європейської інтеграції України. Київ, 2011. № 7/8 (122/123). С. 143-148

172. Якуненко К.В. Інтеграційний проект Рузвельта в електроенергетиці США як інтелектуальне підґрунтя функціонального підходу до євроінтеграції. Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право : науковий журнал. М-во освіти і науки України ; Укр. держ. ун-т фін. та міжнар. торгівлі. Київ, 2012. № 6 (65). С. 180-186

173. Миколаєць Д.А. Позитивний зарубіжний досвід щодо адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики. *Соціальне право*. 2021. № 1. С. 69-77.

174. Миколаєць Д.А. Напрями оптимізації адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики. *Соціальне право*. 2021. № 2. С. 94-102.

175. Миколаєць Д.А. Класифікація принципів та гарантій адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики в умовах євроінтеграції України. *Верховенство права у процесі державотворення та захисту прав людини в Україні*: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Одеса, 08-09 лютого 2019 року). Одеса: ГО «Причорноморська фундація права», 2019. С. 113-116.

176. Миколаєць Д.А. Правова природа адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики в умовах євроінтеграції України. *Актуальні проблеми реформування системи законодавства України*: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Запоріжжя, 25-26 січня 2019 року). Запоріжжя, 2019. С. 98-102.

177. Завербний А. С. Економічна політика України в сфері енергетики в умовах євроінтеграції : дисертація на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук : 08.00.03 – економіка та управління національним господарством / Андрій Степанович Завербний ; Міністерство освіти і науки України, Національний університет «Львівська політехніка». Львів, 2019. – 539 с.

178. Державне будівництво та місцеве самоврядування : зб. наук. пр. / редкол. : Ю. П. Битяк та ін. Х. : Право, 2007. Вип. 13. 320 с.

179. Скакун О. Ф. Теорія права і держави: Підручник. - 3-те видання. - К.: Алерта; ЦУП, 2011. 524 с.

180. Бурлаков С. Ю. Правове регулювання відносин інтелектуальної власності (предмет і метод). Форум права : електрон. наук. фах. вид. / Харк. нац. ун-т внутрішніх справ. Харків: [б. в.], 2013. № 3. С. 65–69.

181. Бондаренко О. М. Поняття та ознаки механізму правового регулювання вирішення податкового спору Прикарпатський юридичний вісник. 2018. № 1(22). С. 84-88 URL:http://www.pjv.nuoua.od.ua/v1-3_2018/18.pdf

182. Ведерніков Ю.А., Папірна А.В. Теорія держави і права: Навч. посіб. К.: Знання, 2008. 333 с.

183. Шишки Р. Б. Механізм правового регулювання правовідносин у сфері інтелектуальної власності Асоціація докторів філософії України та НУ «Львівська політехніка» проводить Міжнародну наукову конференція (круглий стіл) на тему "ІТ-право: проблеми і перспективи розвитку в Україні" у м. Львів, 18 листопада 2016 р. URL: <http://aphd.ua/publication-168/>

184. Ковалко Н. М. Фінансово-правове регулювання спеціальних режимів розрахункових відносин (на прикладі паливно-енергетичного комплексу України) [Текст] : дис... канд. юрид. наук: 12.00.07. Київський національний ун-т ім. Тараса Шевченка. К., 2007. 228 с.

185. Кривицький Ю.В. Механізм правового регулювання в сучасній теорії права / Ю.В. Кривицький // Часопис Київського університету права. 2009. № 4. С. 75.

186. Калашник О. М. МЕХАНІЗМ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЦИВІЛЬНИХ ВІДНОСИН ЯК ОБ'ЄКТ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ:

ГЕНЕЗА ТА СУТНІСТЬ. Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ. 2014. № 2 (1). С. 136-149.

187. Тарахонич Т. І. Механізм дії права, механізм правового регулювання, механізм реалізації права: особливості взаємодії держава і право: Збірник наукових праць. Юридичні і політичні науки. Випуск 50. К.: Інст держави і права ім. В.М.Корецького НАН України, 2010. 772 с.

188. Сімутіна Я. В. Щодо механізму правового регулювання трудових відносин у сучасних умовах. Часопис Київського університету права. 2015. № 3. С. 188-192.

189. Стукаленко О. В. Нотатки до розуміння категорії "механізм правового регулювання". Правова держава. 2017. № 26. С. 20-25.

190. Загальна теорія держави і права: [Підручник для студентів юридичних спеціальностей вищих навчальних закладів] М. В. Цвік, В. Д. Ткаченко, Л. Л. Богачова та ін.; За ред. М. В. Цвіка, В. Д. Ткачен- ка, О. В. Петришина. Харків: Право, 2002. 432 с

191. Куракін О. М. Структура механізму правового регулювання / О. М. Куракін // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Право. 2015. Вип. 35(2.1) С. 41-44.

192. Білозьоров Є.В. Теорія держави та права : навч. посіб. / [Є. В. Білозьоров, В. П. Власенко, О. Б. Горова, А. М. Завальний, Н. В. Заяць та ін.] ; за заг. ред. С. Д. Гусарєва, О. Д. Тихомирова. К. : НАВС, Освіта України, 2017. 320 с.

193. Коломоєць Т.О. Адміністративне право України: Підручник. Вид. 2, змін, і доп. / За заг. ред. Т.О. Коломоєць.1С: Істина, 2012. 528 с.

194. Коробкін В. В. Нормативно-правове забезпечення енергопостачання в Україні. Вісник Запорізького національного університету. Юридичні науки. 2014. № 3. С. 218-226.

195. Коросташова І. М. Механізм адміністративно-правового регулювання як правова категорія та багатоаспектне явище. Наукові

записки Інституту законодавства Верховної Ради України. 2019. № 1. С. 52-61.

196. Сердюченко О.В. Адміністративно-правові засади забезпечення енергетичної безпеки України: дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07; Київ. нац. торг.-екон. ун-т. К., 2009. 212 с.

197. Тополевський Р. Б. Теорія держави і права: навчальний посібник / Тополевський Р. Б., Федіна Н. В. Львів: ЛьвДУВС, 2020. - 268 с.

198. Про ринок електричної енергії: Закон України від 01 липня 2021 № 738-IX Відомості Верховної Ради , 2017, № 27-28, ст.312

199. Про енергозбереження: Закон України від 16 жовтня 2020 № 124-IX Відомості Верховної Ради України, 1994, № 30, ст.283

200. Про комбіноване виробництво теплової та електричної енергії (когенерацію) та використання скидного енергопотенціалу: Закон України від 01 липня 2019 № 2019-VIII Відомості Верховної Ради України, 2005, № 20, ст.278

201. Про невідкладні заходи щодо стабілізації фінансового становища: Постанова Кабінету Міністрів України від 16 червня 2005 № 441-99-п URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/441-99-%D0%BF#Text>

202. Про внесення змін до Регламенту оперативних повідомлень щодо порушень у роботі підприємств паливно-енергетичного комплексу України: Наказ Міністерства енергетики та вугільної промисловості від 21 вересня 2020 № v0606922-20 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0606922-20#Text>

203. Про затвердження Інструкції про розслідування і облік технологічних порушень на об'єктах електроенергетики і в об'єднаній енергетичній системі України України: Наказ Міністерства енергетики та вугільної промисловості від 21 березня 2009 № z1165-05 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1165-05#Text>

204. Про затвердження Положення про спеціальну підготовку і навчання з питань технічної експлуатації об'єктів електроенергетики : Наказ Міністерства енергетики та вугільної промисловості від 08 травня 2009 № z0418-04 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0418-04#Text>

205. Організація роботи з персоналом підприємств електроенергетики: Наказ Міністерства енергетики та вугільної промисловості від 02 листопада 2005 № v0559558-05 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0559558-05#Text>

206. Регламент Міністерства палива та енергетики України: Наказ Міністерства енергетики та вугільної промисловості від 29 липня 2010 № v0161558-08

207. Голенко В. Суб'єктний склад генерування електричної енергії з енергії вітру. Підприємництво, господарство і право. 2016. № 5. С. 25-30.

208. Коруц У. З. Міжнародно-правовий механізм реалізації права на справедливий судовий розгляд. Актуальні проблеми правознавства, 2016. Вип. 2. С. 50-55

209. Чумаченко І. Є. Міжнародно-правове регулювання альтернативної енергетики. Юридичний науковий електронний журнал, 2021. № 1. С. 143-146

210. Новіков В. В., Боровікова В. С. Про механізм реалізації прав і свобод людини. Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. серія юридична, 2018. Вип. 3. С. 45-56

211. Про зміну клімату: Рамкова конвенція Організації Об'єднаних Націй від 09.05.1992. Офіційний вісник України, 2012. № 83. С. 198

212. Кіотський протокол до Рамкової конвенції Організації Об'єднаних Націй про зміну клімату: протокол Організації Об'єднаних Націй від 11.12.1997. URL: <https://cutt.ly/NQSouqQ> (Дата звернення: 12.08.2021)

213. Договір до Енергетичної Хартії та Заключний акт до неї. Протокол до Енергетичної Хартії з питань енергетичної ефективності і суміжних екологічних аспектів: Міжнародний документ Організації Об'єднаних Націй від 17.12.1994. URL: <https://cutt.ly/zQSokcT> (Дата звернення: 12.08.2021)

214. Заключний документ Гаазької конференції з Європейської енергетичної хартії: Хартія Організації по безпеці та співробітництву в Європі від 17.12.1991. URL: <https://cutt.ly/jQSoUYx> (Дата звернення: 12.08.2021)

215. Декларація Ріо-де-Жанейро щодо навколишнього середовища та розвитку: Декларація Організації Об'єднаних Націй від 14.06.1992. URL: <https://cutt.ly/nQSoHZp> (Дата звернення: 12.08.2021)

216. Декларація Конференції Організації Об'єднаних Націй з проблем оточуючого людину середовища: Декларація Організації Об'єднаних Націй від 16.06.1972. URL: <https://cutt.ly/kQSo1eK> (Дата звернення: 12.08.2021)

217. Сприяння розширенню використання нових і поновлюваних джерел енергії: Резолюція Генеральної Асамблеї Організації Об'єднаних Націй від 21.12.2012 №67/215 URL: <https://cutt.ly/HQSpI02> (Дата звернення: 12.08.2021)

218. Перетворення нашого світу: Екологічна програма розвитку до 2030 року: Резолюція Генеральної Асамблеї Організації Об'єднаних Націй від 25.09.2015 №70/1. URL: <https://cutt.ly/eQSpczH> (Дата звернення: 12.08.2021)

219. ISO 50001: Energy management. URL: <https://cutt.ly/HQSpU6G> (Дата звернення: 12.08.2021)

220. ISO 50002:2014: Energy audits — Requirements with guidance for use. URL: <https://cutt.ly/2QSpSHH> (Дата звернення: 12.08.2021)

221. ISO 50003:2021: Energy management systems — Requirements for bodies providing audit and certification of energy management systems. URL: <https://cutt.ly/xQSpGOo> (Дата звернення: 12.08.2021)

222. ISO 50004:2020; Energy management systems — Guidance for the implementation, maintenance and improvement of an ISO 50001 energy management system. URL: <https://cutt.ly/MQSpK4N> (Дата звернення: 12.08.2021)

223. ISO/CD 50006.3: ISO 50006 Energy management systems — Evaluating Energy Performance using Energy Baselines and Energy Performance Indicators. URL: <https://cutt.ly/5QSpVke> (Дата звернення: 12.08.2021)

224. ISO 50015:2014: Energy management systems — Measurement and verification of energy performance of organizations — General principles and guidance. URL: <https://cutt.ly/WQSp0ct> (Дата звернення: 12.08.2021)

225. Regulation (EU) 2019/941 of the European Parliament and of the Council of 5 June 2019 on risk-preparedness in the electricity sector and repealing Directive 2005/89/EC (Text with EEA relevance.) PE/73/2018/REV/1. OJ L 158, 14.6.2019, p. 1–2 URL: <https://cutt.ly/9QSp47J> (Дата звернення: 12.08.2021)

226. Шульга Є. В. Основи міжнародно-правового забезпечення енергетичної безпеки. Право і суспільство, 2019. № 4. С. 337-342

227. Directive (EU) 2019/944 of the European Parliament and of the Council of 5 June 2019 on common rules for the internal market for electricity and amending Directive 2012/27/EU (Text with EEA relevance.) PE/10/2019/REV/1. OJ L 158, 14.6.2019, p. 125–199. URL: <https://cutt.ly/zQSpaHZ> (Дата звернення: 12.08.2021)

228. Regulation (EU) 2019/943 of the European Parliament and of the Council of 5 June 2019 on the internal market for electricity (Text with EEA

relevance.) PE/9/2019/REV/1. OJ L 158, 14.6.2019, p. 54–124. URL: <https://cutt.ly/vQSalq6> (Дата звернення: 12.08.2021)

229. Regulation (EU) No 1227/2011 of the European Parliament and of the Council of 25 October 2011 on wholesale energy market integrity and transparency Text with EEA relevance. OJ L 326, 8.12.2011, p. 1–16. URL: <https://cutt.ly/0QSanGR> (Дата звернення: 12.08.2021)

230. Consolidated text: Regulation (EC) No 1099/2008 of the European Parliament and of the Council of 22 October 2008 on energy statistics (Text with EEA relevance)Text with EEA relevance. URL: <https://cutt.ly/HQSaOBe> (Дата звернення: 12.08.2021)

231. Consolidated text: Directive 2012/27/EU of the European Parliament and of the Council of 25 October 2012 on energy efficiency, amending Directives 2009/125/EC and 2010/30/EU and repealing Directives 2004/8/EC and 2006/32/EC (Text with EEA relevance)Text with EEA relevance. URL: <https://cutt.ly/nQSaKtO> (Дата звернення: 12.08.2021)

232. Consolidated text: Regulation (EU) No 347/2013 of the European Parliament and of the Council of 17 April 2013 on guidelines for trans-European energy infrastructure and repealing Decision No 1364/2006/EC and amending Regulations (EC) No 713/2009, (EC) No 714/2009 and (EC) No 715/2009 (Text with EEA relevance)Text with EEA relevance. URL: <https://cutt.ly/5QSaM7p> (Дата звернення: 12.08.2021)

233. Directive (EU) 2018/2001 of the European Parliament and of the Council of 11 December 2018 on the promotion of the use of energy from renewable sources (Text with EEA relevance.) PE/48/2018/REV/1. OJ L 328, 21.12.2018, p. 82–209. URL: <https://cutt.ly/JQSa6L4> (Дата звернення: 12.08.2021)

234. Directive 2009/125/EC of the European Parliament and of the Council of 21 October 2009 establishing a framework for the setting of

ecodesign requirements for energy-related products (recast) (Text with EEA relevance). URL: <https://cutt.ly/IQSsugb> (Дата звернення: 12.08.2021)

235. Статут Організації Об'єднаних Націй і Статут Міжнародного Суду: Міжнародний документ Організації Об'єднаних Націй від 26.06.1945. URL: <https://cutt.ly/kQSsIPy> (Дата звернення: 12.08.2021).

236. Статут Міжнародного агентства по атомній енергії: Міжнародний документ Міжнародне агентство з атомної енергії від 26.10.1956. URL: <https://cutt.ly/rQSsTH5> (Дата звернення: 12.08.2021).

237. Wright Rebecca, Shin Hiroki, Trentmann Frank. From world power conferenceto world energy council. London: World Energy Council, 2013. 71 p.

238. World energy scenarios: composing energy futures to 2050. URL: <https://cutt.ly/ZQSs92J> (Дата звернення: 12.08.2021).

239. Statute of the International Renewable Energy Agency (IRENA). URL: <https://cutt.ly/EQSs6zy> (Дата звернення: 12.08.2021).

240. Statutes and rules of procedure International Electrotechnical Commission. URL: <https://cutt.ly/AQSdyuA> (Дата звернення: 12.08.2021).

241. ISO Statutes. URL: <https://cutt.ly/bQSdsdV> (Дата звернення: 12.08.2021).

242. CENELEC Agreement on Common planning of new work and parallel voting. Edition 3, 2016-10. URL: <https://cutt.ly/UQSdxKh> (Дата звернення: 12.08.2021).

243. Про особливості доступу до інформації у сферах постачання електричної енергії, природного газу, тепlopостачання, централізованого постачання гарячої води, централізованого питного водopостачання та водовідведення: Закон України від 10.12.2015 № 887-VIII. Відомості Верховної Ради (ВВР). 2016. № 4. ст.42

244. Про заходи, спрямовані на погашення заборгованості, що утворилася на оптовому ринку електричної енергії: Закон України від 17.06.2020 № 719-IX. Відомості Верховної Ради (ВВР). 2020. № 47. ст.407

245. Меморандум про взаєморозуміння щодо співробітництва у галузі енергетики щодо Стратегічного Енергетичного Партнерства між Україною та Європейським Союзом спільно з Європейським Співтовариством з атомної енергії: Міжнародний документ від 24.11.2016. Офіційний вісник України. 2017 р. № 80. стор. 603. стаття 2494. код акта 87371/2017

246. Бобровник С.В. Правове регулювання суспільних відносин та реалізація права. Правова держава. 1996. Вип. 7. С. 103–108.

247. Тарахонич Т. І. Види правового регулювання: теоретичні аспекти розуміння. Часопис Київського університету права. 2014. № 4. С. 28-32

248. Про заходи, спрямовані на забезпечення сталого функціонування підприємств паливно-енергетичного комплексу: Закон України від 23.06.2005 № 2711-IV. Відомості Верховної Ради України (ВВР). 2005. № 33. ст.430

249. Про затвердження Порядку визначення розміру і відшкодування збитків, завданих енергопостачальнику внаслідок викрадення електричної енергії: Постанова Кабінету Міністрів України від 08.02.2006 № 122. Офіційний вісник України. 2006 р. № 6. стор. 64. стаття 307. код акта 35174/2006

250. Шарнін А. В. Особливості адміністративно-правового регулювання діяльності органів досудового розслідування Міністерства внутрішніх справ України. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія Юриспруденція. 2014. № 12. Т. 1. С. 226–229.

251. Пащенко М.О. Нормативне та індивідуальне правове регулювання природних прав людини. Підприємництво, господарство і право: теорія держави і права. №9. 2019. С. 175-180

252. Андріїв В.М. Соціальна сутність права як регулятора суспільних відносин. Підприємництво, господарство і право. № 10. 2007. С. 44–47

253. Про затвердження Правил користування електричною енергією: Постанова Нацкомелектроенергетики від 31.07.1996 № 28. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0417-96#Text> (дата звернення 29.07.2021 року)

254. Про затвердження плану заходів з реалізації етапу «Реформування енергетичного сектору (до 2020 року)» Енергетичної стратегії України на період до 2035 року «Безпека, енергоефективність, конкурентоспроможність»: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 06.06.2018 № 497-р. Урядовий кур'єр від 19.07.2018. № 133

255. Регламент (ЄС) № 714/2009 Європейського Парламенту та Ради від 13 липня 2009 року про умови доступу до мережі для транскордонного обміну електроенергією та скасування Регламенту (ЄС) №1228/2003. URL: http://mpe.kmu.gov.ua/minugol/control/uk/publish/article?art_id=245023140&c_at_id=162176 (дата звернення 29.07.2021 року)

256. Директива Європейського Парламенту та Ради 2009/72/ЄС від 13 липня 2009 року про спільні правила внутрішнього ринку електроенергії та про скасування Директиви 2003/54/ЄС. URL: http://mpe.kmu.gov.ua/minugol/control/uk/publish/article?art_id=245023098&c_at_id=162176 (дата звернення 29.07.2021 року)

257. Рибнікова Е. Ю. Договірне забезпечення використання відновлюваних джерел енергії в Україні. Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції. 2017. № 6. Т. 3. С. 48-52.

258. Питання надання компенсації деяким категоріям споживачів електричної енергії: Постанова Кабінету Міністрів України від 01.02. 2021 №64. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pitannya-nadannya-kompensaciyi-de-a64> (дата звернення 29.07.2021 року)

259. Погрібний С. Регулювання договірних відносин у цивільному праві України: співвідношення їх внутрішнього (саморегулювання) і

зовнішнього (державного) регулювання. Право України. Київ, 2012. №9. С. 26-36.

260. Права громадян у сфері виконавчої влади / [В.Б. Авер'янов, М.А. Бояринцева, І.А. Кресіна та ін.] ; за ред. В.Б. Аверйнова. К. : Видавництво «Наукова думка», 2007. 588 с.

261. Кицик Я. Р. Використання примірних та типових договорів у галузі електроенергетики України. Приватне право і підприємництво. Київ, 2016. № 16. С. 120-123.

262. Звіт з моніторингу функціонування роздрібного ринку електричної енергії у I кварталі 2021 року. Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг. 2021. 24 с. URL: <https://www.nerc.gov.ua/?news=11683>.

263. Миколаєць Д.А. Досвід ЄС щодо адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики і напрями запозичення. *Сучасні проблеми юридичної науки в Україні: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції* (м. Київ, 17-18 березня 2020 року). Київ: Науково-дослідний інститут публічного права, 2020. С. 82-84.

264. Миколаєць Д.А. Основні теоретико-практичні проблеми адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики і напрями запозичення. *Перспективні напрямки розвитку юридичної науки у XXI сторіччі: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції* (м. Київ, 17-18 лютого 2021 року). Київ: Науково-дослідний інститут публічного права, 2021. С. 56-59. www

265. Бабін І.І. Адміністративне право України та адміністративне судочинство в Україні : блок тестових завдань : навч.-метод. посібник. [І.І. Бабін та ін.] ; за заг. ред. д-ра юрид. наук, зав. каф. публ. права Руслани Гаврилюк та д-ра юрид. наук, зав. каф. процес. права Оксани Щербанюк ; М-во освіти і науки України, Чернів. нац. ун-т ім. Юрія Федьковича.

Чернівці : Чернівецький національний університет ім. Юрія Федьковича, 2019. 671 с.

266. Бачун О.В. Правовий статус суб'єктів адміністративного судочинства : монографія. О.В. Бачун ; за наук. ред. А.О. Селіванова. [2-ге наук.-практ. вид. із змін. і допов.]. Київ : Логос, 2015. 131 с.

267. Бурда В.Є. Нормативно-правова підтримка реалізації механізму державного регулювання енергозбереження у промисловості. Держава та регіони : науково-виробничий журнал. Запоріжжя, 2012. С. 27-31. (Економіка та підприємництво ; № 5 (68)).

268. Ващенко Ю. Забезпечення прав споживачів енергії як пріоритетне завдання енергетичних регуляторів у контексті адаптації законодавства України до законодавства ЄС. Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Київський національний університет імені Тараса Шевченка. Київ, 2012. С. 37-40. (Юридичні науки ; вип. 93).

269. Венгер Ю.В. Державна політика в сфері стандартизації в умовах євроінтеграції України: адміністративно-правовий аспект : монографія. Ю.В. Венгер, Т.М. Кравцова ; за ред. Т.М. Кравцової. Суми : Мрія-1, 2018. 157, [1] с.

270. Голікова С.В. Системи підтримки відновлювальних джерел енергії в ЄС та Україні. Альтернативна енергетика і енергетична безпека в міжнародному і національному праві : зб. матеріалів Міжнар. наук. конф. "Роль міжнародного права в розвитку екологічної альтернативи сучасній енергетиці" (Київ, 25 квітня 2012 р.). Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка, Ін-т міжнар. відносин, Каф. міжнар. права [та ін.] ; [за ред.: О. В. Задорожнього і В. І. Олещенко]. Київ : Фенікс, 2012. С. 260-270

271. Грабович Т.А. Правові засади формування сучасної структури енергетичної політики ЄС. Митна справа : науково-аналітичний журнал.

Нац. ун-т "Одеська юрид. акад." ; ТОВ "Митна газета". Львів, 2015. № 3 (99). С. 8-15

272. Губерська Н.Л. Адміністративні процедури у сфері вищої освіти : теоретико-правове дослідження : монографія. Н.Л. Губерська. Харків : Панов, 2015. 507, [1] с.

273. Джумагельдієва Г.Д. Стимулювання розвитку альтернативної енергетики в Україні: економіко-правовий аспект. Вісник Національної академії наук України : загальнонауковий та громадсько-політичний журнал. Національна академія наук України. Київ, 2012. № 10. С. 26-30.

274. Задирака Н.Ю. Інститут публічного майна: адміністративно-правовий аспект : монографія. Н.Ю. Задирака ; М-во освіти і науки України, Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка. Київ : Дакор, 2019. 382 с.

275. Задихайло О.А. Адміністративне право України (Загальна частина) : навч. посібник. О.А. Задихайло. Харків : Право, 2017. 308 с.

276. Картузова І.О. Адміністративне процесуальне право України : навч.-метод. посібник. І.О. Картузова [та ін.] ; М-во освіти і науки України, Нац. ун-т "Одес. юрид. акад.". Одеса : Фенікс, 2016. 398 с

277. Квасневська Н.Д. Адміністративно-правове забезпечення реформування судоустрою та судочинства в Україні : монографія. Н.Д. Квасневська ; Держ. НДІ М-ва внутр. справ України. Вінниця : Нілан-ЛТД ; ДНДІ МВС України, 2016. 532 с.

278. Клименко О.В. Державна регуляторна політика у сфері господарювання в умовах європейської інтеграції: адміністративно-правове забезпечення : монографія. [Клименко О.В. ; за заг. ред. Криволапчука В.О.] ; М-во внутр. справ України, Держ. НДІ. Київ : Нілан-ЛТД, 2016. 201 с.

279. Коваленко Ю. Правове регулювання компенсації екологічної шкоди у сфері теплової енергетики. Підприємництво, господарство і право : щомісячний науково-практичний юридичний журнал. Н.-д. ін-т

приватного права і підприємництва ім. академіка Ф.Г. Бурчака НАПрН України ; ТОВ "Гарантія" ; голов. ред. Крупчан О.Д. Київ, 2016. № 12 (250). С. 126-130.

280. Кориневич А.О. Міжнародне енергетичне право як нове явище у сучасному міжнародному праві. Часопис Київського університету права : український науково-теоретичний часопис. Київський ун-т права НАН України, Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України. Київ, 2010. № 2. С. 320-324

281. Коробкін В.В. Нормативно-правове забезпечення енергопостачання в Україні. Вісник Запорізького національного університету : збірник наукових праць. Запорізький національний університет. Запоріжжя, 2014. С. 218-226. (Юридичні науки ; № 3)

282. Кострюков С.В. Міжнародне співробітництво України у сфері енергоефективності та використання відновлюваня джерел енергії (правовий аналіз). Природоресурсне право в системі права України: історія, сьогодення, перспективи : зб. матеріалів круглого столу 30-31 жовт. 2015 р.. Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого ; за заг. ред. М.В. Шульги. Харків : Національний юридичний університет ім. Ярослава Мудрого ; Оберіг, 2015. С. 99-101

283. Крижановська О.В. Місце та роль нормативно-правових відносин у сфері безпеки України в паливно-енергетичній галузі. Адміністративне право і процес : науково-практичний журнал. Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка ; Видавничо-поліграфічний центр "Київ. ун-т". Київ, 2013. № 3 (5). С. 48-52.

284. Кузьменко Л.Р. Питання енергетичної безпеки у випадку стихійного лиха. Альтернативна енергетика і енергетична безпека в міжнародному і національному праві : зб. матеріалів Міжнар. наук. конф. "Роль міжнародного права в розвитку екологічної альтернативи сучасній енергетиці" (Київ, 25 квітня 2012 р.). Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка,

Ін-т міжнар. відносин, Каф. міжнар. права [та ін.] ; [за ред.: О. В. Задорожного і В. І. Олещенко]. Київ : Фенікс, 2012. С. 197-203.

285. Кузьменко О.В. Адміністративна відповідальність та провадження в справах про адміністративні правопорушення : навч. посібник. [О.В. Кузьменко, М.В. Плугатир, І.Д. Пастух та ін.] ; за заг. ред. д-ра юрид. наук, проф. О.В. Кузьменко ; М-во внутр. справ України, Нац. акад. внутр. справ. Київ : Центр учбової літератури, 2018. 387 с.

286. Кулинич А. Еколого-правові аспекти правового регулювання використання альтернативних джерел енергії в Україні. Актуальні питання державотворення в Україні : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. студентів, аспірантів та молодих вчених, присвяч. Дню науки юрид. ф-ту, 19 трав. 2017 р. : [в 2 т.]. Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка, Юрид. ф-т, Рада молодих вчених, Наук. т-во студентів ; [уклад.: А.В. Іваницький, І.С. Сахарук, Л.В. Слива]. Київ : Видавничо-поліграфічний центр "Київський університет", 2017. Т. 2. С. 117-119

287. Куліш А.М. Адміністративні правопорушення та відповідальність (у схемах і таблицях) : навч. посібник. А.М. Куліш, О.М. Рєзнік ; М-во освіти і науки України, Сум. держ. ун-т. Суми : Сумський державний університет, 2019. 97 с.

288. Марченко В.В. Електронне урядування в органах виконавчої влади: адміністративно-правові засади : монографія. В.В. Марченко. Харків : Панов, 2016. 443 с.

289. Мельник Р.С. Адміністративне право і процес: теорія та практика правозастосування : монографія. Р.С. Мельник. Київ : Гельветика, 2019. 211 с.

290. Михайлюк Я.Б. Адміністративні послуги у країнах Європейського Союзу та Україні : порівняльно-правовий аналіз : монографія. Я.Б. Михайлюк ; Київ. ун-т ім. Бориса Грінченка, Ф-т права та міжнар. відносин. Київ : Київський університет ім. Бориса Грінченка,

2016. 223 с. с. Міронюк І.М. Міжнародно-правові аспекти становлення та розвитку норм міжнародного права у сфері транзиту енергоносіїв трубопровідним транспортом. Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України. Інститут, законодавства Верховної Ради України. Київ, 2015. № 1. С. 84-90.

291. Невара Л.М. Сучасні тенденції в міжнародно-правовому регулюванні альтернативної енергетики. Л.М. Невара, - д.ю.н. Мицик В.В. [наук.керів.. Альтернативна енергетика і енергетична безпека в міжнародному і національному праві : зб. матеріалів Міжнар. наук. конф. "Роль міжнародного права в розвитку екологічної альтернативи сучасній енергетиці" (Київ, 25 квітня 2012 р.). Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка, Ін-т міжнар. відносин, Каф. міжнар. права [та ін.] ; [за ред.: О. В. Задорожнього і В. І. Олещенко]. Київ : Фенікс, 2012. С. 239-245. (Бібліотека кафедри міжнародного права).

292. Німко О.Б. Міжнародне співробітництво та адміністративно-правове регулювання атомної енергетики в Україні та світі. Часопис Київського університету права : український науково-теоретичний часопис. Київський ун-т права НАН України, Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України. Київ, 2016. № 2. С. 276-281.

293. Перегуда Є.В. Розвиток правових засад політики енергоефективності та енергозбереження в житловому секторі після Революції Гідності. Держава і право : збірник наукових праць. Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України ; редкол.: Шемшученко Ю.С., Кресіна І.О., Акуленко В.І. [та ін.]. Київ, 2017. С. 29-43. (Серія "Політичні науки" ; вип. 77).

294. Піцикевич В.В. Суб'єкти адміністративно-правового забезпечення ліцензованої діяльності у сфері паливно-енергетичного комплексу України. Часопис Київського університету права : український науково-теоретичний часопис. Київський ун-т права НАН України, Ін-т

держави і права ім. В.М. Корецького НАН України. Київ, 2015. № 1. С. 123-127.

295. Поліщук О.В. Роль альтернативної енергетики в Україні: стан та перспективи розвитку. Альтернативна енергетика і енергетична безпека в міжнародному і національному праві : зб. матеріалів Міжнар. наук. конф. "Роль міжнародного права в розвитку екологічної альтернативи сучасній енергетиці" (Київ, 25 квітня 2012 р.). Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка, Ін-т міжнар. відносин, Каф. міжнар. права [та ін.] ; [за ред.: О. В. Задорожнього і В. І. Олещенко]. Київ : Фенікс, 2012. С. 271-283.

296. Полюхович Д. Суб'єкти адміністративно-правових відносин у сфері використання альтернативних джерел енергії в Україні. Підприємництво, господарство і право : щомісячний науково-практичний юридичний журнал. Н.-д. ін-т приватного права і підприємництва ім. академіка Ф.Г. Бурчака НАПрН України ; ТОВ "Гарантія" ; голов. ред. Калаур І.Р. ; редкол.: Васильєва В.А., Коструба А.В., Крупчан О.Д. [та ін.]. Київ, 2021. № 2 (300). С. 113-119.

297. Пухтецька А.А. Принципи адміністративного права: адміністративно-правові та євроінтеграційні аспекти оновлення змісту та практики застосування : монографія. А.А. Пухтецька ; Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка. Київ : Панов А.М., 2016. 433 с.

298. Рибалко О. Енергетичне Співтовариство як правовий механізм регулювання відносин у сфері енергетики в Європі. Тези наукових студентських доповідей з актуальних проблем міжнародного права на науковій конференції студентів, аспірантів, молодих вчених "Шевченківська весна 2013" : спец. випуск Київ. студент. журн. міжнар. права *Jus Gentium*. "Шевченківська весна 2013", наук. конф. Київ : [б. в.], 2013. С. 139-142

299. Романюк Н.І. Європейське енергетичне співтовариство: особливості функціонування та розвитку. Науковий вісник Волинського

національного університету імені Лесі Українки. Волинський національний університет імені Лесі Українки. Луцьк, 2011. № 20 (217). С. 63-67. (Міжнародні відносини). Семчик В.І. Проблеми енергетичного та ядерного право. Навчаючись, навчаю... : вибрані праці : до 85-річчя від дня народження. В. Семчик. Київ : Спринт-Сервіс, 2012. С. 316-320.

300. Сменковський А.Ю. Удосконалення правовогозабезпечення державної політики енергетичної безпеки. Стратегічні пріоритети : науково-аналітичний збірник. Нац. ін-т стратегічних досліджень. Київ, 2012. № 2 (23). С. 15-21

301. Сотник І.М. Економіко-правові аспекти реформування сфери енергоефективності та використання відновлювальних джерел енергії в Україні. І.М. Сотник, Л.В. Старченко, Т.С. Личко. Механізм регулювання економіки : міжнародний науковий журнал. Сум. держ. ун-т (СумДУ) ; Центр екон. досліджень (ЦЕД) ; Сум. обл. громад. орг. "Акад. підприємництва і менеджменту України" (СОГО АПМУ) [та ін.]. Суми, 2016. № 1 (71). С. 51-68.

302. Тацішин І.Б. Адміністративне право України : навч. посібник. Тацішин І.Б. 2-ге вид. Львів : Новий Світ-2000, 2019. 306 с.

303. Тропін З.В. Міжнародно-правове врегулювання питань енергетичної ефективності та охорони навколишнього середовища в рамках процесу Європейської Енергетичної Хартії. Альтернативна енергетика і енергетична безпека в міжнародному і національному праві : зб. матеріалів Міжнар. наук. конф. "Роль міжнародного права в розвитку екологічної альтернативи сучасній енергетиці" (Київ, 25 квітня 2012 р.). Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка, Ін-т міжнар. відносин, Каф. міжнар. права [та ін.] ; [за ред.: О. В. Задорожного і В. І. Олещенко]. Київ : Фенікс, 2012. С. 178-183.

304. Ульяновська О.В. Гарантії реалізації права на судовий захист в Україні : адміністративно-правові засади : монографія. О.В. Ульяновська. Харків : У справі, 2017. 299, [1] с. Бібліогр.: с. 256-299.

305. Цибка А.А. Проблема визначення енергетичних інтересів у конституційному праві України. Актуальні питання розвитку юридичної науки та практики : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. студентів, аспірантів та молодих вчених, присвяч. Дню науки юрид. ф-ту, 18 трав. 2018 р. : [в 2 т.]. Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка, Юрид. ф-т, Рада молодих вчених [та ін.] ; [уклад.: І.С. Сахарук, А.О. Левченко, Н.С. Бадьора та ін.]. Київ : [б. в.], 2018. Т. 1. С. 94-95

306. Черемнова А.І. Сучасний стан правового забезпечення використання альтернативних джерел енергії в Україні. Збірник матеріалів Першого зібрання фахівців споріднених кафедр з обговоренням актуальних наукових проблем та методики викладання аграрного, земельного, екологічного та природоресурсного права у вищих навчальних закладах України : 9-10 верес. 2016 р., м. Одеса. М-во освіти і науки України, Нац. ун-т "Одес. юрид. акад.", Каф. аграр., земел. та екол. права ; [відп. ред.: І.І. Каракаш]. Одеса : Юридична література, 2016. С. 229-232.

307. Чишко К.О. Адміністративно-правова кваліфікація правопорушень у сфері забезпечення громадського порядку та громадської безпеки : монографія. К.О. Чишко ; [за ред. О.Ю. Салманової]. Харків : У справі, 2017. 223, [1] с. : табл. Бібліогр.: с. 194-216 та в підрядк. прим.

308. Шатило А.О. Механізми формування та реалізації державної енергетичної політики в Японії. Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Київський національний університет імені Тараса Шевченка. Київ, 2014. С. 93-95. (Державне управління ; вип. 2 (2)).

309. Миколаєць Д.А. Оптимізація адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики і напрями запозичення.

Актуальні питання науки і практики та шляхи їх вирішення: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, 21-22 квітня 2021 року). Київ: Науково-дослідний інститут публічного права, 2021. С. 40-43

310. Тащишин І.Б. Адміністративне право України : навч. посібник / Тащишин І.Б. Львів : Новий Світ-2000, 2018. 306 с.

311. Кориневич А.О. Місце міжнародного енергетичного права у системі сучасного міжнародного права : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.11. Кориневич А.О. ; КНУТШ. Київ, 2011. 224 с.

312. Індекс прозорості енергетики: дослідження аналітичного центру «Діксі Груп» в рамках Проєкту USAID “Прозорість енергетичного сектору” за підтримки Агентства США з міжнародного розвитку (USAID). URL: <https://cutt.ly/1QEVNwE> (Дата звернення: 07.08.2021)

313. Віхров О.П. Правові засади реформування ринку електричної енергії. Економіка та право, 2016. Випуск 1 (43). С. 11–18

314. Кузьміна М. М. Окремі проблеми правового регулювання виробництва енергії з альтернативних джерел в умовах адаптації до права ЄС. Адаптація до права ЄС регулювання економіки України в сучасних умовах, 2015. С. 34–38

315. Москалюк С. В. Сучасні проблеми та суперечності реалізації державної енергетичної політики України. Державне управління та місцеве самоврядування, 2019. Вип. 4 (43). С. 60-63

316. Пересіч П. Ю. Механізми державного управління використанням земель сільськогосподарського призначення. Публічне адміністрування: теорія та практика, 2017. № 1. С. 1-12

317. Про охорону навколишнього природного середовища: Закон України від 25.06.1991 № 1264-ХІІ. Відомості Верховної Ради України. 1991. № 41. С. 546.

318. Яценко А. В., Гузіль О. Є., Швейдер О. І., Іскакова О. Ш. Рациональне використання земель. Перлини степового краю : матеріали

доповідей Всеукраїнської науково-практичної агроекологічної конференції. Миколаїв: МНАУ, 2019. С. 81-84

319. Яцків К.В. Аналіз правового регулювання порядку зміни цільового призначення земельної ділянки в межах населеного пункту. Збірник наукових праць студентів географічного факультету. Ужгород, 2020. С. 184-188

320. Кереуш Д. І. Методологія ефективного використання земельних ресурсів для розвитку сонячної енергетики на основі дистанційного зондування землі та гіс-технологій: дис. ... доктора філософії: спец. 193.19. Львів, 2019. 173 с.

321. Чоудхурі А. М. Використання автоматичних систем стеження для підвищення ефективності сонячних станцій. Матеріали 3 науково-технічної конференції магістратів Інституту енергозбереження та енергоменеджменту. К.: НТУ України «КПІ ім. Ігоря Сікорського», 2020. С. 396-403

322. Горлачук В. В., Рудий Р. М., Кравець О. Я. Вплив експозиції земельних ділянок на їхні екологічні характеристики та грошову оцінку. Наукові праці, 2018. № 300. С. 112-116

323. Інформація щодо потужності та обсягів виробництва електроенергії об'єктами відновлюваної електроенергетики, яким встановлено «зелений» тариф (станом на I квартал 2020): Дані Державного агентства з енергоефективності та енергозбереження України. URL: <https://cutt.ly/oQE4Nf5> (Дата звернення: 08.08.2021)

324. Про затвердження Положення про покладення спеціальних обов'язків на учасників ринку електричної енергії для забезпечення загальносуспільних інтересів у процесі функціонування ринку електричної енергії: Постанова Кабінету Міністрів від 05.06.2019 № 483. Офіційний вісник України. 2019. № 49. С. 17.

325. Статистика Державного підприємства «Гарантований покупець»
URL: <https://cutt.ly/eQE7pYv> (Дата звернення: 08.08.2021)

326. Актуальна інформація щодо розрахунків з виробниками електроенергії від 04.08.2021. URL: <https://cutt.ly/SQE7h3S> (Дата звернення: 08.08.2021)

327. Про внесення змін до деяких законів України щодо удосконалення умов підтримки виробництва електричної енергії з альтернативних джерел енергії: Закон України від 21.07.2020 № 810-ІХ. Відомості Верховної Ради України(ВВР). 2020. № 50. С. 456

328. Сирота І. Г., Сухецький Б. Л., Нікітін О. О., Олефір Д. О. Проблеми та перспективи роботи ГЕС та ГАЕС у новому ринку електроенергії. Гідроенергетика, 2019. № 3-4. С. 16-19

329. Сагайдак І. С., Мосюк Т. В. Зелений тариф як механізм стимулювання ресурсозбереження. Збірник наукових праць за матеріалами ІІ Всеукраїнської науково-практичної Інтернет-конференції «Економіка природокористування: стан, проблеми, перспективи» (ЕПК –2016), м. Ірпінь, 29 березня 2016 р. Ірпінь : УДФСУ, 2016. С. 160–166

330. Куньч З. Й., Харчук Л. Полісемія в українській електроенергетичній термінології. Вісник Національного університету "Львівська політехніка". Серія: Проблеми української термінології: збірник наукових праць. 2016. № 842. С. 77–81

331. Харчук Л. В. Формування та системна організація української електроенергетичної терміносистеми: дис. ... канд. філолог. наук: спец. 12.00.01. Львів, 2017. 393 с.

332. Про особливості регулювання відносин у сфері електроенергетики на території, де органи державної влади тимчасово не здійснюють або здійснюють не в повному обсязі свої повноваження: Постанова Кабінету Міністрів України від 07.05.2015 № 263. Офіційний вісник України. 2015 р. № 38. стор. 201. стаття 1148. код акта 76782/2015

333. Протокол про приєднання України до Договору про заснування Енергетичного Співтовариства: Міжнародний документ від 24.09.2010. Офіційний вісник України. 2011 р. № 32. / № 1, 2011, ст. 1 /. стор. 153. стаття 1369. код акта 56145/2011

334. Договір про заснування Енергетичного Співтовариства: Міжнародний документ від 25.10.2005. Офіційний вісник України. 2011 р. № 32. / № 1, 2011, ст. 1 /. стор. 136. стаття 1368. код акта 56144/2011

335. Директива 2003/54/ЄС Європейського Парламенту та Ради Європейського Союзу стосовно спільних правил для внутрішнього ринку електроенергії, яка скасовує Директиву 96/92/ЄС: Міжнародний документ від 26.06.2003 № 2003/54/ЄС. Інформаційний бюлетень НКРЕ. 2005 р. № 2

336. Commission Decision of 9 November 2006 amending the Annex to Regulation (EC) No 1228/2003 on conditions for access to the network for cross-border exchanges in electricity (Text with EEA relevance) (2006/770/EC). URL: <https://www.legislation.gov.uk/eudn/2006/770/introduction> (дата звернення 29.07.2021 року)

337. Directive 2005/89/EC of the European Parliament and of the Council of 18 January 2006 concerning measures to safeguard security of electricity supply and infrastructure investment. OJ L 33. 4.2.2006. pp. 22-27. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A32005L0089> (дата звернення 29.07.2021 року)

338. Директива 2001/77/ЄС Європейського Парламенту та Ради "Про створення сприятливих умов продажу електроенергії, виробленої з відновлюваних енергоджерел, на внутрішньому ринку електричної енергії": Міжнародний документ від 27.09.2001 № 2001/77/ЄС. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_503#Text (дата звернення 29.07.2021 року)

339. Про виконання Угоди про асоціацію: Наказ Міненерговугілля України від 02.04.2018 № 196. URL:

<https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0196732-18#Text> (дата звернення 29.07.2021 року)

340. Про затвердження плану заходів щодо виконання зобов'язань в рамках Договору про заснування Енергетичного Співтовариства: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 03.08.2011 № 733-р. URL: <https://www.kmu.gov.ua/nras/244432656> (дата звернення 29.07.2021 року)

341. Про затвердження планів заходів з імплементації Директиви 2001/77/ЄС і Директиви 2003/30/ЄС: Розпорядження Кабінету Міністрів України. Урядовий кур'єр від 03.07.2013. № 116

342. Директива Європейського Парламенту і Ради 2012/27/ЄС від 25 жовтня 2012 року про енергоефективність, внесення змін до директив 2009/125/ЄС і 2010/30/ЄС та про скасування директив 2004/8/ЄС і 2006/32/ЄС: Міжнародний документ від 25.10.2012 № 2012/27/ЄС. Офіційний вісник Європейського Союзу від 14.11.2012. 2012 р. / L 315 /. стор. 1

343. Про енергетичну ефективність: проєкт Закону України від 17.12.2020 №4507. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=70687 (дата звернення 29.07.2021 року)

344. Про Національний план дій з енергоефективності на період до 2020 року: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 25.11.2015 № 1228-р. Урядовий кур'єр від 12.12.2015. № 233

345. Про затвердження Правил ринку «на добу наперед» та внутрішньодобового ринку: Постанова Нацком.енергетики, ком.послуг від 14.03.2018 № 308. Урядовий кур'єр від 23.06.2018. № 118

346. Про затвердження Правил управління обмеженнями та Порядку розподілу пропускнуої спроможності міждержавних перетинів: Постанова Нацком.енергетики, ком.послуг від 03.04.2020 № 763. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0763874-20#Text> (дата звернення 29.07.2021 року)

347. Про затвердження Кодексу комерційного обліку електричної енергії: Постанова Нацком.енергетики, ком.послуг від 14.03.2018 № 311. Урядовий кур'єр від 18.04.2018. № 75

348. Про затвердження Кодексу системи передачі: Постанова Нацком.енергетики, ком.послуг від 14.03.2018 № 309. Урядовий кур'єр від 18.04.2018. № 75

349. Про затвердження Методики (порядку) формування плати за приєднання до системи передачі та системи розподілу: Постанова Нацком.енергетики, ком.послуг від 18.12.2018 № 1965. Урядовий кур'єр від 21.12.2018. № 242

350. Про затвердження плану заходів щодо синхронізації об'єднаної енергетичної системи України з об'єднанням енергетичних систем держав - членів Європейського Союзу: Постанова Кабінету Міністрів України від 27.12.2018 № 1097-р. Урядовий кур'єр від 29.01.2019. № 18

351. Про затвердження стратегічного плану розвитку державного підприємства “Оператор ринку” на період до 2024 року: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 29.07.2020 № 947-р. Урядовий кур'єр від 27.08.2020. № 164

352. Угода про партнерство і співробітництво між Україною і Європейськими Співтовариствами та їх державами-членами: Міжнародний документ від 14.06.1994. Офіційний вісник України. 2006 р. № 24. стор. 203. стаття 1794. код акта 36581/2006

353. Про ратифікацію Угоди про партнерство і співробітництво між Україною і Європейськими Співтовариствами та їх державами-членами: Закон України від 10.11.1994 № 237/94-ВР. Відомості Верховної Ради України. 1994 р. № 46. стаття 415

354. Меморандум між Україною та Європейським Союзом про порозуміння щодо співробітництва в енергетичній галузі: Міжнародний

документ від 01.12.2005. Офіційний вісник України. 2006 р. № 13. стор. 453. стаття 945. код акта 35729/2006

355. Federal Power Act. The Act of June 10, 1920, Chapter 285 of the 66th Congress. As Amended Through P.L. 115–325, Enacted December 18, 2018. URL: https://www.energy.gov/sites/prod/files/2019/10/f67/Federal%20Power%20Act_2019_508_0.pdf (дата звернення 10.08.2021 року)

356. Energy Policy Act Of 2005. Public Law 109–58—AUG. 8, 2005. URL: <https://www.congress.gov/109/plaws/publ58/PLAW-109publ58.pdf> (дата звернення 10.08.2021 року)

357. Курбанов Р.А. Правовое регулирование электроэнергетики (США). Право и политика. № 8. 2014. С. 1151-1158.

358. Берлач Г.В. Зарубіжний досвід адміністративно-правового регулювання діяльності суб'єктів природних монополій у сфері електричної енергії. Право і суспільство: адміністративне право і адміністративний процес, інформаційне право. №6. 2018. С. 120-126

359. Public Utility Holding Company Act Of 1935. URL: <https://www.sec.gov/about/laws/puhca35.pdf> (дата звернення 10.08.2021 року)

360. Public Utility Regulatory Policies Act Of 1978. URL: <https://www.congress.gov/95/statute/STATUTE-92/STATUTE-92-Pg3117.pdf> (дата звернення 10.08.2021 року)

361. Романюк Р. В. Зарубіжний досвід процесів реформування регіональних ринків електроенергетики. Проблеми економіки. 2020. №4. С. 113–118.

362. Regional Transmission Organizations. Federal Energy Regulatory Commission. 18 CFR Part 35. Docket No. RM99-2-001; Order No. 2000-A. Issued February 25, 2000. URL: <https://www.ferc.gov/sites/default/files/2020-06/OrderNo.2000-A.pdf> (дата звернення 10.08.2021 року)

363. Energy Independence and Security Act 2007. Public Law 110–140. Dec. 19, 2007. 42 U.S.C. ch. 152 § 17001 et seq. URL: <https://www.govinfo.gov/content/pkg/PLAW-110publ140/pdf/PLAW-110publ140.pdf> (дата звернення 10.08.2021 року)

364. Virginia Clean Economy Act. SB 851. URL: <https://lis.virginia.gov/cgi-bin/legp604.exe?201+ful+HB1526EH1+pdf> (дата звернення 10.08.2021 року)

ДОДАТКИ

ДОДАТОК 1

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ
ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ*Монографія:*

1. Миколаєць Д.А. Адміністративно-правове регулювання відносин у сфері електроенергетики в умовах євроінтеграції України: теорія і практика: монографія. Харків: *Факт*, 2020. 396 с.

*Статті у наукових фахових виданнях України
та наукових періодичних виданнях інших держав:*

2. Миколаєць Д.А. Поняття адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2019. № 2. Т. 3. С. 31–35.

3. Миколаєць Д.А. Сутність адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики. *Юридична наука*. 2019. № 11. Т. 2. С. 48–52.

4. Миколаєць Д.А. Ознаки адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики. *Юридична наука*. 2019. № 12. С. 162–168.

5. Миколаєць Д.А. Переваги та недоліки сучасного стану адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики в умовах євроінтеграції України. *Юридична наука*. 2020. № 4. Т. 2. С. 123–129.

6. Миколаєць Д.А. Недоліки сучасного стану адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики в умовах євроінтеграції України. *Юридична наука*. 2020. № 5 (107). Том 2. С. 40–47.

7. Миколаєць Д.А. Види завдань адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики в умовах євроінтеграції України. *Юридична наука*. 2020. № 6 (108). С. 127–132.

8. Миколаєць Д.А. Недоліки та прогалини адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики в умовах євроінтеграції України. *Соціальне право*. 2020. № 3. С. 73–76.

9. Миколаєць Д.А. Тенденції подальшого розвитку адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики в умовах євроінтеграції. *Соціальне право*. 2020. № 4. С. 78–83.

10. Миколаєць Д.А. Досвід США і ЄС щодо адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики і напрямку запозичення. *KELM*. 2020. № 3 (31). Vol. 3. P. 165–172.

11. Миколаєць Д.А. Сущность и значение административно-правового регулирования отношений в сфере электроэнергетики и направления. *Право и закон*. 2020. № 2. С. 97–101.

12. Миколаєць Д.А. Научная интерпретация административно-правового регулирования отношений в сфере электроэнергетики. *Право и политика*. 2020. № 2. С. 25–29.

13. Миколаєць Д.А. Содержание гарантий и принципов административно-правового регулирования отношений в сфере электроэнергетики и направления. *Право и политика*. 2020. № 3. С. 22–29.

14. Миколаєць Д.А. Классификация административно-правового регулирования отношений в сфере электроэнергетики и направления. *Право и политика*. 2020. № 4. С. 4–12.

15. Миколаєць Д.А. Система принципів адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики в умовах євроінтеграції України. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2021. № 3. С. 101–107.

16. Миколаєць Д.А. Види адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики в умовах євроінтеграції України. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2021. № 5–2. С. 96–105.

17. Миколаєць Д.А. Проблеми адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики в умовах євроінтеграції України. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2021. № 6. С. 103–109.

18. Миколаєць Д.А. Позитивний зарубіжний досвід щодо адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики і напрями його запозичення. *Соціальне право*. 2021. № 1. С. 80–90.

19. Миколаєць Д.А. Напрями оптимізації адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики. *Соціальне право*. 2021. № 2. С. 83–89.

20. Миколаєць Д.А. Елементи механізму адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики в Україні. *Соціальне право*. 2021. № 3. С. 106–110.

21. Миколаєць Д.А. Реалізація механізму адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики в Україні. *Соціальне право*. 2021. № 4. С. 141–151.

Статті у наукових виданнях, що індексуються в наукометричній базі

Scopus:

22. Sokolov V., Sevriukov D.G., Rudyak V.O., Mykolaiets D., Tarakan Y.I. Combating discrimination in the field of employment: Analysis of ECtHR practices. *Work*. 2023. Vol. 75 (4). P. 1301–1308. Doi: 10.3233/WOR-220279.

23. Pavlichenko V.M., Pikul V.P., Rybak N.V., Mykolayets D.A., Polozhyshnyk V.O. Remote Employment: Problems of Legal Regulation in

Ukraine. *The International Journal of Interdisciplinary Global Studies*. London, 2023. Volume 19. Issue 1. P. 1–16. DOI: 10.18848/2324-755X/CGP/v19i01/1-16.

24. Mykolayets D., Ostapenko Y., Shapovalova K., Kostenko V., Pikul V. The Right to Work for Ukrainian Refugees and Its Realization in Europe. *Baku State University Law*. 2023. Rev. 92. Vol. 9. P. 92–110.

Матеріали наукових конференцій:

25. Миколаєць Д.А. Правова природа адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики в умовах євроінтеграції України. *Актуальні проблеми реформування системи законодавства України: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Запоріжжя, 25–26 січня 2019 року)*. Запоріжжя, 2019. С. 98–102.

26. Миколаєць Д.А. Класифікація принципів та гарантій адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики в умовах євроінтеграції України. *Верховенство права у процесі державотворення та захисту прав людини в Україні: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Одеса, 8–9 лютого 2019 року)*. Одеса: ГО «Причорноморська фундація права», 2019. С. 47–50.

27. Миколаєць Д.А. Міжнародний механізм адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики в умовах євроінтеграції України. *Проблемні питання, досягнення та інновації фундаментальних та прикладних досліджень: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, 9–10 лютого 2019 року)*. Київ: Науково-дослідний інститут публічного права, 2019. С. 74–77.

28. Миколаєць Д.А. Механізм національного адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики в умовах євроінтеграції України. *Право як ефективний суспільний регулятор:*

матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Львів, 15–16 лютого 2019 року). Львів: Західноукраїнська організація «Центр правничих ініціатив», 2019. С. 125–128.

29. Миколаєць Д.А. Класифікація видів адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики в умовах євроінтеграції України та їх характеристика. *Пріоритети розвитку юридичних наук у XXI столітті*: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, 17–18 липня 2019 року). Київ: Науково-дослідний інститут публічного права, 2019. С. 35–39.

30. Миколаєць Д.А. Досвід ЄС щодо адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики і напрями запозичення. *Сучасні проблеми юридичної науки в Україні*: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, 17–18 лютого 2021 року). Київ: Науково-дослідний інститут публічного права, 2020. С. 78–82.

31. Миколаєць Д.А. Досвід США щодо адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики і напрями запозичення. *Сучасні правові системи світу в умовах глобалізації: реалії та перспективи*: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, 15–16 вересня 2020 року). Київ: Науково-дослідний інститут публічного права, 2020. С. 110–113.

32. Миколаєць Д.А. Основні теоретико-практичні проблеми адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики і напрями запозичення. *Перспективні напрями розвитку юридичної науки у XXI сторіччі*: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, 17–18 лютого 2021 року). Київ: Науково-дослідний інститут публічного права, 2021. С. 56–59.

33. Миколаєць Д.А. Оптимізація адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики і напрями запозичення. *Актуальні питання науки і практики та шляхи їх вирішення*: матеріали

Міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, 21–22 квітня 2021 року). Київ: Науково-дослідний інститут публічного права, 2021. С. 170–173.

ДОДАТОК 2

Апробація результатів дисертації. Підсумки розробки проблеми в цілому, окремі її аспекти, одержані узагальнення і висновки обговорювалися на всеукраїнських і міжнародних конференціях, семінарах та «круглих столах»: «Верховенство права у процесі державотворення та захисту прав людини в Україні» (м. Одеса, 08-09 лютого 2019 року); «Актуальні проблеми реформування системи законодавства України» (м. Запоріжжя, 25-26 січня 2019 року); «Право як ефективний суспільний регулятор» (м. Львів, 15-16 лютого 2019 року); «Проблемні питання, досягнення та інновації фундаментальних та прикладних досліджень» (м. Київ, 09-10 лютого 2019 року); «Пріоритети розвитку юридичних наук у XXI столітті» (м. Київ, 17-18 липня 2019 року); «Сучасні правові системи світу в умовах глобалізації: реалії та перспективи» (м. Київ, 15-16 вересня 2020 року); «Сучасні проблеми юридичної науки в Україні» (м. Київ, 17-18 березня 2020 року); «Перспективні напрямки розвитку юридичної науки у XXI сторіччі» (м. Київ, 17-18 лютого 2021 року); «Актуальні питання науки і практики та шляхи їх вирішення» (м. Київ, 21-22 квітня 2021 року).

ДОДАТОК 3

АКТИ ВПРОВАДЖЕННЯ

039697

Приватне акціонерне товариство
«Вищий навчальний заклад
«МІЖРЕГІОНАЛЬНА
АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ
ПЕРСОНАЛОМ»

The Private Joint-Stock Company
«Higher Education Institution
«Interregional
Academy
of Personnel Management»

Україна, 03039, Київ-39, вул. Фрометівська, 2,
Тел. +38 (044) 490-95-00, maup.com.ua
e-mail: iapm@iapm.edu.ua

2, Frometivs'ka Str., 03039 Kyiv, Ukraine,
Tel. +38 (044) 490-95-00, maup.com.ua
e-mail: iapm@iapm.edu.ua

« 24 » червня 20 20 № 2235/5

Довідка

про використання результатів дисертаційного дослідження
Миколайця Дмитра Анатолійовича на тему: «Концепція оптимізації
адміністративно-правового регулювання відносин у сфері
електроенергетики в умовах євроінтеграції України» у науково-дослідній
роботі ПрАТ «ВНЗ «Міжрегіональна Академія управління персоналом»

Результати дисертаційного дослідження Миколайця Д. А. на тему «Концепція оптимізації адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики в умовах євроінтеграції України» використовуються для проведення наукових досліджень у галузі адміністративного права для поглиблення теоретичних наукових розробок в межах виконання плану наукових досліджень ПрАТ «ВНЗ «Міжрегіональна Академія управління персоналом» на 2014-2018 рр. за темою «Теоретико-методологічні засади становлення української державності і соціальна практика: політичні, юридичні, економічні та психологічні проблеми» (державний реєстраційний номер 0113 U 007698) та загального плану науково-дослідної роботи ПрАТ «Вищий навчальний заклад «Міжрегіональна Академія управління персоналом» на 2019–2024 рр.: «Дослідження теоретико-методологічних основ розвитку української державності в контексті світових модернізаційних процесів формування національних громадянських суспільств: політичний, юридичний, економічний, соціальний, психологічний та управлінський аспекти» (ДР № 0119U100492), а також для впровадження цих результатів у законодавство.

Проректор
ПрАТ «ВНЗ «Міжрегіональна
Академія управління персоналом»

Є. О. Романенко

МАУП

ЗАТВЕРДЖУЮ
Ректор Приватного
акціонерного товариства
«Вищий навчальний заклад
«Міжрегіональна Академія
управління персоналом»

М. Ф. Гончаренко
2020 року

АКТ

«18» грудня 2020 р.

м. Київ

Про впровадження в освітній процес ПрАТ ВНЗ «Міжрегіональна Академія управління персоналом» основних результатів дисертації Миколайця Дмитра Анатолійовича «Концепція оптимізації адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики в умовах євроінтеграції України» на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук за спеціальністю 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право

Уклала комісія у складі:

Голови:

завідувача кафедри адміністративного, фінансового та банківського права Навчально-наукового інституту права ім. князя Володимира Великого, доктора юридичних наук, доцента, Муравйова Кирила Володимировича.

Членів комісії:

завідувача кафедри управління безпекою, правоохоронної та антикорупційної діяльності Навчально-наукового інституту права ім. князя Володимира Великого, доктора юридичних наук, професора Заросило Володимира Олексійовича;
заступника завідувача кафедри адміністративного, фінансового та банківського права Навчально-наукового інституту права ім. князя Володимира Великого, кандидата юридичних наук, доцента Бортника Валентина Анатолійовича.

Про те, що деякі результати наукового дослідження Миколайця Д. А. «Концепція оптимізації адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики в умовах євроінтеграції України» впроваджені у навчальний процес Міжрегіональної Академії управління персоналом.

Зокрема, наукові напрацювання Миколайця Д. А. внесені до лекційного матеріалу з дисциплін «Адміністративне право», «Адміністративний процес» та активно використовуються під час підготовки семінарських занять, написання підручників і посібників.

Голова комісії

К. В. Муравйов

Члени комісії

В. О. Заросило

В. А. Бортник